
68
4 E
29

ARNOLDI CORVINI IVS CANONICVM,

Per Aphorismos ſtrictim Explicatum.

AMSTELODAMI,
Ex officina Elzeviriana. 1663.

Cum Privilegio S. Cæſ. Majeſt.

ARNOLDI CORVINI
à BELDEREN J. U. D.

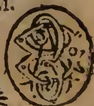
JUS CANONICUM,

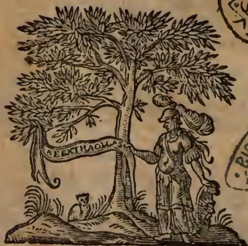
PER

APHORISMOS

Strictim

EXPLICATUM.

AMSTELODAMI,
Ex Officina Elseviriana.
M DC LXXII.

Cum Privilegio Sacr. Cæs. Majest.

Summa privilegii ab Augusto Romanorum Imperatore obtenti.

LEOPOLDI, Romanorum Imperatoris, Regis Germaniæ, &c. Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ, &c. Diplomate cautum est, ne quis in Imperio, Regnis, Ducatibus suis, aliisve locis ditioni suæ suppositis, intra viginti annorum spatium, à die editionis post impetratum privilegium primæ computandum, excudat, vendat, excudendos vendendosve quovis modo ac ratione conetur, libros antehac ab ARNOLDO CORVINO à BELDEREN J. U. Doctore & Reverendissimi Archiepiscopi & Electoris Moguntini, &c. Consiliario & Moguntiæ Professore Ordinario editos, & in posterum edendos; excepto eo, cui hoc concesserit dictus ARN. CORVINUS à BELDEREN; Sub pœnis in originali diplomate contra delinquentes expressis. Datum Viennæ, die decimâ tertiâ Martii, Anno millesimo sexcentesimo sexagesimo secundo.

Sic signatum.

Ad mandat. S. C. M. propr.

Vt. *Wildericus, Baro de Walderdorff.* *J. Walderodt.*

PERMISSIO.

D*At, vi Sacra Cæsarea Majestatis privilegii ipsi concessi, Dominis* Ludovico & Danieli Elzevier *Typographis Amstelodamensibus Hollandis, facultatem denuo, & in octavo & duodecimo, excudendi Jus suum Canonicum per Aphorismos strictim explicatum,*

Moguntiæ, 22 Julii, Anno 1662. Arn. Corvinus à Belderen.

Censura & Facultas Ordinarii.

NOs infrascripti relegimus Jus Canonicum per Aphorismos strictim explicatum à Prænobili & Clarissimo Domino Arnoldo Corvino à Belderen J. U. D. Eminentissimi & Celsissimi Archiepiscopi ac Principis Electoris Moguntini Consiliario, & in Academia Moguntina Professore Ordinario antehac editum, in quo cum nihil occurrat aut fidei Catholicæ aut bonis moribus adversum, permittitur, ut quemadmodum ab Auctore revisum est, ad utilitatem publicam imprimatur. Moguntiæ, 8 Julii, 1662.

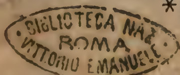
P. de Walenburch, Ep. Mys. Suffrag. & Pro-Vicar.

Adolphus Godefridus Volusius, D. Consiliarius & Sigillifer Mogunt.

Lectori Candido S.

Non ſum ignarus, miraturos multos, maximè eos qui à fide Catholica Apoſtolica Romana receſſere (Inter quos ſum natus, educatus, ſtudiis imbutus.), quid me moverit Ius Canonicum in compendium redigere. Quippe qui omnes, imperiti, periti, imo & qui cæteris acriore eſſe judicio videri volunt, Ius illud judicent inconditam eſſe Decretorum & Conſtitutionum farraginem à Pontificibus non ad Reipublicæ Chriſtianæ, ſed proprium commodum editam, erroribus ſcatentem: ac pro-

proinde ejus cognitionem non tantum non esse necessariam, sed inutilem, imo noxiam. At verò quandoquidem scio, Judiciorum ordinem & stylum, quo hodieque fere utimur, nos maximam sui partem isti Juri debere, illis assentire nequeo. Accedit quod illud neque origine, neque rerum, quæstionum & decisionum magnificentiâ, dignitate, gravitate, utilitate & necessitate; neque ordinis, dispositionis & connexitatis elegantiâ (puta quoad Decretales); neque rationabilitate, æquitate, Juri Civili sit postponendum, imo in multis ei præferendum. Quippe solâ æquitate nitens, in multis Juris Civilis scrupulosas subtilitates & observationes rigidas temperat, emendat, corrigit. Præterea

Jus

Jus Civile eſt maximè ex Ethnicorum legibus; Canonicum partim ex Sanctorum Patrum ſcriptis, & veterum Conciliorum canonibus; partim Reſcriptis Pontificum Romanorum compilatum. Illis conſtat Decretum; His Decretales, Extravagantes, Clementinæ. Quæ non pares, ſecundum multos, ſanctitate & ſinceritate. Siquidem Decretum in priſca magis volunt Chriſtianæ Eccleſiæ diſciplina conſiſtere: ab ea verò non parum recedere Decretales & reliquas hujus juris partes. Utpote quæ eo tempore, quo Eccleſiaſticæ cauſæ antiquam ſimplicitatem, homines, Eccleſiæ titulo inſigniti, antiquos mores jam amiſerant, à Pontificibus Romanis, adhibitis in conſilium Juris conſultis, conſtitutæ.

Non

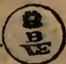
Non tamen propterea minus quàm Decrētum retinendæ & observandæ. Imò verò, ferè dixerim magis. Quia cùm ex civilium legum rationibus sint desumtæ, & propius quam Leges veterum ad seculum nostrum & mores hodiernos accedant, ex iis non tantum multarum legum obscurarum applicatio colligi, sed & alia quæ ad juris non tantùm Canonici, sed & Civilis cognitionem sunt necessaria, hauriri possunt. Proinde quisquis cum utilitate hodie in foro nostro versari cupit, utriusque Juris, Canonici & Civilis, cognitionem conjungere debet. In quo utrumque, sed eatenus tantum servatur, quatenus nec religioni, nec æquitati naturali nec statutis nostris repugnat. Quippe Civile Jus, non

minus quàm quos volunt habere Canonicum, præter dogmata Religioni, sed reformatæ, contraria, & suos nævos habet. Hæ & similes rationes me moverunt, ut hoc Canonici Juris compendium concinnarem. Putabam enim, mihi non tantum rem utilem, sed & aliis gratissimam me facturum. Idque non tantum in scholis adhuc militantibus, sed & Doctoris laureâ jam ornatis. Solent enim in hisce regionibus non tantum omnes Jus hoc Canonicum negligere, sed ex iis multi illud cane pejus & angue odio prosequi. At quam turpe sit, Jus, ex cujus cognitione tanta, ut ostendimus, utilitas hauriri potest, & cujus titulo gaudemus, ignorare, nemo non videt. Quam maculam mihi ut abstergerem, simulque

viam

viam ad istius Juris penitiorem cognitionem sternerem, hoc feci Breviarium. Illud publici juris ut facerem, Amicis rogantibus denegare nolui. Equidem illis erat persuasum, haud minorem alios ex ejus lectione, quam ego ex ejus digestione perceperam, fructum fore percepturos. Quem aliis invidere, non esse hominis ingenui, semper judicavi: Præterea sperabam, me eo alios ad æmulationem excitaturum; & inde Jus hoc Canonicum in eum, quo dignum est, æstimium venturum. Utrumque si consecutus fuero, satis amplum ex labore meo præmium me retulisse judicabo. Valete. Amstelod. Anno Dom. M.DC. XLVIII.

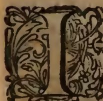
ARNOLDI CORVINI à BELDEREN J. U. D. JUS CANONICUM, PER APHORISMOS *Strictim* EXPLICATUM.

LIBER PRIMUS.

De Jure Canonico, seu Pontificio.

TITULUS I.

JUri Canonico, seu Pontificio, operam daturum prius nosse oportet, unde ejus nomen descendat.

Est *Jus* dictum, quia Justum, *c. jus generale.* 2. §. *jus autem. dist.* 1. *Canonicum*; à Græco Κανὼν, quod Latine regula: eò quod normam rectè & bene vivendi præbeat, vel quod distortum pravumque corrigat, *c.* 2. *dist.* 3. *Pontificium*, quod Pontificem *Romanum* auctorem habeat.

Jus enim *Canonicum* dicitur, jus positivum, quod à summis Pontificibus Ecclesiæ Romanæ traditum, constitutum, vel approbatum fuit.

Est vel *scriptum*, vel *non scriptum*.

Illud vel est *divinum jus*, vel *constitutio Ecclesiastica*.

Jus divinum est, quod in Lege continetur, & Evangelio. *dist.* 1. *in sum.*

Hoc omnibus aliis ſcriptis canonicis præfertur. *c. quis neſciat.* 8. *diſt.* 9. & eſt immutabile. *c. fin.* §. *his itaque. diſt.* 6.

Conſtitutiones Eccleſiaſticæ, ſunt vel *ſtatuta Conciliorum*, tam generalium, quàm provincialium, & Epiſcopalium; *c.* 3. *diſt.* 5. vel *Decreta Pontificum*; vel *dicta Sanctorum. c.* 2. §. *porro. diſt.* 3.

Concilia generalia ſunt, quæ Epiſcopi ex univerſo orbe auctoritate ſedis Apoſtolicæ, *c.* 1. *& ſeq. diſt.* 17. fidei Evangelicæ aſſerendæ causâ, in unum convenientes condiderunt. *c.* 1. *in princ. verſic. ſub hoc. diſt.* 15.

Iis ſtatuta propriè *Canones* dicuntur; & ab omnibus per omnia ſervari debent; præcipue quatuor priorum Conciliorum; puta Niceni, Conſtantinopolitani, Epheſini, Chalcedonenſis. *c. ſancta octo.* 8. *diſt.* 16.

Provincialia Concilia ſunt, quæ Eccleſiaſticis de cauſis, Metropolitano omnes provinciæ Epiſcopos convocante, celebrantur. *c. propter.* 4. *diſt.* 18.

Epiſcopalia, quæ Epiſcopus in ſua diœceſi, convocatis Abbatibus, Presbyteris, Clericis, ſingulis annis celebrat. *c. pen.* 1. *palea. diſt.* 18.

Iis ſtatuta, non propriè Canones, ſed *conſtitutiones* dicuntur; & tantùm ejus provinciæ, civitatis & diœceſis homines devinciunt; *c.* 2. *diſt.* 18. *Felin. in c.* 3. *num.* 5. *de jurejur. & c.* 1. *Ext. eod.* ſi puta Canonibus Conciliorum univerſalium, vel Conciliorum per generalia receptorum, non adverſantur: *c.* 1. *diſt.* 18. & interdum confirmatione Apoſtolicæ ſedis indigent. *c. cum acceſſiſſent.* 8. *de conſtitut.*

Sic confirmata, & cæteros Chriſtianos obligant. *c.* 1. *diſt.* 20. *ratio eſt in c. ſi Apoſtolica.* 22. *de præbend. in* 6.

De-

Decreta Pontificum sunt constitutiones Ecclesiasticæ, à summo Pontifice, vel solo, vel Cardinalium Episcoporum consilio adhibito, aut ultro, aut aliquo interpellante, factæ. *c. 1, de const. c. generali. 25. qu. 1. Gl. in c. omnes. 3. dist. c. 1. de rescript.*

Ea, si generalia sunt, omnibus; *c. 1. de constit.* si specialia, iis quibus concessæ, legem imponunt: *c. ideo. §. neque enim. 25. qu. 1. c. privilegia. dist. 3.* & tum *privilegia* dicuntur.

Species constitutionum sunt *rescripta*; nam jus inter partes, & in negotiis, seu rebus super quibus conceduntur, faciunt. *c. constitutus. 11. de concess. prabend. c. cum dilecta. 22. de rescript.*

Modo non per mendacium, aut veritatis occultationem. *Felin. c. ad audientiam. 2. num. 27. & num. 22. & c. super literis. num. 17. de rescript.* licet contra, & præter jus impetrata sint. *c. 1. & 2. dist. 19. c. 3. dist. 29.*

Sunt *rescripta* literæ, *c. 1. & passim de rescript.* à summo Pontifice, *c. 2. eod.* vel ejus Vicario, *c. pen. de offic. Vicar.* sive motu proprio, *c. si motu. 23. & c. seq. de prabend. in 6.* sive aliquo suggerente; (quæ suggestio vocatur intimatio, *c. 2. de rescript.* vel insinuatio, *c. 3. de procur.* vel relatio. *c. 4. vel nos verò. eod.*) & aut conquerente, *c. 2. & 4. eod.* & supplicante, *c. ult. de eo qui cogn. consang. ux.* aut consulente, *c. consuluit. 24. de offic. jud. deleg.* emissæ.

Posteriora rescripta, prioribus, si de iis mentionem habeant, aut si is qui priora impetravit, iis dolo vel culpâ intra annum non sit usus, *c. si autem. 9. c. plerumque. 23. de rescript.* præferuntur: *c. caterum. 3. §. 2. ubi Dd. de rescript.* Specialia generalibus. *c. pastoralis. §. quoniam. de offic. jud. deleg. c. studuisti. de offic. leg.*

Quæ contra formam rescriptorum fiunt, infir-

 mantur.

mantur. *c. cum dilecta.* 22. *vers. dictum. de rescript.*

Sanctorum dicta vim constitutionum habent; puta ea quæ collectore Gratiano, ex scriptis Doctorum Ecclesiæ, auctoritate Eugenii tertii, sub nomine Decretorum, juris nomen & vim acceperunt, & sacris Canonibus inserta sunt. *d. c.* 1. *& per tot. dist.* 20.

Jus Canonicum non scriptum, in Ecclesiæ Romanæ *Consuetudine* recepta consistit. *c. nolite.* 3. *c. Ecclesiasticarum.* 5. *dist.* 11. *c. ex literis.* 9. *de constitut.*

Consuetudo, est jus quod moribus introductum.

Hoc, si neque bonis moribus, neque decretis, neque conciliis adversetur, in rebus & juribus Ecclesiasticis, scriptæ constitutionis vigorem habet. *c. diuturni.* 6. *dist.* 12. *c. consuetudo.* 5. *dist.* 1.

Stylus Curiæ Romanæ etiam, ubi jus non est contrarium, in decisionibus allegari potest. *c. literas.* 2. *de juram. calumn. Panorm. ad c. ex literis. de constit. Felin. ad c.* 2. *num.* 16. *de rescript.*

Is est formula, quâ Aulæ Romanæ Curiales, in rescriptis, vel aliis negotiis expediendis, utuntur. *c. cum in causis. de sent. & re jud.*

Omne jus Canonicum versatur circa tria; *Personas, res,* & *judicia.*

Videndum primum de personis, quarum causâ cætera omnia adinventa. *Genes.* 1.

De Jure Personarum.

TIT. II.

PErsonæ, quæ hoc jure considerantur, sunt *Ecclesiasticæ*, tam *impropriè*, quàm *propriè* dictæ. *c. duo sunt genera Christianorum.* 7. *caus.* 12. *qu.* 1.

Ecclesiasticæ personæ *impropriè* dictæ sunt *Laïci*: id est, populares. *d. c. duo sunt genera. vers.*

aliud verò. Dicuntur Ecclesiastici; quia divino baptismatis munere in Ecclesia admissi, & Christianorum in albo descripti.

Ecclesiasticæ Personæ *propriè* dictæ sunt illi, qui Ecclesiæ ipsius ritibus, & solennibus quibusdam servatis, ab Episcopo, ut illi famulentur, sunt adscripti. *Clerici* dicuntur, eò quod in sortem Domini sunt delecti. *d. c. duo sunt genera. vers. inde.*

Illi, de quibus nobis hic non erit sermo, divinis officiis non sunt mancipati: *Hi* sunt; & proinde, ut contemplationi & orationi intentiùs vacare possint, ab omni temporalium negotiorum turba & strepitu se continere & temperare debent. *d. c. duo sunt.*

Sunt vel *Regulares*, seu *Religiosi*, sic in specie dicti, quod se omnium maximè religioni devovisse censentur; cum monasteriorum angustiis circumscripti, sub unius Prælati nutu, pròpriis omnibus sponte exuti, & continentiam professi, degant: vel *Seculares Clerici.*

Horum alii sunt in *Sacerdotio*, & vel in *altiori gradu*, seu *ordine*; vel in *inferiore*: alii in *Sacris*, alii *nec in Sacerdotio*, *nec in Sacris. d. c. duo sunt.* 12. *qu.* 1.

In *Sacerdotio*, & *altiori ordine* sunt *Episcopi*, *Archidiaconi*, *Archipresbyteri.*

De Episcopis, summo Pontifice, & Cardinalibus.

TIT III.

EPiscopi dicuntur quasi speculatores, quod populorum sibi creditorum mores debeant speculari. *c. Cleros. vers. Episcopus. dist.* 21.

Sunt vel *simpliciter Episcopi*, & singulis civitatibus cum Diœcesi præsunt, *c.* 1. §. *Episcopus. dist.* 21. vel *Metropolitani*, Archiepiscopi quandoque

dicti, & singulis provinciis præsident; Qualis est, quæ decem vel undecim habet civitates: *c. scitote. 6. qu.* 3. Vel *Archiepiscopi* seu *Primates*, quibus Metropolitani, cæterique ejus provinciæ *Episcopi* subjiciuntur. *d. c. 1. dist.* 21. Aliquando Patriarchæ dicuntur. *c. in illis verò civitatibus.* 2. *per tot. dist.* 80.

Hi tamen propriè hodie sunt quatuor Episcopi, primum post summum Pontificem locum obtinentes: hoc videlicet ordine: *Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus. c. antiqua.* 23. *de privileg. dist.* 22. *in sum. ubi Gl. & per tot.*

Omnes Episcopi habent ligandi solvendique potestatem; & visitandi diligentiam. soli in Ecclesia sacrum chrisma conficiunt, Dei altaria & Ecclesias consecrant, pollutas repurgant. Clericos ordinant, suspendunt, deponunt; delinquentes excommunicant. Purgationes indicunt, dispensant, solennes pœnitentias imponunt. *c. 1. vers. ad Episcopum. dist.* 25. *c. quamvis.* 4. *dist.* 68. *&* 26. *qu.* 6. *per tot.*

In Episcoporum ordine & *summus Pontifex* censetur; sed potestatem cæteris habet majorem, *c. decreto.* 12. *qu.* 6. *in fin. c. qui scit. ead. qu. c. multum stupeo.* 8. *ad fin.* 3. *qu.* 6.

Omnes enim judicat, à nemine judicatur, excepto Concilio generali, & in causa hæresis: *c. mandastis.* 10. *ubi Gl. verb. potuissem.* 2. *qu.* 5. Solus quæstiones de fide, majoresque Ecclesiæ causas decidit: Concilia eorumque scripta approbat: Synodum generalem congregat: Episcopos Electosque transfert, & eorum sedes mutat: ipsos deponit; depositos restituit: cessiones ab ipsis accipit: eos, ne cui alii quàm Sedi Apostolicæ parere teneantur, eximit: Episcopatus duos unit: unum partitur: vota commutat: illegitimos dignitatum capa-

capaces reddit: appellationes ad ſe, mediis omiſſis, interpoſitas admittit; de iis cognoſcit; ſententias nulli appellationi ſubjectas fert. *c.* 2. *de transl. Epiſc. & c. quod tranſlationem.* 4. *de offic. leg. ubi Gl. & c. ſicut unire.* 8. *de exceſſ. Prælat.*

Eligitur ex corpore Cardinalium. *c. oportebat.* 3. *& c. ſeq.* 79. *diſt.*

Cardinales ſunt tanquam Senatores Pontificis, ſeu Senatus Eccleſiæ. *c. Eccleſia.* 7. *c.* 16. *qu.* 1.

Sunt alii *Cardinales Diaconi*, alii *Cardinales Presbyteri*: alii *Cardinales Epiſcopi*, habitâ ratione titulorum, quibus inſigniuntur.

Singuli in ſuis titulis ſibi decretis habent Juriſdictionem pene Epiſcopalem; quia & tituli illi Eccleſiis ſeu parochiis Epiſcoporum comparantur. *c. his quæ pro.* 11. *de major. & obed. c. ex geſtu.* 2. *de cleric. non reſid.*

Numerus Cardinalium non eſt definitus: ſed ſummi Pontificis arbitrio, à quo eliguntur, augetur, vel minuitur.

Eligi debent ſcrutinio & conſenſu Cardinalium de viro probo, moribus bonis inſignito, juſtis natalibus orto, ætatis triginta annorum, qui non ſit nepos ex fratre vel ſorore ſummi Pontificis, vel Cardinalis. *Secundum Synod. Baſil.* §. *fin. de num. & qual. Card. in pragm. ſanct.*

Cardinales omnes, olim bis in hebdomade in Conſiſtorium apud Pontificem conveniebant; hodie tantum ſemel.

In Conſiſtorio proponuntur & deciduntur controverſiæ electorum ad Epiſcopales Eccleſias. ubi Eccleſiæ vacant, ad quem electio pertinet, diſcutitur. per illud ad beneficia conſiſtorialia, id eſt, quæ Sedi Apoſtolicæ reſervata, præpoſiti eliguntur; in illo omnia quæ ad cultum divinum, ac fidem Chriſtianam, religionem, & pacem orbis Chriſtiani, & conſervationem temporalem

Ecclesiæ Romanæ pertinent, tractantur. *Tholos. in syntagm. jur. univ. lib.* 15. *c.* 4. *num.* 15.

Cardinales, sede Pontificatus vacante, Ecclesiam regunt. *Idem. d. loc.*

De Electione.

Tit. IV.

Quia modò per *Electionem*, modò per *Postulationem* Episcopi ac cæteri Prælati promoventur, *c.* 3. *in fin. c.* 4. §. *cæterum de postul. Prælat. c. innotuit.* 20. *c. scriptum.* 40. *de elect.* ideo de his duobus promovendi modis dicendum, & primùm de *Electione.*

Electio, est alicujus personæ idoneæ ad prælationem, vel fraternam societatem, canonicè facta vocatio. *Hostiens. in* §. 1. *& Gl. in c.* 1. *in verb. vera postulatio. de postulat. Prælat. in* 6.

Pertinet Prælati electio ad collegium, cui Pastor quæritur, & ad eos qui pacto, vel privilegio, vel consuetudine hoc jus obtinuerunt. *c.* 3. *de caus. poss. & propr. c. ult.* 16. *qu. ult. Host. in* §. *quis possit.* Nisi jure eligere prohibeantur.

Prohibentur impuberes; *c. ex eo quod.* 32. *in pr. de elect. in* 6. qui sacris ordinibus non sunt decorati; *Clem. ut ii. de ætate & qual. ubi Gl.* qui excommunicatione majore, vel suspensione, per Judicis sententiam illigati: *c. illa quotidiana.* 39. *ubi Dd. hic. c fin. ubi Dd. de procur. & c. fin. de cler. excommun. minist.* qui ad eos ordines, quos dignitas, personatusve, aut officium suum exigit, cum possent, non sunt promoti: *d. Clem. ut ii.* qui Laïci, sive conversi (ut vocant), *c. ex eo. in princ. & fin. cum Gl. hic. in* 6. sive simplices; licet Ecclesiæ viduatæ sint Patroni. *c. sacrosancta.* 51. *& c. Messana.* 56. *& utrobique Gl. & Dd. hic.* Ut consentiant tamen tum adeundi: *d. c. Mes-*

c. Messana. 56. & d. c. sacrosancta. 51. qui scientes indignum elegerunt; *c. quisque.* 43. *eod.* qui absentes.

Hi tamen, si justè impediti absint (Quod, si opus, jurejurando affirmare debent. *c. quia propter.* 42. §. *illud autem. hic.*), uni vel pluribus ex Collegio, seu Capitulo, vicem suam mandare, sed in solidum, possunt; non per literas votum suum declarare, nec extraneum procuratorem dare. *c. si quis justo.* 46. *hic in 6.*

Procurator ex ipso Collegio constitutus, quem suo nomine elegit, eundem & vice Domini cum constituentis eligere debet; nisi speciali mandato Domini, ei, quem ejus nomine eligere debeat, sit præscriptum. *d. c. si quis.* §. *porro. hic. in 6.*

Eligi debent idonei; non jure prohibiti; ut minor triginta annis, spurius, indoctus, *c. cum in cunctis.* 7. *hic.* excommunicatus aut suspensus, *c. ult. vers. si tamen scienter. de cler. excomm.* Simoniacus, *c. super eo.* 12. *in fin. & c. si alicujus.* 59. *hic.* avarus, *c.* 1. *cum seq. in princ. dist.* 85. qui à laïco antea se eligi passus, *c. quisquis.* 43. *hic.* qui plura beneficia curata habet, *c. dudum.* 54. *eod.* qui inferiores ordines per interstitia temporum gradatim non implevit, *Clem.* 1. *de ætat. & qual. præfic. c.* 1. *dist.* 77. *c. hoc ad nos. c. ult. dist.* 59. qui in sacris ordinibus, saltem sub diaconatu, non est constitutus; schismaticus; *c. de Syracusana. in fin. dist.* 28. *Clem. à multis. de ætat. & qual. præfic.* neophyta; id est, qui propositum sacræ religionis noviter assumsit, *c.* 1. & 2. *dist.* 48. qui scienter inidoneum elegit. Hic enim per triennium eligi non potest. *c. cum in cunctis.* §. *fin. & c. cum Vintonens. c. per inquisitionem. hic.*

Non potest fieri Electio, nisi Ecclesiâ, vel per Episcopi mortem, *c. factus. in princ. c. Novatianus. c. scire. c. denique.* 7. *qu.* 1. vel ob culpam

ejus remotionem, *in princ. verſ. niſi forte. in 7. qu.* 1. vel renunciationem validam, *c. ult. de renunciat.* vel ad aliam Eccleſiam tranſitionem, *c. mutationes.* 34. *c.* 34. *Epiſcopus.* 7. *qu.* 1. vel religionis ingreſſum, *c. temporu.* 44. §. *item. cum c. ſeq. d. c. qu.* 1. vacante.

Facienda intra tres menſes; aliàs jus eligendi amittitur, & ad ſuperiorem devolvitur. *c. ne pro defectu.* 41. *hic. c. poſtquam. diſt.* 50. Niſi per eum, ſine cujus licentia eligere nequeunt, eâ poſtulatâ ſteterit, quo minus intra ſtatutum tempus elegerint. *c. ult. hic.*

Appellatione contra electionem pendente, alia electio eſt inhibenda; quæ interim facta, reſcinditur. *c. conſideravimus.* 10. *hic.*

Fieri debet electio in Eccleſia Cathedrali. *c. quod ſicut.* 28. *in princ. verſ. cum juxta. hic. c. quâ fronte.* 25. *in princ. de appellat.*

In ea facienda citari debent omnes, qui habent jus eligendi, ut poſſint intereſſe, ſi velint: alioquin electio non valet: niſi is, qui non citatus abfuit, eam poſtea ratam habeat. *c. quod ſicut.* 28. *c. coram dilecto.* 35. *hic.*

Celebratur Electio, per *Scrutinium*, *Compromiſſum*, *inſpirationem.*

Per *Scrutinium* fieri dicitur, cùm præſentibus omnibus, qui debent, & volunt, & poſſunt; commodè intereſſe, aſſumuntur tres de Collegio, fide digni, qui ſecretè & ſigillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in ſcriptis redacta mox in communi publicent; nullo prorſus appellationis obſtaculo interjecto; ut is, collatione votorum inter ſe factâ, eligatur, in quem omnes, vel major & ſanior Capituli pars conſentit. *c. in nomine Domini.* §. *eligatur. verb. fieri in urbe. diſt.* 23. *c. publicato.* 58. *hic. c. quia propter.* 42. *in princ. & fin. ubi Gl. hic.*

Plu-

Plures si sint Electiones, non sufficit quem à pluribus electum quàm alii; nisi pars quæ hunc elegit, sit totius Capituli major pars. *c. Ecclesia vestra.* 57. *hic.& c.si qui eligendi.* 23. *hic. in* 6.

In electione Papæ speciale; ut in ea neque citatio sit necessaria, neque absens votum suum alii demandare; neque à paucioribus quàm duabus Cardinalium partibus electus pro Papa se gerere possit. si hoc faciat, excommunicationi subjacet, & sacri ordinis privatione multatur. *c. licet.* 6. *hic.*

In aliorum Prælatorum Electione si altera pars eligentium numero, altera eligentium auctoritate, & electi meritis præcellat, neutra valet electio; quia ut à majori & saniori parte sit electus, conjunctim requiritur. *d. c. Ecclesia vestra.* 57. *hic.*

Si tamen alterius partis numerus duplo major sit, ejus electio indistinctè valet: *c. si quando.* 9. *hic. in* 6. dummodo electus sit idoneus; si non, confirmabitur electio personæ idoneæ, à minore parte facta. *c. dudum.* 22. *hic.*

Per *compromissum* fit electio; cum eligendi potestas uni, *c. causam.* 8. *hic.* vel duobus, vel pluribus, viris idoneis, *c. in causis.* 30. *c. cum in jure.* 33. *c. cum in veteri.* 52. *hic.* sive de Collegio, *d c. in causis. d. c. cum in jure. d. c. cum in veteri.* sive extra Collegium, *d. c. causam.* 8. ab omnibus qui jus eligendi habent, *Abb. d. c. quia propter.* §. *vel saltem. num.* 2. committitur; qui vice omnium vel loco vacanti prospiciant; vel alios, qui hoc faciant, eligant. *d. c. in causis.*

Electione à majore parte eorum, in quos compromissum, celebratâ, & mandati formâ ad unguem (ut fieri debet) servatâ, electus recusari non potest. *c. cum dilectus.* 32. *ubi Abb. hic.*

Ita tamen, si compromissum nemine discrepante, *Abb. in d. c. quia propter.* §. *vel saltem.* & an-

te electionem, sit factum; post factum in præjudicium electi, laudumque, secutum, electo non nocebit. *c. cum inter Canonicos. 21. hic.*

Per *inspirationem* fit electio, cum simul omnes Electores, quasi divino impulsu commoti, statim, nullo tractatu præcedente, in unius electione consentiunt. *d. c. quia propter. 42. hic.*

Hæc ut valeat, necesse ut absque vitio Simoniæ, conspirationis, conjurationis, requisitionis, vel consensus extra Capitulum habiti, processerit. *Dd. in d. c. quia propter. & c. cum post petitam. eod.*

De Postulatione.

TIT. V.

Postulatio, est concors Capituli petitio, ut is in Prælatum promoveatur, sive adsumatur, qui non propter animi vel corporis vitium, sed ob alium defectum, propter quem non est inhabilis ad prospiciendum Ecclesiæ; veluti, quia est minor triginta annis, aut laïcus, in minoribus ordinibus, illegitimus; eligi nequit. *c. 3. & ibi Gl. & Gl. in c. fin. hic. c. innotuit. 22. & ibi Gl. de elect.*

Est vel *Solennis*, quam modo definivimus: vel *non solennis*, seu *Simplex*.

Solennis, rectà ad superiorem intenditur, qui omne postulanti impedimentum removere potest.

Proinde si quis ad Episcopatum postulandus, Pontifici: si ad dignitatem Episcopatu inferiorem, ei qui confirmandi jus habet, postulatio porrigi debet, dummodo impedimentum quod removeri postulatur, ille possit abolere. *Abb. in c. fin. num. 10. vers. venio nunc. hic.*

Fit vel per *scrutinium*, cujus tamen forma ad unguem, ut plerumque fit, servari non necesse.

Abb.

Abb. in c. quia propter. in princ. col. 3. circ. med. vers. quarto. de elect. Innoc. in c. in causis. hic. vel per *compromissum. Abb. in d. c. quia propter. col. 3. de elect.* ab iis qui possunt eligere. *c. innotuit nobis. 20. eod.*

Electio & postulatio simul jungi non possunt, ut, *Eligo postulando, Postulo eligendo, Eligo & postulo. c. 1. hic. in 6.*

Ut postulatio valeat, sufficit, si major & sanior Capituli pars consentiat; *c. 1. de his qui fuer. à maj. par. Cap. c. 1. 65.* ut in electione, secundum quosdam; sed necesse, ut ex tribus partibus duæ in eam conveniant, *c. postulationem. ubi Abb. & alii. hic. Abb. in c. bonæ. 1. eod. Hostiens. in c. bonæ. 1. de elect.* Quia cum postulatio gratiosè quodammodo à Collegio fieri dicatur, *c. bonæ memoriæ. 1. hic. ubi Gl. verb. quam ex gratia. Abb. in Rubr. & c. 1. eod. c. 1. de Elect.* congruum non est, tot Collegis ingratis alios Collegii benignitatem velle impertiri, invitosque ad gratiam faciendam compellere; cum juris præceptum sit, vel uno adversante Collegium gratiam facere non posse; *not. in c. cum omnes. 6. de constit.* invitumque aliquam gratiam facere non debere compelli. *c. precariæ. 10. qu. 2. Glos. d. verb. quàm ex gratia.*

Postulatio facta, nondum tamen superiori, cui jus admittendi, porrecta, ab iis qui postularunt, invito etiam postulato, revocari potest: etiamsi scrutinium sit publicatum; nuncius ad superiorem admissionis gratiâ destinatus; imo superiori postulatio sit reddita: sed hoc casu, si superior cum postulantibus in hoc conveniat: aliàs non. *c. bonæ. 4. hic. Hostiens. & Abb. in d. c. bonæ. 2. eod. Sylvest. eod. verb. postulatio. qu. 8. Abb. in c. postulationem. 1. nat. eod.*

Non enim ex postulatione, sed ex admissione, postu-

postulato jus quæritur. *Abb. post Innoc. in d. c. bonæ. num.* 11. *& seq. Sylvest. ibid.*

Potest proinde & Prælatus postulationem rejicere; nisi in eam duæ ex tribus Collegii partibus consenserint, utilisque vel necessaria Ecclesiæ futura sit. *Abb. in d. c. bonæ. & d. c. postulationem.*

Qualis tanti est momenti, ut ipsi Electioni à minore parte factæ præferatur, *c. scriptum.* 40. *ubi Innoc. Abb. de elect.*

Postulatio simplex nullam solennitatem desiderat; & ei fit cujus consensus necessarius (quia ejus interest), ut vir alioquin undequaque idoneus promoveri possit. *Abb. c.* 1. *hic.*

Eâ admissâ, adhuc electione & confirmatione opus: *Abb. d. loc.* Non si solennis, siquidem tum admissio confirmationis & electionis vim & robur habet. *Abb. d. loc.*

Quapropter non minus quàm electio ipsa examinanda. *c. licet in tantum.* 4. *vers. Præterea cum postulatio. de translat. Episcopi.*

De Confirmatione Electionis.

TIT. VI.

ELectione factâ, ea scripturæ publicæ credita, Electo, octo dierum spatio, ex quo id commodè fieri potest, offerri, ejusque consensus peti debet; *c. cupientes.* 16. *in princ. & §. cæterum. de elect. in* 6. Electus, si eam acceptet (ad quod non cogitur. *c. gesta.* 2. *c. ubi ista didicisti.* 74. *dist.*) intra mensem assensum præstare tenetur, aut si Prælati, cui subsit, venia ei sit impetranda; cum eam impetravit: *c. quam sit.* 6. *ubi Gl. verb. conditio. c. si religiosus.* 27. *de elect. in* 6. alioqui jure, quod ei ex electione quæsitum, carere debet; & Electores ad aliam electionem possunt procedere. *d. c. quam sit.* 6.

Assensum si præbeat; ut jure per electionem quæsito gaudeat, *c. avaritiæ. 5. de elect. in 6. c. qualiter. 17. & per illum text. Abb. num. 4. eod. Confirmationem* ab eo Prælato petere debet, cui dignitas, ad quam electus, immediatè subest.

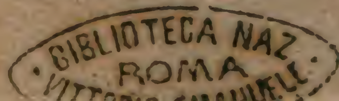
Hinc Episcopum confirmabit Metropolitanus, Metropolitanum Patriarcha, Patriarcham summus Pontifex. *Abb. in c. cum Ecclesia. num. 8. de elect.*

Petenda erat *Confirmatio*, olim indistinctè intra tres menses post consensum electioni præstitum; *d. c. quam sit.* post constitutum, si dignitatis confirmatio immediatè à Pontifice petenda, ut electus intra mensem iter ad Sedem Apostolicam arripiat; intra tempus, pro itineris longinquitate moderandum, eò perveniat; ubi pervenit, intra quindecim dies cum actis, juribus, munimentis se coram ea sistat, aut impedimentum proponat, illud intra alios quindecim dies probet; ni jure ex electione quæsito privari velit. *d. c. cupientes. 16. eod. in 6.*

Prælatus à quo *Confirmatio* petitur, licet eam sine legitimo impedimento denegare non possit, *Abb. in c. postquam. 3. num. 1. de elect.* non tamen temerè eam debet concedere, sed vel peremtorium terminum præscribere, intra quem si quis contra electionem opponere voluerit, id facere possit; vel si quis simul electus, eum nominatim citare debet: *c. fin. eod. in 6.* & diligenter processum electionis, & electi personam, licet nemo contra eam opposuerit, examinare; *c. nihil est. 44. §. 1. de elect.* indignam si inveniat, rejicere; *c. cum nobis. 19. eod.* si dignam, confirmare.

Quod potest ubivis locorum, in Ecclesia, domo, pro Tribunali; rectius tamen & honestius id pro Tribunali faciet. *Iohan. Firm. in tract. de Episcop. lib. 8. part. tertia. num. 1.*

Confir-

Confirmatus, & ante consecrationem, jurat fidelitatem summo Pontifici, *Clem. Romani. de jurejur. c. Ego N. Episcopus.* 4. *eod. c. dilecti filii.* 13. *de major. & obed.* & de non alienandis & conservandis rebus Ecclesiæ suæ. *c.* 2. *de feud. c. per tuas*, 5. *de donat.*

Post eam, quia matrimonium cum Ecclesia esse ratificatum dicitur, *c. licet.* 4. *de translat. Episcop.* nanciscitur quæ jurisdictionis sunt; *c. transmissam.* 15. *in fin. ubi & Glos. de elect.* puta potestatem judicandi, excommunicandi. corrigendi, juramenta à vasallis accipiendi, item confirmandi, investiendi, beneficia conferendi, &, si quæ his similia sunt; non quæ sunt ordinis, quæ ex consecratione demum acquiruntur. *d. c. transmissam. ubi Gl. fin. c. nosti.* 9. *c. quod sicut.* 28. §. *præterea. de elect. c. quamvis Chorepiscopu. dist.* 68.

De Consecratione.

TIT. VII.

UT Electus in Episcopatu non solùm quæ Jurisdictionis exercere possit, sed & quæ ordinis (ut sunt Clericorum ordinatio & actualis depositio, Chrismatis confectio, virginum benedictio, Ecclesiarum & altarium consecratio. *c. transmissam.* 15. *ubi Gl. fin. de elect.*), necesse non tantùm eum esse *confirmatum*, sed & *consecratum*, *c. licet.* 4. *de translat. Episc.*

Quod adeò verum, ut ne quidem consecrandus ea possit, puta dum Missa celebratur; imo ne quidem eâdem die post consecrationem ordines conferre. *c. quod sicut.* 29. §. *super. de elect.*

Consecratio enim fœdus conjugii spiritualis inter Episcopum & Ecclesiam, quod electione fuerat initiatum, confirmatione ratificatum consummat. *d. c. licet.* 4.

Peti

Peti & expediri debet intra tres à confirmatione menses, nisi legitimum subsit impedimentum. *c. 2. dist.* 75,

Consecrari solent omnes in dignitate Episcopali constituti, etiam summus Pontifex: & quidem hic ex more à Cardinali Hostiensi; potest tamen & ab aliis Cardinalibus Episcopis consecrari, *can. in nomine Domini. dist.* 23. vel ad hoc aliquem ex Episcopis eligere: *Sylvest. in summ. verb. consecratio.* 1. *qu.* 1. Alii Episcopi inferiores, ab his quibus immediatè subsunt.

Quapropter Episcopus consecratur à tribus saltem ejus provinciæ Episcopis, cæteris consentientibus, præcedente Archiepiscopi jussu; aut, quod consultius, ab ipso Archiepiscopo unà cum Suffraganeis: *c. si Archiepiscopus.* 6. *de temp. ordin.* Archiepiscopus ab omnibus suæ provinciæ Episcopis in sede Metropolitana. *d.c. si Archiepiscop.*

Qui quidem omnes simul consecrationem peragere dicuntur; licet unus, uti Princeps, cui alii cooperantur, hoc ministerium agat: non enim rectè illud inter se partiuntur, ut alius unam consecrationis partem, alter alteram expleat. *Sylvest. d. verb. consecratio.* 1.

Celebratur Pontificis consecratio ante hymnum Angelicum: aliorum Episcoporum inter Epistolæ recitationem & Evangelii celebrationem. *c. quod sicut.* 28. §. *super eo. de elect.*

Fit unctione capitis & manuum, chrismate, solennibus verbis, precibusque, *c. un.* §. 1. *in fin. ubi Gl. & Abb. de sacr. unct. & c. Episcopus.* 7. *dist.* 23. præviâ examinatione, *d. c. Episcopus. ubi Gl. dist.* 23. & quidem horâ tertiâ lucis Dominicæ. *c.* 1. *dist.* 75.

In Abbatibus, loco consecrationis est benedictio. *Clem.* 2. §. *statuimus. de statu Monach. c.* 1. *de suppl. negl. Prælat.*

De

De Receptione & usu Pallii.

TIT. VIII.

PAtriarchæ, Archiepiscopi, & quidam Episcopi, quibus hoc specialiter tributum, *c. pen. de præsumt.* licet confirmati & consecrati, non tamen plenissimam officii & dignitatis administrationem habent, nisi *Pallium*, Patriarchæ à summo Pontifice; reliqui à Patriarchis impetrent. *c. antiqua.* 23. *de privileg.* prius Sedi Apostolicæ fidelitatis, unitatis & obedientiæ juramento præstito. *c. significasti.* 4. *de election. c. quanquam.* 6. *dist.* 23. *c. ego Berengarius.* 43. *de consecr. dist.* 2.

Pallium est ornamentum patriarcharum, Archiepiscoporum, Metropolitanorum, & quandoque etiam Episcoporum, de corpore B. Petri sumtum, Pontificalis officii plenitudinem conferens, *Abb. in Rubr. hic.* humeros pectusque more sacerdotalis stolæ ambiens, ante pectus pendens, cruces nigras intextas habens, alia ornamenta supertegens. *Sylv. in sum. verb. pallium.*

Peti debet non tantùm semel, sed sæpius & sollicitè, *c. prisca.* 2. *dist.* 100. intra tres menses à die consecrationis, aut confirmationis, si nulla exigatur consecratio, quia fortè jam olim fuerit consecratus, puta, cum simplex Episcopus creatus fuit. *c. quoniam.* 1. *dist.* 100. *ubi Gloss. verb. consecrationis.*

Pallii traditio objectione criminis vel defectus non differtur; nisi objiciens juret se non calumniosè id agere, & se obliget ad talionis pœnam, atque probationes habeat in promtu; id est, intra duos menses, à die collati officii numerandos, id quod objicit, probet. *Ext. un. de auct. & usu pall.*

Pallio solus Pontifex ubique, dum Missarum solen-

ſolennia celebrat; reliqui, nec ſemper, nec ubique, ſed certis, id eſt, ſolennibus diebus in Provinciæ ſuæ Eccleſiis uti poſſunt; *c. 1. 4. & pen. de auct. & uſu pall.* non extra provinciam; niſi eis ſpecialiter hoc ſit à Pontifice conceſſum. *c. ex tuarum tenore. 5. eod.*

Dies iſti ſolennes ſunt; Natalis D. N. Jeſu Chriſti, ejuſque circumciſionis; dies feſtus S. Stephani, S. Johannis Evangeliſtæ, Epiphaniæ, Palmarum, cœnæ Domini, octava Pentecoſtes; nativitas S. Johannis Baptiſtæ; dies feſti omnium Apoſtolorum. Item cum Eccleſias dicant, clericos ordinant, Epiſcopos ſacrant, & in diebus Eccleſiæ ſolennibus, & die anniverſario dedicationis Eccleſiæ ſuæ. *Gloſſ. in c. ad honorem. 4. eod.*

Pallium qui à Pontifice impetravit, proventibus poteſtateque adminiſtrandi, quæ Pallii conceſſio tribuit, privatur, ſi abſque literis traditionis Pallii diſcedat. *Extr. injunctæ. §. illi etiam. de electione.*

Poteſtas per Pallium tributa, morte ejus qui illud impetravit, extinguitur; perſonam enim non tranſit.

Unde alteri commodari nequit, & quiſque cum ſuo Pallio debet ſepeliri. *c. 2. de auct. & uſu pall. c. nemo Clericus. 40. de conſecr. diſt. 1.*

De vita & honeſtate Prælatorum.

Tit. IX.

Hactenus de Epiſcoporum creatione: reſtat, ut, quales in vita & converſatione, ut & alii Sacerdotes, eſſe debeant, enarremus.

Debent eſſe ſine crimine, & populum, cui præſunt converſatione & innocentia præcellere: *c. unum orarium. 3. verſ. oportet Epiſcopum. diſt. 25.* ab improborum commerciis abſtinere: in corrigendis

gendis Clericis & Laïcis magis caritatem quàm potestatem exercere: diffidentes ad pacem magis quàm ad judicium compellere: *c. licet plerumque.* 4. *dist.* 45. in corrigendo lenitatem cum severitate miscere: orationi & prædicationi insistere: *tot. dist.* 36. *& seq.* hospitales & liberales, *tot. dist.* 42. sobrii, prudentes & periti esse: *dist.* 44. *in sum. & per tot.* secularibus negotiis se non implicare: *c.* 2. 21. *q.* 3. *& per tot.* pudici esse & domesticarum personarum immoderatam familiaritatem vitare: *dist.* 34. *in sum. & per tot.* per decentiam habitus extrinseci intrinsecam morum honestatem indicare. *dist.* 40 *per tot. & Clem.* 2. *de vita & honestat. Clericorum.*

De Translatione.

TIT. X.

UT Archiepiscopi, licet confirmati & consecrati, potestas, si pallium non accipiat, extinguitur; ita & Episcopi, *translatione*, *renunciatione*, & *depositione*, seu *degradatione*.

Est *translatio*, seu mutatio, *c. mutationes.* 35. 7. *qu.* 1. nihil aliud quàm dissolutio vinculi, quo Episcopus cum priori Ecclesia erat junctus, & ad alteram Ecclesiam transitio. *c. in causis.* 30. *in fin. de elect. c.* 2. *in fin. de postul. Prælat.*

Eam Episcopus, ni utrâque Ecclesiâ privari velit, propriâ auctoritate, *c.* 3. *de translat. Episc.* vel etiam Patriarchæ, *c.* 1. *eod.* facere nequit; sed ad eam auctoritas Pontificis necessaria. *c.* 2. *eod.*

Qui eam, etiam invito Episcopo, *Goff. & Host. in* §. *quæ sit causa transferendi. hic. concedit*; vel propter *utilitatem*, quia verisimile, Episcopum magis profecturum: vel propter *necessitatem*, quia non potest in Ecclesia in qua residet, ob persecutionem seu metum hostilem, officio suo defungi:

Quo

Quo casu à necessitate cessante, ad priorem Ecclesiam debere redire. *c. mutationes.* 35. *c. scias.* 36. *c. omnis.* 37. *c. Episcopus.* 38. *c. pastoralis.* 43. *cau.* 7. *qu.* 1.

Si translatio concessa, Episcopus ab Ecclesia, cui adstrictus, per absolutionem liberatur, facultas transeundi per literas dimissorias conceditur, & Pallium ad nomen & usum ejusdem Ecclesiæ, si Translati dignitas hoc requirat, transmittitur. *c. bonæ memoriæ.* 2. §. *fin. c. gratum. in fin. de postul. c. in causis.* 30. *de elect.*

Qui Ecclesiam à qua discedit, post repetere non potest: nec quid cum ea post translationem commune habet. *c. eos.* 7. *qu.* 1. *c. quod in dubiis. de renunc. c. si quis jam translatus.* 21. *qu.* 2.

De Renunciatione.

TIT. XI.

RENUNCIATIO, est juris proprii spontanea remissio, ex certis causis & cum auctoritate superioris facta.

Eâ Prælatus jure, expostulatione, electione, translatione, sibi competente, privatur, adeo ut per pœnitentiam ad id, cui sive per se, sive per procuratorem, speciale ad hoc mandatum habentem, *Clem. un. hic.* renunciavit, regressum non habeat, nisi ob restitutionem, vel novam concessionem. *c.* 2. 3. *& c. in præsentia.* 6. *vers. quia tamen. c. per translationem.* 11. *hic.*

Ut valeat *Renunciatio*, fieri debet sponte & liberâ voluntate, *c.* 5. *eod. c.* 2. *&* 4. *de his quæ vi met. caus.* permissu superioris, justæ caussæ impellentis recitatione, in manus ejus, per verbum resignationis, simpliciter, vel adhibito juramento; & quidem purè, non sub conditione, vel in favorem aut commodum alicujus, nec servato regres-

regressu, vel ingressu: tum enim nullius esset momenti: *c. ex parte. N.* 12. *ubi Gl. Dd. de offic. deleg.*

Permissu & in manus ejus debet fieri *Renunciatio*, ad quem ejusmodi beneficium cui renunciatur, conferendi, confirmandi, & instituendi potestas pertinet. *c. quod in dubiis.* 8. *hic. c. Abbas.* 18. *qu.* 2. *c. non oportet.* 7. *qu.* 1.

In manibus laïci facta, in præjudicium superioris non valet; valet in præjudicium renunciantis, ut jure suo quæsito privetur, nec ad id redire possit. *c. quod in dubiis.* 8. *hic. c. non oportet.* 7. *qu.* 1. *Rota decis.* 352.

Justæ causæ, ob quas renunciatio recipi debet, sunt: 1. *Conscientia criminis*, sed ejus propter quod ipsius officii executiò post peractam pœnitentiam impeditur: *c. nisi cum pridem.* 10. §. *propter. hic.* ut est simonia. *c.* 110. *erga simoniacos.* 1. *qu.* 1. si in electione non sit servata forma. *not. in c. quia propter.* 42. *de elect.* quodlibet crimen quod ipso jure infamiam irrogat. *c. Euchemium.* 7. §. *hinc colligitur.* 2. *qu.* 3. 2. *Debilitas corporis*, per quam impotens ad pastorale officium exequendum redditur. *d. c. nisi cum pridem.* §. *alia verò. c.* 18. *quia frater.* 7. *qu.* 1. 3. *Defectus scientiæ*, si non didicerit ea quæ ad officium suum pertinent. *c.* 1. *& seq. dist.* 38. 4. *Malitia plebis*; si ea tam duræ cervicis, ut amplius ab eo proficere non possit. *d. c. nisi cum pridem.* §. *propter malitiam.* 5. *Scandalum grave*; si per ejus evitationem peccatum non committatur: *c. qui scandalizaverit.* 3. *de reg. jur. d. c. nisi cum pridem.* §. *pro gravi.* 6. *Irregularitas*; ut si sit bigamus, aut viduæ maritus. *d. c. nisi cum pridem. c. dum in cunctis.* 7. *de elect. c.* 59. *non confidat. dist.* 50.

Qui metu persecutionis, puta tali quæ costantem virum posset movere, *c. super hoc.* 5. *hic. c. cum dilectus filius.* 6. *ubi Gl. de his quæ vi met. caus.*

c. ve-

c. veniens. 13. *de sponſ.* adverſâ valetudine, propriâ inſcitiâ deterritus, vel ſimoniæ vitium clam ſe in ſui commodum commiſſum peroſus, aliâve ſimili cauſâ adductus, Epiſcopatum depoſuit, & religionem ingreſſus fuit, poſtea, cauſâ ceſſante, ad Epiſcopatum denuò aſſumi poteſt. *c. poſt tranſlationem.* 11. §. *cæterum.* & §. *rurſus hic. c. præſentium.* 1. *qu.* 5.

De Depoſitione, ſeu Degradatione.

TIT. XII.

D*Egradatio*, (quâ ad ſimilitudinem exauctorationis ejus qui militiam armatam deſeruit, conjugium Eccleſiæ & Epiſcopi diſſolvitur: *c.* 3. §. *actualis. de pœnis. in* 6.) fit vel *verbis*, latâ ab eo qui auctoritatem habet, certo Epiſcoporum numero, ſi Epiſcopus degradandus; ſi in minoribus ordinibus conſtitutus, ſolo proprio Epiſcopo aſſiſtente, *c. ſi quis tumidus. c. ſi autem. in fin.* 15. *qu.* 7. degradationis ſententiâ: vel *ſolenniter*, latâ non ſolum ſententiâ, ſed ablatis à degradando gradatim ſingulis ordinis ſui inſignibus. *d. c.* 2. §. *verbalis. eod.*

De utraque infra titulo de remotione latius. *lib.* 4. *tit.* 47.

De Permutatione.

TIT. XIII.

VIdimus ſupra de Epiſcopatuum tranſlatione: hic addimus, quia ei valde ſimilis, de omnium beneficiorum *permutatione.*

Ea fit, cum quis alicui cedit beneficium ſuum, ut conferatur ei à quo ipſe invicem aliud beneficium, per eum reſignandum, conſequatur. *c. pen. de rerum permut. in* 6.

Fieri

Fieri debet, ut valeat, legitima de causâ. *c. quæsitum. 5. de rer. permut.* ab utroque, non propriâ, sed auctoritate & in manibus Episcopi, vel Episcoporum, cujus, vel quorum Jurisdictioni, beneficia permutanda subsunt. *And. Gammard. in tract. de rerum perm. seu in c. un. eod. tit. in 6. num. 133. & 134.*

Prælati inferioris Episcopo, licet alioqui jus conferendi habeat, auctoritas non sufficit; ejus tamen, in permutatione, consensus Episcopo necessarius: *Gammard. d. loc. c. quæsitum. eod. Rebuff. in prax. hic. num. 2.* ut & generaliter omnium ad quos jus eligendi ad beneficia permutanda, vel jus præsentandi spectat. *Gl. Clem. un. eod. ubi Dd.*

Sine superioris auctoritate si permutationem quis fecit, obtento beneficio vel dignitate privatur. *c. cum olim. 7. eod.* Nisi permutantis simplicitati veniam tribui æquitas suadeat. *c. cum universorum. 8. eod.*

Adhibere permutationi auctoritatem debet Episcopus, aut ejus Vicarius, si hoc ei specialiter sit mandatum. *Gammard. ut sup. num. 23.* si Episcopus nolit, & beneficium suum permutationis causâ aliquis jam resignarit, eo petente, ad id ab Antistite suo compelli potest: *c. nullus. 17. de jure patron. Petr. de Vbal. tract. de benef. perm. num. 30.* Nullum tamen tempus per Canones expressum. *Paul. Leaz. d. Clem. un. Petr. de Vbal. d. loc.*

Potest permutari unum beneficium cum pluribus, plura cum uno, simplex cum curato; & è converso, simplex cum simplici, curatum cum curato; *c. cum venerabilis. 6. ubi Io. And. & alii. de except.* non tamen spirituale cum profanis, *c. fin. de rer. permut.* nec jus in re, cum jure ad rem. *Rebuff. eod. num. 23.*

Permutari etiam non possunt mancipia Ecclesiastica; Nisi favore libertatis, *c. mancipia. 3. eod.*

Sint

Sint fugitiva, *c. injustum.* 4. *eod.* Permutatio Ecclesiæ expediat. *c.* 67. *Ecclesiasticis.* 12. *qu.* 2.

Potest Princeps rem suam cum re Ecclesiæ immobili permutare; ita tamen, si causa rationabilis id exposcat, & res, quam præstiterit, fuerit major, vel æqualis. *c.* 1. *eod.*

De officio & potestate Episcoporum.
Tit. XIV.

OMnes qui Episcopali gradu sunt illustrati, dum eo gaudent, ordinariam habent potestatem.

Ea in tria membra dividitur; Quædam ad eos pertinent *Jure Ordinis*; ut Ecclesiæ & altarium consecratio, post pollutionem ablutio & purgatio, *c. un. de consecr. Eccles. in* 6. Chrismatis & olei Catechumenorum & infirmorum confectio, *c.* 1. *de suppl. neg. Prælat.* virginum benedictio, clericorum ordinatio. Quædam *lege Jurisdictionis*; ut corrigendi, conferendi, excommunicandi, instituendi, de causis ad forum Ecclesiasticum de jure spectantibus cognoscendi examinandique potestas. Quædam *lege Diœcesanâ*; ut jus procurationem exigendi; cathedraticum sive synodaticum; jus exigendi & percipiendi census & decimas. *vid. c. conquerente.* 16. *de offic. Jud. ordin. c. dilectus.* 18. *ubi Abb. eod. c.* 1. 10. *qu.* 3.

Possunt ea tantùm in sua Diœcesi, quocunque in loco, non exemto, per se vel per alium, *c. cum Episcopus.* 7. *eod. in* 6. in suos immediatè subditos.

Unde Archiepiscopus in Suffraganeos, non in Suffraganeorum subditos, paucis articulis exceptis, potestatem habet; *c. Pastoralis.* 11. *in princ. ubi Gl. eod.* Patriarcha non cognoscit de causis eorum, qui Archiepiscopi aut Episcopi sui sub ditione sunt: Nisi hoc ex privilegio vel consuetu-

dine habeat, vel causæ ad eum per appellationem, legitime interpositam, sint deductæ. *c. duo simul. 9. eod.*

Solus tamen Romanus Pontifex, non solùm Romæ, sed ubilibet locorum in omnes Ecclesias & Christianos jura Episcopalia exercet. *c. patet. c. ipsi. 9. qu. 3. c. qui se scit. 2. qu. 6. c. 2. de prabend. in 6.*

Quia gravis & lata est Pastoralis officii cura, ideo nonnulli vel in Ecclesia sunt constituti, ut *Archidiaconus*, *Archipresbyter*; vel extra ordinem, necessitate id expostulante, constituuntur: ut *Coadjutor*, *Vicarius*; qui Episcopi onus ferant, & ejus levent sollicitudinem.

De Officio Archidiaconi

TIT. XV.

A*Rchidiaconus*, est vicarius proximus Episcopo, omnem solicitudinem & curam, tam in clericis, quam in Ecclesiis eorum, cognitionemque & ordinariam Jurisdictionem habens. *c. 1. hic.*

Ejus officium est; omnia Ecclesiastica officia ut ritè expediantur, providere; Acoluthos ordinare, eorum officia dividere; *c. 2. eod.* vasa usibus Ecclesiæ dicata custodire; *c. 3. eod.* de tertio in tertium annum Diœcesin, & Ecclesias Episcopo subjectas, parochiam propriam singulis annis, *c. mandamus. 6. eod.* visitare; quæ emendatione indigent, corrigere; *c. 1. eod. ubi Gl. verb. de tertio.* promovendos ad sacros ordines, & beneficiis Ecclesiasticis præficiendos, examinare; postea eos Episcopo sistere; *c. ad hac. 7. eod.* sedibus condignis Prælatos locare; *c. ut nostrum. 9. eod.* omnem curam & solicitudinem tam in clericis, quàm in Ecclesiis eorum impendere; cognitionem

nem & Jurisdictionem ordinariam exercere; jurgia singulorum audire: Archipresbytero, Primicerio, Custodi, Sacristæ, tam in urbe, quàm in parochiis, præesse; Subdiaconis & Diaconis imperare; & demum in omnibus vicem Episcopi gerere: *dd. cc. & can.* 1. *perlectis.* §. *Archidiaconum. dist.* 25. *ubi Gl.* nisi ardua negotia majorem desiderent auctoritatem.

Unde citra Episcopi mandatum, nec potest animarum curam committere, *c. cum satis.* 4. *eod.* etiamsi alia fuerit consuetudo; *d. c. cum satis.* 4. *hic. can. nullus omnino.* 16. *qu.* 7. *c.* 41. *cunctis fidelibus.* 16. *qu.* 1. nec, de jure, puta communi, (de consuetudine enim aliquando potest, *ut in c. dudum. in* 2. *de election.*) sententiam excommunicationis in aliquos promulgare, *c. Archidiaconus non.* 5. *ubi Gl. & Dd. hic. Abb. c. cum in cunctis.* §. *inferiora. num.* 4. *de elect.* nec quem extero Episcopo ordinibus suscipiendis commendare, *c. significasti.* 8. *hic.* aut in monasteria Jurisdictionem habere: nisi præscripserit. *c. fin. eod.*

De officio Archipresbyteri.

Tit. XVI.

Arrchipresbyter, est Prælatus cæteris Presbyteris eminentior, vicem Episcopi in spiritualibus gerens. *c. ministerium.* 2. *c. officium.* 3. *hic.*

Est vel *Urbanus*, domi in cathedrali Ecclesia officio suo fungens; vel *Ruralis*, qui foris partes suas agit.

Ille vicem Episcopi absentis gerit, curam præsentis minuit. *c. pen. eod.* Nam officia sacra in cantanda Missa, benedictionibus conferendis, Sacramentis administrandis, & ut Sacerdotes in iis administrandis probè se gerant, curat; pœnitentem, infirmum, consulto Episcopo, reconciliat; pœni-

pœnitentiam cunctis aliis Sacerdotibus injungit; Archidiaconi præceptis, sicut & Episcopi, obsequium præbet. &c. *d. c. ministerium. d. c. officium. c. nunquam. de consecrat. dist. 5. c. cum venerabilis. 7. de consuet.*

Hic, & *Decanus* (eò quod decem Clericis rura incolentibus præsit. *c. ad hæc. 7. de offic. Archidiac.*) dictus, laïcorum & Presbyterorum, qui Ecclesias minores Archipresbyteratui subjectas administrant, curam habet; gravia delicta, si quæ inciderint, Episcopo significat, strictè ea quæ ab Episcopo decreta, sequitur, Archidiacono paret. *tot. tit. hic.*

Uterque Presbyter esse debet, aut, si non est, intra annum fieri; ut Archidiaconus, si non est, Diaconus. *Clem. 1. de ætat. & qual. c. 1. dist. 60.*

Habent Archipresbyteri jurisdictionem voluntariam, non contentiosam, nec territorium ullum; nisi in foro pœnitentiali: & tum illud Episcopo est commune. *Abb. & alii in c. cum contingat. 13. de foro compet.*

De Officio Coadjutoris.

TIT. XVII.

COadjutor est, qui vices gerit Episcopi, aut alterius, etiam inferioris, ut Archidiaconi, &c. qui vel muneribus quibusdam obeundis non est idoneus, puta verbo Dei ad populum ferendo, Ecclesiis invisendis, reatibus subditorum audiendis, pœnis inurendis; vel aliquâ justâ causâ perpetuò impeditus est; ut ægritudine, senio. *tot. tit. de Cler. ægrot. & c. un. eod. in 6.*

Eum sibi adsciscit Episcopus, de Capituli sui vel majoris partis consilio & consensu, auctoritate Pontificis, moderatis sumtibus ei ex proventibus suis tributis: *d. c. un.* cum spe futuræ successionis,

cessionis, sed non, (quod Concilio Tridentino statutum, *cap.7. sess. 25. de reformat.*) nisi causâ prius diligenter à Pontifice cognitâ.

De Officio Vicarii.

TIT. XVIII.

EPiscopi, vel alii Clerici, si necessariis causis impediantur, quominus officiis suis possint superesse, viros idoneos, quibus vices suas mandant, possunt eligere; assignatâ iis certâ proventuum Ecclesiæ aut beneficii portione. *c. extirpandæ. 30. §. qui verò. de præbend. c. beneficium. 4. de regular. in 6. c. pervenit. 28. de appell. c. cum ex eo. 34. vers. porro. de elect. in 6.*

Idonei non sunt, Ordinis Mendicantium Religiosi, Monachi, Clerici regulares, nisi cum licentia Prælati, cui sunt subjecti, *c. 22. in nona. 16. qu. 7. Clem. etsi. 2. verb. ad Prioratum. de rescript. Rebuff. in praxi. tit. de Vicar. Episcop. num. 30.* nec laïci. *d. c. in nona. 16. qu. 7.*

Constituuntur *Vicarii* vel ad divina ministeria celebranda; & nomen retinent: vel ad jurisdictionem exercendam: *Gl. in rubr. hic.* & *Officiales*, vel *Missi dominici* dicuntur. *Gl. in Clem. 2. verb. Officialis. de rescript.*

Ad divina ministeria constituuntur, vel *in perpetuum*; ut ad beneficium cum animarum cura, quod quis Prioratui habet annexum; *c. un. de capel. monach. in 6. Cl. 1. de offic. Vic.* qui tum debet fieri Presbyter; si nolit, ad id, per subtractionem proventuum aut vicariatuum, cogi: *c. fin. eodem.* Vel *ad tempus*; cùm quis ad tempus beneficio suo est abfuturus. *c. pen. de Cler. non resid.*

In perpetuum constituti, si Episcopi, ut debet, consensus adhibitus, nec per Rectorem domi-

num, nec ejus succesforem, amoveri, portioneve suâ defraudari possunt; nisi culpâ hoc mereantur. *c. 3. hic.*

Ad exercendam Jurisdictionem ab Episcopo constituti, habent facultatem administrandi, tam spiritualia, ut sunt, excommunicare, suspendere, interdicere, conferre, instituere, confirmare, eligere, præsentare, visitare, corrigere, punire, dispensare, vota commutare, & similia: quàm temporalia; ut jurisdictionem tam meri quàm mixti imperii, & actus quosdam extrajudiciales exercere, puta alienare, ad firmam concedere, censûs, reditûs, pensiones, exigere. *Rebuff. in prax. for. Vicar. Episc. fol. 59.*

Habent Jurisdictionem, non delegatam, sed ordinariam: & eandem quam Episcopi. *c. 2. de consuet. in 6.* Unde non ad Episcopum appellatur à Vicarii sententia, sed ad Archiepiscopum; Licet ab Archidiacono & aliis inferioribus Prælatis ad Episcopum appelletur. *c. 3. in princ. & §. 1. de appell. in 6.*

Sed hæc accipienda sunt de *Officialibus principalibus*, hoc est, qui ab Episcopo in Curia sua per commissionem officii generaliter factam sunt constituti, non verò de Officialibus, qui in certa Diœceseos parte quandoque constituuntur, idcirco *Foranei*, id est, extranei dicti.

Hi enim cùm non habeant idem, sed diversum ab Episcopo consistorium, rectè ab eis ad consistorium Episcopi fit provocatio. *c. 2. & ibi Gl. & Panorm. de rescript. in Clem.*

Vicarii alios Vicarios sibi substituere nequeunt. *c. 4. hic.*

De

De Officio & potestate Capituli Sede vacante.

TIT. XIX.

MOrte Episcopi, aut alia de causa, Sede Episcopali vacante, Jurisdictio potestasque, quæ Episcopo competebat, tam in spiritualium, quàm temporalium administratione, ad *Capitulum* spectat: *c. cum olim.* 14. *c. his quæ.* 11. *de major. & obed.*

Ea quæ Episcopalis ordinis sunt, non exercet, sed ad id vicinum Episcopum evocat. *Gloss. in d. c. his quæ.* 11. *c. cum olim.* 14. *eod. Pavin. in tract. de potest. Capit. qu.* 3. 4. *part.* 1.

Qui citra aliquod futuri Episcopi præjudicium, & cum testatione, ut sibi nullum in eo Episcopatu jus, nullave quæratur possessio, ordines Ecclesiasticos conferet, cæteraque Episcopalis Ordinis munera exercebit. *c. suffraganeis. de elect. Pavin. d. loc.*

Est Capitulum cœtus Canonicorum illius Ecclesiæ. Illud enim conflant, & de Capitulo dicuntur Canonici; non alii ejusdem Ecclesiæ Clerici. *Abb. in c.* 1. *num.* 11. *& c. scriptum. num.* 4. *eod.*

Sede vacante nihil contra Ecclesiam potest novari, *c.* 2. *de instit. d. c. cum olim.* judicium contra eam institutum non valet. *c.* 1. *ne Sede vacant.*

Proinde nec Capitulum potest præscribere ea quæ sibi alioqui non competunt. *Gloss. in c.* 1. *de præscript. Abb. & Felin. in c. ex transmissa.* 10. *eod.*

De Officio Legati.

Tit. XX.

Diximus suprà de Vicariis Episcoporum; tractemus nunc eâ occasione de Vicariis summi Pontificis: qui *Legati* dicuntur.

Horum tres sunt species. Alii sunt *Legati de latere*; Alii *missi*; Alii *nati. c. 1. de offic. leg. in 6. c. 9. hic.*

Legati de latere, sunt Cardinales, qui ex latere summi Pontificis, & ejus Senatu, *c. 7. Ecclesia. 16. qu. 1.* accipiuntur, & nomine summi Pontificis, potestate acceptâ, in provincias mittuntur.

Hi dum legatione funguntur, Apostolicæ dignitatis insignibus utuntur. *c. antiqua. 23. de privileg.*

Legati missi sunt, qui extra ordinem Cardinalium constituuntur, & in provincias per summum Pontificem cum mandato & potestate mittuntur. *d. c. 1. de offic. legati. in 6. & c. mandata. 6. de præsumpt.*

Legati nati sunt, qui ratione privilegii, beneficii possessi, potestatem à Pontifice habent, tanquam ejus Legati. *d. c. 1.*

Omnium officium est; in provinciis sibi decretis, vice Pontificis noxia evellere & dissipare, salutaria inducere & promovere, *c. 2. hic. in 6. c. 1. de consuet. c. mandata. 6. de præsumt.* provincialium causas tanquam Judices Ordinarii audire & cognoscere, *c. 1. hic. junct. d. c. 2. in verb. ordinarios.* Concilium provinciæ vocare, *Abb. c. quod translationem. num. 6. hic.* vices suas aliis subdelegare, *c. fin. ubi Abb. eod.* causas unius provinciæ, si sint diversarum provinciarum Legati, in alia expedire. *c. novit. 7. eod.*

Pendet maximè eorum poteſtas ex literarum ſuæ commiſſionis, ſeu mandati, tenore. Ideoque non creditur Legato, niſi literas ſuæ legationis oſtendat. *c. fin. diſt.* 97.

Legatus tamen de latere quædam ex dignitate habet ſupra alios; nempe poſt ſummum Pontificem in provincia ſibi decreta majus imperium; *c. Abbatem.* 36. §. *hujuſmodi. de elect. in* 6. *c. volentes.* 8. *hic.* & proinde quædam poteſt, quæ aliis non ſunt permiſſa, ut quoſvis excommunicatos propter manuum in Clericos injectionem abſolvere, *c. excommunicatis.* 9. *ubi Panorm. hic. c. ad eminentiam.* 20. *de ſent. excomm.* beneficia non vacantia in collegiata vel cathedrali aliqua Eccleſia, ſuæ collationi reſervare, *c. præſenti.* 3. *hic. in* 6. *& ibi Gloſſ.* vacantia, licet ad alicujus Clerici præſentationem ſpectent, conferre. *c. dilectus.* 6. *eod. c.* 1. *eod. in* 6. in ſumma omnia poteſt, præter excepta & ſoli ſummo Pontifici reſervata, quæ generali mandato non comprehenduntur. *c. quæ de cauſa.* 9. *& ibi Gl.* 2. *qu.* 5. *c.* 4. *ubi Gl. hic.* ſed ſpeciali opus habent. *c.* 3. *&* 4. *eod.*

Hinc non poteſt cathedrales, vel regulares, vel collegiatas Eccleſias, nec dignitates Eccleſiarum cathedralium majores poſt Epiſcopos, quæ per electionem conferuntur, ſibi reſervare, *c. deliberatione.* 4. *hic. in* 6. nec Epiſcopos transferre, *c. niſi ſpecialis.* 3. *& c. quod tranſlationem.* 4. *eod.* nec Epiſcopatus unire, dividere, ſubjicere, *d. c. quod tranſlationem. c. ſicut unire.* 8. *de exceſſ. Prælat.* nec de negotio quod ad Pontificem retulit, cognoſcere. *c. licet.* 5. *hic.*

Finitur Legatorum officium lapſu temporis, ſi ad certum tempus ſint dati, *c. de cauſis.* 4. *de offic. Jud. deleg.* revocatione Pontificis, *c. ult. & c. excommunicatis. hic.* relatione Pontifici factâ, *c licet.* 5. *eod.* morte Legati, & Pontificis, qui eum

 miſit,

misit, si res integra: *c. mandata. 6. de præsumt.* alioqui non. *c. 2. de offic. Ord. in 6. ubi Anchar.*

De Sacerdotibus in inferiori gradu constitutis.

TIT. XXI.

HActenus diximus de Sacerdotibus in *altiori ordine*: nunc videndum de iis qui sunt in *inferiori.*

Illi sunt *Presbyteri*, id est, *Seniores*; sic dicti non modo pro ætate, vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem. *c. 1. Cleros. dist. 21.*

Officium eorum est, Dominici corporis & sanguinis consecrationem celebrare; *c. quamvis. dist. 68. c. 1. §. ad Presbyterum. dist. 25.* infantes baptizare, *c. constat baptisma. 19. de consecrat. dist. 4.* sanctificato oleo inungere, benedicere, de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes absolvere; Nec non, sed tantùm Episcopo permittente, aut extremâ necessitate urgente, baptizatos sacro chrismate linire, virgines Deo dicare. *c. 1. & seqq. 26. qu. 6. & c. Presbyteris. 119. de consecrat. dist. 4.*

Nullo modo Ecclesias erigere, consecrare, reconciliare, sacrum chrisma conficere, Clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publicè reconciliare: Quæ Episcopis reservata. *d. c. quamvis. dist. 68. & c. 1. vers. ad Episcopum. dist. 25.*

De iis qui in Sacris sunt constituti.

TIT. XXII.

SEquuntur ii qui non sunt Sacerdotes, sed tamen in Sacris: quales sunt *Diaconi & Subdiaconi*; qui etiam abusivè *Sacerdotes* dicuntur: illi enim

enim propriè sunt, quibus permissum sacrificium corporis & sanguinis Dominici in altari perficere. *c.* 1. *vers. Sacerdos. dist.* 31.

Diaconi, & *Levitæ* dicti, sunt Episcoporum & Ecclesiæ ministri. *c. dominus noster.* 25. §. *meminisse. dist.* 23.

Episcopum enim debent prædicantem, ne ipse lædatur, aut divina verba per detrectatores polluantur, custodire; Sacerdotibus celebrantibus in omnibus assistere; Evangelium ad populum prædicare; *c.* 1. *vers. ad Diaconum. dist.* 25. Non, nisi extrema id, ob longam Episcopi aut Presbyteri absentiam, necessitate urgente, baptizare, aut Eucharistiam populo erogare. *c. constat Baptisma.* 16. *de consecrat. dist.* 4.

Subdiaconi (sic dicti, quia Diaconi præceptis & officiis subjacent. *c. Cleros. dist.* 21.) debent calicem & patinam ad altare deferre, Diaconis tradere, eis ministrare; urceolum, aquam, mantile, manutergium tenere; Episcopis, Presbyteris, Diaconis aquam ad altare pro lavandis manibus præbere. *c.* 1. *vers. Subdiaconos. dist.* 25.

Et Diaconi & Subdiaconi fiunt per manus impositionem (quæ est oratio super hominem. *c.* 74. *manus impositio.* 1. *qu.* 1.), ritibus propriis & solennibus cuique ordini adhibitis. *dist.* 23. *per tot.*

De iis, qui nec in Sacerdotio, nec in Sacris sunt.

TIT. XXIII.

QUi in minoribus ordinibus sunt, *nec sunt in Sacerdotio*, *nec in Sacris*; Sine enim Sacramentali unctione, solâ Episcopi benedictione cum quadam vasorum vel indumentorum distributione ordinantur.

Tales ſunt, qui primam tonſuram tulerunt; *c. cum contingat.* 11.*ubi Gl. & Dd.de ætat. & qual.* ut *Pſalmiſtæ, Oſtiarii, Lectores, Exorciſtæ, Acoluthi*; quibus omnibus ſua munia ſigillatim ſunt diviſa.

Pſalmiſtæ, ſunt cantores: qui cantandi officium, jubente Presbytero, Epiſcopo etiam inſcio, ſuſcipiunt. *c. Pſalmiſta.* 20. *diſt.* 23. *c.* 1. *verſ. ad Pſalmiſtam. ubi Gl. diſt.* 25.

Oſtiarii ſunt, ad quos claves Eccleſiæ pertinent; ut templum Dei claudant & aperiant, & omnia quæ intus extraque ſunt cuſtodiant, fideles recipiant, excommunicatos & infideles ingreſſu arceant. *c.* 1. §. *ad oſtiarium. diſt.* 25.

Lectores ſunt, qui ſacras ſcripturas ex ſuggeſtu in Eccleſia populo legunt. *d. c.* 1. §. *ad lectorem.*

Exorciſtæ, qui catechumenis & energumenis manus imponunt, & ſolennibus quibuſdam imprecationibus & obſecrationibus dæmones fugare creduntur; à Salomone, unà cum exorcizandi modo inventi. *ſecund. d. c.* 1. §. *ad exorciſtam. c. Cleros.* §. *exorciſta. diſt.* 21.

Acoluthi, qui lumina præparant, cerea & funalia deferunt, ſuggeſta pro Euchariſtia Subdiaconis præparant. *d. c.* 1. §. *ad Acoluthum. diſt.* 25. *d. c. Cleros.* §. *Acoluthi.*

His omnibus citra excommunicationis pœnam, à ſolo Pontifice, excepto mortis articulo, relaxandam, manus injurioſas injicere nemo poteſt. *d. c. Cleros. ubi Gl. c.* 29. *ſi quis ſuadente diabolo.* 17. *qu.* 4.

Matrimonium, ſi ad ſuperiores ordines provehi noluerit, contra quàm illi qui in iis ſunt, *diſt.* 26. & 32. *per tot.* poſſunt contrahere; beneficiis tamen, ſi fortè habuerint, privandi. *c.* 1. *c. quod à te.* 3. *c. diverſis.* 5. *de Cleric. conjug.*

De Majoritate & Obedientia.

TIT. XXIV.

CUM, ut diximus, certi ſint Clericorum ordines, decorum eſt, ut majores minoribus dilectionem; ita minores majoribus reverentiam, & quandoque etiam obedientiam præſtare. *c.* 3. *c. quod ſuper.* 9. *hic. c. ult. diſt.* 89. *c.* 15. *non oportet. diſt.* 93.

Majoritas, eſt prærogativa, quâ quis cæteris paribus, vel inferioribus, dignior, majorique honore eſt afficiendus. *c.* 1. *Ext. hic.*

Ejus multæ ſunt cauſæ. Nempe, *Ordo, c. ſtatuimus.* 15. *hic. Poteſtas, Tempus ordinationis, Dignitas,* & *prærogativa Ordinantis.*

Ordo; quia qui ſunt in majoribus ordinibus, præferuntur iis qui ſunt in minoribus, & tam in his, quàm in illis ſunt certi gradus: *in c. à Subdiacono.* 5. *diſt.* 93. ita conſtituti. 1. *Epiſcopus*, 2. *Presbyter*, 3. *Diaconus*, 4. *Subdiaconus*, 5. *Acoluthus*, 6. *Exorciſta*, 7. *Lector*, 8. *Oſtiarius*, 9. *Abbas*, 10. *Monachus.*

Abbas ponitur poſt Oſtiarium; quia omnes Monachi, qui non ſunt Clerici, Clericis ſunt inferiores. *c. alia cauſa.* 6. *cauſ.* 16. *qu.* 1.

Poteſtas, puta vel *conſecrandi*, unde Epiſcopus cæteris omnibus, *c. olim. diſt.* 95. vel *diſpenſandi*, unde Archidiaconus Archipresbytero, *c.* 1. *de off. Archipresb. c. un. de off. primicer.* eſt major.

Tempus ordinationis: quia cæteris paribus, is qui prior ordinatus fuit, poſtea ordinato præfertur. *c.* 1. *hic. c.* 1. *verſ. ſi autem partes. de paroch. c. ult. diſt.* 17. *c. ult. diſt.* 75.

Dignitas & *prærogativa Ordinantis*; quia ordinatus à ſuperiore, inter alios ejuſdem ordinis magis eſt honorandus. *c. per tuas.* 7. *hic.*

Poteſt quis diverſo reſpectu eſſe major, & eſſe minor, vel æqualis; ſic Archidiaconus, Archipresbytero ordine eſt minor; ut enim Archipresbyter eſt Presbyter, ita Archidiaconus eſt Diaconus; *c.* 1. 2. 3. *diſt.* 60. omnibus autem Diaconis præferuntur Presbyteri: *c. Diaconi.* 12. *cum* 8. *ſeqq. c. legimus.* 24. *diſt.* 93. poteſtate verò Archidiaconus eſt major Archipresbytero; ut dictum.

Minor majori præfertur, ſi vices ejus gerat, qui utroque major eſt. Ut Diaconus Epiſcopi vices gerens, præfertur Presbytero. *c. pen. in fin. c. ult. diſt.* 93.

Non tantùm majoribus major honos, ſed & *Obedientia* debetur. *tot. tit. hic. & Ext. eod.*

Quæ eſt ſubjectio, quam inferior Clericus ſuperiori, juxta juris ſtatutique normam, vel manu datâ, vel juramento præſtito, promittit. *c. cum in Eccleſiis.* 10. *c. legebatur.* 3. *c. dilecti filii.* 13. *hic.*

De Ordinatione Clericorum.

TIT. XXV.

IN dictis ordinibus nulli ſunt, niſi per conſecrationem ordinentur.

Ordinatio, eſt perſonæ Eccleſiaſticæ conſecratio, per quam gratia & poteſtas obeundorum Eccleſiaſticorum munerum confertur.

Eſt vel *major*, quæ majores ordines; vel *minor*, quæ minores continet.

Utraque fieri poteſt ab Epiſcopis; in propria, non aliena Diœceſi, *c.* 1. *nullus alterius. & c.* 3. *nullus Primas.* 9. *qu.* 2. propriis, non alienis ſubditis, niſi ordinarii Epiſcopi præcedente licentiâ; *c.* 2. *de tempor. ord. in* 6. Licet Epiſcopatus loco & dignitati renunciaverint: modo minores ordines contulerint; ſi ſacros, & quidem ſcientibus, non

valet

valet ordinatio; si, sed non supinè, ignorantibus, per dispensationem admittitur: *c. 1. de ord. ab Episc. qui renunc. Episcopat.* ut & quam quis ab Episcopo excommunicato per ignorantiam accepit. *c. 2. eod.* Minor ordinatio fieri etiam potest à Prælato non Episcopo; *c. cum contingat. 11. de ætat. & qual. c. veniens. 19. de præscript.* si quidem ordinandi, non sint irregulares, id est, promoveri non prohibeantur. *Specul. in tit. de irregul.*

Prohibentur quidam *ob ætatem, vitium animi, corporis, originis; vinculum reale, personale, civile.*

Ob ætatem, infans ad minores ordines, minor octo & decem annis ad Subdiaconatum, minor viginti ad Diaconatum, minor viginti quinque ad Sacerdotium, *c. 7. §. inferiora. de election.* minor triginta ad Episcopatum. *d. c. 7. §. inferiora. c. cum nobis. 19. vers. de legitima. eod. c. Episcopus. 6. dist. 77. c. de iis. 5. dist. 28. c. quicunque. 3. dist. 77. Clem. ult. de ætat. & qual.*

Si tamen minor ordinatus fuerit, ab ipsius executione, usque ad ætatem legitimam, suspenditur. *c. vel non est compos. 4. de temp. ordin.*

Circa ætatem autem potest Episcopus, ut quis dignitatem vel personatum sine cura animarum obtineat, dispensare. *c. un. de ætate & qualit. ordin. in 6. c. cum nobis. 19. §. fin. c. innotuit. 24. de election.*

Ob vitium animi ordinari prohibetur, qui fuit furiosus, in scena lusit, afflictione diabolicâ vexatus; *c. 3. 4. & 5. dist. 33.* qui crimini, quod peccatum mortale, cum perpetua infamia, inducit, addictus; ut homicida, adulter, perjurus.

Sed homicidii, quamvis occulti, reus, & licet pœnitentiam subiit, repelli debet. *c. fin. de temp. ordin.* nec refert an propria manu, ut miles: an præ-

præcepto, ut Judex; an consilio, ut dum fort è assessor esset; illud voluntariè, non coactus; *c. si quis viduam. 8. dist. 50. & per tit. de homicid.* casu, dans operam rei illicitæ, *c. continebatur. 8. eod. c. Clericum qui. 5. & c. seq. dist. 50.* aut & licitæ; si culpa casum præcesserit: *d. c. continebatur. 8. c. presbyterum. 7. de homicid.* non si nulla culpa subsit: *c. Johannes Sacerdos. 23. eod.* commiserit.

Aliis criminibus, quæ manifesta, degradationis pœnam inferre possunt, obnoxii, actâ pœnitentiæ parte ordinibus acceptis uti possunt, & à sublimioribus non possunt arceri. *c. ex tenore. 4. & c. fin. ubi Gl. & Butr. de temp. ordin.*

Ob vitium corporu ordinari non potest, qui sibi volens, vel virilia, vel digitum, vel pedem amputavit, oculum eruit. *c pœnitentes. 3. c. si quis abscidit. 4. c. qui partem. 6. c. lator. 11. c. si Evangelica. 13. dist. 55.* Nolens, puta, vel vi, vel in cunabulis, vel medicorum consilio, qui illa amisit, non prohibetur. *d. c. si quis abscidit. c. 1. 3. & 5. corp. vitiat. ord. c. si quis à medicus. 7. dist. 55.* Nisi sit eluscatus. *c. fin. dist. 55.* nunquam enim ordinari is potest.

Ob vitium originis, prohibentur ordinari illegitimi, ex quocunque coïtu, extra matrimonium procreati. *c. interdilectos. 11. de excess. Tralat. c. infamibus. 87. de reg. jur. in 6.* nisi ut Monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viventes. *c. 1. de fil. presbyt.* ad præfecturas tamen non sunt admittendi. *d. c. 1.*

Admittuntur tamen ad minores ordines cum dispensatione Episcopi; cum Papæ ad majores. *c. 1. eod. in 6.*

Quæ dispensatio, ordinis collationem præcedere debet: alioqui illicitè actum. *Glos. fin in c. un. de ætat. & qual. in 6. & Dd. in c. 1. in princ. vers. dispensat. de filiis presbyt. in 6.* Quia causæ cognitio

tio adhibenda, & decretum quo pronunciet Episcopus dignum illum esse dispensatione. *Specul. in tit. de dispens. §. qualiter autem. num.* 3.

Ob vinculum reale ordinari vetantur; qui sive publicam, sive privatam rem gesserunt, nisi, administratione finitâ, rationes reddiderint. *c. un. de oblig. ad rat. ord.*

Vinculum personale ordinationem impedit in servo; nisi per manumissionem, vel expressam, *c.* 1. 2. 3. 4. 5. *de serv. non ordin. c.* 1. *&* 2. *dist.* 54. vel tacitam, domino consentiente, *c. si servus.* 20. *dist.* 54. libertatem sit consecutus. In Monacho; nisi Abbate consentiente. *c.* 1. *dist.* 58. *c. ad aures.* 5. *de temp. ordin.*

Vinculum civile, quo quis se ita fori secularis coërcitioni obstrinxit, ut inde recedere non possit, quem ab ordinibus arcet: ut bigamus, qui ne quidem uxore mortuâ, *c.* 3. *de bigam. non ord.* aut cum dispensatione, *c.* 2. *eod.* ad eos admitti potest.

Bigamus propriè dicitur, qui duas legitimas uxores habuit; id est, qui secundas nuptias contraxit. Quasi bigamus tamen irregularitatem incurrit, qui sciens uxorem adulteram cognovit; *c. si cujus.* 11. *& c. seq. dist.* 34. qui repudiatam, *c.* 1. *eod.* viduam, *c.* 3. *c.* 5. *vers. cum ergo. c. ult. eod.* duxit, qui secundas nuptias de facto contraxit; veluti cum in sacris esset. *c.* 4. *eod.*

Qui verò ab altero ductam, sed non cognitam, duxit, irregularitatem non incurrit; *d. c.* 5. *eod.* ut nec is, qui multas habuit concubinas, si quidem pœnitentiâ impositâ cum eo dispensetur. *c. pen. eod.*

Non sufficit quem ab ordinatione non repelli; sed & necesse ut sit irreprehensibilis, sobrius, ordinatus, prudens, pudicus, hospitalis, literatus, non vinolentus, percussor; sed modestus, non litigiosus,

tigiosus; non cupidus, sed suæ domui bene præpositus, non neophytus. *c. cognoscamus.* 14. *dist.* 34. *c. Apostolus.* 1. *dist.* 81.

Ut cognoscatur an talis sit, adhibendum est *scrutinium.*

Quod est inquisitio scientiæ, morum, vitæ, fidei, institutionis, patriæ, loci ubi educatus, generis, ætatis, ejus qui ordines petit, per Archidiaconum, vel Episcopum, facta. *c. un. de scrut. in ord. fac. c. licet.* 5. *de offic. leg. c.* 1. *& per tot. dist.* 24.

Inquisitione per tres continuos dies diligenter factâ, qui probati, Episcopo præsentari debent. Qui minores ordines conferet, diebus festis; *c.* 3. *de temp. ordin.* Majores tantùm statis temporibus anni, quibus jejunia ab Ecclesia indicuntur; & sabbato sancto, vel sabbato ante dominicam de passione. Diebus autem dominicis, & aliis diebus festis, & sabbato Pentecostes, solus Pontifex Romanus conferre potest. *c.* 1. 2. 3. *eod.*

Extra statuta tempora si ordinatio facta, ordinatus quidem characterem recipit, sed ab officii executione suspenditur, donec cum eo dispensetur: ordinator Ecclesiasticâ disciplinâ coërcetur. *c. cum quidam.* 8. *& c. pen. eod.*

Duo ordines eidem uno die, aut duobus diebus, continuato jejunio, conferri non possunt. si id fiat, ordinans à collatione illorum ordinum, & ordinatus ab executione officii, donec dispensetur cum eo, suspenditur. *c. literas.* 13. *c. delectus.* 15. *eod.*

Qui scrutinium subterfugiens, furtivè ordines surripuit, puta multitudini ordinandorum, ignorante Episcopo, se ingerendo, & majorum ordinum suscipiendorum spe, & ordinis illius, quem suscepit, executione privatur; nec eum, si sit excommunicatus, alius quàm Pontifex Romanus potest restituere; omnino, si non excommunicatus,

tus. *c.* 1. *& seq. de eo qui furt. ord. susc. vide eund. titul. infra.*

Qui per saltum, id est, intermissis certis gradibus, promotus; si id factum per *negligentiam*, debet, quamvis characterem recipiat, tamdiu à majoribus abstinere, quamdiu congruo tempore omissos accipere distulit. *c.* 1. *&* 2. *dist.* 55. *ubi Gl.* si per *superbiam*, ab Ecclesia abjici, nec amplius ordinari potest. *c. un. de Cler. per salt. prom. vide eund. tit. inf.*

Ordinatione semel factâ, ea, licet in ordine quid sit prætermissum, non iterabitur: sed quoad fieri possit, id quod per errorem, vel incautè neglectum est, supplebitur. *c.* 1. *de sacram. non iter. c. Presbyter. eod. Ratio est in c.* 1. *eod. & c. sacramenta.* 34. *c. manus.* 74. *caus.* 1. *qu.* 1. Nisi omnino contra Ecclesiæ formam ordinatio fuerit facta. *arg. c.* 52. *sine exceptione.* 12. *qu.* 2. *c.* 1. 30. *qu.* 5.

De Regularibus ac Monachis.

TIT. XXVI.

Sequitur de *Regularibus:* qui certæ regulæ, ut religiosè & sub Prælati imperio vivant, sive in clericatu, sive in laïcatu, sunt adstricti.

Hi, si Canonici sunt, *Canonici regulares* vocantur; sin minus, *Monachi.*

Fiunt vel *paternâ devotione*, vel *propriâ professione*, vel *voti emissione. c. Monachum.* 3. 20. *qu.* 1.

Ex paterna devotione; cum pater filium impuberem religioni offert.

Quo casu filius post pubertatis annum, à Prælato monitus, si voluerit, monasterium egredi poterit: si verò professionem fecerit, vel factam de se priùs ratam habuerit, pœnitentiæ locus ulterius

terius non datur. Cum se professione factâ monasterii regulæ adstrinxerit. *c. cum virum.* 12. *hic. c.* 10. *illud autem.* 20. *qu.* 1.

Est enim (secundum Hostiens.) *professio* nihil aliud, quàm certæ religionis solennis promissio, quâ quis se ad observationem certæ alicujus monachalis regulæ obstringit. *Hostiens.* §. *ad quid. vers. professio. eod. tit.*

Fit vel *expressè*, vel *tacitè*.

Expressè, cum quis post annum probationis, coram Abbate, Priore, aliove Prælato, vel ab eo mandatum habente, cujus religionis quam sibi ipse delegit, promissionem accipiente, universo conventu præsente, habitum monachalem suscipiens, in scriptis, *c. vidua.* 20. *qu.* 1. *c. omnes feminæ.* 27. *qu.* 1. promittit, continentiam ut servet inviolatam, se, quantum pro humana imbecillitate poterit, operam daturum, Prælato obedientiam & ex regulæ præceptis debitam observantiam præstiturum, malam vitæ consuetudinem in melius mutaturum; bona omnia repudiaturum. *Spec. in tit. de regul. per c. vidua.* 20. *qu.* 1. *c. porrectum.* 13. *c. ex parte.* 22. *hic. c. ex transmissa.* 3. *de renunc. c. cum ad monasterium.* 6. *de statu monach.*

Monachus enim nihil proprii habere potest; si sine licentia Prælati peculium habet, monasterio, in quo ab initio conversatus, sub Abbatis sui regula reddere cogitur. *c. monachi.* 2. *de statu monach.* alioquin ab altaris communione movetur; si sic decesserit, sepultura & fratrum communione privatur. *c. Johannes.* 5. *hic.*

Tacitè fit professio; cùm ex sufficientibus conjecturis colligitur; veluti si post probationis tempus in monasterio manens habitum retinuerit: si quidem is novitiis & professis communis; si distinctus, professorum habitum susceperit. *c. statuimus.*

mus. 23. *eod. Clem. eos qui.* 2. *de regul. c. constitutionem.* 3. *hic. in* 6.

Solent enim Regulares, Novitios, id est, religioni non addictos, à Professis vel *vestium discrimine* segregare: sive id sit in vestium colore, sive modo & formâ; *d. Clem. eos qui.* vel *loco quo suscipiuntur.* Novitii enim vestes suas in monasterio; professi in Ecclesia ante supremum altare, induunt; vel *personâ, qui eas confert*; Professis enim tantùm Abbas vel Prior; Novitiis, inferiores, *c.* 1. *in fin. de regul. in* 6. *d. c. statuimus.* 12. *in fin.*

Tempus probationis est anni spatium; ut Prælatus possit mores novitii spectare, is experiri an ea vita sibi placeat, & an eam possit tolerare. *c. consult.* 20. *& c. pen. hic.*

Potest tamen illud Prælatus ex causa ad biennium vel triennium producere. *Abb. c. ad Apostolicam.* 16. *eod.*

Ante professionis tempus expletum, professionem si Prælati admittant, puniuntur, quamvis professio (nisi ad religionem aliquam mendicantem sit facta, *c. non solum.* 2. *& c. seq. eod. in* 6.) teneat; *d. c. Apostolicam.* expressè si facta, ut professum illi religioni, quam profitetur, obliget: si tacitè, generaliter religioni alicui, si quidem sit ætatis aptæ, voluntarius, triduo perseveret. *c. constitutionem.* 3. *eod. in* 6.

Ætas apta olim erat pubertas: *c. ad nostram.* 8. *hic. Gl. d. Clem. eos. verb. ætate.* nisi esset congregatio valde difficilis, aut regula valde angusta; tum enim plena pubertas; id est, decem & octo anni, requirebatur: *c. quia in insulis.* 6. *ubi Abb. hic.* Ex Concilio Tridentino in quacunque religione professio ante decimum sextum annum admitti nequit. *c.* 15. *sess.* 25.

Ad religionis habitum assumendum obligatur etiam quis (ut dictum) *voti emissione.*

Est

Est *votum*, alicujus rei faciendæ, vel non faciendæ, cum deliberatione animi Deo facta promissio.

Voti enim præstationem animi deliberatio præcedere debet: Quod enim potiùs ex facilitate animi, quàm discretionis arbitrio emittitur, non est obligatorium. *c. venientis. 2. de voto. c. carissimus. 11. c. veniens. 16. de convers. conjug.*

Est votum vel *Necessarium*, sive *Præcepti*; quod fit in Baptismo, dum is qui baptizatur, Satanæ & ejus operibus renunciat, ac se fidelem fore, & divina præcepta servaturum promittit: *c. Spiritus Sanctus. 58. §. ecce. 1. qu. 1. c. prima. 73. de consecrat. dist. 4.* vel *Voluntarium*, sive *Consilii*; quod quis sponte suâ & liberâ voluntate facit, se ad id adstringens, ad quod ante votum non tenebatur; ut ad continendum, abstinendum, peregrinandum. *c. 1. 17. qu. 1. c. non solum. 32. qu. 8.*

Hoc subdividitur in *Simplex*, quod solennitate vacat: & *Solenne*, quod per susceptionem sacri ordinis, vel expressam aut tacitam probatæ religionis professionem est solennizatum. *c. 3. qui Cler. vel voven. c. un. de voto. in 6.*

Utrumque dicitur voluntarium ratione initii, quia nemo vovere cogitur; sed vota semel facta obligant jure divino, *Num. cap. 30. Deut. cap. 13. Psalm. 75.* Canonico, *c. 5. vers. sanè. de voto.* Civili. *l. 2. ff. de pollicitat.* proinde ea implere necesse;

Nisi I, Vovens liberam vovendi voluntatem non habeat; ut si voveat servus sine consensu domini, *arg. c. mulieres. 6. in fin. de sent. excomm. c. ex antiquis. 9. dist. 54.* impubes sine consensu parentis, vel tutoris; *c. 1. & 2. 20. qu. 1.* Episcopus sine consensu Papæ, ut Ecclesiam derelinquat: *c. nisi cum pridem. 10. de renunc.* Clericus sine licentia Prælati, ut officii injuncti execution impediatur;

diatur; *c. admonet. 4. eod.* Monachus, ut regulæ monachali eximatur. II. Votum sit turpe ac rei illicitæ. *c. 5. in malu. 20. qu. 4.* III. Simpliciter quis dixerit, se Monachum velle fieri, nec ad ulteriorem aliquem actum processit. *c. 3. hic.* & *c. bona. 17. qu. 1.* IV. Conditio, sub qua quis vovit, non sit impleta. *c. non solum. in fin. 32. qu. 8.* V. Ex justa causa, & superioris auctoritate interveniente votum sit redemptum, vel mutatum, *c. 1. 2. 7. c. ex multa. 9. de voto.* vel delatum. *c. 5. c. quod super. 8. eod.*

Quicunque ad religionem converti voluerit, non novam instituere, sed unam ex institutis & ab Ecclesia receptis optare debet. *c. fin. de relig. domib.*

Ex principaliter sunt quatuor; videlicet, *Basilii*, *Benedicti*, *Augustini*, *Francisci*; à quibus, tanquam fontibus, cæteræ omnes manant. *Sum. Aug. de Clav. verb. religiosis. col. 2. ubi apost. Boër. de vita & statu Ger. ad princ.* Exceptis *Carthusiensibus*, qui suis statutis utuntur. *Boër. ubi sup. num. 4.*

Religionem ingressus, ejusque habitum assumens sponte, legitimæ si sit ætatis, eam deserere non potest, sed proprio debet Abbati obedire, & in castitate in monasterio proprio, seu claustro, degere. *c. 8. placuit communi. c. 11. juxta 16. qu. 1.* si illud deserat, Abbas, non expectato Ordinario, eum debet diligenter perquirere, & competenti coërcitione ad illud redire compellere. *c. Joannes. 5. de regular. c. fin. Ext. eod.*

Ad arctiorem tamen regulam, petitâ, licet non impetratâ à Prælato veniâ, transire Regulari permittitur; *c. licet. 28. eod.* non laxiorem.

Mendicantes Religiosi, absque speciali Sedis Apostolicæ licentia, ad ullum Ordinem monasticum, Carthusiensium excepto, transire, sub pœna excommunicationis, vetantur. *c. 1. Ext. eod.*

Ut

Ut monastica disciplina inviolabiliter custodiatur, *Abbas* de congregatione monachorum eligi debet; cui monachi cum omni obedientia & devotione subjaceant; *c. Abbatem. 3. cum duob. seq. 18. qu. 2.* & uni, non pluribus, monasteriis præsit. *c. fin. in fin. de religios. domib.*

Is diligenter attendere debet, ut monachi *statum*, id est, *regulam* observent.

Status consideratur, circa habitum, vitæ institutum, mores, disciplinam, conversationem, continentiam, subjectionem, obedientiam, humilitatem, patrimonii abdicationem, paupertatem, abstinentiam ciborum, familiam, correctionem, temperantiam, modestiam. *Quæ omnia in c. cum ad monasterium. 6. & c. in singulis. 7. de statu monach. fuse explicantur.*

Inter ea tria sunt substantialia; ut *propriæ voluntatis renunciatio*, *proprietatis abdicatio*, & *castitatis observatio*; adversus quæ ne quidem Papa dispensare potest: in aliis, dispensatio admittitur. *d. c. cum ad monasterium. 6.*

Quæ non tantùm Monachi, sed & Canonici regulares observare tenentur; licet laxiori quàm Monachi, subjiciantur regulæ: unde & faciliùs Ecclesiæ parochiali præficiuntur, eisque animarum cura committitur. *c. quod Dei. 5. eod.*

De vita & honestate Clericorum.

TIT. XXVII.

CONgruit omnibus Clericis, ut quemadmodum in sortem Domini sunt vocati, & à populo officiis & ordinibus sunt divisi: ita & summâ ope nitantur, vitæ honestate cæteris præcellere.

Est *vita honestas*, agendi dexteritas, quâ hominis animus ita informatur, ut detestando vitia, ea

quæ

quæ cum virtutibus congruunt, amplectatur. *Venat. in Analys. hoc tit.*

Ea est, vel *Interna*; quæ est animi probitas; quâ præditi cupiunt ex juris & virtutum præscripto vivere: vel *Externa*; quæ in externis secundum virtutem actionibus consistit.

Utramque ut observent Clerici, certæ *de eorum negotiis* & *officiis*, *moribus* & *vita*, *habitu* & *vestitu*, regulæ Canonibus traduntur.

Circa negotia & officia, Ne officia vel commercia secularia; ut mercaturam, *c. secundùm. 6. ne cler. vel monach.* procurationem laïcorum, *c. Sacerdotibus. 2. ne cler. vel mon. Clem. 1. eod.* tabellionatum, *c. sicut. 8. eod.* chirurgiam quæ inustionem vel incisionem inducit; *c. sententiam. 9. eod.* exerceant; mimis, joculatoribus & histrionibus non intendant, *c. clerici. 15. hic.* quicquam per quod ad vindictam sanguinis tenditur, exerceant; *d. c. sententiam. 9.* sylvaticas venationes cum canibus, nec accipitres, falcones, habeant: *c. omnibus. de cler. venat.* ne Juri Civili, *c. fin. ne cler. vel mon.* nisi ut faciliùs Canonicum Jus intelligant, operam dent; *Gomez. ad reg. Cancell. regul. de jure quæs. non toll. qu. 3. circa fin.* Contra si faciant, & tertiò moniti non absistant, privilegiis omnibus privantur; & quandoque severius puniuntur. *d. c. fin. Clem. 1. hic.*

Circa vitam & *mores*; ut concubinas non habeant, *c. præter hoc. 6. dist. 32. ubi Gl. 1.* sed extra matrimonium castitatem, *c. diaconus. 1. §. hâc auctoritate. dist. 27.* vel in matrimonio, si sint Orientales, *c. ut clericorum. 13. hic.* servent; ut & modum in cibo & potu, *dist. 35. per tot.* id est, eum, licet delicatum, pro sustentatione corporis ingerant, *c. quisquis. 1. §. nam in omnibus hujusmodi. dist. 41.* ebrietati non sint dediti, *d. dist. 35. per tot.* nec alios ad bibendum incitent: *c. à crapula.*

C

pula. 14. *hic.* nec bibendi vel edendi causâ tabernas, nisi peregrinentur, intrent; *c. Clerici.* 15. *eod. c. Clerici.* 4. *dist.* 44. nec aleis ludant; nec aleatoribus intersint. *d. c. Clerici.* 15. *hic.*

Circa habitum corporis & *vestitum*; ut vestium & ornamentorum, quæ Clericorum usui sunt, formam præfinitam servent; *c. Clerici.* 15. *hic.* comam nec barbam nutriant, *c. Clerici.* 15. & *c. si quis.* 4. *eod.* nec vestibus, nec calceamentis decorum quærant. *c. clericus. fin. dist.* 41. Contra si sine justa causa fecerint, beneficii, si habent, fructibus, semestri spatio privantur; si non habent, sex mensibus ad Ecclesiasticum beneficium adspirare vetantur: si sint in dignitate constituti, aut beneficium curatum vel personatum habeant, anni unius fructuum jacturâ mulctantur. *Clem. fin. hic.*

Hæc omnia ut melius servent, prohibitum iis simul cum mulieribus, de quibus incontinentiæ suspicio esse possit, *c.* 1. *cum sim. de cohab. cleric. & mulier.* habitare; Matrem, sororem, amitam, neptem, in quibus naturale fœdus nihil permittit sævi criminis suspicari, domi habere possunt. *c. à nobis.* 9. *eod. c. interdixit.* 16. *dist.* 32. Nisi secum ancillas & pedissequas ducant. *c.* 1. *eod.*

De visitatione per Prælatos facienda.

TIT. XXVIII.

UT Clerici omnes, ut & Laïci, à vitiis, animarum saluti obfuturis, abstineant, debent Prælati, jurisdictionem habentes, *Abb. c. cum Apostolus.* 3. *no. de censib.* loca sibi subjecta, quolibet anno, semel invisere; *c.* 14. *decrevimus. c.* 11. *Episcopum.* 10. *qu.* 1. & proposito Dei verbo, diligenter in vitam & conversationem Ecclesiis vel quibuscunque piis locis ministrantium inquirere, malè si audire inveniant, ipsorum Ordinariis indi-

indicate, notoria crimina ulcisci, *c. 1. §. sanè. de censib.* populum cohortationibus & admonitionibus, ad religionem, pacem, innocentiam accendere. *Concil. Trident. c. 3. sess. 24. de reformat.*

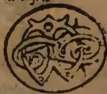
Visitandi potestatem habent, Cardinales Legati, *c. procurationes. 23. de censib. c. mandamus. ubi Abb. de offic. Archid.* Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, proprio nomine: alieno, puta Episcopi nomine, Archidiaconi, Decani; nisi jus parochiam suam visitandi præscripserint; *Abb. d. c. cum Apostolus.* proprio nomine Abbates, Priores, & alii Prælati regulares, ac Canonici regulares; monasteria aliaque loca eis subjecta.

Hi ea visitant vel per se, vel per visitatores in eorum Capitulis deputandos.

Qui formam à jure præscriptam ad unguem debent servare. *c. in singulis. 7. c. ea quæ. 8. de stat. mon. Pavin. tr. de visit. qu. 2. prim. part.*

Nullus subditus à visitationis onere se immunem esse, præscriptione tueri potest. *c. cum ex officio. 16. de præscript.*

Pro visitatione debetur Procuratio. *de qua infra lib. 2. tit. 36.*

De Privilegiis Clericorum.

Tit. XXIX.

Clerici vitæ honestatem servantes variis, tam circa eorum *personas*, quàm *res*, & *actiones*, gaudent privilegiis.

Circa *personas*; quod Laïcis habeantur digniores; *c. beatus. 5. 6. qu. 1.* hi illis non debeant imperare; *c. Ecclesia. 10. de constit. c. fin. de reb. Eccles. non alien.* nec violentiam inferre; ni excommunicari ipso jure velint; *c. 29. si quis suadente diabolo. 17. qu. 4. c. quod de his. 26. c. pervenit. 17. c. tua nos. 19. de sent. excom.* Laïcis fidelitatis juramentum

mentum præſtare non tenentur; *c. nimis.* 30. *de jurejur.* Niſi ab ipſis temporalia habeant; *d. c. nimis. ratio in c. ſolitæ.* 6. *de major. & obed.* Etiam in poteſtate patria conſtituti peculium caſtrenſe acquirunt; *ut diximus inf. de pecul. cler. ubi vide.* à muneribus perſonalibus ſunt immunes; *c. Epiſcopus. diſt.* 88. *cap* 20. *de præſentium. can.* 40. *generaliter.* 16. *qu.* 1. ſi peregrinentur, in gradu ſuo ſuſcipiuntur, ad verbum faciendum & oblationem conſecrandi invitantur, *can.* 38. *Epiſcopi.* 7. *qu.* 1. rectè tabernas ingrediuntur, *can. clerici.* 4. *diſt.* 44. habitum mutant, *can.* 3. *Epiſcopi.* 21. *qu.* 4. ſacramentum pœnitentiæ etiam interdicti tempore & petunt, & accipiunt. *c. quod in te.* 11. *de pœnit. & remiſſ.*

Circa *res*; quod de propriis quas ſecum non negotiandi causâ deferunt, nulla guadagia, pedagia & vectigalia ſolvunt; *c. quanquam.* 4. *de cenſib. in* 6. *c. non minus.* 4. *de immun. Eccleſ.* rebus Eccleſiæ nulla ſordida & extraordinaria munera imponuntur; *Nov.* 131. *cap.* 5. *vid. inf. de immunit. Eccleſ.* res Deo conſecratæ & à Clericis poſſeſſæ jure cenſus liberantur; *c. in qualibet.* 23. *c. ſecundum canonicam.* 24. *c.* 25. *ſancitam.* 23. *qu.* 8.

Circa *actiones*; eaſque vel *criminales*, vel *perſonales.*

Circa *Criminales*; quod pro crimine, ſive criminaliter, *ut in c. at ſi Clerici.* 4. *de judic.* ſive civiliter agatur; *c.* 2. *& c. ſi diligenti.* 12. *de foro compet. c. ſi Judex laïcus.* 12. *de ſent. excomm. in* 6. non coram judice ſeculari, nullâ contrariâ conſuetudine obſtante, *c.* 1. 2. 11. *qu.* 1. *c. qualiter.* 17. *& c. clerici.* 8. *de judic.* ſed tantum Eccleſiaſtico, debeant conveniri; *c.* 1. *c. cum contingat.* 13. *de foro compet.* adeo ut vocati coram ſeculari, comparere, ſive per ſe, ſive per procuratorem, e-

tiam

tiam ad clericatus exceptionem proponendam, non teneantur: *Archidiacon. ad can. 2. 15. qu. 4. Felin. ad c. veniens. in fin. de accusat.* quod si comparuerint, à seculari Judice judicatum, etiam pro Clericis, *can. 43. placuit. 11. qu. 1.* non tenet. *can. 7. in primis. 2. qu. 1. can. clericus. 48. & seqq. can. 41. Sacerdotibus. 11. qu. 1. c. at si Clerici. 4. de judic.*

Habent enim tantùm in Clericos jurisdictionem Ecclesiastici, non Laïci, *c. Ecclesia sanctæ Mariæ. 10. de const. c. decernimus. 2. de judic. c. un. de Cleric. conjug. in 6.* Nisi ipsis à summo Pontifice in Clericos certi loci ea sit concessa; *c. præter hoc. 6. §. verum. dist. 32. can. 4. illud. 10. qu. 3. c. ubi periculum. 3. §. præterea. de election. in 6.* Vel Clerici sint assassini: aut eorum fautores, submissores, *c. 1. de homicid. in 6.* in habitu seculari sint inventi delinquentes; *c. 1. de apostat.* sint degradati; *c. 2. de pœnis. in 6.* aut aliter Clericatus privilegia amiserint: *Clem. 5. de vita & hon. Cleric.* Judices Ecclesiastici crimini puniendo non sufficiant; *can. 20. Principes seculi. 23. qu. 5.* aut alii similes casus occurrant. *quos vid. apud Guillelm. Benedict. in repetit. c. Raynautius. verbis, & uxorem nomine Delasiam. in 2. decis. num. 140. usque ad num. 162.*

Circa *actiones personales*; quod de iis non coram Laïco, sed Ecclesiastico judice possint conveniri; quamvis consentiant. *c. si diligenti. 12. c. si Clericus. 5. de foro comp.*

Quod privilegium circa actiones reales non habent, sed debent conveniri coram Judice loci, ubi res sunt sitæ. *c. ex transmissa. 6. & seq. de foro comp.* Habentur enim in iis pro Laïcis. *Panorm. ad c. constitutus. & ad c. cum dilectus. de religios. dom.* Non tamen in jus possunt vocari extra provinciam, nisi ad sedem Apostolicam fuerit appellatum.

latum. *can. ultra provinciarum.* 4. *c. peregrina.* 12. *c. non liceat.* 14. & *c.* 16. *neminem.* 3. *q.* 6. *c.* 7. *nec extra propriam.* 3. *qu.* 9. *l. omnes qui.* 33. *in princ. C. de Episc. & Cleric.*

FINIS LIBRI PRIMI.

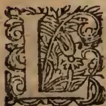
ARNOLDI CORVINI à BELDEREN J. U. D.

JUS CANONICUM, PER APHORISMOS *Strictim* EXPLICATUM.

LIBER SECUNDUS.

De rerum divisione.

TITULUS I.

Ibro præcedente explicavimus jus Personarum Ecclesiasticarum: transeamus nunc ad *rerum Ecclesiasticarum* explicationem.

Eæ sunt vel *Spirituales*, vel *Temporales*.

Spirituales sunt, quæ spiritui inserviunt, atque animæ causâ sunt institutæ. *Lancelot. in Inst. hic.*

Sunt vel *Corporales*, quæ tangi & humanis sensibus percipi possunt; ut sunt *Sacramenta*, *res sa-*

cra, *sancta*, *religiosa*: vel *Incorporales*: quæ neque tangi, neque sensu corporeo percipi possunt; *quales sunt*, *virtutes & dona Dei*, *& ea quæ in jure consistunt*; *ut beneficia*, *patronatus*, *decimarum exactio*, *canonica portio*, *immunitas*.

Temporales sunt, quæ non tam spiritus, quam corporis gratiâ pro Ecclesiasticis ministeriis, sacrorumque Ministrorum usu sunt comparatæ; *ut sunt prædia*, *domus*, *fructus decimales*.

De his omnibus hoc libro tractabimus; & primùm de *Sacramentis novæ legis*.

De Sacramentis in genere.

TIT. II.

Sacramenta (ut definit Augustinus) sunt invisibilis gratiæ visibiles formæ. *c. sacrificium*. 32. *dist*. 2. *de consecrat. vid. August. de civit. Dei, c.* 5. & *libro de catechisand. rudib. cap.* 20. *& Epist.* 166.

Sunt septem: 1. *Baptismus*. 2. *Confirmatio*. 3. *Eucharistia*. 4. *Pœnitentia*. 5. *Ordo sacer*. 6. *Matrimonium*. 7. *Extrema Unctio*.

Ex iis alia sunt *Necessaria*, quæ sine dispendio salutis æternæ suo tempore prætermitti non possunt: alia sunt *Voluntaria*, quæ sine æternæ salutis periculo quilibet potest accipere, vel omittere.

Necessaria sunt quinque; *Baptismus*, *Confirmatio*, *Eucharistia*, *Pœnitentia*, & *Extrema Unctio*. Voluntaria duo; *Ordo sacer*, & *Matrimonium*. *c. veniens*. 8. *& ibi Gl. in verb. Necessaria. de transact. c.* 39. *remissionem. in fin. qu.* 1.

Omnia quod ad statum Ecclesiæ universum pertinet, sunt Necessaria; Baptismus, Sacramentum intrantium; *c. nulla præter*. 142. *de consecrat. dist.* 4. confirmatio ad robur pugnantium; *c. un.* §. *per frontus. de Sacr. unct. & c. Spiritus Sanctus*. 2. *de consecrat. dist.* 5. Eucharistia, ad viaticum saluber-

luberrimum progredientium; *c.* 7. *qu. recedunt.* & *c.* 9. *de his.* 26. *qu.* 6. Pœnitentia redeuntium, *c.* 4. *his qui.* 26. *qu.* 7. *c.* 2. §. 2. *de pœnit. dist.* 3. & resipiscentium; Extrema unctio, ex hoc seculo exeuntium; *c.* 1. *ab infirmis.* 26. *qu.* 7. Ordo, divinis deservientium; *c. Cleros. dist.* 21. Matrimonium, generantium. *c.* 10. *omne.* 27. *qu.* 2.

Rursus alia Sacramenta *characterem*, hoc est, signum quoddam spirituale, & indelebile, in anima imprimunt; proinde iterari non possunt: ut Baptismus, *c. à quodam.* 24. *c. si qui.* 28. *c. quamvis.* 29. *c. ostenditur.* 32. *c. hi de quibus.* 38. *c. sive.* 51. *c. non licet.* 107. *cum cc. seqq. de consecrat. dist.* 4. Confirmatio, *c. dictum est nobis.* 8. & *c. seq. de consecrat. dist.* 5. Ordo sacer. *d. c. non licet.* 107. *c.* 1. & *c. ult. de sacram. non iterand.* Alia *nullum characterem* imprimunt, ideoque possunt iterari: ut Eucharistia; *c. quotidie.* 13. & *c. seq. de consecrat. dist.* 2. Matrimonium, *c. aperiant.* 11. & *cc. seqq.* 31. *qu.* 1. Extrema unctio. *Mag. sentent. lib.* 4. *dist.* 23. *sect.* 3.

In pœnitentia distinguitur; quia *non Solennis* iteratur. *c. omnis.* 12. *de pœnit. Solennis* non iteratur. *c. si quis post.* 61. §. *potest. dist.* 50. Nisi contraria sit Ecclesiæ consuetudo. *c. nihil.* 21. §. *ex persona. de pœnitent. dist.* 3.

Sacramenta efficaciam habent à Spiritu Sancto, non à ministro qui ea præbet. *c. multi.* 84. *c. ita fit.* 81. *cum* 4 *seq.* 1. *qu.* 1. cujus malitiâ inquinari nequeunt. *c. remissionem.* 39. *c. non nocet.* 89. *caus.* 1. *qu.* 1.

Unde collata ab Hæretico, Simoniaco, si observata Ecclesiastica forma, virtute suâ non privantur, *c. secundum.* 18. *dist.* 19. *c. quod quidam.* 97. *cum* 3 *seqq.* & *c.* 29. *sicut.* 1. *qu.* 1. potissimum quod ad characterem, non quod ad executionem pertinet. *c. præter hoc.* 6. §. *porro.* 32. *dist.*

c. 108.

c. 108. *si qui à Simoniacis.* 1. *qu.* 1. Carent virtute omni, si ea forma non observata. *c. hi qui.* 51. §. *sed notandum.* 1. *qu.* 1.

Sacramentorum ministri legitimi sunt illi qui parochiis sunt præfecti, ubi degunt illi quibus danda; alii generali jure minimè. *c.* 10. *interdicimus.* 16. *qu.* 1. *c.* 2. *&* 3. *de paroch. c.* 1. *de sepultur. c. omnis utriusque.* 12. *de pœnitent.*

Qui baptismum, eucharistiam & extremam unctionem adhibent, pœnitentiam & matrimonium benedicunt, debent esse Presbyteri; *Hostiens. in sum. de sacram. non iterand.* §. *quis possit conferre.* qui confirmant & ordinant, Episcopi. *c. un.* §. 4. *de sacr. unct. c. de his.* 3. *cum c. seq. de consecrat. dist.* 5. *c. cum.* 10. *ubi Gl. de ætat. & qualitat.*

De singulis videamus; & primum de *Baptismo*, qui reliquis omnibus janua est. *c. veniens.* 3. *de Presb. non baptiz. Gl. in c.* 1. *de consecrat. dist.* 4.

De Baptismo.

TIT III.

B*Aptismus*, est exterior hominis ablutio cum certa verborum forma; non tantùm labem origine contractam, *Gloss. in c.* 1. *de consecrat. dist.* 4. sed & propriâ voluntate susceptam, delens. *c. regenerante.* 136. *ubi Gloss. de consecrat. dist.* 4.

Unde hujus Sacramenti substantia consistit in verbo & elemento, adeo ut is in quo non solum utrumque, sed eorum alterum omissum est, verum non habeat baptismum: *c. pen. hic.* cætera ad solennitatem ejus pertinent. *sec. Magist. sent lib.* 4. *dist.* 3. *sect.* 1.

Verba sunt ex Christi instituto, *Matth.* 28. *& Joh.* 6. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, &*

Spiritus Sancti. c. propriè. 13. *c. si quis Presbyter.* 19. *c. multi.* 82. *de consecrat. dist.* 4.

Quæ si per ignorantiam recti sermonis, aut per linguæ impedimentum, non rectè pronuncientur, baptismi veritati non obest. *c. retulerunt.* 86. *c. si non.* 72. *de consecr. dist.* 4.

Solennitates, ab Ecclesia introductæ: sunt immersionis in aquam numerus, exorcismi Clericorum, exsufflationes, salis benedicti exhibitio, salivæ contactus, inunctio, preces: *c. sive parvuli.* 53. *c. postquam.* 61. *cum* 9. *cc. seqq. de consecrat. dist.* 4.

Quæ solennitates, in casu necessitatis, ut cum quis, qui in discrimine vitæ est, baptizandus, non observantur; sed sufficit una vel trina pro more regionis aquæ immersio, seu ablutio, vel aspersio cum aqua, cum prolatione solennium verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. c. propter vitandum.* 85. *ubi Gloss. c. propriè.* 13. *c. de trina.* 80. *de consecrat. dist.* 4. *Cucchus in Instit. hoc tit.*

Aqua debet esse vera & naturalis; non interest frigida sit, vel calida: modò non sit fictitia, qualis rosacea, muscata, & aliæ similes. *sec. Concil. Florent.*

Hæc omnia intellige de Baptismo propriè dicto; quem vocant *Baptismum fluminis:* alii sunt Baptismi metaphoricè dicti, nempe *flaminis* & *sanguinis. c. Baptismi.* 34. *c. catechumenum.* 37. *de consecrat. dist.* 4. *Gl. in c.* 1. *ead. dist.*

Flaminis Baptismus est, quando quis per Spiritum Sanctum mundatur, dum fidem suam coram persecutore confitetur, & dum justo errore ductus, credit se fuisse baptizatum. *c. Baptismi vicem.* 4. *de consecrat. dist.* 4. *c.* 2. *de Presbyt. non baptizat.*

Hoc Baptismo baptizatos fuisse Apostolos & Discipulos, tradit Cyrillus Hierosolymitanus:

catech.

catech. 3. 12. 17. *& Actuum* 2. Baptiſmo fluminis, Tertullianus. *lib. de Baptiſmo. c.* 13. *c. quando.* 147. *& c. ſeq. de conſecrat. diſt.* 4.

Hoc idem operatur, quod Baptiſmus fluminis; puta liberationem à peccatis originalibus & actualibus; *c. regenerante.* 136. *c. parvuli.* 138. *de conſecrat. diſt.* 4. ſi quidem fluminis Baptiſmus non per contemtum, ſed neceſſitate, ſit omiſſus. *d. c. Baptiſmi vicem.* 34.

Sanguinis Baptiſmus eſt, cum quis animam cum ſanguine ob Chriſtum effudit, priuſquam baptizari poſſet. Qualis latronis in cruce, & Sanctorum Innocentium. *d. c. Baptiſmi.* 34. *d. c. catechumenum.* 37.

Baptizari poſſunt baptiſmo fluminis & ſanguinis parvuli, ſed jam nati, *can. qui in maternis.* 115. *de conſecr. diſt.* 4. non Baptiſmo flaminis; *Abb. in c.* 2. *de Presbyt. non baptiz.* omnibus adulti; licet ſint muti, ſurdi, ægrotantes, *c. parvuli alio.* 74. *& c. ſeq. de conſecr. diſt.* 4. Judæi, pœnitentiâ tamen & abſtinentiâ quadraginta dierum per eos actâ; *c. ne, quod abſit.* 88. *diſt. ead.* Non dormientes, amentes: *c. majores.* 3. §. *ſed adhuc. hic.* niſi ante ſomnum, vel amentiam, voluerint baptizari. *d. c. majores.* §. *item quæritur.*

Si quidem tamen pro parvulis, ægris, mutis, ſurdis, cum pro ſe reſpondere nequeant, alii profiteantur. *d. c. parvuli.* 74.

Baptizandos Baptiſmo præſentare poſſunt, tempore neceſſitatis omnes fideles; aliàs omnes, qui, ne patres luſtrici ſeu ſpirituales, ſeu, ut dicunt, patrimi ſint, non prohibentur.

Prohibentur Abbates, Monachi, Moniales, & aliæ perſonæ religioſæ. *c. non licet.* 103. *de conſecr. diſt.* 4. *c.* 8. *placuit. in* 16. *qu.* 1. 2. qui non ſunt baptizati nec confirmati; *c. in Baptiſmate.* 102. *de conſecr. diſt.* 4. parentes. *d. c. non liceat.* 103.

Non debent de jure communi plures esse quàm unus vir, aut una mulier, *c. non plures.* 101. *eod. c. fin. de cognat. spirit. in* 6. vel duo ad summum, vir & mulier; *Concil. Trident.* 8. *sess. c.* 2. *reformat.* Plures tamen si adsunt, & illi cognationem, quæ ex susceptione vel præsentatione nascitur, contrahunt. *d. c. fin.*

Baptizari debet in Ecclesia, per proprios Sacerdotes; *c. diaconos.* 13. *dist.* 93. *c. constat.* 19. *de consecrat. dist.* 4. non in Abbatia, monasteriis, ubi baptisteria esse prohibentur; *c.* 7. *pridem.* 18. *qu.* 2. nec in privatis ædibus; nisi extrema urgeat necessitas.

Quâ etiam urgente; quilibet, etiam Laïcus, Hæreticus, Paganus, Judæus, *c. Romanus.* 23. *de consecrat. dist.* 4. *c. dictum est à Dio.* 96. §. *quod verò. cum* 2 *cc. seqq.* 1. *qu.* 1. pater qui baptizandum generavit, *c.* 17. *ad limina.* 30. *qu.* 1. baptizare potest; dummodo debitâ materiâ, formâ, & intentione utatur. *c. secundum.* 8. *dist* 19. *c. si inter.* 25. *cum seq. de consecrat. dist.* 4.

Se ipsum tamen, quantumvis materiam & formam servet, nemo baptizare potest; *c. debitum.* 4. *de baptism.* licet in mortis articulo sit constitutus; quamvis, si statim decesserit, non propter fidei sacramentum, sed sacramenti fidem, salvus fiat. *d. c. debitum.* 4.

Presbyter cujus negligentiâ commissum, ut sine baptismo æger decederet, est deponendus. *c. quicunque Presbyter.* 22. *de consecrat. dist.* 4.

Baptizatus semel, iterum baptizari nequit; si tamen de eo dubitatur; poterit baptismus iterum conferri hujusmodi verbis: *Si baptizatus es, te non rebaptizo. sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. c.* 2. *de baptismo.*

Quo baptismo, priori, quo, licet de eo non con-

ſtet, baptizatus, nihil accedit; neque alius character imprimitur. *c. Presbyteri. §. quod ergo. ad fin. diſt. 68. Gloſſ. in d. c. 2. verb. rebaptizo.*

De Confirmatione.

TIT. IV.

POſt Baptiſmum, confertur *Sacramentum Confirmationis*; ſine quo homo non poteſt bene eſſe: per illud enim accipit Spiritum Sanctum, adverſus impetus Dæmonum, & aliorum. *c. Spiritus Sanctus. 2. & c. noviſſimè. 5. de conſecr. diſt. 5.*

Hoc & Baptiſmus ita duo conjuncta ſunt Sacramenta, ut ab invicem, niſi morte præveniente, à Chriſtiano nullatenus ſeparari, & unum ſine altero ritè perfici non poſſit. *c. 3. de his verò ſuper quibus. de conſecr. diſt. 5.*

Intellige hæc in adulto, qui hoc Sacramentum contemnens peccat mortaliter; pueris decedentibus ſufficit baptiſmus, *Gl. ad. c. 1. ad verb. ut pleni. & Gl. fin. ad c. 3. ad verbum perfici. de conſecrat. diſt. 5.*

Eſt *Confirmatio* inunctio in fronte, quæ per Epiſcopum fit ſacro chriſmate, manus impoſitionem deſignans, *c. un. de ſacra unct.* adhibitis his verbis, *ut ex libris pontifical. refert Ang. de Clavaſio, in verb confirmationis. §. 9. Ego te conſigno ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

Fieri poteſt omni tempore; *arg. c. omnes fideles: 1. c. de his. 13. c. ut jejuni. 16. cum ſeq. de conſecrat. diſt. 5.*

Confirmans debet eſſe jejunus, *c. ut Epiſcopi. 7. ead. diſt. 5.* & Epiſcopus, *c. de hu. & c. ſeq. de conſecr. diſt. 5.* niſi ei ſummus Pontifex hoc munus mandaverit: *Gloſſ. in c. manus quoque. 4. verb. irritum. de conſec. diſt. 5.* confirmandus, excedere

ſeptennium; & eſſe confeſſus & jejunus; niſi ſit infirmus & in tenui diſcrimine leti poſitus. *d. c. ut Epiſcopi.* 7. *d. c. ut jejuni.* 16.

Huic & patrimi adeſſe debent; *Tholoſ. in ſynt. jur. univ. hoc tit. num.* 3. ſed alii quàm qui fuere in Baptiſmo; niſi neceſſitas urgeat. *c. in catechiſmo.* 100. *de conſecrat. diſt.* 4.

Ii eſſe nequeunt, qui non baptizati, *c. in Baptiſmate.* 102. *eod.* vitricus in confirmatione privigni, *c. de his.* 30. *qu.* 1. conjunx in conjugis. *c.* 1. *de cogn. ſpirit. in 6.*

Fieri poteſt confirmatio omni tempore: ſolet in Pentecoſte. *Sylveſt. verb. confirmat.* 5. *ver. & quarta poteſt.*

De Euchariſtia.

TIT. V.

EUchariſtia (dicta quaſi bona gratia vel gratiarum actio, *can. multi.* 84. §. *Sacramentum.* 1. *qu.* 1.) eſt participatio corporis & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini, vi illorum verborum, *Hoc eſt corpus meum*, &, *hic eſt ſanguis meus.* *d. c. multi. & c. cum Martha.* 6. §. *quæſiviſti. de celebrat. Miſſar. c. ſpecies.* 33. *c. Ego Berengarius.* 42. *de conſecrat. diſt.* 2.

Tria, à ſe invicem diſcreta, continet: formam viſibilem panis & vini, veritatem carnis & ſanguinis, & virtutem ſpiritualem: primum eſt ſacramentum, non res ſacramenti; ſecundum eſt ſacramentum, & res: tertium eſt res, non ſacramentum *d. c. cum Marthas.* 6. §. *diſtinguendum. de celebr. Miſſ.*

Sed Euchariſtia, quatenus viam præbet perveniendi ad futuram Dei fruitionem in patria cæleſti, propriè dicitur *Viaticum*; quatenus civitatem Eccleſiæ, quia per eam communicamus Chriſto

&

& unimur ad invicem, significat, vocatur Græcè *Synaxis*, Latinè *Communio*; in quantum Dominica passio per hoc sacramentum offertur, dicitur *Sacrificium*, vel *Missa*. *Pac. Isag. Decret. tit. de sacram. non iterand.*

Fit Sacramentum Eucharistiæ ex simila, id est, pura farina tritici, *c. non oportet.* 4. *c. in sacramento.* 5. *de consecr. dist.* 2. eaque azymo, *c. fin. de celebr. Miss.* & vino vitis, aquâ mixto; quæ species transsubstantiantur in corpus & sanguinem Domini; *c. in quadam.* 8. *de celebr. Miss. c. non oportet. c. in sacramento. c. omnia.* 74. *de consecrat. dist.* 2. in prolatione verborum sacramentalium, virtute divinâ. *c. quia corpus. c. panis est.* 55. *c. revera.* 69. *de consecr. dist.* 3.

Miscetur aqua vino, ita tamen, ut plus vini sit in calice quàm aquæ, *c. pen. de celebr. Missar. c. in quadam.* 8. *eod.* ut declaretur hypostasis duarum naturarum, divinæ & humanæ, in Christo. *Niceph. Calixt. lib.* 18. *cap.* 58. *ex quo Tholosan. in syntagm. jur. univ. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 3. alias rationes vid. *c. in calicem.* 83. *de consecr. dist.* 2.

Conficiunt hoc sacramentum, proferendo hæc verba: *Hoc est corpus meum*, &c. &, *Hic est sanguis meus*, &c. Sacerdotes; *c. quid sit.* 73. *de consecrat. dist.* 2. qui non sunt irregulares, interdicti, suspensi, excommunicati, simoniaci, schismatici, notorii peccatores, degradati; Nisi tales hoc in debita materia, cum debita intentione & forma, fecerint. *c. multi.* 84. *caus.* 1. *qu.* 1.

Qui etiam illud ministrare debent, *c. perlectis.* 1. *dist.* 25. *c. diaconos.* 13. *c. pervenit.* 21. *c. præsente.* 18. *dist.* 93. per se, ni velint degradari; *c. pervenit.* 29. *de consecrat. dist.* 2. non, nisi subsit necessitas, *d. c. præsente.* 18. per alium.

Exhibent omnibus utriusque sexus; dummodo ætatis sint legitimæ. *c. omnis.* 12. *de pœn. & remiss.*

miss. & sint ex exhibentis parochia, *Clem. religiosi. de privil.* nec prohibeantur.

Ætas, ad communicandum sacramentaliter, legitima dicitur, quæ judicium habet distinguendi & dijudicandi sacramentum hoc corporis & sanguinis Domini ab alio cibo quotidiano, seque probandi. *Paul.* 1. *ad Corinth.* 11. *vers.* 28. *cum seqq.*

Prohibentur communicare, qui publicè scelestissimè deliquerunt; *c. in actione.* 84. *de pœn. dist.* 1. scenici & histriones. *c. pro dilectione.* 95. *c. seq. de consecrat. dist.* 2. raptores rerum Ecclesiæ. *c.* 21. *indignè.* 12. *qu.* 2. *c.* 21. *quisquis.* 17. *qu.* 4. nauseam vel vomitum patientes. *c. si per ebrietatem.* 28. *de consecrat. dist.* 2. nocte hesternâ, ex nimia crapula, vel cogitatione immunda, polluti, *c. testamentum.* 1. *& can. non est.* 3. *dist.* 6. infideles, *c. quia passus.* 36. *c. quid est.* 46. *c. dupliciter.* 49. *de consecr. dist.* 9. notoriè impœnitentes, *d. c. pro dilectione.* 95. *c.* 12. *placuit.* 23. *qu.* 5. excommunicati, interdicti, *c. si non sunt.* 15. *de consecr. dist.* 2. hæretici, *c. pen. & fin.* 24. *qu.* 1. dum tales sunt.

Morientibus, si pœniteant, non denegandum hoc Sacramentum, *c. pœnitentes.* 63. *dist.* 50. *c.* 25. *virgines.* 27. *qu.* 1. *c.* 42. *si quis hæreticæ.* 1. *qu.* 1. *c.* 7. *in primis.* 2. *qu.* 1. *c.* 6. *si quis de corpore. & seq.* 26. *qu.* 6. etiamsi excommunicati sint, dummodo satisfecerint. *c. tanta.* 24. *dist.* 86.

Qui hoc salutifere volunt suscipere, necesse ut confiteantur peccata, & injunctam impleant pœnitentiam, hoc est, se probent, num dignè & devotè accedant, & reverenter; *sec. S. Paul.* 1. *ad Corinth.* 11. *vers.* 28. sint jejuni; *c. liquido.* 54. *de consecr. dist.* 3. *c.* 16. *nihil.* 7. *qu.* 1. *c. ex parte.* 5. *de celebr. Miss.* (excipiuntur infirmi; *c. Presbyter.* 93. *de consec. dist.* 2.) à Venere, *c. omnis homo.* 21.

eod.

eod. c. 5. *sciatis.* 33. *qu.* 4. pollutione nocturnâ externâ, & cui consenserint, alieni. *c. testamentum.* 1. *& c. non est.* 3. *dist.* 6.

Semel tantùm in die, ni mortiferum crimen velit contrahere, tam Clericus, quàm Laïcus, Eucharistiam sumere debet. *c. sufficit.* 13. *de consecr. dist.* 1. *c. consuluisti.* 3. *de celebr. Miss.*

Suscipienda, in tribus festivitatibus præcipuis, Paschæ, Pentecostes, Nativitatis Domini, *c. etsi non frequentius.* 16. *c. seculares.* 19. *de consecrat. dist.* 2. vel saltem in festo Paschatis. *c. omnis utriusque.* 12. *de pœnitent. & remiss.* semel in anno à seculari, à monachis aut à monialibus singulis quibusque mensibus, *Clem. ne in agro.* 1. §. *sanè. de statu monach. Concil. Trident.* 20. *sess.* 25. alioquin Ecclesiæ ingressu viventes, Ecclesiasticâ sepulturâ defuncti, prohibentur. Nisi proprii Sacerdotis consilio legitima de causa id distulerint. *d. c. omnis utriusque.* 12.

Hoc Sacramentum sumunt non tantùm Laïci & Sacerdotes (ut dictum), sed & sacerdotes per se ipsi, dum *Missam* celebrant.

Sed illis tantùm porrigitur sub specie panis: Hi sub utraque panis & vini mixtâ aquâ communicant. *c. literas.* 14. *de celebr. Miss. Concil. Constant. sess.* 13. *Trid. sess. c.* 3.

Qui communicavit, si eucharistiam ebrietate vel voracitate evomat, si laïcus, quadraginta diebus; si monachus, Clericus, Diaconus, Presbyter, septnaginta; si Episcopus, nonaginta pœnitere jubetur. *c. si per ebrietatem.* 28. *de consecrat. dist.* 2. qui infirmitate id fecit, septem diebus tantùm pœnitentiam agere debet. *d. c. si per ebrietatem.* 28.

De

De Missa.

TIT. VI.

MIssa, est sacrificium incruentum sacrosancti corporis & sanguinis Domini, quod offertur in Altari, cum precibus consuetis & lectione Evangelii, aliisque: de quibus postea. *tot. tit. de celebr. Miss.*

Est varia; non ratione Sacramenti, *can. relatum est.* 11. *de consecrat. dist.* 2. sed vel *solennitatis*; sic alia cantatur altâ, alia voce summissâ; *c. cum creatura.* 11. *de celebr. Missar.* vel *temporis*; sic alia fit quotidie, *c. sufficit.* 53. *de consecrat. dist.* 1. alia die feriatâ: *d. can. cum creatura.* 11. vel eorum *pro quibus offertur*; alia enim offertur pro vivis, *c. de nominibus.* 72. *de consecrat. dist.* 1. ut ægrotis, peregrinis, afflictis, amicis, &c. *c.* 2. *c. cum creatura.* 11. *de celebr. Missar. can.* 22. *animæ defunctorum. can.* 19. *non æstimemus.* 13. *qu.* 2. alia pro mortuis; *c.* 2. *c. concilium nostrum.* 4. *dict. tit. can. cum inter.* 29. *de verb. signif.* vel eorum, *in quorum honorem offertur.* sic alia de Spiritu Sancto, alia de Sanctissima Trinitate, alia de beata Virgine Maria, *c. significatum est.* 11. *de prabend. d. c. concilium nostrum.* 4. dicitur.

Missæ partes vel sunt *Essentiales*, vel *Accidentales.*

Illæ sunt, consecratio corporis & sanguinis Christi, & oblatio.

Hæ sunt ceremoniæ, quibus consecratio ipsa & oblatio ritè perficiuntur; ut sunt, orationes, gratiarum actiones, benedictiones, oscula, manuum expansiones, elevationes, complicationes, genuflexiones; crucis signacula, communio, fractio hostiæ in tres partes, memoriæ Sanctorum, salutationes, responsiones, oblationes; & alia his similia.

milia. *c. vestimenta.* 42. *de consecrat. dist.* 1. *c. Ecclesiastica.* 9. *dist.* 23. *can. cantantes.* 1. §. *ab officio. dist.* 92. *can. in Sacramento.* 5. *c. singulis.* 77. *c. utrum.* 72. *c. pacem.* 9. *de consecr. dist.* 2. *c. de hymnis.* 54. *c. hoc quoque.* 61. *c. quando.* 70. *c. Missas.* 64. *de consecrat. dist.* 1. *c.* 30. *non omnis.* 2. *qu.* 7.

Missam celebrare possunt tantùm Presbyteri; *c.* 1. *&* 2. *de cler. non ord. c.* 1. *& hoc utique. de sum. Trin.* sed non sine peccato si depositi, excommunicati, interdicti, suspensi, *c.* 1. *&* 5. *seqq. & pen. de cler. excom. minist.* publici concubinarii, *c. vestra.* 7. *& c. fin. de cohabit. cleric. & mulier. can. prater hoc. dist.* 32.

Non possunt, quibus duo digiti cum medietate palmæ manus abscissi, *c.* 2. *de cleric. ægrot.* leprosi, *c.* 3. *&* 4. *eod.* hæretici, *c. fertur.* 28. *cum seqq.* 1. *q.* 1. simoniaci, *c. tanta.* 7. §. *item omnis. c. quoties.* 5. *de simonia.* qui cum muliere rem habuerunt, *c.* 1. *c.* 6. *seqq.* 31. *qu.* 4. in somniis, ex animi consensu & culpa accedente, se polluerint, donec se purgaverint. *tot. dist.* 6.

Qui possunt, id debent, quantum frequentius poterunt, facere; *c. significatum.* 11. *de prabend.* sed (si justa causa urgens non subsit; *c. consuluisti.* 3. *ubi Gloss. de celebr. Miss.*) semel tantùm quisque Sacerdos in die; *c. sufficit.* 53. *de consecrat. dist.* 1. Excepto die Nativitatis Dominicæ, quo tres dicit, priorem mediâ nocte; alteram in aurora, tertiam horâ debitâ. *d. c. sufficit.* 53. *c.* 3. *&* 5. *de celebr. Miss. c. nocte sanctâ.* 48. *de consecrat. dist.* 1.

Ea est tertia, hoc est, nona ante meridiem. *can. & hoc attendendum.* 12. *eod. dist.* 1.

Celebrare debet Sacerdos, confessus, *c. quotidie.* 13. *eod. dist.* 2. jejunus. *c. sacramenta.* 49. *eod. dist.* 1. *can. nihil.* 16. *vers. nullus.* 7. *qu.* 1. aliter excommunicationi, *d. c. nihil.* 16. *c. si constiterit.*

12. *de*

12. *de accusat.* & depoſitioni beneficiorum, *c. ex parte. de celeb. Miſſ.* ſubjacet. accenſo lumine, *c. fin. eod.* conſuetis veſtimentis, amictu, albâ, cingulo, manipulo, ſtolâ, caſulâ, indutus. *arg. c. Eccleſiaſtica. diſt.* 23. *c.* 65. *Epiſcopus.* 11. *qu.* 3. *c. degradatio.* 2. *de pœn. in* 6. in ſacro altari, *c.* 1. *in princ. c.* 2. §. *ſi enim. can. ſicut non alii.* 6. *& can. Miſſarum.* 12. *c. nullus Presbyter.* 15. *de conſecr. diſt.* 1. licet portatili, *c. fin. de privil. in* 6. modò eo die Epiſcopus in eo Miſſam non fecerit. *c. fin. de conſecrat. diſt.* 2. duobus præſentibus ſibique reſpondentibus. *can. hoc quoque.* 16. *eod. diſt.* 1. *Hoſtienſ.* §. *qualiter. verſ. nec ſolus. hoc tit. in Summa.*

Conſecrare debet Sacerdos ſanguinem Domini, in vaſculis, ſeu calicibus aureis, argenteis aut ſtanneis, *c. ut calix.* 45. *de conſecrat. diſt.* 1. non ligneis, vitreis, aut cereis: *can. vaſa.* 44. *eod. diſt.* 1. *c. fin. de celebr. Miſſ.* & quidem ſuper lineo panno ab Epiſcopo conſecrato. *can. conſulto.* 46. *de conſecr. diſt.* 1. corporale vocant.

Miſſas, ſaltem Domînicis & feſtivis diebus, quilibet debet audire in ſua parochia; *c.* 2. *de paroch. & parochian.* ex integro, donec ſit finita, *c. Miſſas.* 64. *de conſecrat. diſt.* 1. benedictio data. *can. omnes fideles.* 62. *& can. cum ad celebrandas.* 65. *eod. d. diſt.* Niſi ſit excommunicatus, aut interdictus, qui non admittitur. *can. in Lateranenſi.* 31. *verb. nec excommunicatos. de præbend. c. cum & plantare.* 3. §. *excommunicatos. de privileg.* ſed ab oſtiariis rejicitur. *can. cleros. in fin. diſt.* 21. *can. perlectis.* 1. *diſt.* 23.

De Pœnitentiis & remissionibus.

TIT. VII.

POEnitentia, in peccatis retractandis, est vindicta in se, quod dolet commisisse, puniens. *c. 4. de pœnit. dist. 3. can. pœnitentiam agere. 6. dist. ead.*

Est vel *interna*; quæ est virtus mentis: vel *externa*; quæ est Sacramentum. *Mag. sent. lib. 4. dist. 14. sect. 1.*

Hæc definitur, signum sensibile, seu imago rei sacræ, videlicet remissionis peccatorum, per sensibilem contritionem, confessionem & absolutionem. *Tholos. in syntagm. jur. univ. lib. 2. cap. 1. & in partit. Jur. Canon. lib. 1. tit. 10. c. 2.*

Quæ vel *Publica*, imponitur manifestis peccatis: vel *Privata* sive *Occulta*, imponitur peccatis arcanis. *c. accedentibus. 12. de excessib. Prælat. c. 1. & c. quæsitum. 7. hic.*

Publica, est aut *Solennis*, aut *non Solennis. c. si quis post. 61. vers. potest. dist. 50.*

Solennis incipit in capite quadragesimæ; imponitur ab Episcopo, *c. pœnitentes. 63. in cap. 64. dist. 50. d. c. accedentibus. c. fin. 26. qu. 6.* semel. *c. si quis post remissionem: 61. vers. potest. dist. 50.* (nisi alia sit Ecclesiarum consuetudo. *c. nihil prodest. §. ex persona. de pœnit. dist. 3.*) pro maximis criminibus publicis: *c. in actione. 84. eod. dist. 1.* certis observatis solennitatibus. *de quibus in d. c. pœnitentes. 63. & in d. c. in capite. 64.*

Quibus ea imposita, non possunt communicare, nisi in articulo mortis; *c. si quis. 6. cum 3. seqq. 26. qu. 6.* nec secularem militiam, vel pompam exercere; *c. contrarium. 3. de pœnit. dist. 5. can. fin. dist. 50.* non in curia seculari accusare, *c. aliud. 65. eodem. dist. 1.* matrimonio jungi, *c. 13.*

audi-

audivimus. 33. *qu*. 2. ad ſacros ordines promoveri. *c. ex pœnitentibus*. 55. *diſt*. 50.

Non ſolennis, imponitur à Sacerdote, *d. c. pœnitentes. d. c. accedentibus. c. ſtatuimus*. 2. *de maledicis*. publicè, puta ante fores Eccleſiæ cum face ſeu teda ardente, & aliis ſolennitatibus; extra tempus quadrageſimæ. *c*. 1. *de pœnit. & remiſſ. c*. 19. *ſi peccaverit*. 2. *qu*. 1. *c. ego Berengarius*. 42. *de conſecr. diſt*. 2. *d. c. ſtatuimus*.

Privata pœnitentia eſt, quæ in occulto fit Deo & Sacerdoti; qui eam imponit, etiam pro peccatis gravioribus, ſed occultis. *c. quæſitum*. 7. *hic*.

Occulta enim peccata publicè non ſunt punienda, *c*. 19. *ſi peccaverit*. 2. *q*. 1. *can*. 31. *ſi quis poteſtatem*. 23. *qu*. 4.

Impoſitio pœnitentiæ eſt arbitraria; ſecundum enim peccatorum circumſtantiam pœna imponenda, *c*. 3. *de pœn. c*. 12. *ſi quis*. 15. *qu*. 1. *c. fin*. 33. *qu*. 5. *c*. 1. *de pœnit. diſt*. 2. adhibitâ contritionis pœnitentis, & qualitatis ſexus, & ætatis delinquentis, conſideratione. *c. Deus qui Eccleſiam*. 8. *hic. c*. 2. *tempora*. 26. *qu*. 7. *c*. 25. *de pœnit. de conſecrat. diſt*. 3. *c. in actione*. 84. *de pœnit. diſt*. 1.

Nonnullis tamen peccatis, certa & particularis pœnitentia à Canonibus impoſita; *c. menſuram*. 86. *de pœnit. diſt*. 1. ut quindecim annorum fornicanti cum filia ſpirituali, *c*. 19. *ſi quis Sacerdos*. 30. *qu*. 1. decenni matricidæ. *c*. 15. *latorem*. 33. *qu*. 2. & fornicanti religioſo, vel moniali, *c*. 27. *devotam*. 27. *qu*. 1. ſeptenni invaſori Eccleſiæ, *c*. 17. *de viro*. 12. *qu*. 2. committenti inceſtum, *c*. 2. *ſi pater*. 30. *q*. 4. uxoricidium, *c*. 8. *admonere*. 33. *qu*. 2. homicidium, adulterium, perjurium; *c. prædicandum. fin*. 22. *qu*. 1. quodlibet peccatum mortale. *c*. 11. *hoc ipſum*. 33. *qu*. 2.

Conſtat Sacramentum pœnitentiæ, *vide Gl*. 1. 2. & 3. *in princ. de pœnit. diſt*. 1. & *can. perfecta*.

48. *de pœnit. dist.* 1. *&* c. *perfecta.* 8. *eod. dist.* 3. quatuor partibus: *cordis contritione, oris confessione, operis satisfactione, d. c. perfecta.* 48. *de pœnit. dist.* 1. & *peccati absolutione.*

Satisfactio confessione disponitur: ex confessione pœnitentia nascitur: ex pœnitentia Dei mitigatio. *Tertull. lib. de pœnit.*

Est *contritio cordis*, interna afflictio, & peccati commissi detestatio, cum emendationis proposito, & dolore & pudore. *c. porro.* 31. *c. facilius.* 32. *c. quis aliquando.* 37. *c. quem pœnitet.* 88. *de pœnit. dist.* 1.

Eam sequi debet, alioqui nihil efficit, *can. voluissent.* 60. §. *ex his. can. mensuram.* 86. §. 1. *&* 2. *c. quis aliquando.* 88. *eod. dist.* 1. *Confessio*; id est; peccati proprii per os proprium detectio.

Fit, vel *publicè* coram omnibus, vel *privatim* Deo, & Sacerdoti; *c. quidam.* 90. *de pœnit. dist.* 1. cui absolvendi peccata & retinendi potestas data, *c. nova.* 8. *de pœn. & remiss.* sed proprio, seu parocho: *c. omnis utriusque.* 12. *c. quod autem.* 4. *eod. c. Sacerdos.* 2. §. *fin. de pœnit. dist.* 6. non alii, nisi de ejus licentia electo, *d. c. omnis. c. placuit.* 3. *de pœnit. dist.* 6. aut ex facultate ab Episcopo data. *c.* 2. *de pœnit. in* 6.

In casu tamen necessitatis, & morte urgente, si Presbyter haberi non possit, & alteri, *c.* 12. *si Presbyter. c.* 13. *agnovimus.* 26. *qu.* 6. etiam laïco & socio confiteri licet. *c. qui vult confiteri.* 1. *de pœnit. dist.* 6. *c. quem pœnit.* 83. *de pœnit. dist.* 1. *ubi ratio.*

Confiteri debet linguâ cordis, non carnis; *can. qualis debeat.* 4. *in fin. & ibi Gloss.* 30. *qu.* 5. potest & scripto, qui præsens, non qui absens. *can. quem pœnitet.* 83. *de pœnit. dist.* 1.

Utroque modo aperire debet peccata mortalia omnia, & singula; venialia, citra culpam, potest tacere:

tacere: *Gloss. c. omnis utriusque.* 12. *hic.* quia ea orationis Dominicæ recitatione, aquæ benedictæ aspersione, generali confessione, Eucharistiæ devotâ sumptione, *d. c. omnis utriusque.* 12 *c. de quotidianis.* 20. *de pœnit. dist.* 2. *d. c. qui vult.* 8. *c. aquam.* 20. *de consecrat. dist.* 3. jejuniis, eleemosynis, *c. Medicina.* 76. *& c. quam ob rem.* 68. *de pœnit. dist.* 1. devotâ pectoris percussione, *c. tres sunt.* 81. *eod. dist.* 1. *& c. si enim.* 40. *eod. dist.* 2. extremâ unctione, *c. un.* §. *fin. de sacr. unct.* Episcopali benedictione, *c.* 96. *dictum.* 1. *qu.* 1. *Hostiens. in sum. hoc tit.* §. *de quibus.* possunt expiari.

Cui confessio facta, commissa non debet prodere; ni Sacerdotio velit deponi, intra arctum monasterium, ad agendam perpetuam pœnitentiam, concludi. *d. c. omnis utriusque.* 12. §. *fin.*

Confessione factâ, Sacerdos imponit, secundum qualitatem delicti, *Satisfactionem. c.* 8. *quia tum fraternitas.* 12. *qu.* 1. *c. falsas.* 61. *de pœnit. dist.* 5.

Satisfacit peccator, cùm pœnam impositam factis exequitur. *c. facilius.* 32. *ead. dist.* 3.

Satisfactione peractâ fit delinquentis *Absolutio, Clem. dudum.* 2. *de sepult.* & Ecclesiæ reconciliatio. *c. qui egerit.* 3. *& seq. eod. dist.* 7.

Ea fit his verbis; *Absolvo te à peccatis tuis, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti:* præmissa oratione, *Misereatur tui, &c. can. verbum Dei.* 51. *ead. dist.* 1.

Absolvit non omnis Sacerdos, de omnibus peccatis, sed in casibus tantùm sibi commissis, nec aliis per Canones reservatis. *Clem.* 1. §. *quibus. vers. nec etiam. de privileg. c.* 1. *dist.* 20. *c. quanto.* 4. *de consuet. c. canonica.* 50. *c. mulieres.* 6. *de sentent. & excomm.*

De

De Indulgentiis.

TIT. VIII.

POEna tamen pœnitenti impoſita aliquando *Indulgentiis* remittitur. *c. fin. 2. qu. 3. c. fin. ut lite pendent. c. dudùm. 31. de privileg.*

Sunt *Indulgentiæ*, pœnitentiæ moderationes, cum peccatorum remiſſione; auctoritate pleniori, vel ſine retentione, vel cum aliquorum retentione, certo tempore, & certis de cauſis factæ. *Tholoſ. in ſyntagm. jur. univ. lib. 2. tit. 9.*

Concedit, in nomine Domini, plenas Pontifex; *c. quod autem. 4. de pœnit. & remiſſ. c. excommunicamus. 13. §. quid autem. de hæret. c. ad liberandam. 17. de Judæis.* Epiſcopi, non alii Prælati, (niſi ex ſpeciali privilegio, *Gl. in c. noſtro. 15. de pœnit. & remiſſ. c. accedentibus. 12. de exceſſ. Prælat.*) limitatas. *c. cum ex eo. 14. §. fin. de pœn. & remiſſ. c. 24. quodcunque. 24. qu. 1.*

Conceduntur à ſummo Pontifice, verbo, literis, & quâlibet ſcripturâ, adjectâ Clauſulâ, ſolam ſignaturam ſufficere, etiam in favorem fidei. *c. fin. de pœnit. Ext. com.*

Cui conceduntur, debet eſſe Chriſtianus: *c. 33. nihil ſic debet. 11. qu. 3. c. 7. ſi quis à Catholica. 23. qu. 4.* contritus & confeſſus, *c. 1. §. nos de omnipotentia. Ext. de pœnit. & remiſſ.* credere; ei, qui concedit, eſſe ſubditus; *c. quod autem. 4. c. noſtro. 15. de pœn. & remiſſ.* per ſe, vel per alium, ſi res patitur, implere ea quæ indulgentiæ impleri mandant.

Qui tamen morte aut alio impedimento ea non potuit implere, nihilominus remiſſionem conſequitur. *Gloſſ. ad c. 1. ad verb. confitebuntur. circa fin. de pœnit. in Ext. comm. text. in c. 2. eod.*

Cauſæ, ob quas conceduntur, debent eſſe piæ,

ut redemtio captivorum, eleëmosynæ, ædificationes Ecclesiarum, & similes. *c.* 1. *eod. in* 6. *c. quod autem.* 4. *de pœnit. & remiss.*

De Extrema unctione.

Tit. IX.

Extrema unctio est, quâ graviter ægrotantium, quos eo morbo morituros probabiliter metuitur, certæ corporis partes sanctificato oleo à Presbytero inunguntur; ut non minus animæ, quàm corporis sanitatem operetur.

Introducta mandatu D. Jacobi, *in Epist. cap.* 5. *vers.* 14. & 15.

Est vel *externa*, quâ corpus: vel *interna*, quâ cor inungitur. *can. un. in princ. de sacra unct. can. quærendum.* 6. *de pœnit. dist.* 2.

Sacramentum est *Unctio externa*: res sacramenti est *Unctio interna*, quæ peccatorum remissione & virtutum auctione perficitur. *Mag. Sentent. lib.* 4. *dist.* 23. *sect.* 2. *Gloss. ad can. Presbyteros.* 2. *vers. sed verb. sanctificato. dist.* 95. *arg. c.* 1. & 2. *de consecr. dist.* 5. & *c. un. de sacr. unct.*

Inungunt, præviâ oratione, sanctificato oleo olivarum, Sacerdotes, *c. quæsivit.* 14. *de verb. sign. c. illud superfluum.* 3. *dist.* 95. vel soli, vel cum clerico. *d. c. quæsivit.* 14. morbo naturali, non casuali, ægrotos; si non amentes, *Angel. Clavas. in summa. verb. unctio extrema. num.* 4. nec impœnitentes sint, *d. c. illud superfluum.* nec in peccato mortali existant; qui ipsis subsunt. Alienos subditos si non habitâ speciali Parochi Presbyteri licentiâ inungere ausi fuerint, ipso facto excommunicantur, à solo Pontifice absolvendi. *Clem.* 1. *in princ. de privileg.*

Inunguntur ægroti in partibus sensualibus, ex quibus origo peccati; ut oculi, pro peccato visus; aures,

aures, propter auditum; nares, ob odoratum; os, propter gustum; manus, propter tactum; pectus propter appetitum; pedes, propter motum.

Unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animum alleviat & confirmat. *d. c. Presbyteros.* 2. §. *prohibitio. dist.* 95. *c. un. de sacra unct.*

Potest hoc Sacramentum iterari, si infirmus unctus ab ea ægritudine resurgat, & postea in aliam cum periculo mortis incidat. *Gloss. ad d. c. presbyteros.* 2. *vers. prohibitio. verb. sanctificato. in fin. dist* 95.

Sunt & aliæ unctiones, vel cuivis Christiano *communes*; ut oleo Catechumenorum ante Baptismum; mox chrismate ante Baptismi solennia peracta; chrismate, in confirmatione. vel *particulares*; ut Episcopi, in manibus capiteque; Principis secularis, in brachio seu humero. *c. un. de sacra unct.*

De Ordine.

Tit. X.

Ordo, est Sacramentum Ecclesiæ, quo superior manum imponens ordinato potestatem Ecclesiasticam tribuit. *c. ult. de sacram. non iterand.*

Potestas ea vel est *Ordinis*, vel *Jurisdictionis*; Sub illa cadit verbi divini ministerium, administratio Sacramentorum; Ecclesiarum ordinatio ad ædificationem: sub hac potestas excommunicandi, pœnitentes absolvendi, peccata retinendi.

Præcipua ea potestas, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum refertur, in Sacerdote quidem plena & perfecta; ut qui unus illud potest conficere: in aliis inferiorum ordinum ministris major, vel minor, quo quisque ministerio suo magis minusve ad Altaris Sacramentum accedit.

Sed de hujus Sacramenti ſpeciebus, differentiis, gradibus, ſatis ſuperiore libro diximus.

Hic addimus ex omnibus ordinibus unum tantum Sacramentum conſtitui; non autem ſingulos ordines ſeparatim Sacramentum eſſe. *ſec. Canon. & Cucchum, in Inſtit. major. hoc tit.*

De Matrimonio.

TIT. XI.

SEquitur de matrimonio; quod, quoad divinam in paradiſo inſtitutionem, divinique myſterii effectum, Sacramentis annumeratur.

Eſt *matrimonium*, viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem, cum divini & humani juris communicatione, continens, *in ſum. 27. qu. 2. §. ſunt. c. illud. 11. de præſumt.*

Ejus bona ſunt, præter Sacramentum, fides, proles, fornicationis remedium. *can. 10. omne. 27. qu. 2.*

Illud in contrahendo *Sponſalia* præcedunt: unde de iis primo agendum.

De Sponſalibus.

TIT. XII.

S*Ponſalia*, ſunt futurarum nuptiarum promiſſio. *c. noſtrates. 3. cauſ. 30. qu. 5.*

Sunt vel *de præſenti*, vel de *futuro. c. ſi inter virum. 31. hic.*

De *præſenti* (ſic dicta quaſi concepta per verba præſentis temporis.) nihil aliud ſunt quàm contractus matrimonii, *c. 1. c. tuæ fraternitati. 25. & d. c. ſi inter virum. 31. eod.* quibus jam dicta ſponſaliorum definitio non competit. Unde de iis titulo ſequenti de Nuptiis tractabimus.

Sponſalia *de futuro* (quæ propriè Sponſalia), ſunt

ſunt promiſſio futurarum nuptiarum; per verba futuri temporis; ut, *Ego te in uxorem ducam. c. pen. eod.*

Hæc vel ſunt *Nuda* & *Simplicia*: cum ſponſus ſponſæ nudè & ſimpliciter promittit, quod eam in uxorem ducet; & è converſo. *c. ad audientiam. 4. & c. ſi inter. eod.* vel *Firmata*, cum aut arrhæ, aut earum vice pignora, aut annulus datur; aut juramentum interponitur. *c. 14. ſi quis uxorem. c. 15. ſi quis deſponſavit. 27. qu. 2. c. præterea. 12. c. veniens ad nos. 15. c. commiſſum. 16. eod.*

Contrahuntur conſenſu, *c. præterea. 2. eod.* ſive is verbis, ſive re, ut annulli, *Gl. in c. fin. de deſponſ. impub. Gl. in c. tenor. 10. de ſent. & re jud.* munerum datione, oſculis, amplexu; *Pariſ. conſ. 15. num. 4. vol. 4. arg. c. 1. de deſponſ. impub. in 6. in §. idem quoque. & ibi Dd.* ſive literis, *Archid. in c. 8. nec illud. 30. qu. 5. num. 5. & in c. fin. de procur. in 6. num. 2.* per epiſtolam, nuncium, procuratorem; *Hoſtienſ. in §. qualiter hic.* exprimatur.

Annuli datione, id eſt, ſubarrhatione, *d. c. 15. ſi quis deſponſaverit. 27. qu. 2.* ut contrahantur ſponſalia, annulum non ſufficit dari: ſed neceſſe, ſive voce, ſive ſignis exprimi, in hoc ut ſponſalia contrahantur, dari & recipi. *c. illud. 15. qu. 1. c. ne quis. 22. qu. 2. Imola in c. tenor. 10. de re jud.*

Si dubium, annulus, nuptiarum, an ſponſaliorum ratione ſit datus; Judicis eſt ex conſuetudine patriæ, & circumſtantiis, id decidere. *c. illud. 11. de præſumt. c. 1. de matr. contr. conſtit. Eccl. Abb. in c. ult. de deſponſ. imp.*

Literis ſi conſenſus exprimatur, neceſſe ut is qui eas miſit, in voluntate ſponſalia contrahendi perſeveret, uſquequo ille ad quem literæ mittuntur, conſentiat; *Gl. in c. 8. nec illud. 30. qu. 5.* tacitè, ut contrahat ſponſalia: *arg. text. c. tua. 25. hic.* ubi

ubi Dd. expreſsè, puta conſenſus ſui per eundem vel alium nuncium, certiorem faciendo; ut matrimonium. *Archid. in d. c. nec illud.* 30. *qu.* 5.

Per procuratorem ita demum ſponſalia contrahuntur, ſi is ad id ſpeciale habeat mandatum, *Archid. in c. fin. de procur. in 6.* nec illud ſit revocatum. *Gl. in d. c. fin. in verb. revocatus. per text. in c. ſicut.* 22. *& c. ſi inter.* 31. *in fin. hic. & Dd. in d. c. fin.*

Qui procurator alium ſibi ſubſtituere nequit; niſi & hoc in mandatis habeat. *d. c. fin. de procurat. in 6.*

Contrahere Sponſalia poſſunt omnes; tam puberes, quàm impuberes, qui ſeptennium exceſſerunt; *c. acceſſit.* 5. *de ſponſ. impub.* quia voluntas, quæ in naturali conſenſu quieſcit, in eos, qui ſeptem annorum complerunt ætatem, cadit. *l. ſi infanti.* 18. *§. ult. & l. potuit.* 5. *C. de jur. delib.* Ante ſi contraxerint, poſt ſeptimum annum legitimo conſenſu, *c. duo pueri.* 12. *& ibi Abb. eod.* vel cohabitatione, *c. literas.* 4. *§. fin. c. acceſſit.* 5. *verſ. ſi conſenſus. c. duo pueri.* 12. *eod.* vel nixu ad coïtum, *c. juvenis.* 3. *hic. c. fraternitati.* 7. *de eo qui cogn. conſ.* accedente, convaleſcunt: nec obeſt, ſi muti, ſurdi à natura ſint: modò intellectu non deſtituantur, & ſignis voluntatem ſuam exprimere poſſint. *c. cum apud.* 23. *& c. tuæ.* 25. *hic.*

Non tantùm hi ſponſalia contrahere, ſed & pro iis alii poſſunt; ut pater pro filio, mater pro filia, patruus pro nepte, tutores & curatores pro pupillis; & alii. quanquam ea effectum non ſortiantur, niſi hi puberes tacitè, ſi pater futuras nuptias ſpopondit; ſi alius, expreſsè conſenſerint. *c. un. de deſponſ. impub. in 6.*

Tacitè conſentire cenſentur, ſi præſentes ſint & taceant. *Innoc. Hoſt. & Abb. in c. ex parte.* 14. *de reſtit. ſpol. Marſ. ſing.* 147.

Con-

Contrahi poſſunt Sponſalia vel *purè*, vel *adjecta die*, vel *ſub conditione*.

Purè, cum vir & mulier, ſimpliciter, purè & abſolutè ſe invicem futuros conjuges pollicentur. *c. 2. & c. ex literis. 10. hic.*

Hoc feciſſe videntur, ſi certam conditionem expreſsè non adjecerint, licet tacitæ & ſubintellectæ multæ adſint; *de quib. in c. quemadmodum. 25. de jurejur.* modò tacita non exprimatur; faceret enim actum conditionalem. *Abb. & Felin. in c. 2. num. 1. hic.*

Dies ſponſalibus *adjicitur*; cum quis intra certum temporis ſpatium aliquam ſe in uxorem ductùrum promittit. *c. ſicut ex literis. 22. hic.*

Sub conditione celebrantur Sponſalia, cum in aliquem caſum vel eventum differuntur, vel cum quis ſe contracturum, ſi quid factum fuerit, vel non fuerit, pollicetur.

Conditione pendente, ea non ſunt firma; nec ex eis aliqua obligatio orta: *c. de illis. 3. c. ſuper eo. 5. de condit. appoſ. & ibi Abb.* Niſi carnalis copula ſit ſubſecuta: *d. c. 3. verb. aut carnalis. & c. per tuas. 6. eod.* aut conditio ſit turpis; non tamen naturæ matrimonii contraria; *c. ult. de condit. appoſit.* aut impoſſibilis. *d. c. ult. §. fin.*

Sponſalia ſpem certam & jus matrimonii futuri inducunt; adeò ut ne pœnitere quidem liceat, & ad matrimonium conſummandum Eccleſiaſtica cenſura compelli contrahentes poſſint. *c. ex literis. 10. hic.*

Si ea ſequatur carnalis copula, verum efficitur matrimonium: quia, licet non concubitus, ſed conſenſus faciat matrimonium, tamen hoc ipſo conjunctionis actu ſatis conſenſus exprimitur. *c. is qui. 30. hic.* & Eccleſia præſumit, eâ ſponſum potius promiſſionem ad effectum velle deducere quàm fornicationis crimen committere.

Adversus quam præsumtionem, cum sit juris & de jure, *Gloss. d. c. is qui.* probatio in contrarium non admittitur; nisi præsumtioni indirectè & per obliquum obviaret: veluti si sponsus velit probare sponsalia illa ante coitum mutuò consensu, vel aliàs, legitimè soluta, *ut in c. 2. hic.* aut propter aliquod impedimentum, nulla fuisse. *Abb. & Præposit. in d. c. is qui. Gl. in Clem. un. de probat. Felin. in c. quanto. de præsumt.*

Si duo Sponsalia contracta, priora præferuntur; etiamsi secunda sint jurata, *c. sicut. 22. hic.* non si copulâ carnali confirmata: *Joan. And. & Præpos. in d. c. is qui fidem. 30. hic.*

Oritur ex Sponsalibus justitia publicæ honestatis, cujus causâ consanguinei sponsi, cum sponsa, per mortem sponsi, vel alio modo sponsalibus dissolutis, matrimonium contrahere non possunt, & è converso. *c. sponsam. 8. c. ad audientiam. 4. & c. juvenis. 3. eod.*

Dissolvuntur; Mutuo consensu; *c. 2. hic.* etiamsi sint jurata; *Dd. in c. præterea. 12. eod. Dec. consil. 68. col. ult.* 2. Absolutione Judicis, puta ea pubere, qui impubes sponsalia contraxit, petente: *c. de illis. 8. eod. c. à nobis. de despons. impub.* 3. Sponsalibus de præsenti, *c. sicut. 22. hic.* aut de futuro copulâ confirmatis. *c. veniens ad nos. 15. eod.* 4. Affinitate superveniente; *c. super eo. 2. de consang. & affinit.* etiam per illicitam copulam; *c. veniens. 9. de eo qui cogn. consang. uxor. suæ.* 5. Ingressu religionis; *c. commissum. 16. hic. c. 2. de convers. conjun.* 6. Fornicatione, sive *corporali*; ut cum sponsa cum alio fornicatur; *c. 33. raptor. 27. qu. 2.* etiam vi: *c. quemadmodum. 25. ubi Gl. de jurejur.* sive *spirituali*; ut si alteruter in hæresin vel idololatriam inciderit: *c. 6. non solum. & c. 8. jam nunc. 28. qu. 1.* 7. Lapsu temporis, vel diei, sive *conventionalis*, in contractu sponsalium per

contra-

contrahentes adjecti; *c. sicut ex literis. 22. & ibi Gl. hic.* sive *Legalis*; nullâ à contrahentibus temporis factâ mentione, puta triennii; per quod, si quis absque legitima causa absit; præsenti facultas datur liberè contrahendi; *c. de illis. 5. & ibi Gloss. hic.* 8. Defectu implementi ejus quod promissum; aut conditionis, *Joan. Andr. & alii in d. c. de illis. 3. de condit apposit.* 9. Fama Canonici impedimenti, si de ea doceatur; *c. cum in tua. 27. hic. c. super eo. 22. de testib.* 10. Capitali inimicitiâ inter sponsos superveniente; *Host. in sum. hic. §. fin. per ration. de qua in c. 2. & c. requisivit. 17. eod.* 11. Morum asperitate alterutrius; *Abb. in c. veniens. 5. qui cleric. vel vovent.* 12. Deformitate, aut morbo contagioso, subsequente. *c. fin. de conjug. leprof. d. c. quemadmodum. 25. de jurejur.*

Quibus casibus alia sponsalia contrahi possunt; absque auctoritate Judicis, si causa notoria quantum ad veritatem, quia vera; & quantum ad justitiam, quia de jure sufficiens, utpote in eo expressa. *Sylvest. verb. sponsalia. qu. 11.* Si causa non notoria; cum ea: quia causa coram Judice probanda. *Joann. Andr. in c. de illis. 5. hic. Hostiens. in sum. §. fin. eod.*

De Nuptiis.

TIT. XIII.

Sponsalia de præsenti (ut diximus) nihil aliud sunt quàm contractus matrimonii per verba de præsenti celebratus. *c. 1. c. tuæ fraternitati. 25. c. si inter virum. 31. de sponsal.*

Est (ut supra diximus) *matrimonium* conjunctio legitima maris & feminæ, individuam vitæ consuetudinem, & divini humanique juris communicationem continens. *Hostiens. in §. quid sit. tit. de matrim. & 27. qu. 1. §. 1.*

Dico *conjunctio*, ſcilicet animorum; ut ſit initiatum: & corporum; ut ſit perfectum matrimonium. *c. 39. inſtitutum. c. 39. matrimonium. c. 35. cum initiatur. cum c. ſeq. 27. qu. 2.*

Maris & feminæ; quia plures uxores aut viros habere non licet; *c. 4. nemo. 32. qu. 4. c. licet. 3. c. tuas. 5. de ſponſ. duor. c. gaudemus. 8. de divort.*

Individuam vitæ conſuetudinem continens; puta ex deſtinatione: quum in hoc coëant qui nuptiàs contrahunt, ut ſint perpetuæ vitæ conſuetudine conjuncti. *c. 7. feminæ. 30. qu. 5. c. 6. ſolet. 32. qu. 2.*

Divini humanique juris communicationem continens; quia contrahentes debent eſſe ejuſdem religionis.

Propterea Chriſtiani cum Paganis, Judæis vel Turcis nuptias contrahere non poſſunt, *c. 15. cave. c. 17. ſi quis Judaïca. 28. qu. 1.* ſub pœna excommunicationis. *d. c. ſi quis Judaïca.*

Et matrimonium vel *publicum*, quod per verba de præſenti in præſentia teſtium, ſervatis debitis ſolennibus fit; de quo hoc titulo: vel *clandeſtinum*: quod non adhibitis teſtibus, nec obſervatis debitis ſolennibus, vel denunciatione præmiſsâ, eſt contractum. *Gl. in c. cum inhibitio. 3. de clandeſt. deſponſ.*

Eſt & matrimonium; aliud *legitimum & non ratum*; aliud *ratum & non legitimum*; aliud *legitimum & ratum. can. fin. §. item. 28. qu. 1.*

Legitimum & non ratum dicitur; quod inter Judæos & Infideles contrahitur; juxta leges Moſaïcas & forenſes cujuſque loci. *de quo in c. quanto. 7. & in c. gaudemus. 8. de divort.*

Dicitur *non ratum*, quia non eſt firmum, cum inter Infideles repudio poſſit diſſolvi. *vid. c. quanto. 7. de divort.*

Ra-

Ratum & non legitimum est; quod Christiani & fideles, citra solennitates Canonicas contrahunt.

Dicitur *ratum*; quia inter fideles matrimonium semel initiatum, & completum, ampliùs dissolvi non potest.

Legitimum & ratum est, quod fideles, servatis Canonum solennitatibus, celebrant. *c. 1. & c. 15. cave. 28. qu. 1. d. c. quanto. 7.*

Hoc vel est *initiatum*; videlicet consensu: & est idem quod Nuptiæ, sive sponsalia de præsenti: *c. 2. sufficiat. 27. qu. 2.* vel *consummatum*, scilicet carnali copulâ. *c. 2. de convers. conjug. c. 34. statutum. cum seq. 27. qu. 2.* & dicitur matrimonium perfectum.

Perfectum puta, quantum ad vinculum, & quantum ad significationem. Nam matrimonium ante copulam, licet quoad vinculum sit perfectum, & ex sanctitate sacramenti sanctum; *c. 3. beata. c. 9. conjunx. c. 10. omne. 27. qu. 2.* non tamen dicitur perfectum, quoad significationem; non enim illa omnia significat, quæ carnali consummatum copulâ significaret. *Abbas in c. debitum. 5. in 1. notab: de Bigamis non ordin.*

Siquidem matrimonium ante copulam significat caritatem, quæ inter Deum & justam animam in spiritu consistit: post copulam designat conformationem; quæ consistit in Christo, id est, divinitate, & carne humana, quam in Virginis utero suscepit. *d. c. debitum. 5. de Bigam. non ord.*

Matrimonium legitimum & ratum ut contrahatur, necesse, ut contrahentes sint *matrimonii capaces*, & ut contrahant *legitimo modo*.

Matrimonii capaces sunt; qui coïre, & consentire possunt, licet sint impuberes: *c. puberes. 3. c. à nobis. 8. c. de illu. 9. de sponsal. c. ult. de desponsat. impub.* nec impediuntur.

Legitimo modo contrahunt, qui in nuptias consentiunt, & parentum, si habent, consensum adhibent.

Consentire contrahentes debent, *c. 2. sufficiat*, 27. *qu.* 2. voluntariè; *c. requisivit.* 17. *de sponsal.* adeò ut si *vi*, *metu*, vel *errore*, nuptias contraxerint, eæ sint ipso jure nullæ. *c. cum locum.* 14. *eod.*

Metum intellige non reverentialem, *Gl. Abb. & Dd. in c.* 1. *de despons. impub. Gl. in c.* 3. *præsens clericus.* 20. *qu.* 3. sed qui in constantem virum aut feminam potest cadere: *c. consultationi.* 28. *in fin. de sponsal. Gl. in c. cum dilectus.* 6. *de iis quæ vi metusve caus.* licet eum passus coactioni causam dederit: *Gl. per text. in c. veniens.* 13. *de sponsal. Felin. in c. cum inter. num.* 20. *de except.* juramentum intervenerit; *Gl. & Dd. per text. in c. significavit.* 2. *de eo qui dux. quam poll. adult.* Modò metus, causâ ejus cessante, postea cohabitatione spontaneâ non fuerit purgatus. *Joann. Andr. Abb. Præpos. in c. ad id.* 21. *de sponsal. Oldrad. cons.* 35.

Error nuptias impedit; qui contingit circa ea quæ sunt de matrimonii essentia; ut sunt personæ, & mutua corporum potestas: non qui contingit circa qualitatem personæ & fortunæ; cum hæc non sint de essentia. *Gl. & Abb. in c. cum dilectus.* 6. *de iis quæ vi met. caus.*

Proinde errans in *persona*, ut cum quis putat se ducere Corneliam, quæ erat Sempronia; vel *conditione*; cum servam, quam credit esse ingenuam; nisi errore cognito carnis commixtio fit subsecuta; *c. proposuit.* 2. *ubi Abb. de conjug. serv.* contraxisse matrimonium non intelligitur. Omnino errans in *qualitate*; ut si corrupta aut meretrix sit, quam virginem; aut in *fortuna*; ut si pauper, quam divitem putabat. *caus.* 29. *qu.* 1. *per totam. Abb. d. c. proposuit.* 2.

Quin-

Quinimo facti meritum habebit, qui publicam meretricem de lupanari extraxerit, & in uxorem duxerit. Inter opera enim caritatis non minimum est, errantem ab erroris sui semita revocare. *c. inter opera. 20. de sponsal.*

Matrimonium contractum cum serva, quam quis liberam putabat, non subsistit, non quia ad illud libertas, ut Civili jure, requiritur; sed quia ad talem errorem nullus consensus favore libertatis intervenisse præsumitur. *c. fin. de conjug. serv. & per tot. 29. qu. 1.*

Non est error in conditione personæ, nec matrimonium inutile, si vir dicatur natus ex matre ancilla & patre libero; dummodo secundum leges aut loci consuetudinem partus patrem sequatur. *c. licet. 3. eod.*

Servitus unius ex contrahentibus non impedit matrimonium; si alter eam non ignorat. *c. 2. si quis. c. 5. si femina. 29. qu. 2.*

Si nuptias contrahentes, parentes habeant, eorum consensum, olim ex necessitate, *c. non omnis. 12. cum seq. 32. qu. 2. c. 1. aliter. 30. qu. 5.* hodie, ex Concilio Tridentino, *sess. 24. c. 1.* ex honestate tantùm debent adhibere.

Consensus in nuptiis interponitur vel *purè* (qui statim habet consummandi necessitatem. *Panorm. in c. super eo. 5. de cond. appos.*); vel *sub conditione*, qui eam necessitatem non habet, nisi post conditionis eventum; nisi accedat copula, per quam conditio purificetur, quamvis vir ab illa se recedere nolle expresse protestetur. *c. per tuas. 6. eod. ubi Gl. & Dd.*

Conditio tamen debet esse honesta & possibilis; veluti, *si pater voluerit*; aliave similis; *c. de illu. 3. c. super eo. 5. c. per tuas. 6. eod.* non matrimonii substantiæ contraria; ut, *contraho tecum, si prolis generationem vites*: tum enim nuptiæ sunt nullæ. *c. ult. eod.*

Quod si improba tantùm vel impossibilis sit conditio, veluti, *si hominem occideris, manibus cælum attigeris*; favore matrimonii, pro non adjecta habetur. *c. 1. ult. eod.*

Purè consensus interponi debet per verba præsentem consensum exprimentia; si contrahentes loqui possunt; si non, ut *muti, surdi*, per signa. *c. tuæ fraternitati. 25. de sponsal.*

Verba si sunt ambigua, pro matrimonio fit interpretatio. *c. tua nos. 26. de sponsal. c. continebatur. 6. de desponſ. impub.*

In actibus enim quæ pendent à mea voluntate & dispositione loquentis, ejusmodi verba pro præsentibus accipiuntur. *Panorm. in c. quemadmodum. 25. per illum text. de jurejur.*

Consensum, ut nuptias contrahant, interponere possunt omnes qui non impediuntur.

Impedimenta alia impediunt *matrimonium contrahi*, & *contractum dirimunt*; alia quidem *impediunt, sed non dirimunt*.

Prioris generis sunt; *vis, metus, error*, de quibus diximus; *cognatio, justitia publicæ honestatis*; *votum solenne, ordo, crimen, coëundi impotentia, cultus disparitas.*

Cognatio vel est *spiritualis*, vel *carnalis*, vel *legalis*.

Spiritualis cognatio, est personarum propinquitas, seu conjunctio, ex baptismo vel confirmatione proveniens. *c. 1. de cognat. spiritual. in 6.*

Est vel *compaternitas*; quæ est inter patrem spiritualem & patrem carnalem: ut inter baptizantem vel suscipientem (uterque patrimus dicitur), & patrem baptizati seu suscepti: vel *paternitas*; quæ inter baptizantem & baptizatum, nec non inter suscipientem & susceptum: vel *fraternitas*, inter filios baptizantis vel suscipientis, & filios baptizati seu suscepti. *c. quod autem. 30. qu. 4. c. 1. eod. in 6.*

Prohibet hæc cognatio non tantùm matrimonium contrahi, sed & contractum dirimit. *c.* 1. *eod. in* 6. *c. veniens.* 6. *& c. tua nos.* 7. *eod. c.* 1. 30. *qu.* 1. *& c.* 3. *si quis ex uno.* 30. *qu.*4. *c.*1. *ita diligere.* 30. *qu.* 3. *c.* 17. *si quis cum matre.* 33. *qu.* 2.

Si tamen vir aut uxor filium proprium sacro de fonte susceperit, quamvis, si id prudenter faciant, peccent, *c.* 6. *de his.* 30. *qu.* 1. non idcirco separari, aut alter alteri corporis potestatem subtrahare possunt, nisi ad continentiam servandam possint induci. *c.* 2. *de cognat. spirit.*

Ex Concilio Tridentino, cognatio spiritualis, & ob eam matrimonii prohibitio, tantùm contrahitur inter baptizatum & illius patrem & matrem & suscipientem, & inter confirmantem & confirmatum illiusque patrem & matrem, ac tenentem. *cap.* 2. *sess.* 34. *de reform. matrim.*

Cognatio carnalis, est quæ *consanguinitate*, vel *affinitate* contrahitur.

Consanguinitas (etiam generali nomine *cognatio* dicta) est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium vel adscendentium, carnali propagatione in matrimonio, vel extra illud, *c. per tuas.* 10. *& ibi Abb. num.* 3. *de probat. Andr. & Prapos. in arbor. consang. num.* 5. contractum.

Tria in eo potissimum sunt consideranda: Nempe, *Stipes*, *Linea*, *Gradus*.

Stipes, est persona à qua aliæ, de quarum conjunctione quæritur, descendunt.

Quæ ad gradum lineæ æqualis vel inæqualis constituendum non computatur.

Linea, est collectio personarum ab eodem stipite descendentium diversos continens gradus, & numeros distinguens. *Hostiens. in* §. *quid linea. de cons. & affin.*

Est vel *Recta*; eaque aut *Superior*, quæ est parentum, seu adscendentium; aut *Inferior*, quæ libe-

liberorum seu descendentium; vel *Transversa*, quæ est inter fratres cæterosque cognatos.

Hæc vel est *Æqualis*, quando cognati æqualiter à stipite distant; vel *Inæqualis*, quando ab eo distant inæqualiter: veluti, *fratres duo sunt in linea æquali; quia uterque à stipite, scilicet patre, uno gradu distat: frater & fratris filius sunt in linea inæquali; quia frater à stipite, scilicet patre, uno gradu distat; fratris filius secundo. c. 1. & 2. 35. qu. 5.*

Gradus, est habitudo distantium personarum, quâ propinquitatis distantia inter personas duas, vel diversas, discernitur. *Venator in Analys. juris Pont. tit. de cons. & affin.*

Hoc jus, quia considerat gradus nuptiarum duorum consensu constantium, ideo & duas personas in iis numerandis conjungit; *d. c. 2. ad sedem. 35. qu. 5.* sed aliter in *Linea Recta*, aliter in *Transversa*.

In *linea Recta*, tam superiori, quàm inferiori; *Quot generationes numerantur, tot numerantur gradus, demto stipite*; à quo numeratio initium habet. Persona enim addita personæ, adscendendo vel descendendo, per carnis propagationem, addit gradum, non mutat genus.

In *linea Transversa Æquali* (hoc est, quando illi, de quorum cognatione quæritur, directè in diversis lineis sibi invicem sunt oppositi), *Quoto gradu unusquisque eorum distat à stipite, eodem distant inter se.* Ex.gr. Patrueles & consobrini distant gradu secundo à communi stipite; ergo eodem gradu, hoc jure distant inter se. *c. 4. parentelæ. 35. qu. 5.* & sic duo gradus juris Civilis unum canonicum constituunt. *d. c. ad sedem. 35. qu. 5.*

In *linea Transversa Inæquali* (hoc est, cum ii, de quorum cognatione quæritur, non directè, sed obliquè sibi invicem opponuntur), *Quoto gradu remo-*

remotior distat à stipite, eodem distant inter se. Ex. gr. Fratris filius à patruo distat gradu secundo, quia eodem distat ab avo communi stipite. *c. ult. de consang. & affin.*

In linea Recta inter adscendentes & descendentes nuptiæ prohibentur in infinitum: *c. 18. in copulatione.* 35. *qu.* 2. & 3. contractæ solvuntur. *dd. cc. & c. prin. eod.*

In linea Transversa, olim usque ad septimum gradum, *c. 16. progeniem. c. 17. de consanguinitate.* 35. *qu.* 2. & 3. hodie usque ad quartum inclusivè. *c. non debet.* 8. *eod.*

Matrimonium tamen intra illum gradum ab infidelibus contractum, qui postea conversi, non est dissolvendum. *c. de infidelibus.* 4. *eod.*

Affinitas, est personarum necessitudo, ex coïtu proveniens. *Joann. Andr. & Canon. in arb. consang.*

Eam parit coïtus, tam licitus quàm illicitus; etiam coactus, cum dormiente commissus, *c. discretionem.* 6. *ubi Gl. Abb. Præpos. de eo qui cogn. consang. uxor. c.* 10. *nec eam.* 35. *qu.* 3. si quidem sit perfectus, id est, semen viri in vas feminæ naturale ad generandum sit immissum. *c.* 11. *extraordinaria.* 35. *qu.* 3. *ubi Gl.*

Non extenditur ad affines personæ conjunctæ, *c. non debet.* 8. *de consang. & affin.* sicuti nec ad cognatos viri & mulieris inter se. *c. pen. & c. quod super.* 5. *eod.*

Ejus gradus, hoc jure, eodem modo computantur, quo gradus consanguinitatis. *d. c. pen. & ult.* Quia, cum conjuges sint una caro, quoto consanguinitatis gradu est mihi Titius vel Titia, rectè eodem gradu affinitatis esse censetur mihi uxor Titii, vel Titiæ maritus.

Affinitatis tria sunt genera: & quam rationem habet primum genus affinitatis ad consanguinitatem,

tatem, eandem habet ſecundum affinitatis genus ad primum, & tertium ad ſecundum. *Nam perſonæ, per nuptias, ſive coïtum, adjectio, neceſſitudinem mutat.*

Primum genus affinitatis contrahitur per unam perſonam, ſecundum per duas, tertium per tres. Ex. gr. *Frater eſt mihi conſanguineus, is ſi Maviam uxorem ducat, ea mihi eſt affinis in primo affinitatis genere. fratre meo mortuo, ſi Mavia nubat Titio, Titius mihi erit affinis in ſecundo genere. Maviâ defunctâ, ſi Titius ducat Caiam, hæc affinis mihi erit in tertio genere.*

Duæ autem duorum conſanguineorum uxores, vel duo duarum conſanguinearum mariti, vel conſanguinei uxor & conſanguineæ maritus, affines inter ſe ſunt in ſecundo genere.

Denique conjux noſtri conſanguinei vel conſanguineæ, eſt nobis affinis in primo genere: conjux autem perſonæ affinis in primo genere, eſt affinis in ſecundo: & conjux perſonæ affinis in ſecundo genere, eſt affinis in tertio genere. *Pac. in Iſag. in Decret. tit. de conſ. & affin.*

Sicuti matrimonium inter conſanguineos adſcendentes & deſcendentes ratione conſanguinitatis in infinitum eſt prohibitum: ita & inter affines adſcendentes & deſcendentes; cum hi loco parentum & liberorum habeantur, perpetuò prohibetur. *c. 1. de conſ. & affin.* Unde inter conſanguineos uxoris meæ, qui ei in linea recta ſunt conjuncti, & me, nuptiæ conſiſtere non poſſunt. *d. c. 1.*

In linea tranſverſa, ut inter conſanguineos uſque ad quartum gradum incluſive; ita & inter affines à latere hodie ad quartum gradum in primo affinitatis genere, ſi affinitas per legitimas nuptias oriatur: ſi autem per illicitum & vetitum coïtum ſit contracta, prohibentur nuptiæ; *c. diſcretionem.*

6. &

6. *& c. penult. de eo qui cogn. consf. ux. c. praterea.* 2. *de sponsal.* in tertio & quarto permittuntur. *c. pen. de consang. & affin.*

Olim in primo genere prohibebantur nuptiæ usque ad septimum gradum, *c.* 1. *de affinitate. c.* 7. *nullum.* 35. *qu.* 3. in secundo genere usque ad quartum, *c.* 3. *de propinquis.* 35. *qu.* 3. in tertio usque ad secundum. *c.* 22. *porro duorum.* 35. *qu.* 3.

Sed hæc intellige de affinitate nuptias præcedente: Affinitas enim superveniens non dissolvit matrimonium, nec sponsalia de præsenti; sed quidem sponsalia de futuro; & privat incestuosum facultate petendi à conjuge debitum matrimoniale: quamvis petenti teneatur illud reddere: item privat incestuosum potestate novum matrimonium quocunque tempore contrahendi; quanquam si contraxerit, matrimonium valeat: ita ut similiter debitum matrimoniale reddere cogatur; petere non possit, ac pœnitentiam agere debeat. *c.* 1. 2. *& tot. tit. de eo qui cogn. consang. uxor.*

Nonnunquam matrimonia ratione consanguinitatis aut affinitatis prohibita, petitâ & à summo Pontifice ex vera & legitima causa impetratâ dispensatione, permittuntur & tolerantur. *vide c. gaudemus.* 8. *de divort. c. quod dilecto.* 3. *de consang. & c. quædam lex.* 20. §. *sed idem.* 2. *qu.* 35. *c. ad sedem.* 2. §. *hanc comparationem.* 35. *qu.* 5.

Quæ dispensatio fieri potest, non in linea recta, *Hostiens. Joann. Andr. ad c. non debet.* 8. *de consang. & affin.* sed in collaterali, & quidem in secundo gradu. *Canon. in c. quaritur.* 22. *qu.* 2. *& c. literas.* 13. *de restit. spoliat. ubi Gloss. ad verb. non potest. c.* 11. *si Paulus.* 32. *qu.* 5. *ubi Gl. ad verb. suscitare.* Potest enim Papa ex plenitudine potestatis dispensare supra jus in his quæ nec contra fidei articulos sunt, nec Ecclesiæ statum generalem lædunt. *c. proposuit.* 4. *de conc. prabend. vid. Tholos.*

lof. in part. Jur. Can. lib. 3. *tit.* 21. *cap.* 12. *in ſcholiis.*

Cognatio legalis, eſt perſonarum proximitas, ex adoptione, vel arrogatione, ſolenni ritu facta, *Gl. Hoſtienſ. & Panorm. in c. un. de cogn. leg.* proveniens.

Ea inter adſcendentes & deſcendentes, tam durante, quàm ſolutâ adoptione, matrimonium contrahi prohibet, & contractum diſſolvit: *c.* 1. *ita diligere.* 30. *qu.* 3. inter tranſverſales, tantùm eâ durante. *c. un. de cognat. leg. c.* 6. *per adoptionem.* 30. *qu.* 3.

Juſtitia publica honeſtatis, eſt propinquitas ex ſponſalibus proveniens, robur ex inſtitutione Eccleſiæ trahens propter ejuſdem Eccleſiæ honeſtatem. *Tad. Piſo. in tract. de ſponſal. part.* 2. §. *ſi uxor.*

Hæc tam matrimonium contrahendum impedit, quàm contractum irritat: *c. referente.* 10. *qui filii ſint legit. c. juvenis. & ſeq. de ſponſal.* olim ad quartum, hodie (ex Concilio Tridentino, *ſeſſ.* 24. *cap.* 3. *de reform. matrim.*) ad primum gradum; ſi quidem, ſi ex ſponſalibus de futuro oriatur, ſint ea valida (quod non neceſſe erat olim; *c. ad audientiam.* 4. *de ſponſal. c.* 1. *eod. in* 6.); ſi ex ſponſalibus de præſenti, uſque ad quartum gradum, licet ea ſint invalida. *Pius V. in Extrav. ad Romanum. lata Anno* 1566. *de qua Navarr. in ſuo Enchirid. cap.* 22. *num.* 57.

Valida ſponſalia ut juſtitiam publicæ honeſtatis inducant, ſunt; quæ à majoribus ſeptennio, *c. un. de ſponſal. in* 6. aut eo minoribus, ſed poſt illud in voluntate durantibus; *d. c. un. & c. un. de deſponſ. impub. in* 6. purè; *d. c. un. de ſponſalibus in* 6. cum perſona certa, *Gl. in d. c. un. de ſponſalibus*, adhibito conſenſu, ſunt contracta, *d. c. un. de ſponſalibus* 11. 6. licet poſtea ſint de jure nulla;

nulla; puta consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut aliâ quavis ratione. *d. c. un. de sponsalibus. in 6.*

Votum castitatis solenne, quod religionis approbatæ professione expressâ vel tacitâ, vel sacri ordinis susceptione celebratur, matrimonium impedit & dirimit. *c. un. de voto. in 6.*

Impedit etiam & dirimit matrimonium, Ordo sacer. *c. 1. & 2. qui cler. & vov. matrim. contr. poss. c. si qui. 3. & c. erubescant. 11. dist. 32.* adeò ut eo insignitus matrimonium contrahens, ipso facto sit excommunicatus. *Clem. un. de consang. & affin.* Minori ordini initiatus matrimonium licitè contrahit. *c. 1. de cler. conjug. d. c. si qui. 3. & c. seriatim. 14. dist. 32.*

Crimen adulterii etiam impedit matrimonium, & contractum dirimit: si sit commissum cum homicidio, *c. super hoc. 3. de eo qui duxit in matr. quam poll. per adult.* aut machinatione, in necem prioris conjugis, ut eâ perpetratâ, adultera ducatur; *Dd. in c. laudabilem. 1. de convers. infidel.* si primâ uxore superstite fidem de matrimonio contrahendo sibi invicem dederint. *c. cum haberet. 5. c. significasti. 6. de eo qui duxit quam poll. per adult. c. 4. relatum. 31. qu. 1.*

Si quis vivente legitimâ uxore aliam ducat, vel cum ea sponsalia contrahat; distinguendum, an hæc sciverit illum uxorem habere, an ignoraverit; & an vivâ primâ ejus uxore, ab illo cum qua contraxit, carnaliter sit cognita, an non? Si fuit cognita, & sciebat eum uxorem habere, matrimonium rescinditur, & ne mortuâ quidem primâ uxore toleratur. *c. 4. 5. & ult. eod.* Si verò ignorabat eum uxorem habere, & cum eo carnaliter se non miscuit, matrimonium post primæ uxoris obitum contrahi potest, & antea contractum non dirimitur; *d. c. ult.* nec sit tori separa-

tio

tio ad viri petitionem, nisi mulier divortium petat. *c.* 1. *eod.*

Impotentia coëundi (quæ & matrimonium impedit & contractum dirimit) est vitium quo quis alteri carnaliter commisceri impeditur. *c. ex literis.* 3. *de frigid. & malef.*

Ea est vel *à natura*; vel *ab accidenti.*

A natura, vel *ob ætatem* in impubere; quæ adveniente ætate, desinit; cum nativæ qualitates, quæ immaturæ & nimiâ humiditate erant oppressæ, calescere & vigere incipiunt. *c. unic.* 30. *qu.* 2. *& c. quod sedem.* 2. *de frigid. & malef.* vel in adulto; ob *nativam qualitatem depravatam*; in viro propter nimiam frigiditatem; in muliere, quia ita arcta, ut virum nequeat pati. *tot. tit. eod.*

Ex accidenti impotentia, est vel *violenta*; ut cum gladio vel alio instrumento alicui virilia sunt amputata; vel *occulta*; cum quis fascino ligatus, & maleficio ita devinctus, ut rei venereæ sit prorsus inhabilis. *c.* 4. *si per sortiarias.* 33. *qu.* 1.

Ob impotentiam naturalem in masculo adulto, ex frigiditate nimia; & matrimonium contrahendum impeditur, & contractum dirimitur. *c.* 1. *&* 2. 33. *qu.* 1. in muliere; si Medicorum ope curari potest, non impeditur: si non potest, vel non absque gravi vitæ periculo, impeditur & contrahendum, & contractum rescinditur. *c. fraternitatis.* 6. §. *hac autem. de frigid. & malefic.*

Accidentalis impotentia si violenta, & matrimonium præcessit, & contrahendo & contracto matrimonio præstat impedimentum; non si durante matrimonio contigit; si occulta, & perpetua, & matrimonium præcessit, contractum rescindit, & impedit contrahendum; non si consummato matrimonio alterutri conjugum accidit. *d. c. si per sortiarias.* 33. *qu.* 1.

Si de impotentia in viro per inspectionem vi-

rorum expertorum; in muliere per mulierum fide dignarum constet, statim matrimonium dirimitur. *c. fin. de frigid. & malef. Hostiens. §. qualiter eod.*

Si de ea manifestè constare non possit, vel naturaliter, vel ex alterius maleficio provenerit, per triennium tenentur cohabitare; quo elapso, si de impotentia coëundi ipsorum conjugum & septem propinquorum juramento constet, solvitur matrimonium. *c. 5. & c. ult. de frigid. & malef.*

Quæ ita procedunt, si alter conjugum ignorans vitii impotentiæ quo alter laborat contraxerit; si sciens, vel impotentiâ postea compertâ simul morari consenserit, rescissio non facilè permittitur. *c. consultationi. 4. eod.*

Impedimenta quæ impediunt, non dirimunt matrimonium, sunt, *furor, interdictum, feriæ, sponsalia, catechismus, votum simplex, crimen.*

Furor, quia consensus in nuptiis requiritur, futuras nuptias impedit, non dirimit contractas: *c. dilectus. 24. & ibi Dd. de sponsal. c. 26. neque furiosus. 32. qu. 7.* item, ex eadem ratione, fatuitas. *Navarr. in c. si quando. de rescript. except. 9. col. 30.*

Furiosus tamen, qui dilucida intervalla habet, eo tempore, rectè nuptias contrahit. *Gl. in d. c. dilectus. 26.*

Quod an fecerit, ex ipsius actus qualitate judicandum. *c. legimus. dist. 93.*

Interdictum Ecclesiæ est, cum Episcopus, aut alius Judex Ecclesiasticus, aut Parochus, alicui, ne matrimonium cum aliqua contrahat, ob aliquod impedimentum interdicit, donec an illud verè subsit, nec ne, constet. *tot. tit. de matrim. cont. interd. Ecc.*

Matrimonium contra illud contractum, valet si impedimentum non subsit, licet contrahentes peccent,

peccent, & propterea pœnitentiam ſubire debeant, *c.* 1. *&* 2. *eod.* & interim, donec de impedimento cognoſcatur, ſeparentur. *c. ult. eod.*

Si impedimentum ſubeſt, & probetur, matrimonium diſſolvitur, non ratione interdicti, ſed ratione impedimenti. *Spec. eod. tit. num.* 1. *per c. tua.* 4. *de ſponſal. duor. c.* 21. *contradicimus.* 35. *qu.* 3.

Feriarum tempore (quod olim erat ab Adventu uſque ad Epiphaniam, à ſeptuageſima uſque ad octavam Paſchæ; & à primo die Rogationum uſque ad octavam Pentecoſtes. *c. capellanus.* 4. *de feriis. c.* 8. *non oportet.* 33. *qu.* 4. hodie ex Concilio Tridentino, ab Adventu uſque in diem Epiphaniæ, & à Feria quarta Cinerum uſque in octavam Paſchatis. *ſeſſ.* 24. *cap.* 11.) non matrimonium contrahere, ſed contractum benedicere & ſolenniter celebrari vetatur. *d. c. capellanus.* 4. *&* *d. c. non oportet. ubi Abb. Panorm. Gl.*

Sponſalia impediunt matrimonium contrahi. Nam qui ſponſalia de futuro contraxit, niſi ea aliquo licito modo ſolvantur, tenetur cum eadem contrahere de præſenti. Cum alia tamen ſi de præſenti contraxit, valet matrimonium. *c. veniens.* 15. *c. ſicut.* 22. *de ſponſal.*

Catechiſmus, ex quo ſpiritualis oritur cognatio, *c. per Catechiſmum.* 2. *de cognat. ſpirit. in* 6. impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. *d. c. per Catechiſmum. c. contracto.* 5. *eod.*

Eſt *Catechiſmus*, inſtructio baptizandi ſolenniter à Sacerdote in janua Eccleſiæ facta, antequam baptizetur puer, de articulis fidei Catholicæ Romanæ credendis. *c. ante Baptiſmum.* 54. *de conſecrat. diſt.* 4.

Votum ſimplex, quod religionis approbatæ profeſſione, tacitâ, vel expreſſâ, nec ſacri ordinis

ſuſce-

susceptione est solennizatum, non dirimit, sed impedit matrimonium, *c. quidam nubentes. 2. c. si vir. 3. & per totam dist. 27. c. unico. de voto & voti redemt. in 6.* licet illud uterque sciverit. *Navarr. cap. 22. num. 73.*

Crimen quod impedit, non dirimit matrimonium, est *incestus, uxoricidium, raptus, susceptio proprii filii de fonte, presbytericidium, pœnitentia solennis.*

Incestum qui scienter, non per errorem, *c. si virgo. 5. §. fin. cum seq. c. ego dixi. 7. §. fin. cum 3. seqq. 34. qu. 1.* commisit cum affine uxoris, cognata, nec debitum ab uxore petere quam habet, cum ea jam ipsi facta sit affinis, nec eâ mortuâ, matrimonium contrahere potest. *c. 1. c. ex literis. 8. c. transmissa. 4. de eo qui cogn. consf. uxor. c. 21. qui dormierit. 32. qu. 7.* Nisi peractâ pœnitentiâ, se continere non valeat. *c. 16. si quis cum. 33. qu. 2.*

Uxoricidium est, cum vir uxorem occidit. *c. 8. admonere. 33. qu. 2.*

Is matrimonium contrahere nequit, *d. c. admonere. 8.* ut nec uxor quæ maritum occidit, licet de ea nihil jure sit cautum: cum in correlativis, in quibus eadem ratio idem suadet, idem jus sit statuendum. *Abb. in proœm. Decret.*

Sponsam alterius qui *rapuit*, pœnitentiâ mulctatur, & spe conjugii privatur. *c. 24. statutum. 27. qu. 2.*

Qui proprium filium non necessitate urgente, *c. si vir. 2. de cognat. spirit. c. 7. ad limina. 30. qu. 1.* sed ne uxor à se debitum possit exigere, de sacro fonte suscepit, reddere debitum quidem, sed exigere non potest. *c. 5. de eo. 30. qu. 1.*

Qui *Presbyterum occidisse* in foro contentioso convictus, matrimonium nunquam contrahere potest. *c. qui Presbyterum. 2. de pœn. & remiss. ubi Abb. in verbo convictus.*

Qui peccatum commisit, propter quod ipsi *solennis pœnitentia* injuncta, nequit nuptias contrahere. *c.* 12. *de his. c.* 19. *antiqui.* 33. *qu.* 2.

Nullum si matrimonio contrahendo aut contracto obstat impedimentum, debet illud publicè coram Ecclesia, *c.* 1. 30. *qu.* 5. *c.* 2. *&* 3. *de cland. despons.* aut in cœtu aliquot fidelium, Ecclesiam repræsentante, *c. fin. eod.* benedicente nubentibus Sacerdote Parocho, *c.* 5. *sponsus & sponsa.* 30. *qu.* 5. *c.* 1. *aliter.* 30. *qu.* 5. *c. fin.* 28. *qu.* 1. aut ejus permissu alio, *Clem. prim. in princ. de privileg.* celebrari.

De clandestina desponsatione.

TIT XIV.

DIximus superiori titulo de sponsalibus de præsenti publicis; restat ut de *clandestinis* agamus.

Ea sunt, quæ non adhibitis testibus, sed clam, & quodammodo furtivè sunt contracta; *c.* 1. *&* 2. *hic.* aut in quibus solennia ad nuptias requisita sunt omissa; *c.* 1. *aliter.* 30. *qu.* 5. aut quæ contra statutum vel consuetudinem inita. *c. fin. hic. ubi Gloss.*

Solennia ad nuptias requisita sunt, ut in Ecclesiis per Presbyteros matrimonia contrahenda proponantur, termino competenti præfinita, intra quem, qui voluerit, aut potuerit, impedimentum legitimum opponat; & ipsi Presbyteri nihilominus, utrum obsistat aliquod impedimentum, investigent; illud esse, si ex probabili conjectura appareat, contractum, donec, quid super eo fieri debeat, manifestis constiterit documentis, expresse interdicant. *d. c. fin.*

Quod si Presbyteri non fecerint, sed ei interfuerint, per triennium suspenduntur, &, si culpæ qualitas postulaverit, gravius puniuntur, *d. c. fin.* §. *fin.*

Liberi

Liberi ex hujuſmodi matrimonio clandeſtino & interdicto procreati, non ſunt legitimi; nullâ ipſos parentum ignorantiâ excuſante; Cum ſic contrahentes, vel non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur. *d. c. fin. §. ſi quis.*

Valet tamen clandeſtinum matrimonium, & liberi ex eo nati ſunt legitimi; ſi poſtea ab Eccleſia probetur: *c. 1. eod. c. quod nobis. 9. qui filii ſint legitimi.* aut per eos qui clam contraxerunt, publicetur. *c. 2. hic.*

Lite ſuper eo motâ, viro incumbit probatio. *c. 1. eod.*

Probatur matrimonium per teſtes, *c. illud. 11. de præſumt. c. ſuper. 22. de teſtib.* non ſuſpectos. *d. c. ſuper. 22.* ſed omni exceptione majores; *c. 1. de conſang. & affin. Panorm. in d. c. ſuper eo. 22. de teſtib.* per inſtrumenta ſuper ipſo matrimonio confecta; *Bald. in l. neque. 13. ff. de nupt.* per præſumtionem, *d. c. illud. 11.* copulam carnalem, *per c. de illis. 7. de deſponſ. impub. c. per tuas. 6. de cond. appoſ. Spec. de præſumt. §. ſpecies. num. 4. & 5.* ſolennem deductionem & pompam in Eccleſiam vel domum; *Specul. d. §. ſpecies. num. 5. per c. ad id quod. 21. c. juvenis. 3. de ſponſal.* confeſſionem conjugum; *c. atteſtationes. 30. de deſp. impub.* juramentum judiciale. *c. mulier. 34. de jurejur.*

Quod cum plus quàm ſemiplenè probatum eſt, pro, non contra matrimonium eſt deferendum. *Panorm. in d. c. mulier.*

Ut & nonnunquam, ſed pro matrimonio, deferendum juramentum purgationis. *c. atteſtationes. 10. de deſponſ. impub.* cum infirmior eſt probatio, teſteſque inducti minus idonei; ut parentes, &c. *c. ſuper. 22. de teſtib. ubi Panorm. & Dd.*

De

De effectibus matrimonii contracti.

TIT. XV.

EFfectus matrimonii contracti sunt *quatuor*.

Primus est: Quod liberi eo procreati vel sunt legitimi, vel fiunt.

Sunt, qui stante matrimonio sunt suscepti; sive illud sit clandestinum; sed ab Ecclesia postea approbatum; *c. quod nobis. 9. qui filii sint legit.* sive jure non valeat; modò alterutro conjugum impedimentum ignorante, in facie Ecclesiæ sit contractum; *c. pervenit. 11. & c. pen. eod.* sive ab infidelibus in gradu, lege quidem Canonicâ vetito, sed eorum permisso, sit contractum; *c. ult. eod.* sive matrimonium sit dissolutum. *c. 2. eod.*

Fiunt legitimi, id est, per matrimonium subsequens legitimantur, qui antea nati; modò eo tempore quo procreati, nuptiæ inter eorum parentes potuissent celebrari. *c. 1. & c. tanta. 6. eod.*

Secundus Effectus est; Quod conjuges simul habitare, ita tamen ut vir caput sit uxoris, eaque ei serviat. *c. 12. est ordo. c. 11. manifestum. in princ. & §. fin. c. 13. hac imago. c. 15. cum caput. c. 18. Adam. 33. qu. 5.* & alter alteri exigenti debitum matrimoniale tenetur reddere, *c. 3. nosse. 30. qu. 1. c. 2. sicut. §. unde Apostolus. 32. qu. 2. c. 1. c. 5. secundum verba. in princ. 33. qu. 5.* licet libidinis causâ, *c. 2. sicut non omnis. §. his ita respondetur. c. 3. quicquid. c. 4. connubia. §. fin. c. ult. 32. qu. 2.* non tamen studio, ut ex concubitu liberi non procreentur, *c. 7. solet. c. 7. aliquando. 32. qu. 2.* exigatur.

Qui effectus, quoad redditionem debiti, tollitur; Si Maritus sit Episcopus, Presbyter, aut Altaris minister; *c. lex continentiæ. 10. c. omnino. 11. c. Nicena. 12. dist. 31. c. multorum. 2. c. eos*

qui.

qui. 10. *dist.* 32. & intra tempus oblationis, non extra, debitum exigatur: *c. quoniam.* 13. *dist.* 31. Si mulier sit in puerperio, vel infantem nondum ablactaverit; *c. ad ejus.* 4. *dist.* 5. *c. si causa.* 4. *in fin.* 33. *qu.* 4. menstruo laborat, concepit: *d. c. ad ejus.* 4. *vers. quippe & fine. d. c. si causa.* 4. Si tempore jejunii: *c.* 3. *fratres. c.* 5. *Christiana. c.* 6. *qui in castigatione.* 33. *qu.* 4. aut orationis, *in princ. cum c. seq. d c.* 33. *qu.* 4. nisi ab uxore: *c.* 9. *nec uxorem. in fine. cum c. seq. d. c.* 33. *qu.* 4. aut pœnitentiæ, libidinis, non sobolis procreandæ gratiâ; *c.* 2. *quotiescunque. & c.* 4. *si causa. c.* 7. *vir cum.* §. *si quis verò.* 33. *qu.* 4. aut die processionis, *d. c.* 4. *si causa. vers. & dies processionis. d. c.* 5. *Christiano.* aut benedictionis, debitum exigatur. *c. ult. dist.* 23. *c.* 5. *sponsus. in fine.* 30. *qu.* 5. Si alter conjugum adulterium commisit, & innocens eum retinet; per triennium pœnitentiæ; *c.* 4. *si quis uxorem.* 32. *qu.* 1. Si incestum conjux; *c.* 30. *qui dormierit.* 27. *qu.* 2. *c.* 21. *qui dormierit.* 32. *qu.* 7. *c.* 1. *c. transmissa.* 4. *de eo qui cogn. cons. ux.* non tamen per ignorantiam, *c.* 5. *si virgo.* §. *fin. cum c. seq.* 34. *qu.* 2. aut culpam conjugis, *c. discretionem.* 6. §. *fin. de eo qui cogn. cons. ux.* commisit: Si cognatio spiritualis, non tamen fraude alterius conjugum, *c.* 4. *dictum.* 30. *qu.* 1. aut necessitate exigente, *c.* 7. *ad limina.* 30. *qu.* 1. inter virum & uxorem intervenit: *in princ. & c.* 1. *c.* 5. *de eo.* §. *si autem conjuges.* 30. *qu.* 1. Si tori facta separatio.

Tori separatio non admittitur, nisi judicio Ecclesiæ præcedente. *c.* 3. *de divortiis.*

Opus est igitur ut matrimonium accusetur, & causa divortii legitimè probetur, ut rectè sententia ferri possit.

Quocirca qui matrimonium accusare, & vel contra illud testificari possint, sequenti titulo explanabimus.

10, divortium conceditur. *d. c. 1. consanguineos. 35. qu. 6.*

De divortiis.

TIT. XVII.

DIvortium, est legitima mariti & uxoris separatio apud competentem Judicem, cum causæ cognitione & sufficiente ejus probatione, facta. *Panorm. in c. ex conquestione. 10. de restit. spoliat.*

Est vel *tori*, cum usus matrimonii, puta conjugum cohabitatio, vel mutua conversatio, ad tempus, aut nullâ temporis habitâ ratione interdicitur: *c. 2. dixit Dominus. 32. qu. 1.* vel *vinculi matrimonialis*; cum matrimonium quoad substantiam, penitus & in perpetuum rescinditur. *c. 5. interfectores. 33. qu. 2.*

Quoad torum fit divortium; 1. Propter *adulterium* alterutrius conjugum, *c. 1. interveniente. c. 3. Apostolus. 32. qu. 7.* licet conjux ejus committendi occasionem dederit; *c. ex literis. 5. hic. c. 3. ita ne. 32. qu. 5. c. 2. licitè. 32. qu. 7.* Nisi uterque adulterium commiserit. *c. significasti. 4. & c. seq. hic.* Nisi maritus uxorem prostituat; *c. discretionem. 6. de eo qui cogn. conf. ux.* Nisi uxor animum adulterii committendi non habuerit; puta, quia per errorem ab eo quem maritum putabat, fuit cognita, *c. 6. in lectum. 34. qu. 2.* per vim compressa; *c. 4. proposito. 22. qu. 5.* maritum credens esse mortuum, alii nupserit. *c. 1. cum per bellicam. 34. qu. 1. & 2.* Nisi maritus post adulterium uxorem sibi reconciliaverit. *c. 1. & 2. & 3. 32. qu. 1.* 2. Propter *furorem*, si sit tam vehemens & ardens, ut probabile mortis periculum inducat. *Covarr. 2. part. cap. 7. §. fin. num. 3.* 3. Propter *hæresin*; si alter conjugum in hæresin labatur.

c. 2.

c.2. hic. c. fin.de converſ.conjug. 4. Propter *ſævitiam*, cum alter conjugum vel veneno, vel fuſtibus, aut gladio vitæ alterius inſidiatur. *c.* 1. *&* 2. *hic. c.* 1. *ut lit. non conteſt. c. literas.* 3. *& ibi Abb.de reſt.ſpoliat.* 5. Propter *Sodomiæ crimen. c.* 2. *omnes cauſationes.* 32. *qu.* 7. *Abb. in c. maritis.* 4. *de adult.*

Quoad vinculum fit divortium; Propter *infidelitatem*: cum ſcilicet alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertitur; & infidelis ſine fidei noſtræ injuria, vel ſcandalo continuo, cum eo cohabitare non vult. *c. gaudemus.* 1. *& ibi Dd. & c. quanto.* 7. *hic.*

Matrimonio per divortium quoad vinculum diſſoluto conjuges liberè ad ſecunda vota tranſire, vel religionem, alterâ parte invitâ, poſſunt intrare: *c.* 21. *Agathoſa.* 27. *qu.* 2. Non ſi quoad torum; eo enim caſu conjuges manent. *d.c.quanto.* 7.

Sine juſta divortii cauſa & ſine Judicis auctoritate divertens, per actionem ad matrimonium colendum poteſt compelli. *c. ex tranſmiſſa.* 8. *de reſt.ſpol. c. ex parte.* 9. *de ſponſal. c. ult. in princ.* 31. *qu.* 2. *c.* 16. *puto.* §. *cum enim Judæi. c.* 17. *horrendas. c.* 19. *præcepit.* 32. *qu.* 5.

Quæ tamen ob juſtam cauſam, ſed divortio non legitimè facto, deceſſit, repetenti viro, cujus ſævitiam veretur, reſtituitur, ſi reæ de ſecuritate caveat: *d. c. ex tranſmiſſa. verſ. recepta*; non reſtituitur; ſi tanta ſit viri ſævitia, ut nulla ei ſufficiat cautio; ſed uſque ad cauſæ deciſionem honeſtæ & probæ alicui mulieri cuſtodienda committitur; *Abb. in c. literas.* 13. *& c. ex tranſmiſſa.* 8. *de reſtit. ſpoliat. c.* 1. *ſeculares.* 33. *qu.* 2.

tio ad viri petitionem, nisi mulier divortium petat. *c. 1. eod.*

Impotentia coëundi (quæ & matrimonium impedit & contractum dirimit) est vitium quo quis alteri carnaliter commisceri impeditur. *c. ex literis, 3. de frigid. & malef.*

Ea est vel *à natura*; vel *ab accidenti.*

A natura, vel *ob ætatem* in impubere; quæ adveniente ætate, desinit; cum nativæ qualitates, quæ immaturæ & nimiâ humiditate erant oppressæ, calescere & vigere incipiunt. *c. unic. 30. qu. 2. & c. quod sedem. 2. de frigid. & malef.* vel in adulto; ob *nativam qualitatem depravatam*; in viro propter nimiam frigiditatem; in muliere, quia ita arcta, ut virum nequeat pati. *tot. tit. eod.*

Ex accidenti impotentia, est vel *violenta*; ut cum gladio vel alio instrumento alicui virilia sunt amputata; vel *occulta*; cum quis fascino ligatus, & maleficio ita devinctus, ut rei venereæ sit prorsus inhabilis. *c. 4. si per sortiarias. 33. qu. 1.*

Ob impotentiam naturalem in masculo adulto, ex frigiditate nimia; & matrimonium contrahendum impeditur, & contractum dirimitur. *c. 1. & 2. 33. qu. 1.* in muliere; si Medicorum ope curari potest, non impeditur: si non potest, vel non absque gravi vitæ periculo, impeditur & contrahendum, & contractum rescinditur. *c. fraternitatis. 6. §. hac autem. de frigid. & malefic.*

Accidentalis impotentia si violenta, & matrimonium præcessit, & contrahendo & contracto matrimonio præstat impedimentum; non si durante matrimonio contigit; si occulta, & perpetua, & matrimonium præcessit, contractum rescindit, & impedit contrahendum; non si consummato matrimonio alterutri conjugum accidit. *d. c. si per sortiarias. 33. qu. 1.*

Si de impotentia in viro per inspectionem virorum

rorum expertorum; in muliere per mulierum fide dignarum constet, statim matrimonium dirimitur. *c. fin. de frigid. & malef. Hostiens. §. qualiter eod.*

Si de ea manifestè constare non possit, vel naturaliter, vel ex alterius maleficio provenerit, per triennium tenentur cohabitare; quo elapso, si de impotentia coëundi ipsorum conjugum & septem propinquorum juramento constet, solvitur matrimonium. *c. 5. & c. ult. de frigid. & malef.*

Quæ ita procedunt, si alter conjugum ignorans vitii impotentiæ quo alter laborat contraxerit; si sciens, vel impotentiâ postea compertâ simul morari consenserit, rescissio non facilè permittitur. *c. consultationi. 4. eod.*

Impedimenta quæ impediunt, non dirimunt matrimonium, sunt, *furor, interdictum, feriæ, sponsalia, catechismus, votum simplex, crimen.*

Furor, quia consensus in nuptiis requiritur, futuras nuptias impedit, non dirimit contractas: *c. dilectus. 24. & ibi Dd. de sponsal. c. 26. neque furiosus. 32. qu. 7.* item, ex eadem ratione, fatuitas. *Navarr. in c. si quando. de rescript. except. 9. col. 30.*

Furiosus tamen, qui dilucida intervalla habet, eo tempore, rectè nuptias contrahit. *Gl. in d. c. dilectus. 26.*

Quod an fecerit, ex ipsius actus qualitate judicandum. *c. legimus. dist. 93.*

Interdictum Ecclesiæ est, cum Episcopus, aut alius Judex Ecclesiasticus, aut Parochus, alicui, ne matrimonium cum aliqua contrahat, ob aliquod impedimentum interdicit, donec an illud verè subsit, nec ne, constet. *tot. tit. de matrim. cont. interd. Ecc.*

Matrimonium contra illud contractum, valet si impedimentum non subsit, licet contrahentes

peccent,

peccent, & propterea pœnitentiam subire debeant, *c. 1. & 2. eod.* & interim, donec de impedimento cognoscatur, separentur. *c. ult. eod.*

Si impedimentum subest, & probetur, matrimonium dissolvitur, non ratione interdicti, sed ratione impedimenti. *Spec. eod. tit. num. 1. per c. tua. 4. de sponsal. duor. c. 21. contradicimus. 35. qu. 3.*

Feriarum tempore (quod olim erat ab Adventu usque ad Epiphaniam, à septuagesima usque ad octavam Paschæ; & à primo die Rogationum usque ad octavam Pentecostes. *c. capellanus. 4. de feriis. c. 8. non oportet. 33. qu. 4.* hodie ex Concilio Tridentino, ab Adventu usque in diem Epiphaniæ, & à Feria quarta Cinerum usque in octavam Paschatis. *sess. 24. cap. 11.*) non matrimonium contrahere, sed contractum benedicere & solenniter celebrari vetatur. *d. c. capellanus. 4. & d. c. non oportet. ubi Abb. Panorm. Gl.*

Sponsalia impediunt matrimonium contrahi. Nam qui sponsalia de futuro contraxit, nisi ea aliquo licito modo solvantur, tenetur cum eadem contrahere de præsenti. Cum alia tamen si de præsenti contraxit, valet matrimonium. *c. veniens. 15. c. sicut. 22. de sponsal.*

Catechismus, ex quo spiritualis oritur cognatio, *c. per Catechismum. 2. de cognat. spirit. in 6.* impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. *d. c. per Catechismum. c. contracto. 5. eod.*

Est *Catechismus*, instructio baptizandi solenniter à Sacerdote in janua Ecclesiæ facta, antequam baptizetur puer, de articulis fidei Catholicæ Romanæ credendis. *c. ante Baptismum. 54. de consecrat. dist. 4.*

Votum simplex, quod religionis approbatæ professione, tacitâ, vel expresâ, nec sacri ordinis susce-

ſuſceptione eſt ſolennizatum, non dirimit, ſed impedit matrimonium, *c. quidam nubentes. 2. c. ſi vir. 3. & per totam diſt. 27. c. unico. de voto & voti redemt. in 6.* licet illud uterque ſciverit. *Navarr. cap. 22. num. 73.*

Crimen quod impedit, non dirimit matrimonium, eſt *inceſtus, uxoricidium, raptus, ſuſceptio proprii filii de fonte, presbytericidium, pœnitentia ſolennis.*

Inceſtum qui ſcienter, non per errorem, *c. ſi virgo. 5. §. fin. cum ſeq. c. ego dixi. 7. §. fin. cum 3. ſeqq. 34. qu. 1.* commiſit cum affine uxoris, cognata, nec debitum ab uxore petere quam habet, cum ea jam ipſi facta ſit affinis, nec eâ mortuâ, matrimonium contrahere poteſt. *c. 1. c. ex literis. 8. c. tranſmiſſa. 4. de eo qui cogn. conſ. uxor. c. 21. qui dormierit. 32. qu. 7.* Niſi peractâ pœnitentiâ, ſe continere non valeat. *c. 16. ſi quis cum. 33. qu. 2.*

Uxoricidium eſt, cum vir uxorem occidit. *c. 8. admonere. 33. qu. 2.*

Is matrimonium contrahere nequit, *d. c. admonere. 8.* ut nec uxor quæ maritum occidit, licet de ea nihil jure ſit cautum: cum in correlativis, in quibus eadem ratio idem ſuadet, idem jus ſit ſtatuendum. *Abb. in proœm. Decret.*

Sponſam alterius qui *rapuit*, pœnitentiâ mulctatur, & ſpe conjugii privatur. *c. 24. ſtatutum. 27. qu. 2.*

Qui proprium filium non neceſſitate urgente, *c. ſi vir. 2. de cognat. ſpirit. c. 7. ad limina. 30. qu. 1.* ſed ne uxor à ſe debitum poſſit exigere, de ſacro fonte ſuſcepit, reddere debitum quidem, ſed exigere non poteſt. *c. 5. de eo. 30. qu. 1.*

Qui *Presbyterum occidiſſe* in foro contentioſo convictus, matrimonium nunquam contrahere poteſt. *c. qui Presbyterum. 2. de pœn. & remiſſ. ubi Abb. in verbo convictus.*

Qui peccatum commisit, propter quod ipsi *solennis pœnitentia* injuncta, nequit nuptias contrahere. *c. 12. de his. c. 19. antiqui. 33. qu. 2.*

Nullum si matrimonio contrahendo aut contracto obstat impedimentum, debet illud publicè coram Ecclesia, *c. 1. 30. qu. 5. c. 2. & 3. de cland. despons.* aut in cœtu aliquot fidelium, Ecclesiam repræsentante, *c. fin. eod.* benedicente nubentibus Sacerdote Parocho, *c. 5. sponsus & sponsa. 30. qu. 5. c. 1. aliter. 30. qu. 5. c. fin. 28. qu. 1.* aut ejus permissu alio, *Clem. prim. in princ. de privileg.* celebrari.

De clandestina desponsatione.

TIT XIV.

DIximus superiori titulo de sponsalibus de præsenti publicis; restat ut de *clandestinis* agamus.

Ea sunt, quæ non adhibitis testibus, sed clam, & quodammodo furtivè sunt contracta; *c. 1. & 2. hic.* aut in quibus solennia ad nuptias requisita sunt omissa; *c. 1. aliter. 30. qu. 5.* aut quæ contra statutum vel consuetudinem inita. *c. fin. hic. ubi Gloss.*

Solennia ad nuptias requisita sunt, ut in Ecclesiis per Presbyteros matrimonia contrahenda proponantur, termino competenti præfinita, intra quem, qui voluerit, aut potuerit, impedimentum legitimum opponat; & ipsi Presbyteri nihilominus, utrum obsistat aliquod impedimentum, investigent; illud esse, si ex probabili conjectura appareat, contractum, donec, quid super eo fieri debeat, manifestis constiterit documentis, expresse interdicant. *d. c. fin.*

Quod si Presbyteri non fecerint, sed ei interfuerint, per triennium suspenduntur, &, si culpæ qualitas postulaverit, gravius puniuntur, *d. c. fin. §. fin.*

Liberi

Liberi ex hujusmodi matrimonio clandestino & interdicto procreati, non sunt legitimi; nullâ ipsos parentum ignorantiâ excusante; Cum sic contrahentes, vel non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur. *d. c. fin.* §. *si quis.*

Valet tamen clandestinum matrimonium, & liberi ex eo nati sunt legitimi; si postea ab Ecclesia probetur: *c. 1. eod. c. quod nobis. 9. qui filii sint legitimi.* aut per eos qui clam contraxerunt, publicetur. *c. 2. hic.*

Lite super eo motâ, viro incumbit probatio. *c. 1. eod.*

Probatur matrimonium per testes, *c. illud. 11. de præsumt. c. super. 22. de testib.* non suspectos. *d. c. super.* 22. sed omni exceptione majores; *c. 1. de consang. & affin. Panorm. in d. c. super eo. 22. de testib.* per instrumenta super ipso matrimonio confecta; *Bald. in l. neque.* 13. *ff. de nupt.* per præsumtionem, *d. c. illud.* 11. copulam carnalem, *per c. de illis. 7. de despons. impub. c. per tuas. 6. de cond. appos. Spec. de præsumt. §. species. num. 4. & 5.* solennem deductionem & pompam in Ecclesiam vel domum; *Specul. d. §. species. num. 5. per c. ad id quod. 21. c. juvenis. 3. de sponsal.* confessionem conjugum; *c. attestationes. 30. de desp. impub.* juramentum judiciale. *c. mulier. 34. de jurejur.*

Quod cum plus quàm semiplenè probatum est, pro, non contra matrimonium est deferendum. *Panorm. in d. c. mulier.*

Ut & nonnunquam, sed pro matrimonio, deferendum juramentum purgationis. *c. attestationes. 10. de despons. impub.* cum infirmior est probatio, testesque inducti minus idonei; ut parentes, &c. *c. super. 22. de testib. ubi Panorm. & Dd.*

De effectibus matrimonii contracti.

TIT. XV.

E*Ffectus* matrimonii contracti ſunt *quatuor.*

Primus eſt: Quod liberi eo procreati vel ſunt legitimi, vel fiunt.

Sunt, qui ſtante matrimonio ſunt ſuſcepti; ſive illud ſit clandeſtinum; ſed ab Eccleſia poſtea approbatum; *c. quod nobis. 9. qui filii ſint legit.* ſive jure non valeat; modò alterutro conjugum impedimentum ignorante, in facie Eccleſiæ ſit contractum; *c. pervenit. 11. & c. pen. eod.* ſive ab infidelibus in gradu, lege quidem Canonicâ vetito, ſed eorum permiſſo, ſit contractum; *c. ult. eod.* ſive matrimonium ſit diſſolutum. *c. 2. eod.*

Fiunt legitimi, id eſt, per matrimonium ſubſequens legitimantur, qui antea nati; modò eo tempore quo procreati, nuptiæ inter eorum parentes potuiſſent celebrari. *c. 1. & c. tanta. 6. eod.*

Secundus Effectus eſt; Quod conjuges ſimul habitare, ita tamen ut vir caput ſit uxoris, eaque ei ſerviat. *c. 12. eſt ordo. c. 11. manifeſtum. in princ. & §. fin. c. 13. hac imago. c. 15. cum caput. c. 18. Adam. 33. qu. 5.* & alter alteri exigenti debitum matrimoniale tenetur reddere, *c. 3. noſſe. 30. qu. 1. c. 2. ſicut. §. unde Apoſtolus. 32. qu. 2. c. 1. c. 5. ſecundum verba. in princ. 33. qu. 5.* licet libidinis causâ, *c. 2. ſicut non omnis. §. his ita reſpondetur. c. 3. quicquid. c. 4. connubia. §. fin. c. ult. 32. qu. 2.* non tamen ſtudio, ut ex concubitu liberi non procreentur, *c. 7. ſolet. c. 7. aliquando. 32. qu. 2.* exigatur.

Qui effectus, quoad redditionem debiti, tollitur; Si Maritus ſit Epiſcopus, Presbyter, aut Altaris miniſter; *c. lex continentiæ. 10. c. omnino. 11. c. Nicena. 12. diſt. 31. c. multorum. 2. c. eos*

qui.

qui. 10. *dist.* 32. & intra tempus oblationis, non extra, debitum exigatur: *c. quoniam.* 13. *dist.* 31. Si mulier sit in puerperio, vel infantem nondum ablactaverit; *c. ad ejus.* 4. *dist.* 5. *c. si causa.* 4. *in fin.* 33. *qu.* 4. menstruo laborat, concepit: *d. c. ad ejus.* 4. *vers. quippe & fine. d. c. si causa.* 4. Si tempore jejunii: *c.* 3. *fratres. c.* 5. *Christiana. c.* 6. *qui in castigatione.* 33. *qu.* 4. aut orationis, *in princ. cum c. seq. d c.* 33. *qu.* 4. nisi ab uxore: *c.* 9. *nec uxorem. in fine. cum c. seq. d. c.* 33. *qu.* 4. aut poenitentiæ, libidinis, non sobolis procreandæ gratiâ; *c.* 2. *quotiescunque. & c.* 4. *si causa. c.* 7. *vir cum.* §. *si quis verò.* 33. *qu.* 4. aut die processionis, *d. c.* 4. *si causa. vers. & dies processionis. d. c.* 5. *Christiano.* aut benedictionis, debitum exigatur. *c. ult. dist.* 23. *c.* 5. *sponsus. in fine.* 30. *qu.* 5. Si alter conjugum adulterium commisit, & innocens eum retinet; per triennium poenitentiæ; *c.* 4. *si quis uxorem.* 32. *qu.* 1. Si incestum conjux; *c.* 30. *qui dormierit.* 27. *qu.* 2. *c.* 21. *qui dormierit.* 32. *qu.* 7. *c.* 1. *c. transmissæ.* 4. *de eo qui cogn. cons. ux.* non tamen per ignorantiam, *c.* 5. *si virgo.* §. *fin. cum c. seq.* 34. *qu.* 2. aut culpam conjugis, *c. discretionem.* 6. §. *fin. de eo qui cogn. cons. ux.* commisit: Si cognatio spiritualis, non tamen fraude alterius conjugum, *c.* 4. *dictum.* 30. *qu.* 1. aut necessitate exigente, *c.* 7. *ad limina.* 30. *qu.* 1. inter virum & uxorem intervenit: *in princ. & c.* 1. *c.* 5. *de eo.* §. *si autem conjuges.* 30. *qu.* 1. Si tori facta separatio.

Tori separatio non admittitur, nisi judicio Ecclesiæ præcedente. *c.* 3. *de divortiis.*

Opus est igitur ut matrimonium accusetur, & causa divortii legitimè probetur, ut rectè sententia ferri possit.

Quocirca qui matrimonium accusare, & vel contra illud testificari possint, sequenti titulo explanabimus.

Tertius effectus; Ut simplex donatio inter virum & uxorem regulariter non valeat; donatio verò propter nuptias à viro in mulierem collata ad virum soluto matrimonio redeat, *c. ult. de donat. int. vir. & uxor.* Nisi propter adulterium ab uxore separatur: *Panorm. in c. plerumque. 4. eod.* pactum de lucranda re donata intercesserit. *d. c. ult. eod.*

Quartus est; Ut dos valeat, sed similiter soluto matrimonio mulieri reddi debeat; *d. c. ult. c. 2. §. fin. de conjug. serv.* nisi ejus culpâ matrimonium sit solutum; *d. c. plerumque. 4.* nisi pactum de lucranda dote intercesserit: *d. c. ult.* modo hoc casu matrimonium ab initio utiliter fuerit contractum; *c. etsi necesse. 5. de don. inter. vir. & uxor.* & æquè de ante nuptias donatione ab uxore lucranda pactum sit; *d. c. ult.* nisi consuetudo loci in contrarium extet. *d. c. fin. in fin.*

Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.

TIT. XVI.

ACcusare *matrimonium*, est impedimentum, ob quod inter conjuges matrimonium consistere non potest, explicare. *c. relatum. 1. hic.*

Illud possunt vel tantum *conjuges ipsi*, vel & *consanguinei*, & *extranei*. Nisi denunciationis tempore tacuerint, nec eam probabiliter ignoraverint, nec ex causis (*quarum quædam in c. fin. eod. recensentur*) accusationem opponere impediti fuerint, nec se de novo didicisse jurent. *d. c. fin.*

Conjuges ipsi tantum; si impedimentum delictum conjugum non contineat, nec aliorum intersit: ut, si mulier tam arcta sit, ut cognosci nequeat, vir tam frigidus ut coire non possit; *arg. c. consultationi. 4. de frigid. & malef.* si in conditione

ne status erratum; *c. proposuit. 2. de conjug. serv.* si alter conjugum adulterium commisit. *c. quemadmodum. 25. de jurejur.*

Consanguinei & extranei; si impedimentum delictum contineat; ut quia aliqui in gradu prohibito, consanguinitatis vel affinitatis, vel contraxisse vel contrahere voluisse dicantur: ita tamen ut consanguinei extraneis; & inter illos seniores & præstantiores aliis præferantur. *c. videtur. 3. hic. c. 1. cum palea. seq. 35. qu. 6.*

Parentes ergo si existunt, aliis conjunctis; his non existentibus, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera, & reliqui consanguinei, extraneis; in iis antiquiores & præstantiores in accusando præponuntur: *d. c. videtur. 3. d. c. 1. cum palea. seq. Fabian. in d. c. 1. consanguineos. 35. qu. 6.* Cum quia illorum interest, matrimonium rescindi vel non; tum quia melius aliis veritatem præsumuntur scire. *c. 2. videtur. 35. qu. 6.*

Hi accusare debent vivâ voce, duobus vel tribus ex consanguinitate, vel totidem senioribus & honestioribus ejusdem loci testibus adhibitis, coram Episcopo, vel judice competente; præstito juramento, se neque gratiâ, neque pretio, neque timore, neque odio id facere, sed quia credunt, impedimentum quod allegant, verum esse, vel ita se ab antecessoribus audivisse. *c. 5. de parentela illa quam. & c. 8. de parentela illa unde nos. 35. qu. 6.*

Idem juramentum præstant testes. *d. c. de parentela illa quam. & d. c. de parentela illa unde.*

Testes hic esse possunt non modò extranei, sed & proximi consanguinei, & parentes; favore matrimonii; *d. c. videtur. 35. qu. 6. in fin.* imo idem & testis & accusator esse potest. *c. 4. si duo. 35. qu. 6. c. præterea. 22. de testib.*

Impedimento quod obstabat, legitimè probato,

to, divortium conceditur. *d. c. 1. consanguineos. 35. qu. 6.*

De divortiis.

TIT. XVII.

DIvortium, est legitima mariti & uxoris separatio apud competentem Judicem, cum causæ cognitione & sufficiente ejus probatione, facta. *Panorm. in c. ex conquestione. 10. de restit. spoliat.*

Est vel *tori*, cum usus matrimonii, puta conjugum cohabitatio, vel mutua conversatio, ad tempus, aut nullâ temporis habitâ ratione interdicitur: *c. 2. dixit Dominus. 32. qu. 1.* vel *vinculi matrimonialis*; cum matrimonium quoad substantiam, penitus & in perpetuum rescinditur. *c. 5. interfectores. 33. qu. 2.*

Quoad torum fit divortium; 1. Propter *adulterium* alterutrius conjugum, *c. 1. interveniente. c. 3. Apostolus. 32. qu. 7.* licet conjux ejus committendi occasionem dederit; *c. ex literis. 5. hic. c. 3. ita ne. 32. qu. 5. c. 2. licitè. 32. qu. 7.* Nisi uterque adulterium commiserit. *c. significasti. 4. & c. seq. hic.* Nisi maritus uxorem prostituat; *c. discretionem. 6. de eo qui cogn. cons. ux.* Nisi uxor animum adulterii committendi non habuerit; puta, quia per errorem ab eo quem maritum putabat, fuit cognita, *c. 6. in lectum. 34. qu. 2.* per vim compressa; *c. 4. proposito. 22. qu. 5.* maritum credens esse mortuum, alii nupserit. *c. 1. cum per bellicam. 34. qu. 1. & 2.* Nisi maritus post adulterium uxorem sibi reconciliaverit. *c. 1. & 2. & 3. 32. qu. 1. 2.* Propter *furorem*, si sit tam vehemens & ardens, ut probabile mortis periculum inducat. *Covarr. 2. part. cap. 7. §. fin. num. 3.* 3. Propter *hæresin*; si alter conjugum in hæresin labatur.

c. 2.

c.2. hic. c. fin. de converſ. conjug. 4. Propter *ſævitiam*, cum alter conjugum vel veneno, vel fuſtibus, aut gladio vitæ alterius inſidiatur. *c.* 1. *&* 2. *hic. c.* 1. *ut lit. non conteſt. c. literas.* 3. *& ibi Abb. de reſt. ſpoliat.* 5. Propter *Sodomiæ crimen. c.* 2. *omnes cauſationes.* 32. *qu.* 7. *Abb. in c. mariti.* 4. *de adult.*

Quoad vinculum fit divortium; Propter *infidelitatem*: cum ſcilicet alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertitur; & infidelis ſine fidei noſtræ injuria, vel ſcandalo continuo, cum eo cohabitare non vult. *c. gaudemus.* 1. *& ibi Dd. & c. quanto.* 7. *hic.*

Matrimonio per divortium quoad vinculum diſſoluto conjuges liberè ad ſecunda vota tranſire, vel religionem, alterâ parte invitâ, poſſunt intrare: *c.* 21. *Agathoſa.* 27. *qu.* 2. Non ſi quoad torum; eo enim caſu conjuges manent. *d. c. quanto.* 7.

Sine juſta divortii cauſa & ſine Judicis auctoritate divertens, per actionem ad matrimonium colendum poteſt compelli. *c. ex tranſmiſſa.* 8. *de reſt. ſpol. c. ex parte.* 9. *de ſponſal. c. ult. in princ.* 31. *qu.* 2. *c.* 16. *puto.* §. *cum enim Judæi. c.* 17. *horrendas. c.* 19. *præcepit.* 32. *qu.* 5.

Quæ tamen ob juſtam cauſam, ſed divortio non legitimè facto, deceſſit, repetenti viro, cujus ſævitiam veretur, reſtituitur, ſi reæ de ſecuritate caveat: *d. c. ex tranſmiſſa. verſ. recepta*; non reſtituitur; ſi tanta ſit viri ſævitia, ut nulla ei ſufficiat cautio; ſed uſque ad cauſæ deciſionem honeſtæ & probæ alicui mulieri cuſtodienda committitur. *Abb. in c. literas.* 13. *& c. ex tranſmiſſa.* 8. *de reſtit. ſpoliat. c.* 1. *ſeculares.* 33. *qu.* 2.

De secundis nuptiis.

TIT. XVIII.

HActenus de nuptiis in genere egimus: nunc specialiter de *nuptiis secundis* agamus.

Eæ dicuntur omnes, quæ repetitæ sunt post primas, etsi sint tertiæ, vel quartæ, vel pluries repetitæ. *c.* 11. *aperiant. & seq.* 31. *qu.* 1.

In illis quædam sunt propria; puta Quod eis non benedicatur; *c.* 1. 3. *hic.* Presbyter non possit interesse; *can.* 8. *de his.* 31. *qu.* 1. Qui eas contraxit, ad dignitates Ecclesiasticas non possit adspirare. *c.* 3. *de bigam.*

Sunt alioquin, etiam intra annum luctus, *c. pen. & ult. hic.* permissæ, nec censentur injustæ; *c. ult. dist.* 26. *c.* 13. *additur.* 27. *qu.* 2. *c. pen.* 31. *qu.* 1. licet sæpius sint iteratæ. *d. c. aperiant.* 11. *& c. ult.* 31. *qu.* 1.

Iterari tamen non debent; nisi de morte prioris conjugis constet. *c. in præsentia nostra.* 19. *de sponsal.*

De rebus Sacris, Sanctis, & Religiosis.

TIT. XIX.

ABsoluto Sacramentorum tractatu, restat ut de *rebus sacris*, *sanctis* & *religiosis* videamus.

Sunt *res sacræ* & *sanctæ*, quæ principaliter ad cultum divinum sunt comparatæ; ut, *Ecclesia*, *Altaria*, *Sanctorum reliquiæ*, *vasa*, *vestes*.

Res religiosæ sunt, quæ piis usibus sunt destinatæ; ut, *religiosæ domus*, *xenodochia*, *orphanotrophia*, *nosocomia*, *gerontocomia*, *cœmeteria*, *sepultura*.

De

De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.

TIT. XX.

ECclesia hoc loco non significat cœtum fidelium, sed ædes sacras, seu domum Deo dicatam ad Sacramenta & officia divina celebranda, etiam templum appellatam. *c. 2. in princ. de consecrat. dist. 1.* Nam post consecrationem, quæ & dedicatio dicitur, appellatur *Ecclesia*, ante eam *Basilica. c. 1. de relig. domib. & ibi Gl. & c. 2. de consecrat. dist. 1.*

De Ecclesia tria tractanda. 1. *Constructio.* 2. *Consecratio.* 3. *Immunitas.*

Constructio, est duplex; aut enim Ecclesiæ novæ ædificantur; aut veteres collapsæ vel collapsuræ instaurantur seu reparantur. *c. 1. & 2. hic.*

Novæ ædificantur; si justa causa id suadeat; *c. fin. hic.* ut si fructus unius Ecclesiæ sint sufficientes ad duas, & parochia latiores habeat fines quàm tempore hyberno possint accolæ in unam convenire: *c. ad audientiam. 5. hic.* si temporis qualitas exigat: *c. 48. & temporis qualitas. 16. qu. 1.* vel notabile populi incrementum: *c. 50. felix. c. 51. multis. c. 53. præcipimus. 16. qu. 1.* si in præjudicium alterius non fiat: *c. 43. Ecclesia. c. 44. quicunque. 16. qu. 1. c. 1. de oper. nov. nunc. c. 2. hic.* & loco fiat congruo: *c. 13. Ecclesias. de consecr. dist. 1.* populus loco sacro indigeat. *c. fin. hic. d. c. 53. præcipimus.*

Ædificare potest Episcopus, si justa sit causa, licet de rebus Ecclesiæ non alienandis juraverit. *c. fin. hic.*

Sine Episcopi loci, *c. 44. quicunque. 16. qu. 1. c. 10. quidam. 18. qu. 2. c. nemo. 9. de consecrat. dist. 1.* consensu, nemo novas Ecclesias ædificare potest; si faciat, jure patronatus privatur.

Qui ante ad locum debet accedere, in eo crucem figere, publicè atrium designare, *d. c. nemo.* 9. *Nov.* 131. *cap.* 7. illud aquâ lustrali adspergere. *c. nemo.* 9. *de consecrat. dist.* 1.

Est & ejus prospicere, an is qui ædificare seu fundare decrevit, id pietatis, an quæstus cupiditate, puta ut ex eo quod de suo, vel in suo ædificavit, quæstum cum Clericis dividat, faciat: *c. si quis basilicam.* 10. *de consecrat. dist.* 1. *c.* 33. *Eleutherius.* 18. *qu.* 2. *c.* 15. *hanc consuetudinem. c.* 13. *quia Sacerdotes.* 10. *qu.* 1. *c.* 11. *Ecclesia quæ pactione.* 1. *qu.* 4. an proventus, quæ ad luminaria, custodiam, custodumque stipendia, *d. c. nemo.* 9. *c. piæ mentis.* 26. *caus.* 16. *qu.* 7. onera Episcopalia solvenda sufficiant, *d. c. piæ mentis.* 26. *qu.* 7. statuat.

Ad ea enim fundatores tenentur: *c.* 1. *placuit.* 1. *qu.* 2. *d. c. piæ mentis. c. cum sicut.* 8. *de consecrat. Eccl.* si non faciant; eorum heredes, *d. Nov.* 131. *c. si quis ædificationem.* 10. *& c. si autem.* 12. aut Episcopus ipse, si sine dotatione ædificari permisit: exemplo ordinatorum sine titulo, quos vel alere tenetur, vel de beneficio eis providere. *c. Episcopus.* 4. *de præbend.*

Reparantur Ecclesiæ, cum vetustate, vel alia de causa collabuntur, seu ruinam minantur. *c.* 1. *hic.*

Hoc onus incumbit ipsius Ecclesiæ Rectori, si quarta huic usui à sacris Canonibus & reditibus Ecclesiæ assignata non sufficiat, & ipsi Rectori proventus, unde hoc possit ferre, supersint, nullaque consuetudo hoc oneris ad laïcos transtulerit. *c. pri. ubi Gl. & c. de his.* 4. *hic.*

De

De consecratione Ecclesiæ & Altaris.

TIT. XXI.

ÆDificata Ecclesia non ante sacris ministeriis deputari potest, quàm consecrata fuerit: proinde, ne divino cultui mora offeratur; hoc quàm citissimè fieri debet. *c. fin. hic.*

Consecrare eam debet Episcopus, qui eo loco jura Episcopalia exercet; *c. 1. de relig. domib. c. Ecclesiis. 3. §. fin. dist. 68. c. 2. & 3. hic. c. 1. vers. ad Episcopum. dist. 25. c. nemo Ecclesiam. 9. c. nullus Presbyter Missas. 15. de consecrat. dist. 1.* si de dote ei sit prospectum: *c. cum sicut. 8. hic.* non inferior: *c. nullus Presbyter in Ecclesia. 25. de consecrat. dist. 1.* ne quidem Episcopo delegante: quoniam ea quæ ordinis sunt, ut consecratio; alteri mandari non possunt. *c. pen. hic. c. 4. Pontifices. 7. qu. 1.*

Fit consecratio superficiei interioris parietum delinitione, cum crucibus. *Abb. c. proposuisti. 4. num. 7. hic.*

Sine Sanctorum reliquiis, *c. placuit ut altaria. 26. c. non oportet. 29. de consecrat. dist. 1.* aut sine Missa, *c. 1. dist. 3. eod.* fieri non debet.

Utrumque requiritur etiam in consecratione iteranda; *c. de fabrica. 24. eod. dist. 1.* videlicet cum iteranda est; nam regulariter iterari non debet: sed interdum iteratur; ut cum Ecclesia destructa instauratur: *ut in d. c. de fabrica.* cum polluta fuit: puta homicidio, adulterio in ea perpetrato; *c. si motum. 19. & c. seq. de consecrat. dist. 1.* excommunicati corpore in ea humato. *c. consuluisti. hic.* cum, an sit consecrata, dubitatur. *c. solennitates. 16. §. de Ecclesiarum. c. Ecclesia. 18. de consecr. dist. 1.*

Pollutâ Ecclesiâ pollutum quoque censetur cœmete-

meterium contiguum, non autem remotum, ſed contra polluto cœmeterio, non ob id cenſetur polluta Eccleſia: item uno cœmeterio polluto, non ob id cenſetur pollutum aliud, quamvis contiguum. *c. un. de conſecrat. in 6.*

Pollui autem hic Eccleſia & cœmeterium dicuntur, quoad opinionem hominum, qui quantum in illis eſt, dicuntur polluere; non quod ad res pertinet, quæ remanent incorruptæ, & inquinari non poſſunt. *can. 97. quod quidam. 1. qu. 1. can. fin. 15. qu. 8. c. fin. de cohab. cleric. & mulier. vid. Gl. in d. c. un. ad verb. pollui.*

Fieri poteſt conſecratio non ſolùm diebus Dominicis, ſed & privatis. *c. 2. hic.*

Non ſolùm Eccleſiæ, ſed & altaria, ſi ſint lapidea, conſecrari debent. *c. altaria. 31. cum. ſeq. de conſecrat. diſt. 1.* certis obſervatis ſolennitatibus.

Eæ ſunt: ut poſt altaris inunctionem chriſmate factam, & benedictionem ei à ſummo Pontifice tributam, *c. un. §. fin. de ſacr. unct. d. c. altaria. 32. c. placuit. 26. ead. diſt. & tit.* in facie ipſius altaris, vel in dextro cornu feneſtella aperiatur: Sanctorum reliquiæ, unà cum nomine illius Sancti cui altare dicatur, & Epiſcopi qui ſacrum facit, condantur: feneſtella parvo lapide quadrato vel rotundo operiatur, qui lapis ſigillum appellatur. *Abb. c. 1. hic.*

Altari amoto, vel Sigillo fracto, & diminuto, conſecratio denuo adhibetur: *d. c. 1. eod.* Niſi læſio non ſit enormis. *c. ligneis. 6. eod.*

Solennitates conſecrationum Eccleſiarum ſingulis annis debent celebrari. *c. ſolennitates. 16. de conſecrat. diſt. 1.*

Qui Eccleſiam vel ædificari vel conſecrari prohibuerit, aut non permiſerit, ſacrilegium committit. *in decret. Hormiſdæ Papæ: cap. 10. can. nullus. 124. §. qui autem. & can. ſeq. 1. qu. 1.*

De

De effectibus consecrationis.

TIT. XXII.

DIctæ consecrationis septem sunt *Effectus.*

Primus est; Quod in Ecclesia consecrata, & super altari consecrato Missæ celebrantur, *c.* 1. *de consecrat. dist.* 1. *& c. fin. c. eod. dist.* 2. non in aliis locis; *c. Missarum. eod. dist.* 1. Nisi Ecclesia desit; Tum enim in capellis cum tabula consecrata; aut ab iter facientibus, sub dio, vel in tentoriis, si tabula altaris consecrata cæteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi adfuerint, celebrari possunt. *c. concedimus.* 30. *eod. dist.* 1.

Secundus est; Quod in Ecclesia consecrata fidelibus sacramentum Eucharistiæ præbeatur. *c. liquido.* 54. *de consecrat. dist.* 2.

Tertius; Quod in iis omnes clerici (ni Ecclesiasticam, arbitrio Episcopi, velint sentire disciplinam, *c.* 1. *& ult. dist.* 91. aut, si diebus solennibus abfuerint, à communione suspendi. *c. si quis in clero.* 29. *caus.* 7. *qu.* 1.) debeant, horis Canonicis, divina officia non tantùm voce, sed & corde, *c. non mediocriter.* 24. *de consecrat. dist.* 5. celebrare. *c. Presbyter.* 2. *dist.* 91.

Quartus est; Quod in iis Baptismus celebretur. *c.* 7. *pridem.* 18. *qu.* 2.

Quintus; Quod in iis sacramenta, veluti Eucharistia & Chrisma, custodiantur, ut cùm opus fuerit, in promptu sint.

Cui ea custodiendi cura commissa, nihil negligentiæ admittere debet: si secus, etsi nihil nefarium contigerit, trium mensium suspensioni subjicitur; si quid nefandum contigerit, graviori subjacet ultioni. *c.* 1. *de custod. Eucharist. &c.*

Sextus effectus est; Quod in ea Sanctorum reliquiæ,

quiæ, sine quibus non consecrantur, ut supra diximus, altaria, reponantur. *c. placuit. 26. de consecrat. dist.* 1.

Illis veneratio exhibetur; sed ita demum, si aut sint antiquæ, aut Romani Pontificis auctoritate approbatæ. *c. 2. de relig. & vener. Sanct.*

Septimus effectus; Quod in Ecclesiis veneratio Sanctis exhibetur.

Sancti dicuntur, qui vitæ sanctitate & miraculis editis excelluerunt. *Innoc. in c. 1. eod.*

Sed non omnes qui miracula faciunt, sunt venerandi, quia quandoque etiam per malos miracula fieri possunt: *c. 56. teneamus. 1. qu. 1.* sed ii demum qui auctoritate Papæ approbati, & in numerum Sanctorum relati, vel canonizati sunt. *c. 1. de reliq. & vener. Sanct.*

Est *canonizare*, canonicè & regulariter statuere, ut aliquis Sanctus honoretur pro Sancto; puta solenne officium pro eo fiat, sicut pro aliis fit Sanctis, qui ejusdem conditionis sunt; ut si canonizetur confessor, fiat pro eo officium confessorum: si martyr, officium martyrum. *Innoc. in c. 1. num. 1. eod.*

Fit *canonizatio* inquisitione prius factâ in canonizandi vitam, mores, res gestas, *c. 1. §. fin. eod.* an persecutionem in vita fuerit passus, *c. 36. omnis. 7. qu. 1.* in miracula, in vita, & post mortem facta. *Hostiens. in Summa. eod. tit.*

In quibus quatuor necessaria. 1. Quod à Deo, non ex arte quadam procedant. *d. c. 56. teneamus. 1. qu. 1.* 2. Quod sint contra naturam. 3. Quod non ex vi verborum, sed ex pietate hominis contingant. *c. cum Marthæ. 6. de celebrat. Missar.* 4. Quod sint ad confirmationem fidei. *arg. c. catechumenum. 37. de consecrat. dist. 4.*

Canonizatione factâ Sanctorum festivitates celebrantur; & in earum festivitatum vigiliis jejunatur.

Jeju-

Jejunium, est parsimonia victus, & ciborum abstinentia. *Innoc. in c. 1. num. 1. de observ. jejun.*

Est vel *necessarium*, vel *voluntarium*.

Illud vel *generale* est, vel *consuetudinarium*, vel *votivum*, vel *pœnitentiale*.

Generale est, quod certis ab Ecclesia institutis diebus ab omnibus hominibus, nisi cum ipsis ex justa causa dispensetur, puta ob ætatem impuberem, senilem, ob morbum, est observandum. *c. 1. §. fin. c. jejunia. 16. de consecr. dist. 3. c. quadragesima. 16. c. jejunia. 17. eod. dist. 5.*

Tale est, quadragesima, *d. c. quadragesima. 16. de consecr. dist. 5.* jejunium quatuor temporum anni, videlicet in Martio hebdomade primâ, in Junio secundâ, in Septembri tertiâ, in Decembri quartâ, *in princ. cum cc. seqq. usque ad c. scire debet. dist. 16.* jejunium in quarta & sexta feria ab initio noctis usque in diem sequentem, scilicet quartam & sextam feriam. *c. de esu carnium. 11. c. jejunia. 76. de consecrat. dist. 3.* jejunium in vigiliis Apostolorum, Adventu Domini, &c. *c. consilium. 2. in princ. usque ad §. cum autem quæsieris. de observ. jejun.* vigiliis Sanctorum. *d. c. concilium.*

Vigiliæ dicuntur festorum dierum vesperæ, quia olim Christiani (ut & hodie in Nativitatis Dominicæ vigilia fit) in orationibus, ob majorem diei festi solennitatem pernoctabant. *can. utinam. 11. dist. 76. c. illa autem. 11. dist. 12.*

Consuetudinarium jejunium voco, quod non generaliter observandum, sed tantum certis in locis, & certis in Ecclesiis, secundum earum consuetudinem; ut in vigilia Bartholomæi Apostoli. *d. c. consilium. §. de festivitate.*

Votivum jejunium est, cum quis non propter Ecclesiæ præceptum, sed ob suum votum, jejunare tenetur. *c. ult. eod.*

Pœni-

Pœnitentiale est, quod confessis à Canone vel Sacerdote imponitur. *c. ult. dist.* 82.

Voluntarium est, cùm quis, ut se ad opera spiritualia reddat aptiorem, sponte suâ jejunat. *d. c. ult. de observ. jejun.*

Modus jejunandi à Pontificibus constitutus est, ut vel semel tantùm in die cibus sumatur; sive mane sive vesperi; ut in quadragesima & quatuor temporibus. *c. solent.* 50. *de consecrat. dist.* 1. vel à cibis lautioribus abstineatur, *c. neophyti.* 12. *de consecrat. dist.* 5. ut carnibus, vino; *c.* 2. *ab exordio. dist.* 35. aridioribus tantùm utatur. *c. non oportet.* 8. *de consecr. dist.* 3.

Species jejunii est abstinere ab iniquitate & voluptate illicita. *c. jejunium.* 25. *de consecrat. dist.* 52.

Erat & olim consecrationis *octavus effectus*; ut mulieres post partum ante purificationis tempus in Ecclesiam, secundùm Legem Mosaïcam, non admitterentur: sed hodie statim post partum admittuntur. *c. un. de purific. post part.*

De Ecclesiarum unionibus.

TIT. XXIII.

QUia, ut supra titulo decimo nono diximus, una Ecclesia in plures justa de causa potest dividi; ita & sic rebus suadentibus, plures Ecclesiæ in unam possunt conjungi; ideo de *Unionibus Ecclesiarum* titulum subjungimus.

Res hoc suadere censetur, si aut *Necessarium*, aut *Utile*. *c. exposuisti.* 33. §. *si evidens. de præbend. & dignit.*

Necessarium; si ob paupertatem una ex illis, vel omnes, alienis suppetiis egeant; *c.* 3. *unio. in fin.* 10. *qu.* 3. *c.* 49. *postquam.* 16. *qu.* 1. singulæ singulos Sacerdotes alere nequeant: *d. c. unio. c. eam te.* 4. *in fin. de ætat. & qual.* & si propter ho-

ſtium incurſus & terrores, vel etiam crebras infeſtaſque hoſpitationes, altera Eccleſia ſit deſolata. *d. c. poſtquam.* 49.

Utile eſt; ſi id locorum opportunitas vel temporum qualitas expoſcat; ut ſi Eccleſiæ adeò invicem vicinæ, ut facilè unus Sacerdos omnibus poſſit ſufficere. *c.* 48. *& temporis.* 16. *qu.* 1. ſi unius aut omnium populus ſit oppido infrequens factus, *d. c. & temporis.*

Unire Eccleſias poſſunt, qualeſcunque Pontifex; *c. ſicut unire.* 8. *de exceſſ. Prælat.* in legatione ſua ſitas, niſi ſint collegiatæ, Legatus ejus de latere: *c. pen. de offic. Legat. in* 6. *Caccialup. in tract. de union. art.* 3. *num.* 11. in Diœceſi propria exiſtens & ipſis ſubjectas, Epiſcopi: *d. c. ſicut unire.* ſi quidem ſint confirmati, licet nondum conſecrati; *d. c. ſicut unire.* 8. ex ſpeciali mandato Epiſcoporum, Vicarii; *Caccialup. ubi ſup. num.* 23. *Petr. Peruſ. tract. de union. cap.* 4. *num.* 32. Sede vacante, ita tamen ne juribus Epiſcopalibus quid detrahat, Capitulum: *Clem.* 1. §. *ad hac. de ſtatu monach. Caccialup. ubi ſup. num.* 19. His inferiores Prælati, Eccleſias, etiam pleno jure ipſis ſubjectas, unire non poſſunt. *Petr. ubi ſupr. num.* 29. *Caccialup. num.* 20.

Unionem tamen Epiſcopi ſine conſenſu Capituli ſui, *Clem. ſi una.* 2. *de reb. Eccl. non alien. Caccialup. art.* 6. *num.* 1. *eod. tract.* & Prælati inferioris, ad quem jus Eccleſiæ, quæ unitur, conferendæ ſpectat, *Clem. ne in agro.* 1. §. *ad hac. de ſtatu monach. Caccialup. eod. num.* 4. facere non poſſunt: omnino ſine conſenſu Rectoris qui Eccleſiam uniendam poſſidet. *d. Clem. ſi una. Petr. Peruſ. eod. tract. cap.* 5. *num.* 5.

Uniri ex Concilio Tridentino, *cap.* 5. *ſeſſ.* 21. poſſunt qualeſcunque Eccleſiæ Parochiales, Baptiſmales, & alia beneficia curata, vel non curata

ta cum curatis; etiamsi generaliter vel specialiter sint reservata (contra quam olim. *Petr. Peruf. ubi sup. num. 24. & 25.*); non Ecclesiæ parochiales Monasteriis quibuscunque, aut Abbatiis, seu Dignitatibus, seu Præbendis Ecclesiæ cathedralis, vel collegiatæ, sive aliis beneficiis simplicibus, aut Hospitalibus, militiisve. *cap. 13. vers. in parochialibus. seß. 24.*

Uniuntur Ecclesiæ variè: vel ut *una alteri accedat*; vel ut *non accedat*; sed omnes principaliter conjungantur; vel *ut uni Prælato omnes quidem subjiciantur*, sed & omnes in veteri statu maneant.

Si una alteri tanquam accessoria uniatur; illius cui annectitur naturam, privilegium, consuetudinem assumit: propria jura amittit. *d. c. sicut unire. 8. d. c. & temporis. 48.*

Nulla si alteri accedat, non tantum omnes pristinam naturam, privilegia, consuetudines, jura retinent; sed & altera alterius privilegia nanciscitur. *dd. cc. & c. quod translationem. 4. de offic. leg. Petr. Peruf. de tract. c. 1.*

Si Unio ita facta, ut omnes in veteri statu maneant; singularum dignitas non minus viget, ac si unio facta non esset: & sic diversæ Diœceseos Ecclesiæ uniri possunt.

Eâ tamen Unione neutri Episcoporum, quo minus uterque in sibi subjecta Ecclesia jus suum integrum retineat, fit præjudicium. *c. 2. de relig. domib. d. c. sicut uniri. d. c. quod translationem. d. c. & temporis.*

Sed hoc modo uniusDiœceseos Ecclesias parochiales, aut simplicia beneficia, seu præstimonia, aut præstimoniales portiones, ulla de causa alterius Diœceseos beneficio, aut monasterio, vel loco etiam pio, in perpetuum unire Concilio Tridentino vetitum. *cap. 9. seß. 14.*

Fit enim Unio vel *ad tempus*, vel *in perpetuum*.

Ad tempus facta censetur, si illud in Unione expressum; vel si ad vitam alicujus ea facta.

Ea, tempore, ad quod concessa, elapso, vel extincto eo ad cujus vitam concessa, dissolvitur.

In perpetuum unio facta intelligitur; si vel contemplatione Ecclesiæ, cui annectitur alia, vel ad Sedis Apostolicæ beneplacitum, ut perpetua esset, sit expressum. *Petr. Perus. d. tract. c. ult.*

Hæc dissolvitur, si causa, ob quam facta, cessat; si illud Ecclesiæ aut necessarium, aut utile. *Perus. d. tract. cap. 1.*

Dissolutionem petere possunt omnes, quorum interest. *Perus. cap. 2. de revocat. union.*

Eam causæ cognitione, & his quorum interest adhibitis, *Perus. cap. 5. de revoc.* potest concedere, qui unire. *Perus. de revoc. un. cap. 5. num. 1. usque ad 12.*

Eâ concessâ, omnia in antiquum statum redeunt. *Caccialup. Perus. dd. locc.*

De Immunitate Ecclesiarum.

Tit. XXIV.

Ecclesia postquam divinis officiis dicata, vel consecrata, gaudet immunitatibus, eis Pontificum Decretis concessis.

Est *Immunitas*, vacatio muneris, à jure concessa.

Est vel *personalis*, vel *realis*.

Illa est, quæ personis tribuitur; puta Clericis; ut scilicet à Jurisdictione Laïcorum, & muneribus personalibus sint liberi. *c. non minus. 4. hic. c. 40. generaliter. 16. qu. 1. c. 8. cui portio. 12. q. 1. c. si Imperator. 11. dist. 96. vide supra tit. de privileg. Cleric.* Nisi aut *pietas*, ut in tutela & cura miserabilium personarum; aut *necessitas*, ut in murorum custodia, belli tumultus, seditionis tempore;

re; aliud suadeat. *c. pervenit. 2. hic. c. 15. si nulla. 23. qu. 8.*

Hæc est, quæ tribuitur rei; ut Ecclesiæ, cœmeterio, & rebus Ecclesiasticis.

Ecclesiæ & cœmeterio tribuitur; Quod in iis nec possunt causæ criminales, *c. cum Ecclesia. 5. hic.* nec civiles, vel canonicæ, exerceri; nec Judices laïci hospitium quærere; *c. 1. eod,* nec publicæ quarumlibet societatum, universitatum conciones, consilia nundinarum, aliorumque secularium tractationes, confabulationes, fœda & profana colloquia, & alia quæ cultum divinum turbare vel impedire, aut divinam Majestatem possint offendere, haberi; *c. decet. 2. hic. in 6.* Quod ab iis, si liber homo ad eas confugit, ad mortem aut aliam pœnam corpoream, quodcunque crimen patrârit, extrahi non possit; Nisi vel publicus latro sit, vel nocturnus agrorum depopulator, quive itinera frequentata, & vias publicas, insidiis in viatores paratis, obsideat. *c. inter alia. 6. hic.* Nisi quis spe impunitatis homicidium, aut membri mutilationem in Ecclesiis ipsis patrare ausus fuerit. *c. fin. eod.* Si servus ad ea, quia servitia domino præstare detrectat, confugit, domino petenti reddi debet; si ob domini sævitiam confugit, itidem reddi, præstito tamen prius à domino juramento de impunitate ejus; si non reddatur, propriâ auctoritate potest extrahi. *d. c. inter alia. 6.*

Quæ immunitas non tantùm Ecclesiis consecratis, sed & non consecratis, si quidem in iis divina celebrantur officia; *c. Ecclesiæ in qua. 9. eod.* non tantùm Ecclesiis ipsis, sed & circumjacenti loco, intra triginta ab Ecclesiæ januis passus, tribuitur; adeò ut ad Ecclesias confugientem, vel intra triginta passus consistentem, violenter abstrahens excommunicetur, aliisque pœnis legiti-

mis

mis plectatur. *c.* 35. *definivit. c.* 10. *frater. c.* 5. *sicut. c.* 36. *constituimus. c.* 20. *si quis contumax.* 17. *qu.* 4.

Rebus Ecclesiasticis immunitas tribuitur; ut ab onere tributorum, aliarumque exactionum, quæ à potestate seculari imponuntur, sint exemtæ; adeò ut qui iis ea imponunt, aut exigunt, excommunicentur. *c.* 1. §. *volentes. eod. in* 6. *&* *c.* 4. *&* 7. *hic. c. quanquam.* 4. *de censib. in* 6.

Si tamen magna sit in Republica necessitas, aut evidens Eccesiæ utilitas, possunt, non coguntur, Clerici, consulto Pontifice, laïcis subvenire. *c. adversus.* 7. §. *verum. hic.*

De religiosis Domibus.

TIT. XXV.

Res sanctas sequuntur *religiosa*; quæ piis usibus sunt destinatæ; ut *religiosa domus*, *sepultura.*

Religiosæ domus, (aliter & hospitales, *c.* 23. *in qualibet.* §. *sancimus. c. sancitum.* 23. *qu.* 8. vel eleëmosynariæ, *Clem.* 2. *de præbend.* dictæ.) sunt, quæcunque religionis, vel pietatis intuitu, sunt extructæ.

Tales sunt, *Xenodochia*, ubi peregrini pauperes recipiuntur; *Orphanotrophia*, ubi orphani, hoc est, parentibus orbati, nutriuntur; *Bethotrophia*, ubi pauperum, & expositi infantes aluntur; *Nosocomia*, in quibus ægroti pauperes à morbo curantur; *Gerontocomia*, ubi Senes & Valetudinarii sustentantur. *d. c.* 23. *in qualibet.* §. *sancimus.* 23. *qu.* 8.

Hæ omnes sub ejus Episcopi potestate sunt, in cujus territorio sitæ. *c.* 10. *omnes Basilicæ.* 16. *qu.* 7. Nisi singulari privilegio se exemtas docere possint. *c. cum venerabilis.* 7. *hic.*

Quo

Quo tamen privilegio, nec capellæ ei subjectæ gaudent; nec, si certæ rei vel loci ratione, hoc privilegium concessum, aliæ res, aut loco alio, *c. cum capella.* 16. *de privileg.* eo potientur.

Possunt etiam Episcopi, hoc privilegio non obstante, si harum domuum Rectores, res earum collabi sinant, eas salubriter reformare; & si quæ occupata, alienata, deperdita sint, ea ut in pristinum statum redigantur, procurare; contradictores censurâ Ecclesiasticâ & aliis remediis compescere. *Clem.* 2. *in princ. hic.*

Si privilegium non habent; potest Episcopus in eis, hominibusque illis deputatis, exercere ea quæ sunt legis diœcesanæ; & ea quæ juris Episcopalis, vel jurisdictionis contentiosæ: *c.* 17. *monasteria.* 18. *qu.* 2. *& Hostiens. hic.* inprimis attendere debet, ut ea, quibus constitutæ sunt, observentur, *c. de Xenodochiis.* 3. *eod.* ad profanos usus non convertantur; *c. ad hæc.* 4. *eod.* nec clericis; licet consuetudine id fuerit aliàs observatum, in beneficium conferantur; *Clem.* 2. §. *ut autem. eod.* de bonis & honestis Rectoribus iis provideatur; *d. Clem.* 2. ita tamen, ut ab iis juramentum exigatur; & inventaria de bonis conficiantur, singulis annis de administratione rationes reddantur. *d. Clem.* 2. §. 1. *vers. illi etiam.* Nisi sint hospitalia ordinum militarium, aut aliorum religiosorum; hos enim, ut ordinum institutiones & consuetudines observent, cogere debet. *d. Clem.* 2. §. *præmissa.*

De Monasteriis.

Tit. XXVI.

Species religiosæ Domus, est *Monasterium*, seu claustrum.

Hoc ei Episcopo est subjectum, in cujus Diœcesi

cesi est situm; *c. cum venerabilis. 7. & c. pen. de relig. domib.* nisi privilegio se ejus jurisdictione esse subtractum probet. *c. 2. eod.*

Quo casu monasterium quidem est exemtum, non capellæ ei subjectæ. *c. ex ore. 17. de privileg.*

Possunt etiam Episcopi, quamvis monasteria sint exemta aut privilegiata, si Abbates & Præpositi sint negligentes, ad morum, secundum eorum regulam, reformationem procedere. *can. 1. visis. 16. qu. 2. c. quanto. 7. de offic. Ordin.*

Monachi ex monasterio exemti ad Prioratus Ordinariis subjectos translati, Ordinariis, quamdiu ibi manent, subjacent; *c. 1. §. in eos. de privileg. in 6.* Imo extra monasterium degentes, coram locorum Ordinariis, in causis mercedum civilibus & miserabilium personarum, conveniri possunt. *Concil. Trident. cap. 14. sess. 7.*

De Sepulturis.

TIT. XXVII.

S*Epulturæ*, sunt res religiosæ; si quidem sint in cœmeterio Ecclesiastico factæ.

Non enim hoc jure, ut civili, quisque locum religiosum potest facere: sed tantum Episcopus, *cap. ad hæc. 4. de relig. domib. Innoc. ad c. abolendæ. 13. hic.* purum locum consecrando.

Sepeliri quisque debet in Ecclesia parochiali, vel ubi majorum suorum sepulcra constituta reperiuntur, aut quem locum, etiam minus religiosum, *c. 2. §. fin. hic. in 6.* ipse delegerit. *c. 7. placuit. 13. qu. 2. c. 1. & c. fraternitatem. 3. hic. c. is qui. 8. c. licet. 4. eod. in 6.* nullâ inter virum & mulierem factâ hic distinctione. *c. de uxore vero. 7. eod.*

Quæ tamen, sepulturâ non electâ, cum viro ultimo, si plures habuerit, sepelienda; utpote cujus domi-

domicilium & honorem retinet. *c. 3. §. fin eod. in 6.*

Eligere sepulturam quisque potest; Nisi sit filiusfamilias impubes, *d. c. de uxore. §. fin.* quem pater, si id loci consuetudo patiatur, ubicunque voluerit; si id non patiatur, cum majoribus suis, vel in Ecclesia parochiali, debet tumulare: *c. pen. eod. in 6.* Nisi sit religiosus, qui apud proprium monasterium sepulturæ tradendus: Nisi, cùm moritur, adeò sit remotus, ut commodè ad illud exportari nequeat. *c. fin. eod. 6.*

Sepulturam si quis in locis religiosorum ordinum Minorum aut Prædicatorum elegerit, eam illi concedere possunt, modò quartam partem funerálium omnium & quarumcunque obventionum sibi relictarum, ac omnium de quibus portio Canonica alioquin esset detrahenda, Parochæ Ecclesiæ solvant. *Clem. dudum. 2. hic. c. detestandæ. Ext. hic. c. inter cunctas. 1. Ext. de privileg.*

Nullis Clericis quem ad vovendum, jurandum, vel fide interpositâ, vel aliàs promittendum, ad sepulturam in eorum Ecclesiam eligendam, vel electam non mutandam, inducere permittitur; si fecerint, ejus Ecclesiæ supultura accipienda, cui sepeliendi jus competebat: Clerici cadaver sepultum petentibus, & omnia ejus occasione accepta intra decennium debent restituere. *c. 1. hic. in 6.*

Debitè electâ sepulturâ, ea ubi defunctus elegit fieri debet, præstitâ tamen Ecclesiæ à qua divina officia audire, & Ecclesiastica Sacramenta recipere consuevit, Canonicâ suâ portione. *c. 2. ubi Gl. eod. in 6.*

Ea de jure est ejus, quod pro anima sua, Ecclesiæ in qua sepeliri voluit, reliquit, quarta, ex consuetudine modò tertia, modò dimidia. *c. 1. ubi Gl. & c. certificari. 9. eod.*

Ea, si quis duo habens domicilia, & æqualiter
in

in utroque se collocans, tertio in loco sepulturam delegerit, inter amborum domiciliorum Ecclesias dividetur. *c. 2. vers. cum ab eo. eod. in 6.*

Sepulturâ non electâ, quisque in cœmeterio parochialis suæ Ecclesiæ, vel ubi decimas solvit, vel ubi sepulcra majorum, *c. 1. hic. c. 3. §. 1. eod. in 6.* non in aliis, debet sepeliri. *c. ex parte. 5. c. cum liberum. 6. c. in nostra. 10. hic. c. 6. ubicunque. §. si autem. §. quia ergo. §. fin. 13. qu. 2.*

Si quis domicilium transfert, in loco ad quem transfert est sepeliendus. *d. c. ubicunque. §. fin.* Nisi ad tempus transtulerit. *c. is qui habet. 3. hic. in 6.*

Sepultura non in Ecclesia, sed in atrio vel porticu, vel extra Ecclesiam in cœmeteriis fieri debet. *c. 15. præcipiendum. in fin. c. 16. quibus. c. 18. nullus. 13. qu. 2.* Nisi Episcopus, Abbas, Presbyter, vel Laïci honoratiores & fideles sepeliantur. *d. c. nullus.*

Fieri debet sepultura Ecclesiasticè, more & solennitatibus consuetis; puta cum lumine, psalmis, & sacris orationibus, *c. 28. qui divina. 13. qu. 2.* & oblatione, ubi fit defuncti commemoratio, *c. 12. placuit ut. 23. qu. 5.* isque in loco consecrato terrâ operitur, accedente aquâ benedictâ, & plerumque thurificatione, convocatione cleri, *c. 1. §. cæterum. vers. porro. de privil. Ext. commun.* & populi.

Sic tamen non omnes sepeliri debent; nam quibus non communicamus vivis, nec defunctis communicare debemus. *c. sacris. 12. in princ. hic.*

Non ergo Ecclesiasticâ sepulturâ sepeliuntur excommunicati, *c. quicunque. 2. in princ. de hæret. in 6. c. Episcoporum. 18. verb. aut excommunicatos. de privileg. in 6.* interdicti, *d. c. Episcoporum. verb. vel interdictos. & c. quod in te. 11. §. 1. de pœnit.* usurarii manifesti, *c. 2. in princ. usque ad §. nullis. de usur. in 6.* Judæi, Pagani, Hæretici;

tici; *c. Ecclesia. 8. de consecrat. dist.* 1. qui decimas Ecclesiæ debitas possidens non restituit; *c. prohibemus.* 19. *de decim.* qui nova vectigalia sine Principis consensu imposuit; *c. innovamus.* 10. *de censib.* sacramentum pœnitentiæ quotannis, sacramentum Eucharistiæ cum posset, in quolibet festo paschatis, resurrectionis, non suscepit; *c. omnis utriusque.* 12. *de pœnit. & remiss.* fures, latrones; *c. 2. de furt.* raptores; *c. 2. de raptoribus.* qui in torneamentis pugnandi animo accedens, *c. 2. de torneam.* decessit; *c. 1. in fin. eod.* se ipsum interimens; *c. 12. placuit.* 23. *qu.* 5. propter sua scelera & delicta morte affectus; *d. c. sacris.* 12. *hic.* exenteratus, seu cujus ossa à carne elixatione sunt separata, aliò transferenda; *c. 1. hic. Ext. com.* qui Presbyterum contra Ecclesiæ prohibitionem tutorem reliquit; *can. neque apud.* 14. *dist.* 88. in Deum & Sanctos blasphemus. *c. 2. de maledicis.*

Qui tamen puram egerunt confessionem, ac dignam pœnitentiam, eis nec communio, nec ecclesiastica sepultura denegatur. *c. quæsitum.* 30. *caus.* 13. *qu.* 2. *c. fin. hic.*

Si non pœnituerint, & eorum cadavera vel vi vel casu fuerint ecclesiasticè sepulta, ea, si ab aliorum corporibus discerni possunt, aliàs non, exhumari debent, & procul ab Ecclesiastica sepultura jactari; *d. c. sacris.* 12. cœmeterium ita pollutum, priusquam alii Christiani ibi condantur, jure antiquo, reconciliari. *c. consuluisti.* 7. *de consecr. Eccl. vel Altar.*

Qui ea Ecclesiasticæ sepulturæ dederunt, ipso facto excommunicantur, & manent tales, donec ad arbitrium Episcopi Diœcesani, ei cui injuria fuit irrogata; satisfecerint; nullo eos privilegio adjuvante. *Clem. 1. & 2. hic.*

De Præbendis & dignitatibus.

TIT. XXVIII.

ABsolutis rebus Spiritualibus corporalibus, transeamus nunc ad res *Spirituales incorporales.*

Eæ sunt, quæ in jure consistunt; ut *præbenda*, *jus patronatus*, *census*, *exactio*, *procuratio*, *canonica portio*. De quibus ordine tractabimus.

Præbenda, est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos, ratione divini officii, cui quis insistit.

Alia est *canonicatui annexa*, alia *sine ea* confertur. *Gl. in c. cum M. Ferrariensis. 9. in verbo recepetunt. de constit.*

Præbendam, *beneficium* & *titulum* nihil reipsa interest; usu tamen loquendi in alia Ecclesia vocatur præbenda, in alia beneficium, seu titulus. *secund. Tac. Isag. Decret. hoc tit.*

Introductus præbendæ usus, ut qui in Ecclesia debitum servitium præstat, ab eadem Ecclesia, pro dignitate & officio sufficienter sustentetur. Qui enim altari servit, de altari vivere debet. *c. ex his. 22. caus. 12. qu. 1. c. 67. Ecclesiasticis. 12. qu. 2.*

Hinc Episcopus, qui aliquem sacros ad ordines promovit, nullâ ei præbendâ assignatâ, eum ipse, vel ejus successor, *c. cum secundum. 16. hic.* ex propriis facultatibus, nisi is sit locuples, alere debet, donec certum ei titulum contulerit. *c. 2. & 4. & c. tuis quæstionibus. 23. hic.*

Quod onus etiam incumbit ei, qui ex potestate sibi generaliter tradita Clericos ad sacros Ordines sine titulo evexit; qui certas personas ad Ordines evehi mandavit; vel eis jus, ut ab aliis possint promoveri, fecit. *c. si Episcopus. 37. eod. in 6.*

Eâdem ratione, qui ad Canonicatum est rece-

ptus, quamprimum se facultas obtulerit, & præbendâ gaudere, *c. relatum. 9. in fin. ubi Gloss. hic.* interim distributiones quotidianas percipere debet. *d. c. relatum. 9. & c. dilectus filius. 19. ubi Gl. eod.*

Is cui præbenda data, aliquando in dignitate esse dicitur.

Est *dignitas*, prærogativa personæ Ecclesiasticæ, quâ præditi Prælati appellantur, & habent jurisdictionem Ecclesiasticam; ut, *Archiepiscopatus, Episcopatus, Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Abbatia, Prioratus. c. de multa 28. hic. c. 3. de offic. ordin. c. 2. & ibi Gl. c. ult. de judic. c. reprehensibilis. 26. de appellation.*

Dignitas & personatus pro eodem accipiuntur; *c. cum accessissent. 8. de constit.* sed fortasse pro loquendi consuetudine, alibi vocatur dignitas, alibi personatus. *Panorm. c. 28. de multa. num. 21. hic.*

Præbenda omnis tribus modis erigitur; *fundatione, restitutione, immutatione.*

Fundatione; cum de novo fundatur. *Clem. fin. de rescr. c. dilecto. 25. de præbend. c. 1. de verb. signif. in 6. c. ad audientiam. 1. & 2. de Eccles. adif.*

Restitutione; cùm beneficium extinctum vel suppressum in pristinum statum restituitur: *ut in c. ex parte. 12. de constit. c. cum. M. 9. eod.* vel unita beneficia dissolvuntur. *ut in c. 1. ne sede vacant.*

Immutatione; cum forma beneficii & qualitas mutatur: ut si Abbatia fiat Episcopatus; Episcopatus Archiepiscopatus; *ut in c. Salvator. Ext. hic.* regulare fiat seculare; vel contra. *ut in c. inter quatuor. 5. de relig. domib. c. ad ad audientiam. in 2. de Eccles. adif. can. 4. qua semel. 19. qu. 3. can. 20. pervenit. 18. qu. 2.*

Erigere beneficia possunt *summus Pontifex, Episcopus, Capitulum, Privatus.*

Sum-

Summus Pontifex solus erigit beneficia majora; ut Episcopatus, Archiepiscopatus, & similia. *c. sicut unire. 8. de excess. Prælat. c. quod translationem. 4. de offic. Legat.* in Ecclesiis collegiatis novas & inusitatas dignitates ponit; *not. ad. c. cum olim. 6. de consuet.. Felin. ad d. c. cum accessissent.* ex regularibus secularia facit; *can. quæ semel. 19. qu. 3.* Canonicatum supernumerarium ad effectum, dignitatem, vel officium, vel administrationem in Ecclesia obtinendi, creat; *§. fin. de reservat. in concord. fac. c. dilectæ. 25. de prabend.* in locis exemtis alia beneficia dat. *c. auctoritate. 4. de privileg. in 6.*

Episcopus in sua diœcesi (in aliena enim habetur pro privato. *c. 1. si quis Episcoporum. 16. qu. 5.*) omnia minora beneficia Capituli sui, consilio adhibito, creat; *c. nemo. 9. de consecr. dist. 1.* ex seculari regularem facit; *can. 78. si Episcopus. 12. qu. 2. c. inter. 5. de relig. domib.* non contra; *d. can. quæ semel. & c. inter quatuor. 5. de relig. domib.* nisi auctoritate Papæ: *ut in c. cum venerabilis. 21. de censib. & c. relatum. 7. ne cler. vel monach. &c.* aut nisi aliter quàm per subrogationem Clericorum secularium regularis reformari non possit; *d. c. inter quatuor. 5.* at dignitates usitatas, in aliis, & in sua Ecclesia, creat. *d. c. cum olim. 6. de consuet.*

Capitulum tantùm præbendam in specie dictam creat, & suppressam dignitatem restaurat. *d. c. cum accessissent. 8. de constit. c. dilectus. 19. hic.*

Privatus beneficium erigit, non per se, sed licentiâ & Episcopi auctoritate accedente: *c. nemo. 9. de consecr. dist. 1.* eâ non accedente, privata oratoria construit & dotat. *can. unicuique. 33. eod. dist. 1. c. patentibus. 8. de privil. c. fin. de censib.*

In erectione beneficiorum debent observari *locus, causa, personæ, dos, Ecclesia.*

Locus; ut is sit beneficii qualitati conveniens & congruus. *can.* 28. *Ecclesias.* 16. *qu.* 7. *can. Ecclesias per congrua.* 13. *de consecrat. dist.* 1. *cap. Salvator.* 5. *de præbend. Ext.*

Causa; ut sit legitima; videlicet gentem de novo esse ad fidem conversam; *can.* 2. *nulli Archiepiscopi. dist.* 99. Ecclesiam erectam, difficulter aut nullo modo hiemali tempore adiri posse; *vid. c.* 3. *de Eccl. ædif.* novam ex devotione fidei & pietatis, non ob quæstum, *can. si quis basilicam.* 10. *de consecrat. dist.* 1. aut per superstitionem, *c. placuit.* 26. *de consecrat. dist.* 1. ædificari.

Personæ; ut eorum, quorum interest fieri aut non fieri beneficium novum, consensus adhibeatur. *c. ad audientiam.* 3. *de Eccles. ædif. Clem.* 2. *de reb. Eccl. non alien. can.* 51. *multis.* 16. *qu.* 1.

Dos; nempe ut sufficiens constituatur; *can. cum sicut.* 8. *de consecr. Eccles. c.* 26. *piæ mentis.* 16. *qu. fin.* ex qua puta possint beneficiati sine magna penuria vivere, jura Episcopalia solvere, hospitalitatem transeuntibus impertiri. *can.* 2. *de suppl. neglig. Præl. c. de monachis.* 12. *de præbend. can.* 7. *cavendum. can.* 9. *relatum.* 10. *qu.* 3.

Ecclesia; ut ea publicè designetur, facta ab Episcopo consecretur. *juxt. form. in can. nemo.* 9. *de consecr. dist.* 1. *vide quæ sup. tit. de Eccles. ædif. & seq. diximus.*

Erecta beneficia curæ & solicitudini ejus Episcopi relinquuntur, in cujus Diœcesi sunt. *can.* 10. *omnes basilicæ.* 16. *qu.* 7. *can. obitum.* 16. *dist.* 61. nisi ab ea privilegio aliquo sint exemta; *c. cum & plantare.* 3. *de privil. c.* 2. *de supplend. negl. Prælat.* quæ Pontificis summi dispositioni subsunt. *can. præposuit.* 4. *de concess. præbend.*

De

De Collationibus.

TIT. XXIX.

DIximus superiori titulo, quomodo beneficia erigantur: videamus nunc, quomodo erecta quis adipiscatur.

Quod fit vel *Collatione*, cùm præbendæ sunt liberæ; vel *Institutione*, cùm non sunt liberæ, sed in aliquorum tutela aut patrocinio.

Collatio est libera quædam præbendæ concessio. Fit vel *ordinariè*, vel *extraordinariè*.

Ordinariè; cum eam faciunt Episcopi, Capitulum, aliique Prælati, sive Seculares, sive Regulares, ex lege; vel ex consuetudine, facultatem præbendas concedendi habentes. *c. postulastis.* 15. *accedens.* 14. *c. cùm nostris.* 6. *concess. præbend.*

Consuetudo ante omnia attendenda. Nam si ex ea *Capitulum solum* conferre soleat, soli hoc jus ei permittetur; nisi per sex menses id differat: tum enim Episcopus, consilio virorum religiosorum adhibito; aut si & is negligens, Metropolitanus negligentiam supplebit: *c. ex parte.* 10. *ubi Abb. eod.* Si *Prælatus cum Capitulo*, utriusque factum & consensus exigitur, *c.* 1. *in princ. Ne sede vacant. in* 6. Nisi in altero sit impedimentum mortis, suspensionis, excommunicationis majoris. *d. c.* 1. *in princ. c. un. Ext. eod.* Si *Episcopus solus, sed cum consilio Capituli*; hoc se non potest intromittere, nisi Episcopus justo impedimento non impeditus, per sex menses, à die notitiæ, non vacationis tempore, numerandos, collationem differat. *c.* 2. *in fin. eod.*

Extraordinariè fit *collatio*, vel ex *mandato Legati*, vel *rescripto Pontificis.*

Circa *Legatos* (qui triplices sunt; *missi*, *nati*, el *de latere*, *supra de offic. Legati.*) est differentia:

Legati enim *missi* vel *nati*, vigore suæ legationis non conferunt, nisi ipsis specialiter concedatur: *Legatu* verò *de latere*, sine speciali concessione: etiam Ecclesiastico Patrono invito, conferendi facultas competit. *c. dilectus. 6. de offic. leg. c. 1. eod. in 6.*

Nisi officium ejus sit finitum; tunc & simul ejus reservatio finitur; si quidem durante officio ad Collationem non sit progressum; *c. 3. vers. dummodo ad collationem. de offic. Leg. in 6.* Nisi unà ejusdem Legati reservatione pendente, in eadem Ecclesia faciat aliam: *d. c. 3. §. cæterum.* Nisi Ecclesiam cathedralem, regularem vel collegiatam, ejusve dignitatem electivam conferat. *c. deliberatione. 4. in princ. usque ad §. prohibemus. eod. in 6.*

Pontifex collationem facit, cùm vel *motu proprio*, vel *ad alterius petitionem*, aliquem de beneficio aut præbenda provideri, rescripto mandat.

Motu proprio id censetur facere; si id expressum. *c. si motu. in fin. 23. de præbend. in 6.*

Hoc si factum; valida erit provisio, licet impetrans, beneficium quod obtinet, tacuerit. Si plura beneficia in eadem Ecclesia simul vacant, & aliud alio sit majoris valoris, hoc censetur collatum; si omnia sint æqualia, intra decem à tempore scientiæ eas vacare dies potest eligere is cui confertur. *c. si pluribus. 24. de præbend. in 6.*

Ad *petitionem alterius* si gratia facta: Nulla erit provisio, ut surreptitia, si scienter beneficium quantumcunque modicum taceatur: Si plures in eadem Ecclesia vacant præbendæ; fit relatio ad eam quæ minoris censebitur valoris: Si sunt æquales, ad eam, quam is ad quem collatio ipsarum spectat, intra decem dies à tempore scientiæ gratiam concessam, elegerit. *d. c. si pluribus. 24.*

Sunt & inter *Pontificem*, *Legatum*, & *Ordinarium*,

rium, circa collationis poteſtatem, gradus quidam. Poteſt enim *Epiſcopus*, & alius Prælatus, præbendas, in ſuo territorio vacantes, conferre, non vacaturas: *c. 2. de conceſſ. præbend. Legatus*, non intra legationis ſuæ terminos vacantes, ſed vacaturas reſervare: non alicui in eis jus tribuere: *Pontifex* non modò ubicunque vacantes donare, vacaturas reſervare, ſed in vacaturas jus tribuere. *c. 2. de præbend. in 6. c. ſignificaſti. 4. de elect. c. propoſuit. 4. de conceſſ. præbend.* Debet *Ordinarius* & *Legatus* collationem facere purè: *c. 2. de elect. in 6. c. 20. per laïcos. 16. qu. 7.* Poteſt *Pontifex* purè, adjectâ die, & ſub conditione. *c. paſtoralis. 7. qu. 1.*

Purè; ut cùm mandat ſimpliciter, ut alicui de præbenda provideatur.

Die adjectâ; ut cùm præbenda confertur, quam quis intra menſem, aut alio tempore, à vacationis notitia, acceptandam duxerit. *Clem. un. §. ſecus. de conceſſ. præb.*

Vacationis notitiam habere intelligitur, ſi vacatio in loco vel Eccleſia hujuſmodi beneficii fuit nota. *d. Clem. un. §. ſecus.*

Sub conditione; cùm collationi conditio adjicitur: ut, cum alicui de beneficio provideri committitur; ſi executor eum vitæ laudabilis eſſe invenerit; ſi conſenſus Capituli acceſſerit. *d. Clem. un. in princ.*

Conferri præbendæ poſſunt præſentibus, abſentibus per alium, *c. accedens. 24. de præbend.* nobilibus, ignobilibus, *c. venerabilis. 37. eod.* in ſacris conſtitutis, & non conſtitutis, *c. ult. de Inſtit. in 6. c. ſi pro clericis. 8. de præbend. in 6.* ſed non niſi iis qui ſunt *idonei*; id eſt, qui ſervitium, ob quod conferuntur eæ, præſtare poſſunt.

Tales non cenſentur; Laïci, *c. quamvis. 17. de decim.* Clerici ſeculares ad monaſteriorum præ-

bendas; *c. ult. §. præcipimus. de statu monach. c. inter quatuor. 5. de religios. dom.* Pueri; *c. super. 35. de præbend* Hæretici, eorum fautores, receptatores, *c. quicunque. 2. §. hæretici. de hæret. in 6.* liberi usque ad generationem secundam: *d. c. quicunque. §. hæretici. vers. ipsorum filii. c. statutum. 15. eod. in 6.* Beneficium habentes. *c. super. 35. vers. & beneficiati. de præbend. c. quia nonnulli. 3. de cleric. non resid.*

Præbendæ tantum eæ conferri & promitti possunt, quæ vacant; non aliæ. *c. 1. c. nulla. 2. in princ. c. relatum. 3. c. ex tenore. 13. c. ult. de concess. præbend. c. 40. eum qui. 7. qu. 1.* Nisi non vacantis Ecclesiæ proprietas alienetur; *c. consultationibus. 4. de donation.* Nisi generaliter de præbenda vacatura; non hac, vel illa, alicui promittatur; *c. accedens. 14. de concess. præbend. c. ne captandæ. 3. eod. in 6.* Nisi antea alii non fuerit rectè assignata; *c. proposuit. 4. de concess. præb. c. ult. de jure patron. c. ex ore. 3. §. quia vero. de iis quæ fiunt à major. part.* Nisi prior cui præbenda concessa, aliam nactus fuerit; *c. cum in cunctis. 7. §. cum verò. de elect. c. cum nostris. 6. c. literas. 9. de concess. præb.* Vel si de ea acceptanda nondum declaraverit; *c. si tibi. 17. de præbend. in 6.* modò consensui tempus sit præstitutum; *d. c. si tibi. vers. ipse tamen Episcopus.* sciverit; aut, quia publicè notum, debuerit scire; tempus, intra quod consentire debuit, lapsum esse. *Clem. un. §. fin. de concess. præb.*

Vacare præbenda censetur, si nulli collata, licet de ea ei conferenda purè, non sub conditione, *d. Clem. un.* sit mandatum. *c. 1. eod. in 6.* Nisi mandatum sit præsentatum, *c. si capitulo. 5. eod. in 6.* & executor ad providendum datus. *c. si soli. 6. eod. in 6.* inhibitio specialis, ratione mandati ab executore sit facta. *d. c. si soli. 6.* vers.

verf. aut executor. item c. executor. 4. §. *fin. eod. in* 6.

Mandatum de beneficio conferendo ſtrictam recipit interpretationem. *c. cum in illis.* 16. *de præbend. in* 6. Niſi motu proprio ſit factum. *vide ſupra.*

Hinc de beneficio conferendo mandatum, continet ſimplex, non quod dignitatem annexam habet; *c. ult. de præbend.* non curatum; *d. c. cum in illis.* 16. *in pr. uſque ad* §. *illis verò. eod. in* 6. non hoſpitalia, & ſimilia, horumque Eccleſias; *Clem. per literas.* 2. *eod.* non. Eccleſiam Cathedralem, licet verbum Eccleſiæ in eo expreſſum; *c. quamvis.* 4. §. *quanquam. in fin. eod. in* 6. non beneficium ex conſuetudine Epiſcopo debitum. *c. cum in Eccleſia.* 25. *eod. in* 6.

Mandatum de dignitate conferenda non continet eam, quæ per electionem datur. *d. c. cum in illis.* 16. §. *illis verò. Clem.* 1. §. *ad hoc. eod.*

Mandatum de certi modi vel generis beneficio conferendo, ad alterius modi vel generis beneficium non extenditur. *d. c. cum in illis.* 16. §. *cum autem.*

Mandatum de conferendo beneficio ad Mandatarii collationem pertinente, non continet beneficium per ipſius negligentiam ad alium devolutum. *Clem. ſi de beneficio.* 5. *eod.*

Mandatum de beneficio certæ ſummæ conferendo non pertinet ad penſionem. *d. c. quamvis.* 4. *in princ.*

Mandatum de beneficio vacaturo conferendo, non continet beneficium noviter inſtitutum: *Clem. ult. de reſcript.* comprehendit regulariter primum vacans. *c. mandato.* 10. *de præbend. in* 6. ſi ſimul plura vacare cœperint, ordo ſcripturæ ſpectandus. *d. c. mandato. verſ. ſi verò plura.*

Quod ſi is, cui de beneficio vacaturo provideri

mandatur: illud, cùm vacat, negligat petere, non poterit postea aliud petere, nisi in Canonicum fuerit receptus. *c. si clericus.* 11. *eod. in 6.*

Beneficia omnia Ecclesiastica sine deminutione conferri debent. *c. un. ut Eccl. benef. sine demin. confer.*

Proinde non possunt dividi: *c. majoribus.* 8. *de prabend.* nisi adeò sint ampla ut pluribus sufficere possint. *c. vacante.* 26. *eod.*

Tantùm enim conferri debet, quantum oneri ac dignitati Ecclesiasticæ sustinendæ sufficit. *c. exstirpanda.* 30. *in princip. de prabend. c.* 1. *eod. in 6.*

Hinc Collator fructus beneficii retinere non potest: nisi ante collationem unà cum Capitulo statuerit, ut fructus ob justam & necessariam causam ad tempus retineantur. *c. un. vers. unde credimus. ut Eccles. benef. sine demin. conf.*

Conferri beneficia debent intra sex menses ab eo tempore quo vacare cœperunt. *c. nulla.* 2. §. *cum verò. de concess. prab. c. de multa.* 28. §. *is quoque. de prab.*

Beneficia tamen quæ in Curia Romana vacant, solus *Pontifex* intra mensem à die vacationis conferre debet. si non facit; *Ordinarius*, vel ipse, vel ex Canonico mandato ejus *Vicarius. c. statutum.* 3. *eod. in 6.*

In Curia Romana vacare intelliguntur ea beneficia, quæ *Sedi Apostolica* reservata; ut sunt eorum, qui ratione officii, vel ex causa legitima in Curia Romana morantur ibi vel in locis vicinis, aut ab ea, negotia Sedis Apostolicæ curaturi, emissi, moriuntur; qui ad Curiam Romanam accedentes, vel ab ea recedentes, in loco ubi Curia residet, aut in locis à Curia itinere duorum dierum non remotioribus, decedunt; *c. præsenti.* 34. *eod. in 6.* eorum qui ad Patriarchalem, Episcopa-

lem

lem Ecclesiam, monasterii regimen assumti; aliud beneficium assecuti. *Extr. ad regimen. & Extr. ad Romam. de prebend. & Extr. ex debito. de elect. in.1. reg. & seq. Cancell.* Cathedrales Ecclesiæ; & multa alia, quæ hic enarrare nimis esset longum, *vid. 1. reg. Cancell. usque ad 8. & ibi Gomes.*

Collatione factâ, aut mandato Pontificis de præbenda conferenda, competit actio beneficialis, quâ impetrans eam petere & persequi potest. *c. inter cætera. 17. de prabend.*

Si duo eodem die præbendam impetrarunt, unus ab Ordinario, alter à Legato aut Pontifice, nec appareat, uter impetraverit, possidens præfertur: si nullus possidet, actio competit ei, qui à Legato aut Pontifice impetravit. *c. si à Sede. 31. eod. in 6.*

Diverso tempore, si duo de præbenda vacante vel vacatura mandatum impetrarunt, prior impetrans posteriori præfertur. *c. eum. 7. c. quia sæpe. 15. eod. in 6.* Nisi contraria mandantis voluntas probetur; *d. c. quia sæpe. c. auctoritate. 7. de conceß. prabend. in 6.* Nisi vacante dignitate, cui præbenda annexa, prior præbendam tantùm, posterior dignitatem cum præbenda impetraverit; *d. c. quia sæpe. 15.* Nisi prius mandatum fuerit generale, posterius de certa persona speciale; *c. dudum. 14. de prabend. in 6.* Nisi cum diversis conditionibus impetrassent, posterioris conditio prior extiterit. *c. suscep. 6. §. fin. de rescript. in 6.*

Proceditur in causis quorumcunque beneficiorum simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura judicii. *Clem. dispendiosam. 2. de judic.*

Quibus modis beneficia vacent.

TIT. XXX.

DIximus superiori titulo, conferri tantum posse beneficium vacans: videndum nunc, quæ beneficia vacare dicantur.

Vacare dicuntur ea, quæ à nullo possidentur, vel possidentur quidem, sed non jure.

Hoc trifariam potest contingere: Vel *de jure & de facto*: vel *de jure tantum*, non de facto; vel *de facto*, non de jure.

De jure & de facto, Beneficiati morte: *c. 2. vers. ne desiderate. de concess. prabend. c. 3. & 4. de postul. pralat.* aut renunciatione, *c. in præsentia. 6. de renunc.* sive simplici, sive permutationis causâ factâ; *c. susceptum. 6. de rescript. in 6. c. uni. de rer. permut. in 6.* aut degradatione, *c. novimus. 27. de verbor. signific. c. 2. de pœn. in 6. c. gravem. 15. de excess. pral.* aut translatione, *c. 2. in fin. & c. 4. in fin. de postul. pralat.* absque Pontificis auctoritate facta, *c. quanto. 3. de translat. Episcop.* & tunc liberè conferri potest. *c. 2. vers. cum verò cum sim. de conc. prab.*

De jure tantum, non de facto: electione ad Episcopatum, & confirmatione ejus, qui beneficium habebat; *c. cum in cunctis. 7. de election. c. cum nostris. 6. & c. literas. 9. de concess. prabend.* Acquisitione beneficii curam vel dignitatem annexam habentis. *c. re multa. 28. ubi Abb. 3. no. de prab. Extr. execrabilis. eod.* Negligentia intra annum sacerdotales ordines accipiendi, ab eo, cui parochialis Ecclesia collata; *c. commissa. 35. & c. licet canon. 14. de elect. in 6.* & tum rectè vacans beneficium in personam idoneam conferetur. *c. cum nostris. 6. & c. literas. 9. de concess. prabend. & ibid. cc.* Intitulati delicto; ut Simoniæ manifestæ,

c. in-

c. insinuatum. 13. *de simon.* hæresis, *c. ad abolendam.* 9. *de hæretic.* assassinatus, *c.* 1. *de homicid. in* 6. intrusionis beneficii. *c. eum qui.* 18.. *de præbend. in* 6. &c.

De facto, non jure: Spoliatione; sed tum beneficium spoliato debet restitui, non in alium conferri. *c.* 2. *& c.* 4. *cum sim. de his quæ vi met. caus. fiunt.*

Ita quidem generaliter: Jure tamen singulari aliquando recepta beneficiorum, antequam vacent, concessio: Sic summus Pontifex, ut olim literas exspectativas, *c. eam te.* 7. *c. constitutus.* 19. *c. literis.* 39. *cum simil. de rescript.* ita nunc (ut tit. præced. diximus) rectè mandata, de providendo ad beneficia vacatura, dat. *c. mandatum.* 38. *cum* 2. *seqq. eod.*

Quæ tamen, ut odiosa, strictè explicantur. *c. fin. c. cum in illis.* 16. *c. cum de beneficio.* 5. *c. cui de non.* 27. *de præbend. in* 6. *Clem.* 1. *eod.*

De prohibita beneficiorum pluralitate.

TIT. XXXI.

QUod supra diximus acquisitione beneficii secundi, prius esse vacans, patitur distinctionem. Aut enim beneficia sunt, supremam dignitatem annexam habentia; *ut Archiepiscopatus*, *Episcopatus*, &c. Aut dignitatem inferiorem: *ut personatus*, *& beneficia curam animarum habentia*: Aut sunt simplicia; *ut omnia alia.*

Si sunt supremam aut inferiorem dignitatem annexam habentia; assumendo secundum, sine auctoritate Papæ; utrumque, cum ea; primum ipso facto vacat: *c. quanto.* 3. *de translat. Episc. c. conquerente.* 6. *de cleric. non resident.* proinde alii conferri possunt. *c. quia in tantum.* 5. *de præbend. & c. ordinarii.* 3. *de offic. ordin. in* 6.

Si

Si ea possidens pertinaciter retinere contenderit, ad aliud quodcunque beneficium Ecclesiasticum admitti, ut indignus, non potest. *Extr. Execrabilis. c. cum singula.* 32. *in princ. de præbend. in* 6.

Nisi posterioris beneficii fructus percipere non possit, puta quia alicui ad certum tempus concessum, tum enim primum quod habebat, vacare non censebitur. *c. si tibi concesso.* 26. *ubi Gl. eod. in* 6.

Simplicia si sunt *beneficia*; rursus distinguendum: Aut sunt *compatibilia*: qualia sunt (ut vocant) sine titulo, aliàs velut Commendata; ob quorum scilicet possessionem quis numero Clericorum illius Ecclesiæ, in qua est beneficiatus, non adscribitur. *c.* 3. *& c. fin.* 12. *qu.* 1. Aut *non* sunt *compatibilia*, sed intitulata; ut sunt Ecclesiæ rurales sine cura, vel præbendæ alicujus Ecclesiæ collegiatæ vel cathedralis.

Illa quis plura simul habere potest, nisi privilegio, statuto, consuetudine, prohibeatur; non *Hæc. Panorm. in c. cum jam dudum.* 18. *de præbend. & Gl. in c. dudum.* 54. *de election.*

Sed hæc quidem ita obtinent de jure Communi; super quo potest dispensare Pontifex solus, si sint beneficia dignitatem annexam habentia; & Episcopus, si utrumque vel alterum eorum sit simplex; modò causa justa subsit.

Ea est personæ dignitas, integritas, scientia, plurimarum rerum usus, nobilitas, utilitate & Ecclesiæ necessitate hoc exigente. *Abb. in c. extirpanda.* 30. §. *quia verò. num.* 43. *vers. ex his. de præb.*

Ut unus plura beneficia habere non potest, ita nec plures unum. *c. majoribus.* 8. *c. tua fraternitatis* 20. *c. dilecto.* 25. *de præbend.*

Potest tamen beneficium, si ita sit opulentum, ut duobus victum præbere commodè possit, in duas scindi partes. *c. vacante.* 26. *eod.*

De Institutionibus.

TIT. XXXII.

HActenus de beneficiorum *Collatione*; restat, ut de *Institutione*, non multum à collatione discrepante, loquamur.

Est ea, beneficii juri patronatus subjecti, ad præsentationem patroni, facta translatio.

Instituere possunt Episcopus, Sede vacante Capitulum. *c. 1. de concess. preb. in 6.* Abbates Delegati, & omnes jus illud ex consuetudine habentes. *Hostiens. §. quis possit. hic.*

Institui possunt personæ idoneæ, nobiles, ignobiles; nullâ contrariâ obstante consuetudine. *c. venerabilis. 37. de præbend.*

Fieri debet Institutio ad præsentationem Patroni, sive veri, sive putativi. *c. 32. decernimus. & c. 31. filius. 16. qu. 7.* sive unius, sive plurium. *c. 1. 2. 3. de jure patron.* ita tamen, ut is præferatur, si Patroni dissentiant, qui majoribus meritis & plurium consensu adjuvatur. *Abb. in c. quoniam. 3. eod.*

Præsentare possunt unum, vel plures; si unum, qui sit idoneus, eum debet jus instituendi habens admittere, approbare, instituere; *c. illud. 8. eod. c. 32. decernimus. 16. qu. 7.* si plures, de omnibus magis idoneum eligere. *c. quia propter. 42. de elect.*

Factâ institutione institutus nanciscitur jus percipiendi fructus beneficii juri patronatus obnoxii, & potestatem administrandi officium & munus ratione illius beneficii injunctum.

Ordinarii institutio, spretâ patroni præsentatione, facta, non subsistit; ut nec à Patrono propriâ auctoritate facta Institutio valet. *c. 1. 16. qu. 7.*

De jure Patronatus.

TIT. XXXIII.

JUs patronatus est, quod quis *Clericus* sive *Laïcus* habet in Ecclesia, quam ædificavit, vel dotavit, vel fundavit. *c. nobis fuit.* 25. *hic. c.* 26. *piæ mentis.* 16. *& ibi Gl. c.* 31. *filiis.* 16. *qu.* 7.

Patronatus habet jus præsentandi instituendum ad beneficium vacans. *Gl. in d. can.* 26. *piæ mentis. c.* 30. *quicunque.* §. *fin. c.* 32. *decernimus. c.* 33. *monasterium. vers. liceatque.* 16. *qu.* 7.

Dico *vacans beneficium*; quia super vacaturo beneficio, nec præsentatio, nec institutio valet. *c.* 2. *& c. constitutus.* 11. *de concess. preb.*

Fieri debet *præsentatio* à *Laïco* patrono intra menses quatuor, ab *Ecclesiastico* intra menses sex; licet jus patronatus à Laïco acquisiverit. *c. un.* §. *verum. hic. in* 6.

Hic, cum semel aliquem præsentaverit, variare non potest. *Ille* potest. *c. pastoralis.* 29. *hic. & d. c. un. in Gl.*

Potest etiam Legatus de latere, in præjudicium patroni Ecclesiastici, juri patronatus derogare; non in præjudicium patroni Laïci. *c. cum dilectus.* 28. *eod.*

Patronus seipsum vel liberos suos præsentare non potest; *c. consuluit.* 15. *c. per nostras.* 26. *hic.* potest præsentare, ut diximus, unum, vel plures, ut ex iis Episcopus unum eligat. *Clem. plures.* 2. §. *fin. hic.*

Si plures, ut possunt esse, *c.* 1, 2. 3. *hic.* sunt ejusdem Ecclesiæ patroni, possunt convenire ut singuli alternis vicibus præsentent. *d. Clem. plures.* 2. §. *& ut facilius.*

Si hoc fecerint, & in præsentando discordent, præfertur sententia majoris partis. *c. quoniam.* 3. *hic.*

hic. Nisi ea sine scandalo præferri non possit. Tunc enim Episcopus pro suo arbitrio aliquem ordinare potest. *d. c. quoniam.* 3. §. *si autem hoc.* Quemadmodum ordinare debet, patrono intra statutum tempus neminem præsentante; *c. si verò.* 12. *eod.* aut si quæstio de jure patronatus inter alios orta intra prædictum tempus non finita. *d. c. quoniam.* 3. *in fin. & c. cum propter.* 27. *eod.*

Si propter patronorum discordiam Ecclesia administratore caret: cessatur in ea à Divinis, tolluntur reliquiæ, ostia clauduntur: si quidem aliter Ecclesiæ sine scandalo provideri non potest. *c.* 1. *&* 2. *eod. c.* 36. *si plures.* 16. *qu.* 7.

Factâ præsentatione, institutio debet subsequi: intra quod tempus, legibus non est definitum, sed arbitrio judicis relinquitur. *Abb. c.* 2. *de concess. præb.*

Cui jus instituendi, debet præsentatos, si sunt idonei, recipere. *c. significasti.* 18. *hic.* si non sunt, potest repellere.

An sint idonei, Episcopi est examinare; præsentatis tamen electis seu nominatis ab universitatibus seu collegiis generalium studiorum, exceptis; qui non examinandi. *Concil. Trid. cap.* 9. *vers. ad hæc liceat. sess.* 25. *de reformat.*

Potest Episcopus in Ecclesia juris patronatus Laïci, OEconomum ex causa, puta si minus idonei præsententur, vel alia ex causa eos instituere non valeat, ponere, qui fructus in Ecclesiæ utilitatem erogandos, aut his qui quandoque instituentur, reservandos, colligat. *c. cum vos.* 4. *de offic. jud. ordin.*

Transit jus patronatus ad heredes: *d. c. quoniam.* 3. & si plures sint heredes unius patroni, habentur in præsentatione pro uno. *d. Clem. plures.* 2.

Potest etiam titulo donationis, *c. ex insinuatione*

ne. 14. *hic. c. un. eod. in* 6. permutationis, *Gloss. ad c. cum seculum.* 13. *hic. Innoc. ad Rub. eod. Host. in sum. vers. qualiter transferatur. per text. in. c.*40. *nemini.* 16. *qu.* 7. venditionis, cum universitate, *d. c. cum seculum.* rectè in alium transferri.

Universitatis nomine veniunt, hereditas, bonorum possessio, *l. item veniunt.* 22. §. *ait Senatus. ff. de pet. hered. l.* 1. *ff. quor. bonor.* civitas, pagus, castrum, prædium; *l. cum fundus.* 10. *in fin. ff. de legat.* 2. *adde l. si mercedem.* 55. §. 1. *ff. de act. emt.* in quibus Ecclesia patronata continetur; quæ si in alium transferantur, & jus patronatus illis inhærens unà transfertur. *arg. d. l. cum fundus. l. in modicis.* 24. *in fin. ff. de contr. emt.* Licet in conductore universitatis oppignoratæ diversum obtineat. *cum Bartholdus.* 18. *de sent. & re jud.*

Per se; sive separatim, jus patronatus, cum spirituali annexum sit, vendi non potest. *c. de jure.* 16. *hic. Concil. Trid. sess.* 25. *cap.* 9. *vers. nec dictum. de reform.*

Patronatus nihil proprii juris in Ecclesia habet, nec potest ejus reditus in usus suos convertere. *d. c.* 26. *piæ mentis. in fin. c.* 27. *Frigentius. in fin.* 16. *qu.* 7. *c. sicut.* 2. *de suppl. negl. prælat.*

Potest & debet solicitudinem Ecclesiæ gerere; &, si Rector aliquid ex Ecclesiæ collatis defraudet, eum honestâ conventione compescere, aut Episcopo vel Judici competenti denunciare. *c. filius.* 31. *& c. seq.* 16. *qu.* 7.

Si patronus vel ejus liberi ad inopiam redigantur, competens vitæ subsidium ab Ecclesia ipsis debetur. *c. nobis fuit.* 25. *in fin. hic. c.* 30. *quicunque fidelium.* 16. *qu.* 7.

Sine consensu Patroni Ecclesia vel ejus dispositio non potest mutari. *c.* 33. *monasterium. c.* 34. *rationis.* 16. *qu.* 7.

Patro-

Patrono debetur præcessionis honos. *d. c. nobis.* 25. §. *fin. d. c.* 26. *piæ mentis. d. c.* 27. *Frigentius. in fin.*

Primus enim & eximius in ordine locus in confessu vel processu, patrono inter Clericos ejusdem Ecclesiæ debetur. *d. c. nobis.* 25.

Cessat jus patronatus: Si patronus jus suum Ecclesiæ contulerit; Si Ecclesiam sine reservatione juris competentis patiatur fieri collegiatam; Si ædes sacræ igne, terræ motu, aut alio vitio, interierint; Si Ecclesia ab infidelibus occupetur; Si patronus sit hæreticus. *c. vergentis.* 10. *de hæretic.*

De censibus.

Tit. XXXIV.

PAtronus à præsentato nihil potest exigere temporale, nisi *censum*, quem cum consensu Episcopi constat in ipsa fundatione esse impositum. *c. præterea.* 23. *de jure patron. c. sicut.* 2. *de suppl. negl. prælat. c.* 31. *filius.* 16. *qu.* 7.

Census, est annua pensio, *c.* 16. *jubemus. in fin.* 16. *qu.* 3. quæ in argumentum subjectionis præstatur. *c.* 2. *hic.*

Accipiuntur duobus modis: vel *generaliter*; pro omni pensione, quæ Prælatis de Ecclesiasticis proventibus singulis annis præstatur: *c. olim causam.* 20. *c. cum canonicis.* 26. *hic. c.* 4. *quæsitum.* 1. *qu.* 3. vel *specialiter*; pro ea pensione, quæ Episcopo ab Ecclesiis in argumentum subjectionis tribuitur; *Cathedraticum*, eò quòd ob honorem Cathedræ solvatur, dicta. *c.* 3. 10. *qu.* 1. & *c. conquerente.* 16. *de offic. ordin.*

Constituere censum novum, aut veterem augere, ex justa causa potest Episcopus, cum consensu Capituli; *Clem. fin. de reb. Eccles. non alien. c.* 1. *hic. in* 6. aut Ecclesiæ, cui imponitur, si col-

legiata: *c.* I. *de rer. permutat.* Novum patronus, auctoritate Episcopi. *c. præterea.* 4. *de jure patron.*

Constitui potest in rebus ad Ecclesiam pertinentibus, quæ fructus & reditus ex se producere aptæ sunt; & non tantum in nummis, sed etiam frumento, vino, oleo, capis, gallis, pullastris, & aliis id genus annuis. *c. cum canonicis.* 26. *c. ex parte.* 18. *hic.*

Debet esse moderatus; ut non majorem tertiâ partem beneficii deducat: id est, ut quantitas fructuum, quæ ex beneficio in pensionem detrahitur, tertiæ partis reditus beneficii onerati summam non excedat: ut post eum solutum tantum beneficiato remaneat, unde commodè possit vivere, jura Episcopaliâ solvere, beneficii onera ferre. *c. de monachis.* 12. *c. vacante.* 26. *c. cum causam.* 36. *de prabend. c.* I. *hic.*

Constituitur vel *tempore fundationis*, aut *donationis*, ob remunerationem; vel *tempore consecrationis*, aut *immunitatis indultæ*, in signum subjectionis.

Censu constituto, nascitur obligatio; cujus vigore census debetur, & rerum censualium annua perceptio.

Censum qui debet, si neget, actio nascitur in factum, aut interdictum recuperandæ vel retinendæ possessionis. *Specul. de censib.* §. I.

De exactionibus.

TIT. XXXV.

Censui valde affines sunt, *Exactio*, *Procuratio*, *Canonica portio.*

Exactio, hoc loco, vocatur gravamen, quod extra ordinem, ratione personæ, facultatum; negotii, vel alterius cujusdam rei gratiâ ex justa causa imponitur.

Fieri

Fieri debet rei licitæ modo, & lege vel consuetudine permissis. *c. ea quæ.* 12. *c. innovamus.* 10. *de censib. & exaction.*

Modum si Exactores excedant, officio privantur. *d. c. ea quæ.* &, nisi desistant, excommunicantur. *d. c. innovamus.*

De procurationibus.

Tit. XXXVI.

Procuratio, est necessariorum sumtuum exhibitio, Prælatis Ecclesias subjectas visitantibus facta. *c. cum Apostolus.* 6. *c. ea quæ.* 12. *de censib. &c.*

Eam debent, qui invisuntur, licet ad alium locum è domo sua sint evocati: *Gl. in c.* 1. *vers. visitatus. de censib. in 6. ubi Inn. Host.* oratoria, ordinarium Sacerdotem habentia; *c.* 12. *placuit. & c.* 11. *Episcopum.* 10. *qu.* 1. *Innoc. in c. fin de censib.* capellæ in collegiatis Ecclesiis positæ; *Maria. in tract. de visit. n.* 85. *vers.* 5. monasteria; *d. c.* 1. *& fin. de censib. in 6.* non Laïci suo nomine; Sacerdotis Parochi nomine, si is sit inops, tenentur. *Gl. in d. c.* 1. *vers. laicos. & in d. c.* 12. *placuit.* 10. *qu.* 1.

Debetur non minùs Episcopo, ubi civitatis ipsius Ecclesias circuit, quàm si extra urbem positas remotasque inviseret; quia non tantùm in victus necessitatem, sed & in subjectionis & obedientiæ signum præstanda. *c. venerabili.* 24. *ubi Abb. no.* 2. *de censib.*

Tamdiu dari debet, quoad visitationis officium est perfectum.

Debet esse moderata, habitâ personæ & dignitatis visitantis; *c. cum Apostolus.* 6. *eod. c.* 1. §. *procurationis. eod. in 6.* & opum ejus qui visitatur, *Gloss. in d. c. cum Apostolus. verb. sumtuosus.* & consuetudinis, ratione. *Joann. Andr. Goffr. in c. cum secundum.* 16. *de præbend.*

Solvi olim poterat in pecunia, *Gloss. in c. felicis. 3. verb. concedimus. de censib. in 6. per c. 11. relata. 10. qu. 1. & c. 9. relatum. 13. qu. 3.* quod postea vetitum, *c. 1. §. procurationes. de censib. in 6.* deinde rursus permissum. *c. felicis. eod. in 6.*

Visitator non nisi unam, licet plura loca visitet, eâdem die accipere potest. *d. c. felicis. 3.*

Si Ecclesia visitata procurationi solvendæ sola non sufficiat, vicinarum Ecclesiarum suppetiis pro cujusque Ecclesiæ reditibus utetur; *c. cum instantia. 1. & c. procurationis. 23. eod. Clem. 2. de censib. ubi Imol.* si nullis vicinorum symbolis, aut paucis adjuvari possit, visitantis erunt partes suis sumtibus hoc munus absolvere; si modo & ipse hoc præstare possit. *Gloss. Jo. And. & alii in d. c. procurationes. 23.*

A procurationis onere immunem se esse nullus subditus præscriptione se tueri potest, *c. cum ex officio. 16. de præscript. d. c. cum instantia. 17. de censib.* potest, privilegio Apostolico, *c. accedentes. 11. c. cum ex officii. 16. de præscr. d. c. cum instantia. 17. Clem. 1. eod.* Visitatione jam semel eo anno ab eodem Prælato factâ; nec alteram ullâ necessitate urgente; *Marian. tr. de visitat. num. 66.* fructuum enormi sterilitate. *d. c. relatum. ubi Archidiac. in Gloss. fin.*

De Canonica portione.

TIT. XXXVII.

C*Anonica portio* est, quæ de relictis, & proventibus Ecclesiæ obvenientibus detrahitur, & Prælatis debetur. *Lancelot. hic.*

Est vel *Parochialis,* vel *Episcopalis.*

Illa est, quæ Parochiali Ecclesiæ, vel ipsius Curato & Rectori debetur.

Detrahitur ex rebus, sive corporalibus, sive incor-

incorporalibus, mobilibus, sive immobilibus, quæ quis ægritudine correptus, in alia Ecclesia quàm in qua officia divina audit & Ecclesiastica percipit Sacramenta, sepulturam sibi eligens, ei reliquit.

Ratio est, ne Rectores Parochialis Ecclesiæ, vel ii, quibus cura animarum est commissa, debitis fraudentur subsidiis. *Clem. 2. & c. cum super. 8. & c. seq. de sepult. c. 23. vobis. 12. qu. 2.*

Est vel quarta pars ejus quod relictum, vel tertia, vel dimidia, si eam legitima consuetudo præfixit. *d. c. cum super. 8. & c. certificasti. 9. eod. d. c. 23. vobis. 12. qu. 2.*

Ea tamen de rebus alteri Ecclesiæ quàm Parochiali relictis non detrahitur; nec si sanus eas reliquit; aut adversâ valetudine laborans pro fabrica, anniversario, pro equis, armis, contra infideles exercendis, vel ad perpetuum cultum divinum. *c. in nostra. 10. de sepult. c. fin. de testam.*

Canonica Episcopalis portio est, quæ de relictis alicui Ecclesiæ pro anima, ab Episcopo, propter onus Episcopale quod ei incumbit, deducitur. *c. requisisti. in princ. 15. de testam.*

Debetur ei, nisi quadragenaria obstet præscriptio, *c. de quarta. 4. de præscript.* licet testator expresserit, se velle Ecclesiæ, non Episcopo esse relictum. *d. c. requisisti. vers. secus autem.*

Deducit etiam eam Ecclesia, si extraneus, non si propinquus, simpliciter rem aliquam, *d. c. requisisti. §. si verò.* Episcopo relinquat. Nisi is expressè voluerit, Episcopi illud esse, non Ecclesiæ: *d. c. requisisti. §. si ab extraneo.*

Si quid Episcopo & Ecclesiæ Cathedrali conjunctim legatum, fit inter ipsos Canonica divisio, etiamsi testator hoc reliquerit Episcopo, illud Ecclesiæ: nisi testatoris voluntati stare velint. *d. c. requisisti. §. quid si. & seq.*

Ea non fit, si quid Episcopo, cum capellis, monasteriis, & aliis locis conjunctim legatum, sed de ea portionem Canonicam detrahet; *d. c. requisisti.. §. secus autem.* si quidem simpliciter sit relictum; non si conditione adjectâ, ut Episcopus suo legato sit contentus. *c. officii. & infra.* 14. *eod.*

Est Canonica Episcopalis portio, quarta redituum & oblationum.

Reditus enim & oblationes fidelium quatuor in partes dividuntur. Quarum *prima* Episcopo, ejusque familiæ, propter hospitalitatem & susceptionem debetur; *Altera* Clericis, pro officiorum suorum sedulitate, distribuitur: *Tertia* fabricæ & Ecclesiæ religiosisque domibus reparandis impenditur. *Quarta* in pauperes & peregrinos erogatur. *c. 26. concesso. c. 25. Vulturana. c. 30. mos est. c. 23. vobis. c. 28. de reditibus. 12. qu. 2.*

Portio hæc pari passu cum Parochiali ambulat, ut de quibus hæc non detrahitur, nec illa detrahatur.

De Decimis.

TIT. XXXVIII.

EXplicatis rebus spiritualibus, corporalibus & incorporalibus, superest ut *de rebus Ecclesiasticis temporalibus* agamus: sed quia *decimæ, primitiæ, oblationes*, mixtam quandam inter spirituales & temporales naturam obtinent (jus enim decimandi, primitias, oblationes exigendi, spirituale est, fructus verò ipsi temporales), de his primò tractabimus.

Decima, est quota fructuum, vel lucri portio, Deo debita. *c. parochianos.* 14. *& c. tua nobis.* 26. *vers. cum Deo debita. hic.*

Sunt decimæ vel *personales*, vel *prædiales*.

Perso-

Perſonales ſunt, quæ ex lucro, quod quis ſuâ induſtriâ ſeu negotiatione fecit, deducuntur. *c. ex transmiſſa.* 23. *hic.*

Prædiales ſeu *reales*, ſunt, quæ de fructibus, ut frumento, uvis, pomis, ſumuntur. *c. ex multiplici.* 3. *eod. c. cunctis.* 41. *c. de decimis.* 45. *cum ce. ſeqq.* 16. *qu.* 1.

Inter quas plures ſunt differentiæ. Nam 1. *Prædiales decimas* (niſi ſpeciali privilegio, *c. ex parte tua ad nos.* 10. *hoc tit. c.* 2. §. *pen. eod. in* 6. *c. quid per novale.* 12. *de verb. ſignif.* à Papa, *d. c. ex parte tua ad nos.* non Imperatore, *c. tua.* 25. *hoc tit.* conceſſo, ſint exemti) debent Judæi, *c. de terris.* 16. *eod. c. pen. in fin. de uſur.* nec non clerici regulares, atque monachi; non decimas *perſonales. c. decimas.* 47. 16. *qu.* 1.

2. *Perſonales* ei Parochiæ debentur, in qua quis Sacramenta percipit, quamvis alibi lucrum ſit factum; *c. ad Apoſtolicæ.* 20. *verſ. noveris. hic. Prædiales* ei Eccleſiæ, in cujus territorio ipſa prædia ſita ſunt, niſi conſuetudine aliud ſit introductum. *c. cum ſint homines.* 18. *c. ad Apoſtolicæ.* 20. *in fin. eod. c. ult. de parœciis.*

3. *Perſonales* debentur deductis impenſis: *Prædiales* præſtantur ſine deductione impenſarum. *c. paſtoralis.* 28. *hic.* ut & ſine deductione cenſuum ac tributorum. *c. cum non ſit.* 33. *eod.*

Tam *perſonalibus* quàm *prædialibus* commune eſt, quod impenſæ, pro inſtaurandis rebus, de quibus decimæ ſunt ſolvendæ, factæ, non deducuntur. *d. c. paſtoralis.* 28. §. *nec pro.*

Decimas ſolvere tenentur regulariter omnes; *d. c. à nobis.* 24. *hic.* niſi ſint ab iis ſolvendis *immunes*, aut *ſpeciali privilegio exemti.*

Immunes ſunt Clerici, vel alii Religioſi; *c. novum.* 2. *eod. c.* 45. *de decimis.* §. *fin. c.* 46. *queſti. c.* 47. *decimas.* §. *cæterum.* 16. *qu.* 1. Niſi prædia

non propriis laboribus, ſed per colonos colant; *d. c. queſti. in fin. c. ult. in fin.* 16. *qu.* 1. Niſi ſint conjugati, qui ab aliis Clericis ſpiritualia recipiunt: *d. c. novum.* 2. *verſ. illi profectò. & ibi Gl.* Niſi prædia à Laïcis comparaverint: *d. c.* 41. *cunctis.* §. *fin. cum c. ſeq. c. commiſſum.* 4. *c. nuper.* 34. *hic. c. ſtatuto.* 2. §. *cæterum. eod. in* 6. Niſi prædia conduxerint: *c. dilecti.* 8. *hic.* Niſi prædia ſint vetera. *c. ex parte.* 10. *eod.*

De veteribus tamen prædiis decimas Clerici non debent; ſi ſint Ciſtercienſes, Templarii vel Hoſpitalarii; *d. c. ex parte. verſ. ſed prædeceſſor noſter. & c. ad audientiam.* 12. *eod.* aliis puta quàm ſui ordinis Clericis. *c.* 1. §. *cæterum. de verb. ſignif. in* 6. *& ibi Gl.* Si ſint horti veteres. *d. c. ex parte. verſ. & de nutrimentis.* Si novale vetus ſit factum. *c. ult. de privileg.*

Eſt *novale*, ager nunc primùm ad culturam redactus, de quo quod aliquando cultus fuerit, memoria non extat. *c.* 1. *de verb. ſignif.*

Qui ſpeciali privilegio ſunt exemti, decimas nec de veteribus, nec novis prædiis ſolvunt. *d. c. ex parte. d. c. à nobis.* 24. *verſ. niſi à præſtatione. hic.* Niſi cum privilegium eſſet impetratum de immunitate novalium, agatur de decimis novalium tempore impetrati privilegii poſſeſſis. *c. dudum.* 31. *de privileg. c. ſtatuto.* 2. *in princ. hic. in* 6. Niſi agatur de decimis ante impetratum privilegium promiſſis. *c. ex multiplici.* 3. *hic.* Niſi privilegiati per triginta vel quadraginta annos decimas ſolverint. *c. ſi de terra.* 6. *de privileg.* Niſi certis in rebus privilegiati, de aliis conveniantur. *d. c. ſtatuto.* §. *diœceſani.* Niſi prædia aliena conduxerint. *c. in aliquibus.* 32. *hic. c. ult.* §. *fin.* 25. *qu.* 2. Niſi eorum bona nimium creverint. *c. ſuggeſtum.* 9. *hic.* Niſi Laïcus privilegium conceſſerit. *c. tua.* 25. *in princ. eod.*

Solus enim Pontifex tale privilegium concedere potest: *c. tua. 26. eod.* non Princeps Laïcus; quia ut jus decimandi nequit conferre, ita nec ab obligatione præstandæ decimæ potest eximere. *c. dudum. 31. eod. c. cum & plantare. 3. de privileg.*

Potest privilegium Pontificis, si Ecclesiæ læsionem inferat, revocari. *d. c. suggestum. 9.*

Quia privilegia ita sunt interpretanda, ne cui jus suum, & potissimum Ecclesiæ, auferatur. *c. 1. 21. qu. 1.*

Solvi debent decimæ de fructibus & lucris quarumlibet rerum; *c. ex transmissa. 23. c. pervenit. 5. c. nuncios. 6. c. ex parte. 21. c. non est. 22. hic. c. 4. quicunque. c. 5. omnes. 16. qu. 7.* statim cùm collecti sunt fructus; *c. cum homines. 7. eod.* ante censuum ac tributorum solutionem; *c. cum non sit. 33. eod.* aut expensarum in servos, vel mercenarios, pro agris colendis, fructibus colligendis, factarum deductionem; *c. tua nobis. 26. eod.* iis, quibus debentur; non aliis. *c. 4. nullus. 16. qu. 2.*

Sunt, regulariter, decima pars fructuum: Nisi alia sit consuetudo; quæ attendenda. *c. 1. eod. c. quoniam. fin. 16. qu. 1. Clem. si beneficiorum. 2. in princ. eod.*

Si decimæ non solvantur, actio competit confessoria, ad eas petendas; imo detrectans excommunicationis sententiâ ad solutionem potest compelli. *c. pervenit. 5. eod.*

De primitiis.

TIT. XXXIX.

PRimitiæ, sunt primæ fructuum obventiones, Domino offerendæ, *ut cautum Exod. 22.* antequam usibus nostris secundæ deputentur. *c. causa Carpensis. 13. de verb. signif.*

Parocho, seu Sacerdoti proprio, *c. 21. doctos.*

c. 23. *moderamine.* 16. *qu.* 1. aut Clericis qui pro offerentibus preces fundunt. *c. Ecclesias.* §. *item cum.* 13. *qu.* 1. *d. can. doctos. d. can. moderamine.* debentur; licet Deo offerantur. *can.* 65. *revertimini.* 16. *qu.* 1.

Earum nomine ad summum datur pars quadragesima; ad minimum sexagesima: inter has duas portiones plus aut minus datur, quantum requirit consuetudo, vel quantum libet ei qui solvit. *c.* 1. *de decim. primit. & oblat. Gloss. ad can. Ecclesias. ad verb. & primitias.* 13. *qu.* 1.

Sunt primitiæ in dispositione Episcopi. *c.* 6. *præter hoc.* §. *deinde. vers. & ut ipsa. dist.* 31.

Debent inter Diaconos & Clericos alios dividi. *Apost. can. omnium.* 37. *c. manifesta.* 39.

De oblationibus.

TIT. XL.

OBlatio, est voluntaria & spontanea præstatio, quam Christiani Sacerdotibus pro peccatis suis ad altare offerunt. *c.* 13. *quia Sacerdotes.* 10. *qu.* 1.

Qui non debent oblationes accipere; fratrum diffidentium; *c. oblationes.* 2. *c. neque.* 3. *dist.* 90. eorum qui pauperes opprimunt, *d. c. oblationes. & c. eorum.* 7. *dist.* 90. qui liberos exheredarunt; *c. ult. in princ.* 17. *qu.* 4. excommunicatorum, *c.* 11. *si aliquis.* 26. *qu.* 6. *c. Sacerdos.* 6. §. *pœnitentes.* 26. *qu.* 7. sacrilegorum, *c.* 17. *de viro.* 12. *qu.* 2. invitos ab Ecclesia, ad quam confugerunt, extrahentium, *c.* 8. *miror.* 17. *qu.* 4. raptorum, *c. super eo.* 2. *de raptor.* usurariorum, *c. quia in omnibus.* 3. *de usur.* meretricum. *Gl. in c. oblationes.* 2. *dist.* 90. *Gl. ad princ.* 14. *qu.* 5.

Nec accipere debent oblationes ex rebus turpiter quæsitis. *c.* 2. *immolans.* *c.* 11. *scriptum.* 14. *qu.* 5.

Mo-

Modus offerendi, non in certa quantitate consistit, *c.* 28. *odi.* 24. *qu.* 1. sed in bona sinceraque offerentis voluntate, *d. c.* 28. *odi.* in fide Christiana, & caritate. *c. odit Deus.* 62. *& c. seq. illi offerunt.* 1. *qu.* 1.

Quod semel Deo oblatum, non revocandum, nec retinendum est. *c.* 3. *sunt qui opes. cum c. seq.* 17. *qu.* 4.

Oblata ad dispositionem Episcopi pertinent sine cujus consensu ab aliis non debent usurpari. *c.* 57. *in canonibus. c.* 59. *quia juxta.* §. *cum ergo.* 16. *qu.* 1.

De rebus Ecclesiæ temporalibus, & quando, & quibus solennitatibus alienari possunt.

Tit. XLI.

HActenus de rebus Spiritualibus: consequenter agendum de *rebus Ecclesiæ temporalibus.*

Circa quas, an, quomodo, & quibus modis alienari possint, considerabimus.

Res Ecclesiæ regulariter alienari nequeunt; sive Prælatus, sive Capitulum, sive quidam ex Capitulo, sive Prælatorum auctoritate, eas distrahant; in tantum ut alienantes, nisi res restituantur, excommunicationis sententiam incurrant. *c. si quis.* 6. *de reb. Eccles. alien.*

Ex causis tamen justis, & debitis sollennitatibus adhibitis, hoc permittitur.

Justæ causæ sunt; 1. *Necessitas æris alieni*; quod ex fructibus Ecclesiæ non potest dissolvi. *c.* 2. *hoc jus.* 10. *qu.* 2. 2. *Pietas*; ut ad redimendos captivos, vel pro alendis pauperibus, tempore caræ annonæ: *c.* 68. *cum redemtor. c.* 71. *gloria. c.* 70. *aurum.* 12. *qu.* 2. 3. *Utilitas*; ut quia alienatur res quæ servando servari non potest, aut quæ magis one-

oneri est, quàm emolumento. *c. 52. fine exceptione. c. 53. terrulas. 12. qu. 2. c. ad aures. 7. de reb. Eccl. alien.*

Res quæ servari non possunt, sine ullis solennitatibus alienari possunt: *d. c. terrulas. Hostiens. in §. quis ex caus. vers. res autem. tit. de reb. Eccles. alien.* quæ servari possunt, sed sunt exiguæ & parum utiles, à solo Episcopo, sine Cleri consensu: *d. c. terrulas.* quæ non tales, non sine solennitatibus requisitis.

Eæ sunt, ut alienatio fiat cum totius Cleri tractatu, consensu & subscriptione, aut saltem tractatu præcedente, ac Prælato cum Capitulo auctoritatem interponente. *c. 1. de reb. Eccles. non alien. in 6. c. 20. non liceat. c. 52. sine exceptione. c. 37. alienationes. 12. qu. 2.*

Quæ si non observentur, alienatio nullius est momenti. *d. c. 1. d. c. non liceat. d. c. sine exceptione. d. c. alienationes.* alienans officio privatur, deponitur, & damnum Ecclesiæ illatum restituere compellitur; *c. 18. monemus. c. 35. Diaconi. 12. qu. 2.* recipiens, rem cum omnibus fructibus perceptis restituit; pretium non recipit; regressum tamen adversus alienantem habet. *c. 2. hoc jus porrectum. 10. qu. 2. d. c. aures. c. 25. Vulterana. 12. qu. 2.*

Alienationis vox, hic, non solùm dominii translationem, sed & juris alicujus constitutionem complectitur. *c. nulli liceat. 5. de reb. Eccles. alien.*

Proinde alienare hic dicitur; non tantùm qui rem vendit, permutat, donat; sed & qui in precarias, emphyteusin, feudum, hypothecam dat.

De quibus omnibus alienandi modis, cùm nobis tantùm sit propositum explicare ea quæ juris Pontificii inprimis sunt propria, non agemus; sed tantum de precariis; utpote quarum non in

jure

jure Civili, sed tantùm Canonico fiat mentio; & spectentur tantùm in rebus Ecclesiasticis. *Pac. Isag. Decret. tit. de precar.*

De precariis.

TIT. XLII.

PRecariæ sunt contractus, quo prædium perpetuò vel ad longum tempus fruendum conceditur, *c. 4. precaria à. 10. qu. 2.* ita ut annua pensio præstetur, *ut colligitur ex Nov. Leon. 13.* & de quinquennio in quinquennium contractus renovetur. *c. 1. hic. c. 5. precariæ de. 10. qu. 2.*

Pro qua renovatione is qui precariæ nomine tenet, quid solvere tenetur; *Laudemium* Doctores vocant.

Est duplum canonis emphyteutici. *d. Novel. Leon. 13.*

Verti debet in rem Ecclesiæ, non lucro Prælati cedere. *d. Novel. Leon. 13.*

Qui hunc contractum cum Ecclesiæ OEconomo, ut fieri solet, init, pro re Ecclesiæ quam accipit, vicissim rem aliam Ecclesiæ donare debet, usufructu quoad vixerit ad certum tempus sibi retento, ut eo finito proprietas ad Ecclesiam transeat. *d. c. precariæ à. 10. qu. 2.*

Differt hic contractus ab emphyteusi, ut species à genere; quoniam emphyteusis dicitur etiamsi non debeat singulis lustris renovari; precariæ verò omnino.

Differt à precario: quia hoc tamdiu conceditur, quoad is qui concessit, patitur; precariæ verò pro voluntate concedentis non revocantur, nisi sint irrationabiles. *c. fin. hic.*

De peculio clericorum, relictis, & successionibus eorum.

TIT. XLIII.

SEquitur ut videamus *de rebus Clericorum propriis*, seu de proprio eorum patrimonio, quod non quatenus sunt Clerici, habent.

Quæ ex proventibus Sacerdotiorum conquisita, ejus censentur esse naturæ, cujus Jure Civili bona peculii quasi castrensis.

Ea Clericus in vita sua, prout vult, administrare & distrahere potest; Non autem testamentario vel successorio nomine alicui heredum relinquere. Nisi forsan cui Episcopus, pro servitiis ac præstatione Ecclesiæ, largiri voluerit. *c. si quis sanè. ult. hic.*

Quia de rebus Ecclesiæ, vel Ecclesiæ intuitu quæsitis, testari prohibetur, cùm illa Ecclesiæ unde provenerunt, debeant remanere. *c.* 1. *de testam.*

Nisi ex privilegio, consuetudine, vel aliâ rationabili causâ, ea ad Clericum pertineant. *c. præsenti. §. porro. de offic. ordin. in* 6.

Præsumitur de bonis Ecclesiæ quæsitum, quicquid à Rectore Ecclesiæ, tempore promotionis nihil habente, quæsitum est. *d. c.* 1.

Contra quam præsumtionem admittitur probatio. *can.* 21. *sint manifesta.* 12. *qu.* 1. *c.* 1. *&* 2. *caus.* 12. *qu.* 3.

De his quæ aut paternæ successionis, vel cognationis intuitu, seu consanguineorum vel amicorum munere, respectu non habito ad Ecclesiam, ad Clericum pervenerunt, liberè testari potest. *c. quia non.* 9. *de testam.*

Si sine testamento decesserit, ea deferuntur cognatis secundum legitimæ successionis ordinem: *c. fin.*

c. *fin.* 12. *qu.* 5. Si verò cognatos non habuerit, Ecclesiæ vindicantur. *d. c. fin.*

Si omnia Clerici bona ita sunt confusa, ut quid patrimoniale, vel ab Ecclesia sit, secerni non possit; in quatuor partes ea dividentur: & una pars Ecclesiæ, altera Episcopo, tertia pauperibus, quarta parentibus idoneis assignabitur. *c. sanct.* 2. *de success. ab intest.*

In beneficia & alia bona Ecclesiastica nullo consanguinitatis jure succeditur. *c.* 1. *de prabend. can.* 7. *Apostolica.* 8. *qu.* 1. *c. conquerente.* 4. *c. præsentium.* 3. *c. ex transmissa.* 7. *de filiis presbyt.* Beneficiati enim tantùm censentur usurarii, vel ad summum usufructuarii. *d. c. præsenti. de offic. ordin. in* 6.

Quod diximus, Clericum de rebus patrimonialibus testari posse; non trahendum ad Religiosos tria substantialia; scilicet paupertatem, obedientiam, & castitatem; professos: *c.* 2. *de testam. & c.* 11. *non dicatis.* 12. *qu.* 1. etiamsi sint Abbates. *d. c. & d. can.* Quia qui monasterium ingrediuntur, se & sua Deo & monasterio dedicant. *can.* 7. *quia ingredientibus.* 19. *qu.* 3.

Eremitæ tamen, qui nulli monasterio & regulæ se dedicarunt, testari, quia proprium habent, possunt. *can. perlatum.* §. *è contr.* 19. *qu.* 3.

De Testamentis.

Tit. XLIV.

Occasione ejus, quod superiori titulo diximus, Clericum posse de rebus patrimonialibus testari, propria quædam circa materiam testamenti præcepta, jure hoc Canonico, contra leges Civiles introducta, enarrabimus.

Est testamentum novissima voluntas quæ tempore mortis suprema invenitur.

Valet hoc jure coram proprio Presbytero, & duabus vel tribus aliis personis idoneis factum. *c. cum esses. 10. hic. contr. l. 12. C. de testam.*

Qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem confert, non decedit intestatus, *c. cum tibi. 13. eod. contr. l. illa institutio. ubi Gloss. ff. de hered. inst.*

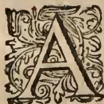
Res aliena legari non potest. *c. filius noster. 5. hic. ubi Abb. contr. §. 4. Inst. de legat.*

Liberi fideicommisso gravati, & legitimam, & quartam Senatusconsulto Trebelliano debitam detrahunt. *c. Raynutius. 16. c. Raynaldus. 18. hic.*

FINIS LIBRI SECUNDI.

ARNOLDI CORVINI
à BELDEREN J. U. D.
JUS CANONICUM,
PER
APHORISMOS
Strictim
EXPLICATUM.
LIBER TERTIUS.

De Judiciis.
TITULUS I.

Bsolutis duobus hujus Juris objectis, *personis* puta & *rebus*; restat explicandum tertium, puta *judicia*.

Judicium, est legitima controversiæ apud Judicem tractatio & dijudicatio. *arg. c. forus.* 10. *de verb. signif.*

Est vel *Ecclesiasticum*, vel *Seculare*; *Ordinarium*, vel *Extraordinarium* seu *Summarium*.

Ecclesiasticum est, quod coram Judice Ecclesiastico, inter personas Ecclesiasticas, vel saltem contra personam Ecclesiasticam (siquidem Actor sequitur forum Rei), aut de causa Ecclesiastica agitatur. *c. decernimus.* 2. *hic. c. causam matrimonii.* 16. *de offic. deleg. c. fin. de foro compet.*

Seculare est, quod coram Judice Laïco, inter personas seculares, de causa seculari exercetur. *d. c. decernimus.*

Ordi-

Ordinarium, in quo exquisito & solenni juris ordine servato proceditur; ut puta, *libellum porrigendo, litem contestando, & alia à jure præscripta faciendo*. De quibus infrà latiùs.

Extraordinarium seu *Summarium* est, quando non in figura judicii, sed ex Judicis officio, per modum inquisitionis, vel denuntiationis, vel aliàs de plano, ex æquitate, proceditur. *c. super his.* 16. *& c. qualiter.* 17. *de accusat. de quo infrà tit. ult.*

Est & judicium aliud *Civile*; cujus finis privatum commodum respicit; de quo hoc libro agemus: aliud *Criminale*; quod publicum interesse, publicamque vindictam respicit. *Dd. in rubr. hic.* Et de hoc lib. 4. tractabimus.

Constituunt judicium, *Judex*, *Actor*, *Reus. d. c. forus. verb. in omni.* 10. *de verb. signif.*

Pro quibus aliæ personæ accedere possunt, ad tres tamen illas pertinentes, ut, *Procurator*, *Advocatus*, *Testis*, &c. pro litigantibus; pro Judice, *Vicarii*, *Consiliarii*, *Assessores*, *Notarii*, *Amanuenses*, *Apparitores*, &c.

De Judice.

TIT. II.

JUdex, est persona, quæ Jurisdictioni præest, ac populo, juxta legis præscriptum, locique consuetudinem, jus dicit. *c. forus.* 10. §. *judex. de verbor. signif.*

Est vel *Ordinarius*, vel *Extraordinarius* sive *Delegatus*.

Ordinarius est, qui jure suo, vel superioris beneficio, jurisdictionem universaliter potest exercere; ut Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes, jurisdictionem à Papa habentes. *c. omnes.* 1. *dist.* 22.

Hic

Hic poteſt quocunque in diœceſis ſuæ loco non exemto, per ſe, aut per alium, pro tribunali ſedere; cauſas ad forum Eccleſiaſticum pertinentes audire; perſonas Eccleſiaſticas, ſi earum merita expoſcant, capi, & in carcerem detrudi, jubere; cæteraque ad officium ejus ſpectantia exercere. *c. cum Epiſcopus. 7. de offic. ordin. in 6.*

Archiepiſcopus, etſi in omnes provinciæ ſuæ Suffraganeos Juris habeat dictionem; in eorum tamen ſubditos, paucis articulis exceptis, poteſtatem non habet. *c. paſtoralis. 11. in princ. ubi Gloſſ. de offic. ordin.*

Sic & Patriarcha non poteſt de cauſis eorum cognoſcere; qui Archiepiſcopi ſui vel Epiſcopi ſub ditione ſunt. Niſi appellatione ad eum legitimè interpoſitâ, aut conſuetudinis alicujus aut privilegii jure. *c. duo ſimul. 9. eod.*

Extraordinarius Judex eſt, qui non jure ſuo, vel ſuperioris beneficio, ſed vel ex partium conſenſu, ut *Arbiter*, *de quo infrà*, vel ex ſuperioris commiſſione, ut *Delegatus*, alicujus cauſæ judicialem cognitionem recipit. *c. ſanè quia. 91. c. cum olim. 33. de offic. deleg.*

Delegare Judicem poſſunt, & Ordinarii, & Papæ Delegati; Licet dati ſint ex officio, vel de partium conſenſu, vel cum clauſula, *Quod ſi non omnes, &c. c. fin. eod.* Non Delegati Ordinariorum; niſi cauſarum univerſitas delegetur. *c. in literis. 29. eod.*

Qui delegantur, debent eſſe homines liberi, maſculi, ætatis legitimæ, id eſt, viginti annorum, *c. cum vigeſimum. 41. eod.* ingenio & judicio præditi, providi, periti, juriſdictioni Delegantis ſubditi, perſonæ Eccleſiaſticæ; licet ſimplices ſint Clerici, ſi ab Ordinariis delegentur: ſi à Papa, aut ejus Legato; debent aliqua in dignitate vel perſonatu eſſe conſtituti, aut ſaltem Eccleſiæ alicujus cathe-

cathedralis esse Canonici. *c. statutum.* 11. *vers. sancimus. & ibi Gl. de rescript. in 6.*

Hinc est, quod principalis Episcopi Officialis, & Religiosus conventualem Prioratum obtinens, à Sede Apostolica & ejus Legato delegari possit, non Officialis foraneus, aut Religiosus monasterii sui Prior claustralis. *Clem. etsi.* 2. *de rescript.*

Delegari quidam impediuntur *Naturâ*, quidam *Lege*, quidam *Moribus*.

Naturâ; surdi, muti, *c.* 1. §. *tria sunt.* 3. *qu.* 7. perpetuò furiosi, *d. c.* 1. *vers. & qui perpetuò.* minores viginti annis. *d. c.* 1. *vers. & impubes. d. c. cum vigesimum.* 41.

Lege; qui Senatu moti, *d. c.* 1. *vers. Lege qui.* infames. *c. licet ex.* 47. *de testibus. c.* 2. *infames.* 3. *qu.* 7.

Infames sunt, hæretici, fures, sacrilegi, capitalibus criminibus irretiti, sepulcrorum violatores, & qui se Episcopis opponunt, incestuosi, homicidæ, perjuri, raptores, malefici, venefici, adulteri, anathematizati, & omnes quos Ecclesiasticæ & civiles leges infames pronunciant. *c.* 17. *infames.* 6. *qu.* 1. *c.* 9. *hi qui Episcopos.* 3. *qu.* 4.

Moribus impediuntur delegari; feminæ, servi. Quia receptum ne civilibus officiis fungantur. *d. c.* 1. *vers. moribus. c. ad probandum.* 24. *de sentent. & re jud. c.* 17. *mulierem.* 33. *qu.* 5.

Non tantum unus, sed & duo, tres, vel plures, ad eandem caussam Judices dari possunt: idque vel *simpliciter*, vel *clausulâ aliquâ adjectâ*.

Si *simpliciter*, tum unus, vel aliqui ex ipsis, sine aliis, vel sub delegatione eorum, in delegatæ caussæ cognitione, procedere, & sententiam ferre non possunt; si fecerint, illa ipso jure erit nulla. *c. cum causa.* 22. *de offic. deleg.*

Dixi, *sine aliorum subdelegatione*; Quia qui impediti, loco suo alios subdelegare possunt; quos

si

si Collegæ non admiserint, processerintque, processus fiet irritus. *c. quamvis. 6. & Abb. in c. coram. 34. eod.*

Si delegatio pluribus facta, cum Clausula, *Si non omnes interesse potuerint, reliqui nihilominus exequantur*; vel cum Clausula, *Si ambo interesse nequiverint, unus ex illis cognoscat*; tum, si unus vel plures interesse non possint, vel non velint, dummodò per nuncium aut literas de hoc constet; cæteri ad causæ cognitionem procedere possunt; nec impediti delegati subdelegatum admittere tenentur. *c. cum causa. 22. c. cum super. 23. c. prudentiam. 21. §. adjicimus. eod.*

Si unus tamen negotium inchoaverit, alii se intromittere non possunt; Nisi is qui prævenit, postmodum justa aliqua causa fuerit negotium finire impeditus, aut dolosè detrectet procedere. *c. cum plures. 8. eod. in 6.*

Jurisdictio ab eo, vivo delegante, fundata, & aliis, eo, & mandatore mortuo, competit. *d. c. cum plures. 8.*

Fundatur hoc jure jurisdictio etiam solâ citatione. *c. gratum. 20. eod. c. 28. anteriorem. 2. qu. 6.*

Delegari possunt, & *principium*, & *medium*, & *finis causæ. c. super quæstionum. 27. §. intentionis. eod.*

Principium; ut si citatio vel litis contestatio delegetur. *c. 28. pastoralis. eod. & d. c. super quæstionum. §. 1.*

Medium; ut si totius causæ examinatio, à tempore litis contestatæ, usque ad sententiam, committitur. *c. cum, te consulente. 19. & d. c. super quæstionum. 27. §. nos autem. & §. intentionis. eod.*

Finis; cum diffinitiva sententia, reservatâ executione, delegatur. *d. c. super quæstionum. §. verum.*

Debet delegatus mandati formam, si præscripta;

pta; *c. venerabilis.* 37. *eod. c. cum dilecta.* 22. *de rescript.* si non; juris diligenter servare. *c. ex parte tua.* 13. *& d. c. super quæstionum. de offic. deleg.*

Eo tamen ipso, cui aliqua causa committitur, & plena ei tributa censetur potestas, super omnibus quæ ad ipsam causam pertinent, & omnium sine quibus officium suum exercere non potest; licet delegationis literæ hoc non contineant: ut partes compellere & severitate Ecclesiasticâ contumaces coërcere possit; *c. præterea.* 5. *c. suspicionis.* 39. *eod.* si nulla à jure in eos qui judicio ipsius parere contemnunt, pœna statuta; eam arbitrio suo pro delicti & causæ qualitate statuere, *c. de causis.* 4. *in fin. eod.* alio, quàm in mandato expressus, loco, mandatum executioni mandare, necessariâ aut probabili ratione hoc suadente. *c. statuimus.* 13. *eod. in* 6.

Si Delegatus, ob absentiam suam, causam aliis delegaverit, Subdelegatus & eo mortuo (cum & tunc abesse censeatur) eam, si Delegato vivente jurisdictione uti cœperit, definire potest: ut & si ipsi vices demandatæ, donec Delegatus eas duxerit revocandas. *c. si delegatus.* 7. *eod. in* 6.

Potest enim Delegatus re adhuc integrâ, mandatum quo causam alii delegaverit, pro arbitrio revocare; *c. quamvis.* 6. *eod. in* 6. &, illo defuncto, causam resumere. *d. c. quamvis.* 6.

Delegatus Papæ potestatem habet non solùm in partes, sed etiam in alios, qui Jurisdictionem suam impediunt; etiamsi se sint multò superiores. *c.* 1. *& c. sanè quia* 11. *eod.*

Potest etiam Subdelegatum, nisi malitiosè se exoneret, ad causam suscipiendam compellere: in coactione tamen dignitatis & personæ ratione habitâ. *c. pastoralis.* 21. *eod.*

Sententiam à se latam exequitur; etiam usque ad annum: Delegatus Ordinarii, sententiam suam

non

non exequitur, sed ipse Ordinarius; licet sententiam sciat esse injustam. *d. c. pastoralis.* §. *quia verò. c. quærenti.* 26. *c. significasti.* 7. *eod.*

Sententia diffinitiva, ubi executioni mandata, expirat Delegati jurisdictio. *c. in literis.* 9. *eod.*

Sed & ea aliis modis finitur; ut *revocatione, morte, impedimento, temporis lapsu, contrario rescripto, recusatione.*

Revocatione; ut, cùm Delegans, re integrâ, id est, antequam Delegatus jurisdictione mandatâ uti cœpit, mandatum revocat. *c. quamvis.* 6. *eod. in* 6.

Morte; ut si re integrâ, Delegans, aut Delegatus, aut is qui rescriptum impetravit, aut is contra quem impetratum, decedant. *c. significavit. de rescript. & ibi Gl. & Dd. c. cæterum. de rescript. Gl. in c. in literis.* 9. *c. licet.* 30. *de off. jud. deleg.*

Impedimento; ut si Delegatus, impedimento aliquo, sive juris; ut, *quia infamis, c. sciscitatus.* 13. *de rescript. c.* 1. 3. *qu.* 7. &c. sive facti, ut, *quia infirmus*; Delegationis negotio interesse impediatur.

Temporis lapsu; ut, si dies, intra quem causa ex mandati forma debuerat terminari, sit lapsa, nec à partibus prorogata. *c. de causis.* 4. *in princ. de offic. deleg.*

Contrario rescripto; puta si in eo prioris expressa fiat mentio. *c. cæterum.* 3. *de rescript. Gl. in d. c. in literis.*

Recusatione; cùm judex datus (idem & hoc jure, in Ordinario, *c.* 4. *de foro comp. c. cum speciali.* 61. *in princ. de appellat.*) ab altero litigatorum, non ex sola suspicione, ut jure Civili; *l. apertissimi.* 16. *l. ult. C. de judic.* sed justa suspicionis causa, removeri postulatur. *d. c.* 4. *c. inter monasterium. de sent. & re jud. d. c. cum speciali. vide infra de recusat. tit.* 36.

Ju-

. Jurisdictio Judicis Delegati, si expirat in termino peremtorio, quem partibus adsignavit, post congruam peremtorii horam, contumacem non expectabit; si non expirat, potest expectare in diem alteram, & iterum citare. *c. consuluit. de offic. judic. deleg.*

De in jus vocando.

TIT. III.

DIximus in genere de judiciis, & ejus occasione de Judice: restat, ut explicemus judicii *præparatoria, principium, media, finem.*

Præparatoria judicii futuri sunt, *in jus vocatio, libelli oblatio, reconventio,* seu *mutua petitio.*

Primò agendum de *in jus vocando*; seu *Citationibus*; quia ex omnium judiciorum instituendorum sunt fundamentum; utpote sine quibus omnia, quæ in negotio aut loco adversus absentes aguntur, viribus careant. Nam neque civilis, neque naturalis ratio quenquam indefensum judicari permittit. *Gloss. pen. can. Ecclesia Sanctæ Mariæ.* 10. *de constitut.* Unde nullo modo tolli possunt. *Clem. pastoralis. de sent. & re judic. ubi Dd.*

Est *citatio*, actus judicialis, seu judicii præparatorius, quo is, quem coram sisti opus est, judicis mandato legitimè vocatur, juris experiundi gratiâ.

Partes ejus sunt tres; *Præceptio Judicis*; *c.* 1. §. *contrahentes. de foro comp. in* 6. *Marant. in spec. aur. c. de citat. num.* 51. de qua debet apparere; non enim præsumitur: *Felin. ad c. quoniam. de probat.* nisi alia sit consuetudo: *Corn. consil.* 95. *lib.* 4. *Verbalis citatio*; quam Nuncius exequitur; & ejusdem *nuncii relatio. Marant. d. loc. num.* 55. *Felin. ad c. gratum. col.* 3. *de off. deleg.*

Quæ ex actis apparere debet: alioqui Citatio nullius

nullius momenti est. *Specul. de citat. §. sequitur. num.* 11.

Nuncio hac in re creditur, utpote jurato, & de suo officio testificanti, donec contrarium ostendatur. *Gl. 2. in c. cum à nobis. 21. de testib.*

Est Citatio *vel Juris, Clem. 2. de pœn.* cum Lex, vel Canon, certum dierum terminum, intra quem quis ad actum aliquem exercendum se judicio debeat sistere, vel adesse statuit: *ut in c. 1. & c. quam sit. 6. vers. cupientes. de elect. in 6. in c. quamvis. de offic. ordin. c. 1. de appell. in 6.* Vel *Hominis*; cum mandato Judicis in jus vocatur. *ut in c. cum dilecti. 6. de dolo & cont. c. veniens. 15. de accus.*

Utraque vel est *Generalis*, qua quicunque sua interesse putaverit, negotio ut adsit, & in jus veniat, admonetur, *ut in c. 1. de electiон. in 6. Host. & Innoc. in c. dilecti. de except.* Vel *Specialis*, qua persona certa, & vocandi causa exprimitur.

Hæc est vel *Verbalis*, eaque aut *Publica*, aut *Privata*; vel *Realis*.

Verbalis est, quæ fit verbo; *Publica*, cum publicè, affixis citationis literis, *Felin. in c. quoniam. §. porro. Ut lite non contest.* (*Edictalis* dicitur) aut per præconem, campanam, vel tubam; *Marant. part. 6. cap. de citat. num. 98. Privata*, cum quis privatim per nuncium, partem, vel Notarium, ad domum citatur. *arg c. Circumcelliones. 23. qu. 5. & c. cum parati. 19. de appellat.*

Realis est, cum fit personæ citandæ apprehensio. *c. si clericus. 15. de sent. excomm. in 6.*

Edictalis citatio tum demum fieri potest, si quis alio modo citari nequeat; *c. causam quæ. 3. de dolo & contum. Clem. 1. de jud.* ut si citandus per se, vel per alios efficiat, ne citatio possit ad se pervenire; *d. Clem. 1. & c. ex tuæ. 11. de cleric. non resid. c. Romana. 1. §. contrahentes. de foro compet. in 6.*

in 6. si locus ubi citari debet, non est tutus; *d. Clem. 1. c. statuimus ut is. 13. de offic deleg. in 6. Clem. un. de foro comp. Clem. causam. 3. §. verum. de electίon.* si citentur omnes quorum interest. *c. fin. de elect. in 6. Felin. d. c. quoniam. §. porro.*

Fieri debet in locis vicinis; *d. Clem. un. & c. ubi periculum. 3. §. porro. de elect. in 6.* in locis remotioribus affixa citatum non arctat. *d. Clem. causam. §. fin.*

Vicina loca intelliguntur, quæ domicilio citandi ita vicina sunt, ut verisimiliter citationis notitiam habere possit. *l. dies cautioni. 4. §. toties. 6. ff. de damno infect.*

Fit omnis citatio jussu Judicis, per apparitorem, ad instantiam & postulationem litigatoris; citra quam Judex neminem citare debet in causis privatis, *c. significasti. 18. verb. petitionem. de foro comp.* potest in publicis. *c. qualiter. 24. de accus. Socin. de citat. art. 6. num. 2.*

Citare possunt, sed non extra locum, ubi judicare tenentur; *c. fin. §. conservatores. & c. statutum. 11. §. in nullo. de rescript. in 6.* Judices Ordinarii; & Delegati, *c. 1. de caus. poss.* Non tamen hi per Edictum; Nisi hoc aut ex consuetudine, aut speciali concessione habeant. *c. cum contingat. 13. in fin. de foro compet. ubi Gl. in verb. vel consuetudine. c. dilecti. 4. de arbitr. ubi Gl. in verb. consuetudinem. Gail. 1. obs. 57. num. 13.*

Citari debent omnes quorum interest, quorumque causa agitur: *Marant. d. loc. num. 2. 3. 4.* præsentes personaliter, absentes ad domum habitationis. *c. causam quæ. 3. de dolo & contum. ubi Gl. in verb. ad domum. & commun. Canonistæ.* Non tamen, nisi veniâ prius impetratâ, personæ quibus reverentia debetur; sub pœna quinquaginta aureorum. *c. 58. Episcopus, qui mancipium. 12. qu. 2.*

Citatio facienda non modò in singulis causis, sed

ſed ſingulis etiam cauſarum actibus & partibus expediendis; ſi quidem in iis cognitione opus ſit. *c.* 1. *de cauſ. poſſ. c. inter. de major. & obed. Clem. paſtoralis. de ſent. & re jud.*

Certis tamen caſibus ad totam cauſam fieri poteſt citatio, ut ſi fiat ad locum remotum, non ſi ad propinquum. *c. cum dilecti.* 6. *de dolo & contum. ubi Panorm. num.* 5. *& c. auditis.* 8. *num.* 7. *de procur. c. tum ex literis.* 5. *§. fin. de in int. reſt. ubi Gl. in verb. locorum diſtantiam.*

Citatio ut valeat, debet committi à Judice, *c. ex parte.* 33. *de reſcript. Felin. in c.* 1. *de judic.* competente; *d. Clem. Paſtoralis. Panorm. in c. præterea.* 2. *num.* 16. *de dilat.* eam nuncius, juxta præſcriptum ſuæ commiſſionis, exequi; *c. venerabili.* 37. *de off. deleg. d. c. cum dilecti.* in perſonam, ſi illa haberi & inveniri poteſt; ſi non, ad domum, aut affixâ citationis ſcripturâ.

Ea continere debet; 1. *Nomen Judicis citantis*; 2. *Nomen & cognomen ejus qui citatur.* 3. *Illius ad cujus petitionem fit.* 4. *Cauſam propter quam fit citatio.* 5. *Locum judicii.* 6. *Diem & terminum comparendi.*

Nomen Judicis citantis; ut citatus poſſit cognoſcere, utrum à competente judice ſit citatus; citatio juſſu judicis ſit facta; judex ſit delegatus, an Ordinarius.

Delegati enim citatio, ad hoc ut citatum ad comparendum arctet, non valet; niſi literas, tenorem commiſſionis ſuæ continentes, inſeruerit. *c. cum in jure.* 31. *de offic. deleg. & Innoc. num.* 4. *Panorm. num.* 5. *Felin. num.* 5.

Nomen & cognomen citandi exprimi debet: ut æquivocatio evitetur; ut citatus cognoſcat, utrum citatio ipſum concernat; ut actor amplius variare nequeat. *c. cum in multis.* 2. *in fin. de reſcript. in* 6. *ubi Gloſſ. in verb. quorum. & verb.*

nomina. c. pastoralis. 13. *c. significante.* 34. *de rescript.*

Nomen & cognomen citantis, ut citatus de eo qui ipsum citari curavit, sit certus, ad hoc ut deliberare secum possit, an contendere vel cedere velit: *c. fin. de rescript. ubi Gl. in verb. ejusdem nominis.* ut intelligere queat, citationem non ex officio Judicis, sed ad instantiam citantis, esse factam. *vid. Panorm. in c. prout. 4. n. 9. de dolo & contum. & in c. pen. n. 2. 4. de foro compet. Ratio est in c. bona memoria. 3. de post. prał. & Gl. ibid. in verb. curavimus.*

Causa ob quam quis citatur, exprimenda, ut super quo convenitur, se possit instruere. *c. praterea. 2. de dilat. ubi Gl. in verb. plenè potuit. c. cum dilecti. 6. de dol. & contum. ubi Gl. in verb. quadam. Clem. 2. ut lite pend. & ibi Gl. in verb. plenè.*

Locus judicii exprimi debet; ut intelligere citatus possit, an Judex fines jurisdictionis excedat; *c. statutum. 11. §. in nullo. de rescript. in 6. c. pen. de off. Vicar.* an locus, ut esse debet, sit tutus, *Clem. pastoralis. §. notorium. de sent. & re jud. c. accepimus. 6. de fid. instr. ubi Gl. verb. securo. c. ex parte. 47. de appell. c. accedens. 2. ut lit. non cont. c. cum persona. 7. de privil. in 6.* non pestiferus. *Gl. in Clem. 1. §. sanè prioratus. in verb. rationabilis. de statu monach. Felin. d. c. accedens. 2.*

Sed hoc intellige de citatione Judicis Delegati; non Ordinarii; quia certum tribunal habet. *Philip. Franc. in c. cum parati. 19. de appell.*

Dies & terminus comparendi debet exprimi; ut citatus sciat, an dies juridica sit, an feriata; ad quam comparere non tenetur; sed demum die sequente: *c. cum dilecti. 6. de dol. & cont. ubi Panorm. num. 4. & in c. veniens. 15. de accusat. num. 5.* an sit congruus, ut ad locum destinatum pervenire commodè possit. *d. c. cum dilecti. 6.*

Fieri

Fieri debet citatio tribus Edictis, intervallo decem dierum discriminatis; vel uno peremtorio, tantum temporis, quantum tria Edicta, continente; si quidem id sit necessarium; puta propter viarum distantiam; vel res celeritatem desideret. *c. tum ex literis. 5. §. fin. de in int. rest. c. cum dilecti. 6. de dol. & cont. c. 1. de dilat.*

Quod tempus peremtorium Judex non nisi ex justa causa, in citatione exprimenda, *Abb. in c. 1. in ult. not. de dilat. Lanfr. in c. quoniam. in verb. citationis. vers. sed quaero. de probation. Innoc. in c. ad petitionem. 22. de accus.* abbreviare potest, aut debet. *Dd. in c. 1. de dilat.*

Citatione factâ legitimè, reus in judicium debet comparere, & causam suam defendere; *c. proposuisti. 19. de foro compet.* non tenetur si illegitimè; *c. fin. de feriis. Gl. in c. de causis. 4. §. illis. in verb. venire. de offic. deleg. & in c. veniens. 15. in verb. propter. de accus. Felin. in c. illud. de praesumt.* Convalidatur tamen ea citatio, si id sponte faciat. *Clem. causam. §. fin. de elect. Felin. in c. illud. 8. num. 8. de praescript.*

Nonnunquam, etiam legitimè citatus comparere non tenetur; ut si spoliatus, nec restitutus; *c. 1. & c. 6. prius ergo. 3. qu. 2.* si facto adversarii impeditus; ad majus Tribunal vocatus; vinculis, aut infirmitate detentus; aut aliis similibus causis implicatus. *c. quoniam. 5. §. si autem de carnali. ut lite non contest.* Impedimento tamen cessante, sui copiam judici, quantò citiùs potuerit, facere debet. *c. cum dilecti. 6. de dolo & contum.*

Qui citatos ad Curiam Romanam, ne sedibus convenientibus ibi se sistere possint, detinent; & qui citati, ne ibi tempore statuto venirent, se capi curant, beneficiis Ecclesiasticis privantur. *Clem. multorum. 2. de poenis.*

Operatur citatio praeventionem; *c. proposuisti. 19. ubi*

19. *ubi Socin. de foro comp. Gl. in Clem.* 1. *de judic.* perpetuat jurisdictionem, *c. gratum.* 20. *c. relatum.* 19. *de offic. deleg. Clem.* 2. *ut lite pend.* & actionem; *d. c. gratum.* 20. *cum seq. Clem.* 1. *&* 2. *ut lit. pend.* suspendit Judicis potestatem per intervallum termino datum; *c. cum inter.* 16. *de elect.* inducit litis pendentiam.

Litem pendere dicimus, postquam à Judice competente citatio emanavit & ad partem citatam pervenit, vel per eam factum fuit, quominus ad notitiam ejus pervenerit. *Mynſ. cent.* 4. *obſ.* 26. *per Clem. cum lite. ut lite pend.*

De foro competente.

TIT. IV.

VOcati Reus, ut suprà diximus, debet ad *Judicem suum competentem.*

Actor enim sequi debet forum Rei. *c. cum ſit.* 8. *c. ſi clericus.* 5. *hic. c.* 15. *experientia.* 11. *qu.* 1.

Forum, est locus vel sedes, in qua lites & controversiæ judiciales exercentur. *c. forus.* 10. *de verb. ſignif.*

Illud quis sortitur, vel *ratione domicilii*, vel *privilegii*, vel *rei controverſa ſitus*, vel *delicti*, vel *contractus*, vel *cauſa*, vel *continentia*, & *cauſarum affinitatis.*

Ratione domicilii, originis, si ibi reperiatur; *Canon. Dd. in c. fin. hic.* habitationis, *c. cum ſit generale.* 8. *eod.* sive ibi reperiatur, sive non: *Gloſſ. in c. cauſam.* 3. *in verb. ad domum. de dol. & cont.* &, licet domicilium post judicium cœptum immutetur. *text. & Gl. in c. propoſuiſti.* 19. *verb. præventus. hic.*

Ratione privilegii, Clerici etiam in minoribus ordinibus constituti, *c.* 2. *eod. ubi Dd. c. clerici.* 8. *de judic.* regulariter coram Judice Ecclesiastico

tam

tam à Clerico quàm Laïco conveniri debent: *c. cum nobis ab homine.* 10. *de judic. c. cum sit generale.* 8. *c. si diligenti.* 12. *c. cum contingat.* 13. *hic.* nec ei possunt renunciare. *d. c. si diligenti.* 12. §. *fin. ubi Gl. in verb. manifestè. c. significasti.* 18. *in verb. Clerici. eod.*

Forum tamen seculare nonnullis casibus sortiuntur, ut, si lis sit de feudo. *d. c. si diligenti.* §. *fin.* tum enim conveniri possunt coram Judice Laïco, puta feudi Domino, aut Curiæ paribus: *c. verum.* 7. *c. ex transmissa.* 6. *hic. c. cæterum.* 5. *de judic.* Si res, de qua inter Clericum & Laïcum quæstio, sub Judice Laïco sita: *c. fin. hic. Socin. in c. sanè si Episcopi.* 3. *n.* 3. *eod.* Si super possessorio vel quasi agatur: *Guid Pap. decis.* 1. *num.* 1. *&* 2. *Covar. resol. pract. cap.* 35. *cum seq.* Si Clericus ratione officii, ut quia tutor, curator, procurator Laïci fuit, conveniatur: *Socin. ad rubr. hic. num.* 1. *&* 15. *& in c.* 1. *eod. num.* 52. *cum seq.* Si Laïco in lite succedat. *Panorm. & Felin. in c. quia de judic. Boër. decis.* 69. *per c. proposuisti.* 19. *hic. vid. Gail.* 1. *obs.* 37.

Ratione rei controversæ forum quis sortitur, ubi ea sita. *c. fin. hic. c.* 6. *ubicunque.* 13. *qu.* 2.

Ratione delicti, in loco ubi reperitur & deprehenditur. *d. c. fin. & ibi Canon. & præcipuè Panorm. num.* 29. *cum seq. & Socin. in c. postulasti.* 14. *eod.*

Ratione contractus, si ubi contraxit reperiatur. *c.* 1. §. *contrahentes. hic. in* 6.

Ratione causarum, quia causæ Ecclesiasticæ & spirituales in foro Ecclesiastico tractandæ: *c. contingit.* 8. *ubi Dd. de arbitr. c. si clericus.* 5. *c. quod clericis.* 9. *c. ex tenore.* 11. *hic.* temporales, sive civiles, sive criminales, in foro seculari, *c. licet.* 10. *eod.* nisi secularis justitiam facere negligat: *Socin. in d. c. licet.* feudales in judicio feudali. *c. verum.* 7. *c. ex transmissa.* 6. *eod.*

Ratione continentis causæ, quia ea non est dividenda. *c. pen. de in int. rest. c. de prudentia. 3. & seq. de don. inter vir. & ux.*

Continentes causæ dicuntur, quæ communem judicationis rationem habent, ut una sine altera non facilè possit definiri. *Jas. in l. nulli. 10. C. de judic.*

Ad fundandum judicium sufficit allegasse causas & qualitates jurisdictionem tribuentes, etiamsi non sint veræ, modò de falsitate evidenter non constet. *Felin. in c. si Clericus Laicum. 5. n. 2. hic. Mynsf. cent. 1. obs. 9.*

De Pactis.

TIT. V.

AD forum competens vocati, quia nonnunquam, judiciorum metu, ad *pacta* & *transactiones* veniunt, aut ad *arbitros* declinant, pauca de iis & pro ratione instituti nostri, videamus.

Pactum, hoc jure, *c. pactum. 11. de verb. signif.* dicitur, inter partes ex pace conveniens scriptura, vel sine ea, *Gl. in d. c. pactum. verb. scriptura.* legibus ác moribus comprobata sententia.

Pacisci de rebus Ecclesiasticis possunt ii, quibus eas sine consensu Capituli vel superioris Prælati, alienare concessum. *c. fin. hic. in 6.*

Pacisci potest de dignitatibus, prælaturis, & omnibus beneficiis, tam curatis quàm non curatis: de rebus quæ in commercio sunt, sive sint præsentes, sive absentes; modò ex earum conventione nec *periculum animæ*, nec *turpitudo*, nec *impossibilitas*, nec *Ecclesiæ damnum* inferatur: tunc enim pacta non valent.

Periculum animæ infertur; si pacto beneficium pro pecunia resignetur; quia committitur simo-

nia. *c. cum pridem* 4. *hic.* si fiat de succedendo post mortem Prælati in ipsius Ecclesia; *c. accepimus.* 5. *eod.* aut aliis spiritualibus obtinendis. *c. fin. eod.*

Turpitudo infertur; cum quis promittit se crimen aliquod commissurum; aut de crimine commisso non acturum. *c. 8. unusquisque. c. 5. in malis promissis, c. 12. non semper promissa. c. 17. diffinitio. c. 20. si ad peccatum. c. 21. mulier. 22. qu. 4.*

Impossibilitas; cum rei in pactum deductæ commercium per rerum naturam haberi non potest. *c. fin. hic.*

Ecclesiæ damnum infertur; cum quid Ecclesiæ reditibus detrahitur, vel ei gravamen adjicitur, vel aliquod præjudicium fit. *c. plerique. 7. eod. c. 42. si quis Laicus. 16. qu. 1.*

Cætera pacta, etiam nuda, quæ hæc vitia non incurrunt, hoc jure obligant, & ad agendum & excipiendum sunt efficacia; *c. 66. quicunque. 12. qu. 2. c. 1. & 2. hic. c. 8. puellæ. 20. qu. 1. c. 23. innocens. 22. qu. 4. c. 30. Eleutherius. 18. qu. 2.*

Nisi conditio pacti defecerit; *c. pervenit. 3. & c. sicut. 29. in fin. de jurejur.* Pontifex ex causa à promissione absolverit; *ut in c. 2. auctoritatem. c. 3. alius. & c. 4. nos sanctorum. 15. qu. 6. c. 2. de voto.* qui pactum vult impleri, ex sua parte non impleverit. *d. c. pervenit. d. c. sicut. §. fin. c. quemadmodum. 25. de jurejur.*

Derogant etiam pacta Apostolicis privilegiis & indultis in favorem paciscentium & renunciantium; *c. ex multiplici. 3. de decimu. c. Clem. dudum. 2. de sepult.* nocent tantum paciscentibus, non aliis; *c. præterea. 8. de censib. c. veniens. 8. c. de cætero. 5. de transact.* nec faciunt præjudicium superioribus.

Semper enim in omni pacto & juramento excepta

cepta censetur superioris auctoritas. *c. venientes.* 19. *ea te credimus.* 22. *de jurejur. c. constitutus.* 19. *de rescript.*

De transactionibus.

TIT. VI.

TRansactio, est rei dubiæ & litis incertæ, neque finitæ, aliquo dato vel remisso, conventa decisio.

Transigi de rebus Ecclesiasticis possunt, qui paciſci; ut Prælati, sed cum consensu Capituli, Superioris. *c. contingit.* 3. *c. de cætero.* 5. *c. veniens.* 8. *hic.*

Transigi de rebus temporalibus & spiritualibus, de quibus lis est, vel futura esse possit; *c. super eo.* 7. *eod.* ita tamen, quoad has, si ut proprietates in litigium deducantur. *c. ad quæstiones.* 6. *de rer. permut. c. statuimus.* 2. *hic.* (Et res propriè amicabiliter componi dicitur. *d. c. super eo.*) Non si ut pro rebus spiritualibus dentur temporales, *c. præterea.* 10. *c. super eo.* 7. *eod.* aut quidem spirituales, sed ut quis ad beneficium Ecclesiæ recipiatur, vel præferatur. *c. ex frequentibus.* 3. *de inst. c. admonet.* 4. *de renunc. c.* 11. *nullus omnino.* 16. *qu.* 7. cum utraque in vitium simoniæ recideret. *dd. cc.*

Habet transactio, hoc jure, similem firmitatem, quam pactum. *c.* 1. *hic.*

De arbitris.

TIT. VII.

ARbitri hoc loco sunt, qui nullam potestatem in eligentes habentes, consensu litigantium in Judices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententiæ stetur. *c. à judicibus.* 33. *in princ.* & §. 1. 2. *qu.* 6.

Sunt

Sunt vel *Ordinarii Arbitri*, vel *ſimpliciter Arbitri*, ſeu *Arbitrarii*.

Ordinarii ſunt, qui poteſtatem quidem habent judicandi; ſed non in eos, qui ſuæ ſe juriſdictioni ſubjiciunt ad judicium accipiendum, eos eligendo. *d. c. à judicibus.*

Arbitrarii tantum ſunt, qui aliunde nullam legitimam poteſtatem acceperunt, quàm à compromittentibus, ad judicandum de quæſtione quam inter ſe habent, eos eligentibus. *c. ſi quis Epiſcopus.* 36. §. *arbitrarii tantum.* 2. *qu.* 6. *c. pervenit*, 3. *hic.*

Compromittere in Arbitros poſſunt, qui nominatim non prohibentur, & qui liberam rerum ſuarum habent adminiſtrationem.

Compromitti poteſt in omnes, qui ſpecialiter non prohibentur, cujuſcunque ſint dignitatis vel æſtimationis.

Parvi enim refert, ſint integræ famæ, an ignominioſi; *c. infames.* 2. §. *cognitores.* 3. *qu.* 7. in poteſtate eligentium, an extra; *d. c. infames.* §. *filius.* libertini, an ingenui; magiſtratus an privati; modò ſpecialiter in eos compromitti non prohibeatur.

Prohibetur in ſervos; *c. infamis.* 1. §. *tria.* 3. *qu.* 7. mulieres; *c. dilecti.* 4. *hic.* quæ juriſdictionem in ſubditos non habent: *d. c. dilecti. fac. c.* 7. *Mennam.* 2. *qu.* 5. *c.* 8. *cum devotiſſimam.* 12. *qu.* 2. manifeſtè, *fac. c. ad probandum.* 24. *de ſent. & re jud. c. exceptionem.* 12. *de except.* (non occultè, *c. un. ut Eccleſiaſt. beneſ. ſin. dim. conf.*) excommunicatos; monachos; maximè ſine ſuperiorum licentia; *arg. c.* 20. *de præſentium.* 16. *qu.* 1. *& ibi Gl.* judicem ordinarium ea de re de qua cognoſcere cœpit; *d. c. infames.* §. *ſi quis verò judex.* aliàs poteſt: *c. quis membrorum.* 23. *qu* 8. *c. ſi primates.* 5. *qu.* 2. in laicum (niſi cum clerico, *c.*

per tuas. 9. *hic.*) de rebus spiritualibus; *c. contingit* 8. *hic. c. causam.* 7. *de præscript. c. tua nobis.* 26. *de decim. c.* 2. *de jud.* nisi auctoritate Papæ, vel Superioris, vel Delegati, *c.* 6. *præter.* §. *verum. & ibi Gl.* 32. *dist. c. per tuas.* 9. *hic.* omnino de rebus Ecclesiæ temporalibus. *d. c. contingit.* 8. *& ibi Can.*

Compromitti potest de omni controversia, *c. fin. de transact.* nominatim non prohibita:

Talis est, super beneficio; *c. non sine.* 2. *de arbitr. c.* 21. *nisi essent. de preb.* decimis; *c. cum Apostolica.* 7. *de his quæ fiunt à Præl. fin. cons. cap.* electione; *c. cum dilectus.* 32. *c. cum in jure.* 33. *de elect.* matrimonio; *c. causa restitutionis.* 9. §. *fin. de rest. in int.* statu personæ; *d. c. causa restitutionis.* crimine famoso; *d. c. causa restitutionis. vid. DD. ad c. Quintavallis.* 23. *de jurejur.* re Ecclesiastica, in præjudicium Ecclesiæ; *c. cum tempore.* 5. *hic. ubi Panorm.* causa jam sententiâ legitimi judicis sopita; aut dubiis ex ea sententia provenientibus, quæ sententiam possent pervertere. *c. exposita.* 11. *hic.*

Eligi in arbitros possunt, unus, vel plures; sed numero potiùs impari, quàm pari: *c.* 1. *hic.* propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem; *l. item si unus.* 17. §. 6. *ff. de recept. qui arbitr.* ut ortâ dissensione plurium sententia prævalere possit. *c.* 1. *hic. in* 6.

Nam alii absque aliis, licet discrepare sententiis possint, *d. l. item si unus.* 17. §. 4. *cum l. seq. d. c.* 1. *hic. in* 6. nequeunt arbitrari.

Nisi in compromisso sit adjectum, ut, si unus vel alter abesset, reliqui nihilominus procederent; *c. uno delegatorum.* 42. *de offic. jud. deleg. l. non distinguemus.* 32. §. *cum in plures.* 13. *ff. de recept. qui arbitr.* aut nisi absens legitimè requisitus causæ cognitioni aut definitioni adesse nolit. *c.* 2. *hic. in* 6. *contra l. item si unus.* 17. §. *fin. ff. eod.*

Si

Si compromissum sit in duos, & dissentiant, tertium concorditer eligere possunt. *ut in c. suspicionis.* 39. *de offic. deleg.*

Quod ut possint, etiam compromisso inseri potest: modò certa & nominata persona exprimatur; non incerta. *c. innotuit.* 12. *hic.*

Compromisso, ut arbitrium teneat, vel pœna adversus non servantem, vel juramentum de servando, debet adjici; *c.* 2. *per tuas.* 9. *hic.* licet & nudum pactum sufficiat. *c.* 1. *de pact.*

Tenentur arbitri arbitrium in se compromissum recipere, nec illud sine peccato renunciare possunt; si quidem sint liti judicandæ idonei. *c.* 30. *sicut enim. ubi Gl. ad verb. usum.* 11. *qu.* 1. *per c. præcipimus. dist.* 90.

Possunt tantum de his judicare, super quibus in eos fuit compromissum. *c. cum dilectus.* 6. *hic.*

Eorum sententia, sive æqua sit, sive iniqua, ab utraque parte, *c.* 2. *in fin. hic. c. si quis Episcopus.* 36. §. *arbitrarii.* 2. *qu.* 6. appellatione remotâ, *c.* 2. *hic. c. à judicibus.* 33. *& c. seq. qu.* 6. servari debet: Nisi contineat peccatum per partes non remissibile; *d. c.* 2. *hic.* ut simoniam, *ut ibi. & c. cum pridem.* 4 *de pact. c. præterea.* 9. *&* 10. *de transact.* aut illicitum præceptum; ut puta filium exheredari, uxorem dimitti; *c. Quintavallis.* 23. *de jurejur. c.* 3. *hic.* aut si contra formam juris, vel compromissi, sententia sit dicta; *c. examinata.* 7. *de confirm. util. vel inutil. c. cum olim.* 7. *hic. c. cum in veteri.* 52. *de elect.* aut contra prius rem judicatam. *c. exposita.* 11. *hic.*

Si ex pluribus arbitris pares numero, diversas dicant sententias, eorum sententiæ non necesse stare; major tamen pars si in unam conveniat, ei, ne pœna committatur, stari debet. *c. fin.* § *fin. de re jud. c.* 1. *hic.*

Compromisso pendente, judicis Ordinarii jurisdi-

risdictio & cognitio, etiam in causa principali & appellationis, *Clem. quamdiu.* 3. *de appellat.* suspenditur.

Per arbitrium comprobatum & homologatum lis finitur. *l. ne in arbitriu.* 4. *C. de rec. arbitr. vid. Anchar. in c.* 1. *de lit. contest. in* 6.

Tempus compromissi, in tempore alioqui litis finiendæ, vel appellationem prosequendi, vel testes audiendi, non computatur: *d. Clem. quamdiu.* quia nulla est negligentia in eo, & ideo nulla pœna. *c. quia diversitatem.* 5. *de conceß. prab.*

Acta coram Arbitris, fidem faciunt coram Judice. *c. causam.* 11. *c. præsentata.* 50. *de testib. & attestat.*

Arbitrorum potestas finitur; Morte omnium vel alterius ipsorum; *c. ex parte.* 10. *hic.* Morte litigantium, aut alterius; *c. fin. eod.* Lapsu temporis compromisso inserti; *l. quid tamen.* 21. §. *si eum dies.* 5. *l. arbiter ex compromisso.* 50. *ff. de recept. qui arbitr.* sententiæ prolatione; definitivæ puta; *l. qualem.* 19. §. 1. *ff. eod.* & aliis modis. *de quibus consule Specul. tit. de arbitris & arbitrat.* §. *finitur.*

De postulando.

Tit. VIII.

Quod si neque pactionibus, neque transactionibus, neque compromissis res componi poterit, partes vel per se, vel per patronum, judicem accedunt, & desideria sua exponunt: quod dicitur postulare.

Est enim *postulare*, desiderium suum, vel amici sui, in jure, apud eum qui jurisdictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. *c. infames.* 2. §. *est autem.* 3. *qu.* 7.

Postulare possunt omnes, qui aut Edicto, aut

Lege

Lege, aut sententiâ Judicis, aut Canone non prohibentur.

Canone prohibentur postulare, Clerici regulares; nisi pro utilitate Ecclesiæ, vel sui monasterii, & præcepto Abbatis: *c. ex parte. 2. hic. c. 8. placuit. 16. qu.* 1. Prælati Ecclesiarum secularium, *c.* 3. *quia Episcopus. 5. qu. 3. ratio in c. 4. perlatum. dist. 88. c.* 16. *denique.* 14. *qu.* 5. *c.* 29. *te quidem.* 11. *qu.* 1. excommunicati. *c. intelleximus. 7. de judic. c. decernimus.* 8. *de sent. excom. in* 6.

Alia quæ huc pertinent, & juri Canonico non sunt propria, sed ex Jure Civili desumta, *ut patet ex d. c. infames.* 2. *per tot.* in Aphorismis nostris ad Digesta, & (quos brevi publici juris facturi) ad Codicem ad hunc titulum latiùs explicavimus.

De procuratoribus.

Tit. IX.

POstulationi valde affinis est *procuratio*; quapropter hunc titulum de *procuratoribus* titulo de postulando subnectimus; in quo idem faciemus, quod in præcedenti: nempe ea quæ hujus juris maximè sunt propria, referemus; quoad alia, quæ cum Jure Civili habet communia, ad Aphorismos, ad Digesta & Codicem, lectorem remittentes.

Procurator est, qui aliena negotia mandato Domini, aut Prælati, alteriusve Clerici, Domini vicem gerentis; *c.* 1. *& passim. hic. c. olim causam.* 12. *de rest. spoliat.* administrat.

Negotia intellige judicialia; in quibus procurator ad lites dicitur. De quo nobis tantum hic sermo.

Talis constitui potest omnis, qui specialiter non prohibetur.

Prohibetur hoc jure, Excommunicatus, *c. in-*

tellleximus. 7. *de judic.* infamis, si detur pro personis Ecclesiasticis; non si pro laicis: *Panorm. in c. Imperatorem*. 4. *num*. 9. *de juram. calumn.* Monachi & Clerici tam Regulares, quàm Seculares in quolibet gradu constituti, in temporalibus; non in spiritualibus: *c. un. de synd. c. sed nec procuratores*. 4. *ne cler. vel monach.* minor viginti quinque annis. *c. qui generali*. 5. §. *fin. hic. in* 6.

Constitui potest procurator, tam in causa spirituali, *ut in c. cum venissent*. 2. *de in int. rest.* quam civili: imo & criminali si civiliter ad pœnam agatur; *c. veniens*. 15. *cum seq. c. super his*. 16. *de accusat. c. tuæ fraternitati*. 5. *hic. c*. 1. *ut lite non cont.* non si criminaliter. *d. c. veniens*. 15. *de accus. d. c. tuæ fraternitati. c*. 40. *si quando*. 2. *qu*. 6. *c*. 2. *in criminalibus*. 5. *qu*. 3. Nisi in crimine injuriarum, & persona sit illustris; *c*. 18. *absens. vers. nisi*. 3. *qu*. 9. & suspecti Prælati accusatione. *sec. Innoc. in c. veritatis*. 8. *de dolo & cont.*

Constitui possunt unus, vel plures: ita tamen ut non seorsum singuli, sed omnes simul gerant, præterquam si in solidum sint dati; cum enim melior est conditio occupantis; lite puta per eum contestatâ: nisi mandato aliud contineatur. *c. si duo*. 6. *hic. in* 6.

In causis tamen spiritualibus; ut *electionum, postulationum, provisionum, &c.* cum hæ celeriorem desiderent expeditionem, ex pluribus procuratoribus non in solidum datis judex magis idoneum potest eligere. *d. c. si duo*. §. *fin.*

Duo procuratores diverso tempore si dentur, posterioris datione prior revocatus censetur; nisi litem fuerit contestatus. *c. penult. hic.*

Constituitur procurator *consensu* Domini, vel Capituli (quod loco domini est), vel *expresso* (puta per pactum, nuncium, literas), vel *tacito* (puta, si dominus præsens patiatur rem suam.

suam agere.) *in judicio*, aut *extra illud. Clem.* 1. *hic.*

In Judicio; cum dominus mandatum actis insinuat; hoc est, literas procurationis parti; vel judici dirigit, offert & mittit, & ad acta redigi curat: aut coram Judice procuratorem eligit, ejusque personam confirmat, & quicquid ille gesserit, se ratum habiturum cavet. *Specul. in tit. de procur.* §. *ratione forma. num.* 13. *&* 19.

Extra judicium; coram Notario & testibus, aut si is haberi non potest, literis, privato, vel publico sigillo consignatis.

Mandatum procuratorium continere debet, *nomen Judicis, coram quo litigatur, constituentis, constituti, & ejus, contra quem, in qua causa, & ad quid* (puta an ad agendum, an defendendum) *constituitur, & quod Dominus id quod cum eo erit actum, ratum habebit: & potissimum, si à Reo detur, satisdationem*, quâ dominus sub hypotheca rerum suarum procuratoris fidejussor judicatum solvi existit. *c. accedens.* 10. *c. constitutus.* 12. *hic. c. Nicolao.* 64. *de appell. l. un. c. de satisdand.*

Procurator ad lites constitutus, alium substituere non potest; nisi litem sit contestatus, vel id mandato suo contineatur; *c. is qui.* 3. *hic. in 6.* vel nisi in rem suam sit datus. *d. c.* 1. §. 1. *eod. in 6.*

Ad lites intelligitur etiam procurator constitutus, qui generaliter ad negotia; non tamen ad actus, qui speciale desiderant mandatum; ut *juramentum deferre, transigere, pacisci. c. qui ad agendum.* 4. *cum c. seq. eod. in 6.*

Omnia quæ procurator in judicio facit, si de mandato appareat, nec illud sit extinctum, rata sunt; *c.* 1. *eod.* potest enim domino & nocere & prodesse. *c.* 2. *de confess. in 6.* non tamen post revocationem.

Revocari ante litem contestatam semper potest; post, cum jam dominus litis factus, non, nisi

volens;

volens; siquidem justa causa revocationem non suadeat.

Justa causa est, si procurator sit suspectus; affinis, heres adversarii; valetudine aut aliâ re impediatur. *c. quamvis. 2. hic. in 6.*

Revocatio Judici vel Adversario insinuari debet; alioqui, si eam hi ignorant, quæ gesta, rata non habentur. *c. mandato. 13. c. in nostra. 4. hic. ubi Dd.*

Post conclusionem in causa si appareat procuratorem revocatum, nihilominus fertur sententia. *c. auditis. 8. eod.*

De libelli oblatione.

TIT. X.

SIve per se, sive per procuratorem compareat Reus; Actor Reo quid petat, coram Judice exponere debet.

Quod facere potest in causis summariis & aliis nonnullis; quas enarrat Speculator *de libell. concept. §. in quibus.* verbo tantùm, sine scriptura, per se, vel per Advocatum; *c. pastoralis. 14. de judic. Lanfr. in Clem. sæpe. de verb. signif. ad verbum libellus.* factum & quæstionem proponendo; in plenariis causis scripturâ; quæ libellus dicitur. *c. 1. hic.*

Est *libellus*, brevis scriptura, claram actoris petitionem, seu intentionem continens, contra reum necessariò concludens. *c. fin. hic.*

Est vel *conventionalis*, seu *postulatorius*; qui in civilibus negotiis; *c. 1. & fin. hic.* vel *accusatorius*, seu *querimonialis*, qui in criminalibus datur. *c. 5. perscripta. §. libellorum. 2. qu. 8. c. 9. legum. 2. qu. 1.*

Hic, sive crimen publicum prosequatur, sive privatum; sive civiliter, sive criminaliter agatur, continere debet diem & annum; nomen & cognomen

gnomen accuſantis & accuſati, & Judicis, coram quo accuſatio fit; crimen, & tempus, quo commiſſum fuit; cum inſcriptione interdum. *c. tua fraternitati. 5. de procurat. d. c. 5. perſcripta. §. libellorum. 2. qu. 8.*

Libellus conventionalis eadem fere continere debet; Nempe non ſolùm agentis & conventi nomen, ſed & jus dicentis, & petitæ rei, *c. 2. hic.* & actionis qualitatem (nomen ut exprimatur non neceſſe. *c. dilecti. 6. ubi Dd. de judic.*): &, ſi perſonali actione agatur, petendi cauſam. *c. fin. eod.*

Quæ requiruntur & *Rei* & *Judicis gratia*: *Rei*; ut deliberare poſſit, contendere, an cedere debeat: *d. c. fin. c. pervenit. 5. de cenſib.* cui propterea certæ indulgentur induciæ: *can. induciæ. 4. §. offeratur. 3. qu. 5. Judicis.* ut ſciat, qualiter debeat formare ſententiam; Ea enim ſecundùm petitionis formam ferenda eſt. *c. qualiter. 24. §. debet. de accuſation. c. examinata. 15. de judic. Clem. ſæpe. §. verum quia. verb. pronunciatio. de verb. ſign. ubi Gloſſ. Bald. in l. 1. C. ſi plures una ſent. cond. &c. Jaſ. l. 22. cum ſeq. ff. ſi cert. pet.*

Utrique proinde ab Actore libellus offerri debet, & quidem ultrò. *c. 1. hic. Specul. d. tit. §. reſtat videre. num. 8. & §. utrum. num. 4.*

Eo nullo exiſtente, proceſſus nullus redditur: *d. c. examinata. 15. ubi Felin. de judic. d. c. 1. ubi Can. hic.* rectè ſi conceptus, & Reo oblatus, ſi is reſpondeat, vel partem negaverit, partem autem defendendo confiteatur; lis cenſetur conteſtata. *c. un. de lit. cont. c. dudum. 54. de elect. c. prout nobis. 4. de dolo & cont.*

De mutuis petitionibus.

TIT. XI.

REus conventus, si ei nulla suppetat exceptio, quâ judicium vel differat, vel litis ingressum impediat, potest Actorem, quem vel ratione rei, vel alicujus negotii habet obligatum, vicissim apud eundem Judicem reconvenire.

Cujus enim in agendo quis observat arbitrium, eundem habere contra se judicem in eodem negotio dedignari non debet. *can.* 1. §. *nullum. vers. cujus.* 3. *qu.* 8. *c.* 1. *&* 2. *hic.*

Est *reconventio*, mutua petitio, contra convenientem, vel agentem, in eodem judicio constituta.

Est vel *Propria*; quæ ita ab initio instituta, ut pari passu cum conventione procedat: *Socin. in Rubr. art.* 1. *num.* 1. *& in c. prudentiam.* 2. *num.* 3. *& num.* 19. *hic.* vel *Impropria*; quæ non ita instituta.

Hæc usque ad conclusionem in causâ locum habet; *Marant. par.* 4. *dist.* 6. *num.* 5. *de ord. judic.* *Illa* ante litis contestationem, vel statim post. ut utraque petitio mutuâ vicissitudine, eodem ordine & formâ judiciorum, simul tractari possit. *Gl. in d. c. prudentiam.* 2. *verb. eo modo. Gl. in Clem. sæpe.* §. *verum. verb. exordio. de verb. signif.*

Reconvenire regulariter quilibet Adversarium suum potest, coram eodem judice, coram quo fit conventio: sive is sit Ordinarius, sive Delegatus: *c. dispendia.* 3. *de rescript.* 6. non Arbitro; *c. cum dilectus.* 6. *de arbitr.* non judice appellationis: puta tali, qui tantum de causa appellationis potest cognoscere; cum antequam pronunciet, dubium sit, an judex sit inter partes. *c. ut debitus.* 59. *de appellat.* Omnino coram eo, qui cognoscit de pro-

pronunciatione, vel tali appellatione extrajudiciali in qua venit negotii principalis cognitio; ut cum super hujusmodi provisione appellatur; *c. statuimus.* 1. *de electlion. in* 6. quia certum, eum partium esse judicem; *c.* 1. *accusatores.* §. *nullum. vers. cujus in agendo.* 3. *qu.* 8. talis enim appellatio est citatio ad causam.

Fieri potest *reconventio* in omni causa, sive in rem sive in personam agatur; nisi jure prohibeatur. *d. Clem. sæpe. c.* 1. *&* 2. *hic.*

Prohibetur; in causis criminalibus; *c.* 1. *neganda.* 3. *qu.* 11. præjudicialibus; *c.* 1. *de ord. cogn. c.* 4. *prius est ut.* 4. §. *aliquando.* 3. *qu.* 11. spiritualibus, coram laïco; *c. decernimus.* 2. *de judic. c. tua.* 25. *de decim. c. relatum.* 21. §. *ad hoc. de jur. patron. c. gravem.* 15. *de excess. Pral.* causa spoliationis, nisi de alia; *c. fin. de ord. cognit.* depositi; *c. bona fides.* 2. *de depos.* causis executivis. *Socin. in d. c. ex literis. art.* 5. *num.* 57. simplici, non in modum actionis, judicis imploratione. *Socin. in c. ex literis.* 1. *n.* 92. *hic.* momentaneâ possessione. *Gl. in c. fin. de ord. cogn. Gl. & Hostiens. in d. c. cum dilectus.* 6. *de arbitr.*

Proponi debet *Reconventio*, libello comprehensa, ante litem contestatam, vel statim post, & deinde cum conventione simultaneo processu, eodemque judiciorum ordine & figura procedere; *Gl. in c. prudentiam.* 2. *verb. eodem modo. hic.* ita tamen, ut prius in conventione Actoris, deinde in reconventione, & ita deinceps in singulis actibus uno quasi cursu ad metam litis procedatur, *Gl. Felin. & Dd. in d. c. ex literis. hic. Gl. in Clem. sæpe. de verb. sign.* modò de utraque causa pariter constet: si non, in negotio liquido judex procedere, in non liquido, supersedere potest. *Dd. in c. cum dilectus.* 2. *de ord. cognit. Spec. tit. de reconvent.* §. *videndum. num.* 5.

Causa

Causa conventionis & reconventionis eadem causa dici potest, eò quòd idem Judex, iidem litigatores, eadem instantia, & una sententia determinanda. Accedit, quod prohibita appellatione in conventione, prohibitâ etiam in reconventione censeatur. *d. c. cum dilectus. 2. de ord. cognit. c. fin. hic.*

De litis contestatione.

TIT. XII.

ABsolutis præparatoriis, sequitur ipsius Judicii principium & fundamentum; quod est *Litis contestatio.*

Est judicii fundamentum: quia si à partibus fuerit omissa, nec testes recipi, nec ad sententiam definitivam deveniri potest, adeoque judicii processus corruit. *tot. tit. ut lite non cont. c. dudum Ecclesia. 54. §. licet. de electíon.*

Fit per actoris intentionem in jure propositam, & responsionem rei, animo litem contestandi subsecutam. *d. c. dudum. §. licet. c. un. hic. c. prout. 4. de dolo & cont.*

Is animus ex verbis propositis ad litem contestandam aptis præsumitur. *arg. c. 9. humanæ aures. 22. qu. 5.*

Nuda facti narratio, & responsio in negando non consistens, non inducit litis contestationem. *c. 2. hic. in 6. & Dd. com.*

Litem contestantur vel ipsæ personæ principales, si habent personam standi in judicio, vel eorum procuratores, tutores, curatores, syndici, actores, *c. cum ad sedem. 15. de rest. spoliat. d. c. prout. 4. c. cum causam. 6. de juram. calumn. c. 1. un. hic.* Advocati. *c. cum causam. 62. de appell.*

Hoc facere debent in jure, id est, coram Judice competente; *c. at si. 4. in princ. de judic. c.*

ad

ad nostram. 3. *de consuet.* tempore ad agendum legitimo.

Litis contestatio regulariter in omni causa necessaria, de qua non de plano absque figura Judicii, sed processu juris habito, ordinariè cognoscitur. *Socin. ad c. quoniam. num.* 8. *ut lite non cont. ubi causas exceptas vide.*

Nec solùm necessaria, cùm per actionem judicium instituitur, verùm etiam ubicunque judicis officium pro actione proponitur: veluti, cum in integrum restitutio non incidenter, sed principaliter postulatur. *c. fin de offic. Judic.*

Litis contestationis effectus est varius: Alius *à parte Judicis*, alius *à parte Actoru*, alius *à parte Rei*, alius, *communis.*

A parte Judicis; quod jurisdictionem ipsi demandatam perpetuet: *c. relatum.* 19. *de offic. deleg.* quod in præjudicium unius litigantis nihil innovare queat. *tot. tit. C. ut lit. pend. nihil innov.*

A parte Actoris; quod actiones temporales perpetuet: *l. ult. ff. de fidejuss. tut. l. ul. t. C. de præscr.* 30. *ann.* quamlibet præscriptionem, etiamsi facta sit litis contestatio coram arbitro, interrumpat; *c.* 9. *post.* 16. *qu.* 3. *Panorm. in c. illud. num.* 11. *cum seq. de præscript. & Felin. ibid. num.* 3. quod rem petitam litigiosam faciat; *l.* 2. *C. de reb. litig.* quod actor libellum mutare nequeat. *Gail.* 1. *obs.* 74. *num.* 4.

Ex parte Rei; quod res petita post litem contestatam Reo pereat; *Hotom.* 4. *obs.* 5. puta si fur, prædo, &c. sit: *l.* 40. *ff. de petit. hered. l.* 49. *ff. de furt. l.* 1. §. *rectissimè. l.* 19. *ff. de vi & vi arm.* quod post eam possessores in mala fide constituantur. *l.* 25. §. 7. *ff. de pet. hered.*

Communis effectus est; quod litis contestatio novationem inducat; *l.* 11. *l.* 29. *ff. de novat. l.* 3. *C. eod.* quod ab ea judicium incipiat; *Cujac. ad c.* 1. *de*

de juram. calumn. Gail. 1. *obs.* 74. *num.* 1. *Fac. c. super quæstionem.* 27. *in princ. de offic. jud. deleg.*

Ut lite non contestatâ non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.

TIT. XIII.

QUod diximus titulo præcedenti, lite non contestatâ nec testes posse recipi, nec ad sententiam definitivam posse procedi, quoad testium receptionem, non est perpetuum.

Eam enim aliquando Judex, tam *Ordinarius*, quàm *Delegatus*, perspectâ negotii & personarum qualitate, *Mynf. obs.* 72. *cent.* 4. admittit, si de testium vel obitu, vel diuturna absentia periculum sit. *c. quoniam frequenter.* 5. *in princ. hic.* Idque tam in causa *civili*, quàm *criminali*: ita tamen ut in *hac* eam, alterâ parte absente, non admittat. *Gloss. in c. veritatis.* 8. *de dolo & cont.* in *ea* potest, si periculum sit in mora: si non; pars adversa, ad videndum jurare testes, & dandum interrogatoria, debet citari. *Socin. in d. c. quoniam frequenter.* 5. *Hostiens. in c. significavit.* 41. *de testib.*

Sunt & alii casus, in quibus ante litem contestatam testium receptio permittitur. *Innoc. in d. c. quoniam frequenter.* 5. *verb. procedendum. Specul. tit. de teste.* §. *nunc tractemus.* Puta, 1. Cùm actor propter interpositum juramentum nequit agere; *c. ad nostram.* 20. *de jurejur.* 2. Cùm causa est merè spiritualis, & sine alterius commodo; ut est hæresis crimen; *c.* 6. *sanè profertur.* 24. *qu.* 2. *c. ab infirmis.* 26. *qu.* 7. *c. a nobis.* 28. *de sent. excommun.* 3. Cùm publicum commodum offenditur; *c.* 9. *quia ea.* 3. *qu.* 2. 4. De statu Ecclesiæ agitur; *c. cum olim.* 34. *de testib. & attest.* 5. In causa denunciationis. *c. veritatis.* 8. *de dolo & cont. c. novit.* 23. *de jud.*

6. In

6. In causa appellationis, cùm appellatus est contumax; *c. interposita.* 70. §. *sane. de appell.* 7. In causa matrimonii carnalis, cùm alter se malitiosè absentat. *d. c. quoniam frequenter.* 8. In dilapidatione. *arg. d. c. quia ea.* 3. *qu.* 2. 9. In causa purgationis. *c. cum P.* 7. *de purg. can.* 10. Ubi aliquid officio judicis actioni serviente petitur; ut in expensis lite pendente factis. *c.* 2. *de offic. Jud. c. ex literis.* 1. *de cons. & affin.* 11. In omnibus, in quibus simpliciter & de plano proceditur. *Spec. d. loc. qui plures usque ad* 36. *enumerat.*

Testes sic producere ante litis contestationem, non tantum *Actor* potest, sed & *Reus*; diverso tamen modo. *Mynf. cent.* 4. *obf.* 71. *Gail.* 1. *obf.* 92. *n.* 3.

Actor eos producit, si testes sint vel senes, vel valetudinarii, ita ut mortis subsit periculum; aut diu absfuturi; *d. c. quoniam frequenter.* 5. *c. cum olim.* 34. *significavit.* 41. *de test. & attest. c. præsentata.* 5. *de testib. & attest.* & in ipsius potestate non sit, quod agat; *Innoc. in d. c. significavit. & d. c. quoniam frequenter. in Gl. senex.* veluti si debitorem sibi sub conditione habeat obligatum.

Ætas, infirmitas, & absentia testium, quomodo sit æstimanda, judicis committitur & relinquitur arbitrio. *Innoc. in d. c. quoniam frequenter.*

Actori, testium hâc receptione concessâ, necesse, ut intra annum, à quo agere potuit, actionem instituat: aut saltem Reo hujusmodi testium receptionem denunciet. *d. c. quoniam frequenter.* §. *sed si noster. ubi Gl. & Panorm. num.* 7.

Reus indifferenter, & sine ætatis, valetudinis, aut absentiæ discrimine, quoslibet testes producere potest, modò ipsi exceptio, vim actionis non habens, competat, quâ actionem, quam metuit, elidere possit. *Lanfranc. in c. quoniam contra. de probat c.* 8. *num.* 34.

Fieri debet hæc testium productio coram ipsius seu

seu causæ principalis competente judice, *Panorm. in d. c. significavit. num.* 10. parte, ut dictum, citatâ: *Host. in d. c. significavit*. Nisi præsens, ob mortem testis, periculum versetur; Tum enim & coram incompetente judice, & parte adversâ non citatâ, facta testis hujus receptio valet. *Felin. in c. si qui testium.* 8. *num.* 13. *de testibus. & attestat.*

De juramento calumniæ.

TIT. XIV.

Lite contestatâ, varii actus ante sententiam definitivam interponuntur: qui ad tria genera referri solent. In primo genere ponitur *jusjurandum calumniæ*; in secundo *dilationes*: in tertio *progressus contra Reum contumacem*, vel *fatentem*, vel *negantem*.

Juramentum calumniæ nihil aliud est quàm juramentum à litigantibus super causa bonâ fide suscepta, & deinceps prosequenda, præstandum.

Illud, hoc jure, judex, non nisi petitum sit, partibus imponere tenetur. *c.* 1. §. *propter omissum. ubi Gl. verb. annullandus. hic. in 6.*

Impositum si quis præstare recusaverit actor ab instituta cadet actione, reus pro confesso habetur. *c. fin.* §. *fin. hic.*

Præstant hoc litigantes omnes, etiam universitas, municipium, &c. *c. Imperatorem.* 4. *c. ult. eod.* personæ Ecclesiasticæ; *c. cæterum.* 5. *c. ult. eod.* in causis propriis (non in causis Ecclesiæ; *c.* 1. *& d. c. cæterum.* 5. *hic.*), sive suo, sive alieno nomine judicium suscipiant. *c.* 3. 4. *& c. cum causam.* 6. *eod. c.* 2. §. 1. *eod. in 6.*

Utrum illud in propria persona præstent, an per procuratorem, nihil interest.

Procurator, hoc juramentum ut præstet, debet

ad

ad hoc speciale habere mandatum; *c. fin. eod. in 6.* & tum in animam Domini & suam jurat. *Joann. Andr. in add. ad c. in pertractandis.* 3. *hic. text. in c. 2. in princ. de testib. in 6.*

Præstatur in omnibus causis, in quibus necessitas probationis incumbit, *Petr. Greg.* 48. *Syntagm.* 6. *num.* 3. tam in prima quàm secunda appellationis instantia; *c. 1. in princ. hic. in 6.* etiam causis criminalibus, *c. 2. §. nos itaque. verb. criminali. hic. Hostiens. in sum. hic. num.* 3. spiritualibus. *c. 1. §. fin. eod. in 6.*

Et quidem hâc formâ. *Ab Actore*; ut juret se non animo calumniandi litem intendere, sed quod existimet, se bonam causam habere. *A Reo*; quod putet se justè resistere, opinione juris sui. *l. 2, in pr. C. hic. Ab utroque*; quod nihil penitus patrocinii gratiâ, Judicibus aut alteri cuicunque, in causa vel dederit, vel promiserit, vel etiam daturus sit per se, sive per alium, præterquam Advocatis honoraria, cæterisque quibus à jure dari permittitur, *c. statutum.* 11. §. *insuper. de rescript. in 6. Auth. principales. C. hic.* Item quod neuter ullam probationem, quam non existimaverit necessariam, exiget. *Auth. in isto. C. eod.*

Jurant Prælati propositis Evangeliis, alii omnes tactis. *c. ult. in princ. hic.*

De dilationibus.

Tit. XV.

Sequuntur *Dilationes*. Quæ sunt temporum, ad judiciales actus perficiendos concessorum, prorogationes. *c. 1. 2. & 3. hic.*

Sunt vel *Judiciales*, quæ ob actum Judicialem; vel *Extrajudiciales*, quæ ob actum Extrajudicialem expediendum dantur. De illis, non de his, nobis hic est sermo.

Sunt illæ vel *Legales*, hoc eſt, certo jure conſtitutæ; vel *Arbitrariæ*; id eſt, ab arbitrio Judicis pendentes.

Conceduntur; ad teſtes producendos, *c. licet cauſam.* 19. *de probat.* ad peremtorias proponendas, *c.* 1. *& c. ſeq.* 3. *qu.* 3. probationem per inſtrumenta. *Novell.* 115. *c. ſed & hoc.* 2. ſolutionem faciendam, *l.* 2. 3. *C. de uſur.* ſe purgandum, *c. tam literis.* 33. *de teſtib. & atteſt.* ad accuſandum & agendum, *c. licet.* 14. *de accuſ. & c. fin. de cland. deſponſ.* Prælatum optandum, *c. cum in veteri.* 52. *de elect.* appellationem proſequendam, exceſſus puniendum, *c. irrefragibili.* 13. *de offic. jud. ord.* negotium decidendum, *c. de cauſis.* 4. *de off. jud. deleg.* reſtitutionem petendam; *c. frequens.* 1. *de reſtit. ſpoliat. in* 6. excommunicationis exceptionem probandam, *c. pia.* 1. *de except. in* 6. litem conteſtandam. *c.* 2. *hic.* &c.

Earum ſpatia, hoc jure, ſive à judice propriâ auctoritate, ſive à lege dentur (Judex enim ea, negotii qualitate, & partium utilitate vel neceſſitate inſpectâ, producit, vel arctat:) ſunt arbitraria. *c. ult. de tranſact. c.* 1. *ſi ægrotans.* 5. *qu.* 3. *c.* 8. *ſi Epiſcopus.* 3. *qu.* 2. *c. quod ad conſultationem.* 15. *de ſent. & re. jud. c. oblatæ.* 57. §. *licet. de appellat.* Exceptis iis quæ ad appellationem proſequendam, & reſtitutionem in integrum petendam à lege conceſſa. *Gloſſ. in c. cum ſit Romana.* 5. *eod.*

Judex dilationes non debet concedere, niſi ſedens pro tribunali, præviâ cauſæ cognitione, & utrâque parte præſente. *c. ult.* §. *à Judice.* 3. *qu.* 3. *Hoſtienſ. in Sum. hic. num. ult. Spec. de dilat.* §. 2. *num.* 1. puta, quas ipſe ſuâ auctoritate concedit. Lege enim conceſſæ, cunctis partibus abſque cauſæ cognitione competunt; quamvis eas, qualitate perſonæ & cauſæ, aliiſque circumſtantiis conſideratis,

ratis,

ratis, interdum Judex moderari possit: ut statim diximus. *per jur. ibi all.*

Judex suâ auctoritate dilationes concedit, ubi ex jure non proditæ; ut ad sistendum aliquem in judicio, *l. sancimus. 26. C. de fidejussor.* & opponendas exceptiones dilatorias. *c. pastoralis. 4. de exception.*

Et tum potest non tantum cuique exceptioni opponendæ tempus præfigere, sed & omnibus simul opponendis unum terminum: *d. c. pastoralis.* qui censetur tum, licet non sit expressum, peremtorius. *arg. d. c. pastoralis.*

Aliòqui in assignandis dilationum terminis necesse, si judex terminum velit esse peremtorium, illud evidentibus verbis exprimere. Nisi enim id fuerit factum, tres termini dandi sunt: sive dilationes ante litem contestatam sint concessæ, sive post. *ut vult Lagus meth. utr. jur. hoc tit. per Gl. in Clem. sæpe. 2. verb. non peremtoriè. de verb. signif.*

De feriis.

Tit. XVI.

PRæter Dilationum causas titulo præcedenti enarratas sunt & aliæ: Nempe *Feriæ*; *Ordo judiciorum*; *Plus petitio*; *Concursus judicii petitorii & possessorii.* de quibus hoc & sequentibus titulis agemus.

Feriæ (omnium, non unius litis dilationes), sunt dies ab actibus judicialibus vacui. *c. ult. hic.*

Cùm aliàs septimanæ dies ferias vocamus, feriarum nomine abutimur. *Cujac. ad. c. 1. & 2. hic. Covar. 4. resol. 19. num. 1. vers. eadem.*

Sunt *Feriæ* aut *Solennes* seu *Ordinariæ*, quæ scilicet certo spatio quotannis recurrunt; aut *Repentinæ* seu *Extraordinariæ*, quæ subito pro re nata indicuntur.

Solennes aut ſunt *Sacræ*, aut *Profanæ*, ſeu *Neceſſariæ*.

Sacræ ſunt, dies cultui & honori Dei,& Sanctorum reverentiæ dicati. *d. c. ult. hic. ubi vide. c.* 1. *&* 3. *nullus.* 15. *qu.* 4. *in princ. diſt.* 3. *de conſecr.*

Quos ſingulis diebus dominicis Parochus populo prænunciare debet. *cap.* 1. *de conſecrat. diſt.* 3.

Profanæ, ſeu *Neceſſariæ* ſunt, quæ non propter honorem Dei vel Sanctorum, ſed propter utilitatem vel neceſſitatem hominum ſunt inſtitutæ; ut ſunt meſſium & vindemiarum. *d. c. ult. in fin. hic.*

Repentinæ feriæ ſunt, quas Princeps aut Magiſtratus, propter inaugurationem, triumphum, rem proſperè geſtam; *Gl. in verb. ob neceſſitates. in Clem. ſæpe.* 2. *de verb. ſignif.* vel hoſtilem incurſum, ſeditionem, peſtem, aliamve cauſam publicam extra ordinem evenientem indicit.

Hiſce omnibus feriatis diebus expediri non poſſunt quæ ſunt juriſdictionis contentioſæ; ut eſt, citatio ad cauſam dicendam, reſpondendum, jurandum, ſententiam audiendam; *c. ult. hic. c.* 1. *&* 2. 15. *qu.* 4. *c. auditis.* 29. *de electìon.* damnatio ad mortem vel aliam pœnam: *c.* 1. *hic.* poſſunt quæ ſunt juriſdictionis voluntariæ; ut tutorum vel curatorum datio, emancipatio, teſtamenti,aut donationis, aut contractus, confirmatio. *Kling. ad c.* 1. *num.* 9. *&* 14. *hic. l. actus.* 8. *C. eod.*

Poſſunt etiam hiſce feriis expediri eæ cauſæ, quarum diſceptationem *pietas* vel *neceſſitas* ſuadet. *c. ult. hic.*

Pietas ſuadet, ſi ſint cauſæ debilium & miſerabilium perſonarum, *arg. c. utinam.* 9. *diſt.* 76. *c. nunquam.* 33. *diſt.* 5. *de conſecrat. Hoſtienſ. in ſum. hoc tit. num.* 4. *Kling. ad c.* 1. *num.* 4. *hic.* ſi de alimentis futuris officio judicis debitis, *Jaſ. ad l.* 1. §.

ſed

sed excipiuntur. num. 7. ff. hic. causa spirituali, agatur, *Innoc. in c. ult. num. 2. hic.* de causa matrimoniali Judex ex officio statuat. *Hostiens. in d. Summ. num. ult.*

Necessitas suadet; si res, vel actio, tempore vel morte sit peritura. *c. fin. §. verum. cum seq. de judic.*

Feriis sacris & repentinis partes renunciare non possunt: *c. fin. hic.* possunt profanis seu necessariis. *d. c. fin. c. licet. 3. hic. & c. si diligenti. 12. de foro compet.*

Tacitè id fecisse intelliguntur partes, quibus præsentibus & scientibus, nec contradicentibus, Judex diem, quam feriatam esse scit, assignat. *c. quod ad consultationem. 15. de re judic.*

His feriis, si non renunciatum, quod actum, non subsistit. *d. c. fin. hic. d. c. si diligenti. 12.*

Computantur feriæ sacræ vel de vespera in vesperam, *c. 1. & 2. hic.* vel potius secundum earum qualitatem, & regionum diversarum consuetudinem; *d. c. 2. hic.* Profanæ & repentinæ à media nocte in mediam noctem. *Wesemb. in com. C. hoc tit. num. 25.*

De ordine cognitionum.

Tit. XVII.

SEquitur de ordine cognitionum; quia interdum accidit, ut aliqua cognitio differatur, donec altera terminetur.

Ordo judiciorum, seu *cognitionum*, est dispositio, quâ unum judicium alteri judicio anteponitur.

Spectatur is tum, cum plures actiones in judicium veniunt.

Quod fit, cùm mutuis petitionibus actor & reus se impediunt: & tum eæ aut sunt *principales*; aut *una est principalis, altera incidens.*

Si utraque principalis & *civilis*; priùs proposita, priùs est tractanda, unâ tamen sententiâ ambæ terminandæ: modò se non contingant. *c.* 2. *hic.*

Si sunt *criminales*; major minori proponetur.

Si una civilis, *altera criminalis*; priùs criminalis tractabitur; *c.* 3. *non est.* §. *civili.* 3. *qu.* 11. Nisi civilis criminali præjudicet. *c.* 4. *prius.* §. *si crimen.* 3. *qu.* 11.

Si ambæ actiones non sunt principales, sed *una incidit alteri*, tum incidens, si talis sit ut principalis impediat cognitionem, priùs terminari debet; *c. tuam.* 4. *hic.* aliàs priùs principalis. *Bald. tit. de incident. Gl.* 1. *in c.* 1. *hic.*

De plus petitionibus.

TIT. XVIII.

QUia plus petentis petitio aliquando differtur, ideo *de plus petitionibus* sequitur.

Plus quis petere dicitur quatuor modis: *Causa*, *Tempore*, *Re*, *Loco*. *c. un. hic.*

Causâ; cùm quis electionem Adversario competentem sibi arrogat; ut, cùm id quod vel in genere, vel alternativè debetur, in specie, vel præcisè petit. *d. c. un.*

Tempore; cùm ante diem vel conditionem existentem, petit id quod debetur. *d. c. un. in fin.*

Re; cùm majorem summam vel quantitatem, quàm debetur. *d. c. un. vers. Re.*

Loco; si eo, quo convenit solvere loco, non petit; sed alio. *d. c. un. vers. Loco.*

Hoc modo plus petens, tenetur quanti rei interest convento loco non solvisse. *d. c. un.*

Re plus petens, in expensis adversario condemnatur. *d. c. un. in princ.*

Tempore plus petenti duplicantur induciæ: qui-

quibus finitis, Reus litem non excipiet, nisi expensis ipsi solutis. *d. c. un. vers. ei vero.*

Causâ plus petens, ad omnes expensas in triplum & omne damnum, quod Reus occasione institutæ actionis tulit, condemnatur. §. *si quis agens.* 33. *vers. & siquidem. Inst. de action.*

Has tamen pœnas effugiet, si ante litis contestationem à plus petitione desistat. *Hostiens. hic.*

De causa possessionis & proprietatis.

TIT. XIX.

DIximus suprà in genere de ordine cognitionum: videamus nunc in specie de ordine cognoscendi in concursu petitorii & possessorii judicii.

Concursus fit, si actor, agens petitorio, à Reo conquerente fortè de spoliatione, conveniatur possessorio: idque vel *de eadem re*, vel *de diversa*.

Si utrumque judicium est *eadem de re*, priùs super possessorio est cognoscendum, & pronunciandum; petitorio, priùs proposito, suspenso. *c. ex conquestione.* 10. *c. literas.* 13. *de restit. spoliat.* Et hoc sive possessorium præcedat, sive sequatur. *c. in literis.* 5. *eod.*

Judicium utrumque si est *de re diversa*; subdistinguendum est. Nam aut *possessorium*, puta de spoliatione, proponitur *in modum reconventionis*, aut *in modum actionis*, aut *in modum exceptionis.*

Si in modum reconventionis; puta quia Reus conventus reconveniendo petit restitui; tunc vicissim sunt tractanda, & unâ sententiâ terminanda. *vid. supr. de mutuis petit.*

Si in modum actionis; tunc sive civiliter, sive criminaliter spoliatus ab Actore conveniatur, possessorium priùs excutiendum. Spoliatus enim

ante omnia est restituendus. *c. in literis.* 5. *c. gravis.* 11. *de restit. spoliat.*

Si in modum exceptionis; primò exceptio spoliationis; deinde petitorium, tractabitur. *c.* 2. *vers. sed quoniam. de ord. cognit.*

Qui petitorio agit, ante conclusionem in causa, & possessorio, adipiscendæ vel recuperandæ; non retinendæ, agere potest: non post conclusionem; nisi justa causa subsit. *c. pastoralis.* 5. *& c. cum dilectus.* 6. *hic. c. significaverunt.* 35. *de testib. & attest.*

Si petitorio & possessorio simul est actum, unâ sententiâ terminatur, & præmittitur possessorium in definiendo, licet priùs in petitorio fieri debeat executio. *c. cum dilectus.* 6. *c. cum Ecclesia.* 3. *c. ad ultimum.* 2. *hic.*

Succumbens in possessorio, potest de proprietate agere. *c. cum olim.* 7. *eod.*

De restitutione spoliatorum.

TIT. XX.

QUia statim diximus; spoliatum ante omnia esse restituendum, *c.* 1. *c. in literis.* 5. *hic. c. ult. de ord. cognit.* nunc videndum, *quid sit spolium, quomodo fiat, quis ejus sit effectus.*

Spolium, est violenta possessionis privatio. *c.* 1. 2. 3. *& passim. hic.*

Cadit in omnes res mobiles, *c. gravis.* 11. *hic.* immobiles, *c.* 1. *hic.* jura, *c. olim inter.* 17. *eod.* beneficia. *c. solicitè.* 2. *c. in literis.* 5. *c. accepta.* 3. *eod.*

Fit vel per vim expulsivam, *c. item cum.* 6. *eod.* vel ablativam, *d. c. gravis.* 11. vel compulsativam. *d. c.* 2. *eod.*

Spoliasse etiam dicitur & Judex, qui prætermisso juris ordine, vel cum non esset competens,

ali-

aliquem jure suo, vel re suâ privat: *c. conquerente.* 7. *eod.* & is qui spolium mandavit, aut spoliationem suo nomine factam ratam habuit, *c. cum ad sedem.* 15. *eod.* aut rem à spoliatore accepit. *c. sæpe.* 18. *eod.*

Effectus spolii, quod de eo quis potest conqueri aut *agendo*, id est, conveniendo, vel reconveniendo; aut *excipiendo.*

Si *conveniendo* hoc faciat, est ante omnia restituendus. *c.* 1. *& c. fin. de ord. cognit. ubi Abb.*

Si *reconveniendo*, utraque quæstio pariter est tractanda. *d. c.* 2.

Si *excipiendo*, non cogitur ante restitutionem actori respondere. *c. ult. de mut. pet.*

Restitutio hic facienda, unà cum fructibus, damnis. *d. c. gravis.* 11.

De Contumacia.

TIT. XXI.

AGitur deinceps de judicii, in reum contumacem, vel confitentem, vel negantem, progressu.

Contumax est, qui dolo malo judici vel Prælato non obtemperat, *Gloss. in c. ad aures.* 5. *de temp. ordinat. c. cordi.* 1. §. *fin. de appellat. in 6.*

Quare qui juridicè citatus, nec legitimè impeditus, nec per se, nec per procuratorem comparet; *c. cum dilecti.* 6. §. *fin. de dolo & cont. c. quoniam.* 5. *ut lite non contest.* vel qui quidem comparet, sed non obedit; vel sine judicis licentia recedit; *c.* 43. *certum.* 11. *qu.* 3. *c. ex literis.* 10. *de excess. Præl. c.* 6. *de illicita.* 24. *qu.* 3. contumax dicitur.

Juridicè citatus est, si trinis Edictis, vel uno peremtorio, quod tantum temporis, quantum illa tria Edicta continere debet, in jus vocatus est. *l. contumacia.* 53. §. 1. *de re jud.*

Hæc contumacia, sive *Actoris* (nam & is potest esse contumax), sive *Rei*, variè, & quidem aliter si lis contestata, aliter si non, à Judice puniri potest: ita tamen, ut is non omnes pœnas simul infligat, sed ex eis unam; quâ si non corrigatur contumax, ad aliam procedere poterit. *Lancel. in inst. jur. Canon. hic. in fin.*

Actor, si contumax, id est, ad terminum ad quem Reum citavit, non comparet, damnatur Reo in expensas, nec ad novam citationem admittitur, nisi caveat se in assignato termino compariturum. *c. actor.* 1. *de dolo & contum. in 6.*

Potest etiam Reus, si lis nondum contestata, petere ut actor legitimè citetur, & si non compareat, ipse ad probationem admittatur, sententiaque feratur. *c.* 3. *eod. ubi Panorm. num.* 15. *& seq. vid. Novell.* 112. *cap.* 3.

Quod si actor lite contestatâ contumaciter absit, & tempus instantiæ, puta triennium, usque ad semestre præterlapsum sit, potest similiter judex, si causa liquida sit, ad definitivam sententiam progredi, etiam in favorem actoris, si eum meliorem causam fovere videat: alioqui Reum ab observatione judicii absolvit, actore in expensas condemnato. *l. properandum.* 13. §. *& si quidem.* 2. *C. de judic.*

Reus si sit contumax, ei aut mulcta infligitur à judice, *l.* 2. *ff. si quis in jus voc.* aut actori in expensas aliaque damna condemnatur, *l. sancimus.* 15. *C. de judic. & ibi Bald. Salic.* aut invitus ad judicium ducitur, *Panorm. ad c.* 4. *circa fin. hic. l. consentaneum.* 8. *C. quom. & quand.* aut excommunicatur, *c. fin.* §. *fin. ut lite non cont.* aut missionem in bona patitur. *c.* 1. 2. 3. *c. fin. de eo qui mitt. in poss. rei serv.*

Contumax *Reus* dicitur vel *Verus*; qui personaliter citatus dicit se nolle ad judicium venire. *c.* 2.

de

de dolo & cont. & ibi Gloss. qui dicit se venturum, nec venit: *decis. Rotæ. 3. cum jura.* qui venit, non tamen respondere vult: *c. 1. de judic.* qui tribus Edictis citatus non comparet. *can. 6. de illicita. 24. qu. 3.* vel *Fictus*, qui ad domum tantùm vocatus non comparet; *Accurs. Bart. ad l. si tutor. 15. ff. de adm. & peric. tut.* Nisi, *secund. Bald. ad c. quoniam frequenter. 5. §. porro. ut lite non cont.* citatio ad domum facta ei ab amicis vel domesticis fuerit denunciata.

Hic appellare potest, *Gloss. approb. ad Clem. 1. de dolo & cont.* non *Ille. l. ex consensu. 23. §. fin. ff. de appell.*

De missione in possessionem.

Tit XXII.

Reus contumax, ut diximus *missionem in bona* patitur; sed aliter *lite contestatâ*, aliter eâ *non contestatâ*.

Lite contestatâ; si de causâ non liqueat, Actorem judex in possessionem bonorum Rei immittit, ita ut statim verus efficiatur possessor, & Reo absenti sola proprietatis quæstio relinquatur: *c. prout nobis. 4. ubi Gl. de dolo & cont.* si de ea liqueat, sententiam definitivam fert. *d. c. prout nob. ubi Gl.*

Lite non contestatâ. cùm ad causæ merita deveniri non possit, *tot. tit. ut lite non contest.* solet ad missionem in possessionem deveniri. *c. quoniam. 5. §. in aliis. ut lite non contest. d. c. prout nobis.*

Ea fieri debet per *Decreti* modò *primi*, modò *secundi*, interpositionem.

Est *primum Decretum*, prima à Judice jubente ob contumaciam absentis, in possessionem bonorum ejus custodiæ causâ facta missio. *c. constitutis. 1. de eo qui mitt. in poss. &c.*

Illud interponunt Judices Ordinarii, *d. c. con-*

 stitutis.

stitutis. 1. & Delegati; Papæ & Principis; & alii. *c*. 1. *& ibi Gæd. num*. 69. *cum seq. de sequestr. possess.* saltem mixtum imperium habentes; *l. jubere*. 4. *ff. de jurisd.* ad instantiam partis obedientis, *c. quoniam*. 5. *ut lite non cont. l. dies cautioni*. 4. §. *hoc autem. ff. de damn. infect.* prævià causæ cognitione. *Panorm. in d. c. quoniam*. §. *ult. num*. 9. *&* 10. *& c*. 2. *num*. 28. *de prohib. sequestr.*

Ex eo missionem decerni petere possunt omnes, quibus aliquid debetur purè: non sub conditione, *l*. 7. §. 14. *ubi Zas. l. pen*. §. *fin. ff. quib. ex caus. in poss.* nisi sint legatarii. *d. l. pen*. §. 1.

Fit missio primò in possessionem rerum mobilium, post in immobilium; *d. c. quoniam*. §. *fin. ut lite non cont.* denique in incorporalium. *juxta. l. à Divo Pio*. 15. *ff. de re jud. Spec*. §. *restat. num*. 1. *de primo decret.*

Sed aliter *in actione reali*, aliter *in personali*.

In reali actione fit missio in bona petita; ut actor ea verè possideat; & post, non ante, *Panorm. in d. c. quoniam*. 5. §. *ult. num*. 33. annum fructus lucretur. *c*. 1. *de eo qui mitt. in poss. c. pastoralis*. 11. §. *præterea. de offic. Jud. c. contingit*. 11. *de dolo & contum.* intra annum si reus veniat, & contumaciam, præstitâ satisdatione de judicio sisti, & restitutis expensis, purget, rem recuperat. *d. c. quoniam*. §. *si reus. c*. 1. *de sequestr. poss.*

In actione personali, fit missio pro mensura debiti, *d. c. quoniam*. §. *ult. & ibi Gloss.* (Nisi res certa petita sit: *l. Fulcinius*. 7. §. *Celsus*. 17. *ff. quib. ex caus. in poss. eat.*) non ut actor possideat rem, sed unà cum domino detineat, & custodiat. *l. si finita*. 15. §. *si plures*. 15. *ff. de damn. infect. l*. 3. §. *fin. ff. de acq. poss. l. si duo*. 3. §. *creditores*. 8. *ff. uti possidet.* Reus quandocunque, ante tamen secundùm decretum, veniat, rem recuperat; prius tamen cautione de judicio sistendo præstitâ, & expensis

refu-

refusis. *d. l. si finita.* 15. §. 34. *l. si quis.* 8. §. *pen. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.*

Secundum decretum (Quod, quoad possessionis acquisitionem, non in reali actione, *c. pastoralis.* 28. §. *præterea. de off. jud. deleg. c. contingit.* 11. *de dolo & contum. l. pen.* §. *pen. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.* sed tantùm personali, est necessarium. *Bart. post Gl. in d. l. si finita.* §. *Julianus. num.* 42.) est secundus jussus Judicis, mixtum saltem imperium habentis, *l.* 1. & 4. *ff. de jurisd.* quo missus in possessionem, ob perseverantem Rei contumaciam, verus & incommutabilis efficitur possessor. *c.* 1. *de eo qui mitt. in possess. l. Prætoris.* 5. *ff. de damn. inf.*

Interponitur post annum à tempore primi decreti interpositi, *Bart. in d. l. si finita.* §. *Julianus.* ad petitionem partis, si citatus ter, vel semel peremptoriè, *d. c. quoniam.* 5. §. *fin. ut lite non cont.* reus contumax, *Panorm. in d. c. quoniam.* §. *fin. num.* 31. 41. & 46. non compareat, nec se ad judicium cum debita cautione & refusione sumtuum offerat, *c. pastoralis.* 11. *de offic. jud. ord. c.* 1. *de dolo & cont. tot. tit. de eo qui mitt. in poss.* nec ullum justum impedimentum (de quo Judex debet cognoscere, alioqui dabitur restitutio, *d. l. si finita.* §. *Julianus. ubi Bart. num.* 36. & §. 22. & §. 33. *l.* 19. *ff. de damn. inf.*), quo minus veniat, obstet.

Variè hoc Judex pro circumstantiarum varietate interponit: Modò enim *bona contumacis distrahi jubet*; modò *in solutum dat*; modò *actorem rei possessæ dominum facit*, modò *solum possessorem*.

Bona distrahi jubet; *l.* 7. §. 1. & *passim. ff. quib. ex caus. in possess. l. item.* §. *certum.* §. *ex quib. caus. major.* si ad æs alienum, id est, ad quantitatem debitam, agatur. *fac. l.* 8. *C. quom. & quand. jud.*

In solutum dat; si res possessa publicæ distractioni exposita, emtorem non invenit. *Specul. de secund. decret.* §. 2. *num.* 19. *arg. l.* 15. §. *si pignora. ff. de re jud. l. ordo.* 3. *C. de execut. rei jud.*

Et tum creditor, cui res in solutum data, justam habet possidendi & præscribendi causam, sive debitor illius fuerit dominus, sive non. *c. Abbate.* 3. *de sent. & re jud. in* 6.

Actorem rei possessæ dominum facit; puta potissimum in materia damni infecti, propter periculum sumtus & molestias ædium ruinosarum, quæ non facilè emtorem inveniunt. *l.* 15. §. 16. *ff. de damn. inf.*

Actorem rei possessa solum facit possessorem; Reo jure suo, etiam post annum, rei suæ repetendæ reservato; cum defensionis præsertim causa, quâ contumacia purgari & excusari possit, subest. *d. c. quoniam.* 5. *ubi Gl. & Dd. ut lite non cont.*

Diximus suprà, in actione reali ex primo decreto immissum verum fieri post annum possessorem; quod adeò verum est, ut etiam obtineat, licet ob adversarii potentiam possessionem non potuerit ingredi, vel eam amiserit. *c.* 1. *de dolo & contum.* Non si per eum steterit, quominus possessionem intraverit. *c.* 2. *in fin. de eo qui mitt. in poss.*

Sed hoc obtinet, si reus nullam de stando juri dederit cautionem; Dans enim eam, restituendus est. *d. c.* 1.

Sed hæc omnia, quæ diximus, obtinent, si talis sit causa, ut actor in possessionem mitti possit. *c.* 3. *ut lite non contest.* id est, si quæstio sit de rebus profanis, non de dignitate, seu personatu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendo: Tunc enim missioni in possessionem non est locus, sed ad sententiam definitivam proceditur: *c. un. de eo qui mitt. in poss. in* 6. vel contumax per censuram Ecclesiasticam coërcetur, & parere compellitur. *d. c.* 3.

Ut

Ut lite pendente nihil innovetur.

TIT. XXIII.

TRaditur hoc titulo Regula; *Lite pendente nihil esse innovandum.* Cujus exceptio est superioris tituli doctrina.

Lis pendere dicitur, non solùm post contestationem, *c. ex parte. 30. de verb. signif.* sed etiam (ut Doctoribus placet) post citationem reo intimatam usque ad sententiam definitivam, *c. 1. & 2. hic.* imo etiam post sententiam definitivam, si ab ea sit appellatum. *c. pastoralis. 28. § praterea. de offic. Jud. deleg. c. 1. de sent. & re jud. c sape contingit. 44. vers. salvis. de appellat.*

Citatio ut litis pendentiam inducat, sex requiruntur. *sec. Clem. cum lite 2. hic.* 1. Quod citatio emanârit; 2. A Judice competente; 3. Ad citatum pervenerit, aut per eum steterit, quominus perveniret; 4. Citatus ex citationis tenore plenè cognoscere potuerit, qua de re controversia sit futura; 5. Citatio sit apta; 6. Nuncius eam legitimè & sufficienter insinuaverit. *per Gl. in d. Clem. cum lite. Myns. obs. 24. cent. 4.*

Lite pendente, nec judici, nec adversario, licet, sive propriâ, sive etiam Principis auctoritate, sine causæ cognitione aliquid innovare.

Unde privilegium vel rescriptum, lite pendente impetratum, si de hoc expressè mentionem non faciat, non valet. *c. 1. & c. ult. hic. c. causam. 19. de testib. & attestat.*

Nec, matrimonio ob causam consanguinitatis accusato, alter conjugum jure suo privari potest, quousque consanguinitas fuerit probata. *c. 2. hic.*

Si tamen, dum super primo matrimonio lis pendet, secundum rite sit contractum, hoc, si primum declaretur fuisse nullum, pendentis litis obtentu

tentu irritari non poterit: *c. cum in Apostolica.* 18. *de sponsal.*

Alioqui quod lite pendente innovatum, nullum est; & qui innovavit, in expensas damnatur, & jure sibi competente privatus, infamis efficitur. *l. pen. & ult. C. ut lite pend. nulli liceat Imper. supplic.*

De sequestratione possessionum & fructuum.

TIT. XXIV.

NOn solùm contumacia Rei missione in possessionem ponitur, & aliis modis, de quibus titulo proximum præcedente diximus; sed & *Sequestratione. c. 2. de dolo & contum.*

Ea est rei controversæ, vel fructuum ejus apud Sequestrem, contendentium consensu, vel judiciariâ auctoritate facta depositio, ut ab eo custodiatur, & lite finitâ victori restituatur. *l. licet.* 17. *ff. depos. l. sequester.* 110. *ff. de verb. sign.*

Est vel *conventionalis*, quando liberâ voluntate contendentes ex sponsione rem deponunt: vel *judicialis*; quæ fit mandato Judicis inter litigatores.

Hæc, cum ab executione non sit incipiendum, *l. 1. C. de execut. rer. jud.* nec alicui temerè possessio (cujus magna est commoditas. §. *commodum. Inst. de interd.*), auferenda: *can. 2. volumus. 16. qu. 4. c. 2. ut lite pend. nihil innov. c. 1. hic. c. causam matrimonii. 16. de offic. jud. deleg.* tantùm certis casibus fieri potest.

Nempe 1. Si Judex veretur, ne partes ad arma & rixas procedant: *l. 13. §. 3. ff. de usufr.* 2. Missus in possessionem fructus dissipet: *c. dilectus. 2. hic.* 3. Maritus uxoris virginis, matrimonium contractum negantis, restitutionem petat: *c. cum locum. 14. de sponsal.* 4. Uxor, cujus restitutionem

ma-

maritus postulat, de sævitia viri probabiliter timeat: *c. ex transmissa. 8. & c. literas. 13. de restit. spol. 5.* Denique si periculum in mora sit.

Sequestrati possunt res mobiles, ut fructus, *c. 1. 2. hic.* instrumentum, *l. cætera. 4. §. fin. & l. seq. ff. fam. ercisc.* immobiles, ut Ecclesiæ, *c. examinata. 15. de judic.* prædia. *l. ab executione. 5. C. quor. appell. non recip.*

Non tamen sequestrari potest beneficium, si ejus triennali possessori moveatur quæstio; *Clem. un. hic.* potest, si non triennali possessori. *d. Clem. un.*

Transfert in sequestrem possessionem conventionalis sequestratio; nisi convenerit, ut tantùm detineat: *l. 17. §. 1. ff. depos.* Unde ratione possessionis jus habet fructus percipiendi; & beneficia præsentandi; si fortè apud eum Ecclesiæ & juris patronatus sequestrum factum est. *Felin. in c. Bertholdus. de sent. & re jud. Gl. in Clem. hic.*

Judicialis sequestratio non transfert possessionem; sed eam, quoniam est dubia, relinquit in suspenso, donec vel partes inter se de lite amicè convenerint, vel judicis sententiâ, quis possessor sit, & esse debeat, declaretur. *c. 1. & 2. hic. l. 39. ff. de acquir. poss.*

Sequestrationem beneficii Ecclesiastici legitimè factam qui impedit, vel fructus sequestratos occupat, excommunicationem ipso facto incurrit, à quo non nisi impedimento amoto, & fructibus restitutus, absolvitur: si ex litigantibus sit, beneficio, vel jure quod in eo habebat, nihilominus amisso. *d. Clem. un.*

De confessis.

TIT. XXV.

HActenus diximus de reo contumace: sequitur ut de *confitente* dicamus.

Confitetur quis vel *in jure*; & *Judicialis* dicitur confessio; *c.* 1. *si quandoque.* 15. *qu.* 6. *c.* 2. *hic. c. praeterea.* 10. *de transact.* vel *extra judicium*; & *Extrajudicialis* dicitur.

Non tantùm ore fit, sed & rei evidentiâ, contumaciâ nimiâ, paciscendo super crimine, taciturnitate: Nam qui tacet, consentire videtur: puta, si in jure id faciat, & judici interroganti contumaciter respondere nolit; vel ab adversario allegata non neget. *d. c.* 1. *si quandoque. cum c. seq.* 15. *qu.* 6. *c. tua nos.* 8. *& c. ult. de cohabit. Cleric. & mul. c. nullus.* 4. *c. nonne.* 5. *de praesumt.*

Nocet confessio tantùm ei, qui confessus est, non aliis. *c.* 1. *hic.*

Non tamen omnis confessio nocet confitenti, sed tantùm ea, quae à domino litis, majore viginti quinque annis, sanae mentis, contra se, in jure, coram competente judice, & adversario, aut ejus procuratore, liberè, sponte, & scienter facta. *Lanfr. in c. quoniam. verb. confessiones. num.* 18. *&* 15. *de probat. Hostiens. in Sum. hic.* §. *qualiter.*

Quae & tum demum valet, si nec naturae, nec juri adversetur; & certum, vel incertum, cujus incertitudo declarari possit, contineat. *c.* 2. *&* 3. *hic. d. c.* 1. *si quandoque.* 15. *qu.* 6. *d. c. praeterea.* 10.

Confessio facta revocari nequit, nisi ex continenti, *c. praeterea.* 7. *de testib. cog.* aut nisi quis errore lapsus, quem ante sententiam probet. *c. fin. hic.* Non post sententiam: nisi fuerit appellatum. *l. sub praetextu. C. de transact.*

In

In appellationis enim causa, cum novis allegationibus, defensionibus, & peremtoriis exceptionibus, in prima instantia omissis, uti liceat, errorem etiam in ea commissum, licet corrigere. Quia hoc ipsum est peremtoriam exceptionem proponere. *c. fraternitatis. 17. de testib. & attestat. c. cum Joannes. 30. de fid. instrum.*

Confessio repentina, calore iracundiæ puta effusa, non obligat: & statim revocari potest. *Panorm. in c. cum venerabilis. 6. num. 12. de except.*

Ut & ea, quæ ante litem contestatam facta, *Lanfr. in d. c. quoniam. num. 32.* utpote extrajudicialis.

Quæ vim probationis plenam non inducit; sed tantùm in causa criminali indicium facit ad torturam contra confitentem; *Bart. & Gl. in l. capite. 25. in pr. ff. ad leg. Jul. de adult.* non alium. *c. 1. hic. l. fin. C. de accus.* in civili, si ex aliqua certa causa, coram adversario & testibus facta, vim pacti obtinet. *Canon. in c. per tuas. 10. de prob.*

Judicialis confessio habet vim sententiæ; *c. 7. nunc autem. dist. 21. l. 6. §. 2. ff. hic. l. 56. ff. de judic. 18.* adeò ut in confessum, si judex de plano sine forma judicii procedat, sententia postea non sit ferenda: *l. 6. §. ult. ff. hic.* est, si ordine judiciario procedat; *l. 3. 4. 5. ff. eod. l. ult. C. de exec. rei jud.* ut & in criminalibus. *l. 5. ff. de cust. & exhib. reor. Bald. in l. fin. C. de edend. vide Aphorism. nostr. ad Digest. hoc tit.*

De Probationibus.

TIT. XXVI.

CUm dictum sit, de Reo contumace vel confitente, superest, ut dicatur de *Reo inficiante.*

Contra hunc debet Actor probare, quod intendit. *Actore* enim *non probante, Reus, etiamsi nihil*

præstiterit, *absolvitur. c. un. ut Eccles. benef. sine dim. c. cum Ecclesia. 3. de caus. poss. & propr. c. fin. de jurejur.*

Probare, est rei dubiæ in judicio fidem facere. *c. forus.* 10. §. *causa. de verb. signif.*

Probatio, alia est *Artificialis*, quæ ex ipsa causa, argumentis & judiciis trahitur; alia *Inartificialis*; quæ extra causam, à testibus, tabulis, confessione, juramento, accipitur.

Rursus utraque vel est *Plena*; quæ plenam fidem judici de eo quod propositum est, facit: *Panorm. ad c. fin.* §. 1. *num.* 7. *de jurejur.* ut fit per duos testes, instrumenta publica, præsumtiones, partium confessiones judiciales, *ut in c. cum causam.* 13. *hic.* rei evidentiam. *Spec. tit. de probat.* §. *videndum.* &c. vel *Semiplena*, quæ imperfectè concludit, & Judici non tantam fidem facit, cui soli stare debeat: ut fit per unum testem, omni exceptione majorem, *Mascard. de prob. vol.* 1. *qu.* 4. instrumentum privatum, comparationem literarum, coufessionem extrajudicialem, rationes, famam, & similia. *Dd. in c. fin. de jurejur. Mascard. d. loc.*

Plures tamen probationes semiplenæ conjungi possunt, ut faciant plenam; puta si probationes tendant ad unum finem, non autem si ad diversum; *Felin. c. cum causam.* 13. *hic.* sive sint ejusdem generis, ut est in duobus testibus, sive diversi, ut unius testis cum fama. *Mynf. obs.* 100. *cent.* 2. Nisi tales probationes conjungendæ, sint in sua specie imperfectæ: puta si fama probetur per unum testem, & fuga probetur per alium testem; tunc non conjunguntur, cùm quodlibet judicium duos testes requirat. *Abbas in c. transmissæ.* 3. *qui filii sint legit.*

Probare debet actor, non reus; *c. bona memoria.* 23. §. *porro excessus. de elect. c. quod autem.*

tem. 1. *& seq.* 6. *qu.* 5. & sic affirmans, non negans.

Negantis enim factum per rerum naturam nulla est probatio. *c. quoniam contra.* 11. *hic. d. c. bona memoria.* 23. *vers. contra.*

Reus tamen qui excipit, & eo quid asserit, probare debet, cùm in eo censeatur Actor; *c. in præsentia.* 18. *hic.* ut & si pro Actore sit præsumtio. *c. contra morem.* 8. *dist.* 100. *not. in c.* 3. *Pontifices.* 12. *qu.* 3.

Per indirectum etiam potest admitti ut factum negantis admittatur probatio, dum à negativa in affirmativam quodammodo fit transitus. *c. ex tenore.* 35. *de testib.*

Quod ut melius intelligatur, distinguendum cum *Gloss. in c. accusator.* 2. *ad verbum accusator.* 6. *qu.* 5. *& in d. c. bonæ memoriæ.* 23. §. *contra ligati. ad verb. per rerum naturam:* inter *negativam juris, facti* & *qualitatis.*

Negativa juris probari debet, ut cùm quis emancipationem negat esse factam, rectè illud probare debet; *l. ab ea parte.* 5. §. 1. *ff. hic.* quia hic negans affirmat solennitatem esse omissam, vel à jure requisita non fuisse adhibita.

Negativa facti est duplex: vel *Pura*, quæ simpliciter, sine determinatione loci, temporis, aut alterius rei proponitur; vel *Non pura*, cui locus, tempus, aut alia circumstantia adjicitur.

Illa nec directè, nec indirectè probari potest; ut, *si quis dicat, se non contraxisse, Bertham non duxisse, &c.* & proinde onus probandi transfert in affirmantem: *ut in d. c. accusator.* 6. *qu.* 5. *d. c. bonæ memoriæ. cum simil.*

Hæc probari potest per indirectum. *d. c. ex tenore. c. series.* 26. *de testib. l. optimam.* 14. *C. de contr. stipul.* veluti si instrumenta exhibeantur, in quibus contineatur, alio die, vel alibi, quàm asseritur, rem fuisse gestam.

Nega-

Negativa qualitatis probanda, si qualitas contra juris communis præsumtionem negetur: ut cùm negat quis quem ad beneficium esse idoneum, id probare debet; quia quilibet præsumitur idoneus, nisi de contrario constet. *c. fin. de præsumt. c. un. de scrutin. in ord. faciend. l. ex persona. 3. C. de probat.*

Probari debent ea quæ inter partes controvertuntur seu dubitantur: non quæ adversarius confessus, *c. ult. vers. nisi suâ sponte. 15. qu. 5. c. 1. nos. 2. qu. 1.* notoria, *c. super eo. 3. in princ. de testib. cog. c. tua nos. 8. in princ. de cohabit. cleric.* evidentia; *c. evidentia. 9. de accusat.* quæ judici, ut judici, nota. *d. c. ult. §. sed mirandum. 15. qu. 5. c. si Sacerdos. 2. de offic. jud. ord. c. 6. unus ex nobis. 2. qu. 1.*

Sed & controversa ita demum probanda, si probata probanti profutura sunt. *c. per tuas. 32. in fine. §. noveris. vers. etsi probata. de Simon. Gloss. in c. cum contingat. 36. verb. ubi nihilominus. de offic. jud. deleg.*

Non tantùm in Civili causa probatio necessaria, sed & in criminali; *Hostiens. in Sum. num. 4. hic. & Dd. commun.* ita tamen, ut (sed maximè in hac, *c. 3. quisquis. c. 2. sciant. 2. qu. 8. l. fin. C. de probat.* & matrimoniali causa, *c. in literis. 24. & ibi Gl. verb. probatæ. de testib. & attest.*) ea sit clara & liquida. *c. in præsentia. 8. hic. l. 6. ff. eod. Gail. 2. obs. 13. num. 5.*

In crimine tamen simoniæ; *c. sicut. 6. de simon.* & hæreseos, *c. cum contumacia. 7. de hæretic. in 6.* quia in secreto solent committi, præsumtiones verisimiles admittuntur.

In quæstione speciei, fieri debet probatio in specie; generis probatio non sufficit: velut, si quis, dicens aliquem sibi esse subditum, hoc probare velit ex eo, quod tributum sibi solverit: quia tributi

buti præstatio aliud quàm subjectionem significare potest. *c. recepimus.* 8. *de privileg. c. quanto.* 16. *c. præterea.* 8. *de censib.*. Ita probatio generalis, vel æquivoca non relevat probantem super certa specie sub genere probato contenta. *c. constitutus.* 6. *de relig. dom. c. cum venerabilis.* 21. *de censib.*

Fit probatio per testes, *c.* 2. *hic.* confessionem partium, *c.* 1. *nos in quenquam.* 2. *qu.* 1. instrumenta debitâ solennitate confecta, *tot. tit. de fid. instr.* evidentiam facti, *c.* 17. *de manifesta.* 2. *qu.* 1. *exempl. vid. in c. priusquam.* 4. *dist.* 28. famam, *c. tertio loco.* 5. *hic. c. cum causam.* 13. *eod.* per libros antiquos, & scripturas antiquas in lapidibus vel columnis sculptas, *d. c. cum causam. c.* 1. *pervenit.* 30. *qu.* 1. literas sigillo Episcopi, *c. post cessionem.* 7. *hic. c.* 20. *curæ sit omnibus.* 11. *qu.* 3. Legati, Cardinalis, Abbatis, Capituli, sigillatas, *d. c. tertio loco.* 5. *hic. c.* 3. *statuimus.* 19. *qu.* 3. communem opinionem, indicia indubitata, *c. excommunicamus.* 13. *de hæretic.* præsumtionem, violentiam. *c. adferte.* 2. *c. literis.* 12. *c. tertio loco.* 53. *de præsumt.* &c.

Actor si plenè probavit, tenetur jurare. *c.* 2. *hic. d. c. ult. de jurejur.*

Fertur sententia pro eo, qui melius & magis sufficienter probavit. *c. licet.* 9. §. *ex præmissis. hic.*

Judex enim non secundum proprium animi sui motum, sed allegata & probata judicare debet. *c. in præsentia.* 6. *de renunciat.*

De testibus & attestationibus.

TIT. XXVII.

POst generalia de probationibus explicata, transeamus nunc ad earum species, quæ præcipuè duæ sunt; *testes*, de quibus hoc titulo; & *instrumenta*, de quibus titulo proximum sequente agemus.

Testis est, qui de aliquo facto controverso testimonium dicit: vel, generalius, qui alicui actui adhibetur, ut possit de eo, quandocunque opus erit, testimonium dicere.

Testimonium, seu *attestatio*, *tot. tit. hic.* est ipsius testis asseveratio.

Testis esse potest, non omnis, sed tantum idoneus & fidelis; id est, qui omni exceptione major. *c. 1. hic. c. 2. placuit. 4. qu. 2.*

Talis esse dicitur, qui jure non potest rejici. *c. 3. si testes. in princ. & §. testium. 4. qu. 2.*

Jure alii rejiciuntur *in totum*, alii *pro certis personis*, alii *contra certas personas*, alii *in certis causis*.

In totum, impubes, *c. 1. testes. 4. qu. 2. c. forus. 10. §. fin. de verb. signif. l. 3. §. pen. ff. hic.* præterquam in crimine læsæ Majestatis; *l. de minore. 10. ff. de quæstion.* furiosus, mente captus; *c. 14. in dicas. 3. qu. 9. c. ult. de success. ab intest.* infamis; qualis est usurarius; qui publico judicio damnatus; qui ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepisse judicatus & convictus; repetundarum, ob carmen famosum, calumniam, adulterium damnatus; ob vitæ turpitudinem Senatu motus; hæreticus; *c. 1. de hæret. c. 24. non potest. c. 39. testes. 2. qu. 7.* nisi contra hæreticum: *c. in fidei favorem. 5. de hæret. in 6. c. si hæreticus. 26. in princ. 2. qu. 7.* perjurus, *c. 18. quicunque. 6. qu. 1. c. parvuli. 14. vers. & qui semel. 22. qu. 5.* mulier quæ corpore quæstum palam facit, fecitque, aliive omnes Legibus secularibus notati. *c. 9. constituimus. 3. qu. 5. l. 3. ff. hic. c. placuit. 2. cum seq. §. lege Juliâ. in fin. 4. qu. 2. c. sicut nobis. 9. hic.*

Pro certis personis prohibentur testimonium dicere; domesticus, familiaris, cognatus, affinis, vel cui imperari potest ut testis fiat; pro eo cui talis est; *c. 1. vers. vel etiam. c. testes. vers. idonei. 4.*

qu.

qu. 2. *c.* 1. *c.* 10. *similiter. verb. adfines. c.* 12. *accusatores.* 3. *qu.* 5. *c. super eo.* 22. *c. in literis.* 24. *hic.* Non contra; *c.* 1. *vers. sed si voluerint.* 3. *qu.* 3. Non in consanguinitate probanda; & in matrimonio contrahendo & disjungendo: *c. videtur.* 3. *qui matr. accus. poss.* Amicus pro amico; *c. ult.* §. *testium.* 4. *qu.* 2. *c. quoties.* 5. *hic.* Socius pro socio; sive ejusdem criminis, *c. veniens.* 10. *c. personas.* 20. *hic.* sive contractus. *c. si testes.* §. *testium.* 4. *qu.* 3.

Contra certas personas testari prohibentur; Reus de se crimen confessus, contra socios criminis; *c.* 1. *de confess. c. fin. ubi Gloss. verb. præterquam.* 15. *qu.* 3. exceptis quibusdam occultis & gravioribus criminibus, ut læsæ Majestátis, *d. c.* 1. *& d. c. fin. verb. præterquam.* hæreseos, *c. in fidei favorem.* 5. *de hæret. in* 6. simoniæ: *c. veniens.* 10. *& ibi Gloss. verb. confessio. hic. c.* 1. *eod in* 6. *c. si quis Papa.* 2. §. *propter occultas. dist.* 79. inimicus contra inimicum; *cum* I. *&* A. 22. *de sent. & re jud. c. per tuas.* 32. *& c. licet Heli.* 31. *de simon. c. cum oporteat.* 19. *ubi ratio. de accusat.* Libertus contra patronum; *can. Episcopus.* 58. §. *fin.* 12. *qu.* 2. *c. fin.* §. *liberti.* 4. *qu.* 2. Filius contra patrem, pater contra filium; Nisi in causa matrimoniali; *c. fin.* §. *parentes.* 4. *qu.* 2. Hæreticus & Judæus contra Christianum; *c.* 26. *si hæreticus.* 2. *qu.* 7. Laïcus contra clericum, in causa criminali: *c. de cætero.* 14. *hic. c.* 37. *beati.* §. *fin. cum c. seq.* 2. *qu.* 7. Non in causa civili, & causa electionum vel ordinationum: *c. tam literis.* 33. *hic.* Clericus contra Laïcum; *c.* 9. *testimonium. in princ.* 11. *qu.* 1. *A*uctor inimicitiæ contra Episcopum. *c.* 10. *detractores.* 3. *qu.* 4.

In certis causis testimonium ferre prohibentur mulier in testamento, & in criminali causa, quæ criminaliter intentatur; non quæ civiliter; *c.* 1. *de*

crimine. 15. *qu*. 3. *c. forus*. 10. §. *ult. de verb. signif. c. quoniam*. 3. & *c. tam literis*. 33. *hic*. patronus seu Advocatus, Procurator, in causa quam defendit; executor causæ, in ea; *c. ult*. §. *patroni*. 4. *qu*. 2. *c. insuper*. 6. *hic*. *c. ult. in princ. eod. in* 6. judex in causa, in qua judex, *c*. 37. *hoc etiam*. §. *quæritur*. *cum c. seq*. 2. *qu*. 6. *c*. 1. & *c*. 2. *nullus*. *verb. sed per se*. 4. *qu*. 4. quisque in sua causa. *can*. 4. *sanè*. 15. *qu*. 3.

Produci debent testes ad minimum duo, *c. veniens*. 10. *c. licet*. 23. *hic*. etiam ab homine in dignitate posito: *arg. c. ego solis*. 6. *dist*. 9. *Covarr. princ. quæst*. 33. *num*. 3. *vers. his accedit*. sive de causa civili, sive de criminali agatur. *d. c. veniens*. 10. & *c. licet*. & *c. cum à nobis*. 28. *eod*. Nisi jus nominatim plures requirat: *d. c. licet*. 23. *in fin*. ut in Cardinali Episcopo convincendo septuaginta duo, Presbytero Cardinali quadraginta quatuor, Diacono Cardinali viginti quatuor, Subdiacono, Acolutho, Exorcista, Lectore, Ostiario, septem: *c*. 2. *præsul*. 2. *qu*. 5. præterquam si testes sint spectatæ vitæ & scientiæ. Quo casu duo aut tres videntur sufficere. *c*. 3. *nullam*. §. *fin. nullam*. *vers. sed hoc*. 2. *qu*. 4. In purgatione Episcopi duodecim, Presbyteri septem, Diaconi tres requiruntur, *c*. 19. *omnibus*. *in fin*. 2. *qu*. 5. *c*. 12. *si legitimi*. 2. *qu*. 4. in testamentis tres. *c. cum esses*. 10. *de testam*.

Unus vel singularis testis, cujuscunque sit dignitatis, regulariter non probat. *d. c. licet universis*. 23. & *c. licet ex quadam*. 47. *hic*.

Dico *regulariter*; nam certi sunt casus, in quibus probat; ut cùm alicui non fit præjudicium; puta, cùm dubitatur, an quis sit baptizatus, vel an Ecclesia sit consecrata, & hujusmodi; *c. parvulos*. 110. *de consecr. dist*. 4. *c. solennitates*. *de consecr. dist*. 1. item cùm dubitatur de voluntate obmutescentis

ſcentis ſeu morientis; *arg. c. 7. qui recedunt. & c. ſeq. 26. qu. 6.* cùm matrimonium impeditur prætextu conſanguinitatis contrahi; *c. ſuper eo. 22. hic. c. præterea. 12. de ſponſal.* cùm dicit Sacerdos aliquem pœnituiſſe; *c. nemo. 14. de ſimon. & arg. c. teſtimonium. 54. hic.* cùm executor ſe dicit citaſſe vel denunciaſſe; *c. cum parati. 19. de appellat.* cùm pater dicit filium invitum monachum eſſe factum; *c. 4. præſens. 20. qu. 3.* cùm de crimine læſæ Majeſtatis agitur; *c. ſi quis Papa. 2. diſt. 79.*

Non plures Judex admittere debet, quam ad probandam cauſam ſunt neceſſarii. *arg. c. ſignificaverunt. 36. & c. ſeq. c. de teſtibus. 29. hic. c. cum te. 18. de offic. jud. deleg. c. finem. 5. de dolo & cont. c. frequens. 1. de reſtit. ſpoliat. in 6.*

Qui admittuntur non ſe ultro offerre; ſed vocari, & veluti inviti deponere debent: *tot. tit. hic.* Qui enim ultrò ſe offert, habetur, ut dicunt, ſubornatus & ſuſpectus. *arg. c. 4. illi. 5. qu. 5.*

Produci & recipi debent regulariter, poſt litem conteſtatam; *c. 1. & 2. ut lite non cont.* non ante; niſi fortè de morte teſtium vel abſentia diuturna timeatur, vel de cauſa matrimonii, electionis, publicationis, inquiſitionis, *d. c. fin eod.* denunciationis, *c. novit. 13. de judic.* agatur. *vid. Gl. ad d. c. fin. verb. regulariter.*

Fieri debet productio coram eo judice, qui de cauſa cognoſcit: *c. cum olim propter. 14. §. interim. de privil.* Niſi teſtes ſint valetudinarii, ſenes, debilitate confecti, paupertate nimiâ oppreſſi, ita ut ad judicis perſonam adduci non poſſint: tum enim ad ipſos examinandos perſonæ idoneæ & diſcretæ mittuntur. *c. ſi qui teſtium. 8. hic.*

Teſtes antequam examinet judex, debet & partem citare, non trinâ ſed unâ citatione, *c. in nomine Domini. 2. hic.* & à teſtibus de veritate dicenda prævia admonitione ſuper perjurio facta,

c. 1. *de crim. falſ. c.* 80. *quiſquis.* 11. *qu.* 3. jusjurandum exigere. *c. qualiter.* 17. *& c. ſeq. de accuſat. c. nuper.* 51. *c. tuis quæſtionibus.* 39. *hic. c. fin.* §. *& prius.* 2. *qu.* 5. *c. pen.* 3. *qu.* 9. Quantumvis cauſa ſit ſummaria. *vid. Imol. in Clem. ſæpe. de verb. ſignif.*

Juramentum hoc (niſi à partibus remittatur, *c. tuis quæſtionibus.* 32. *c. nuper.* 51. *hic.*) præſtare debent teſtes omnes tam regulares, quàm ſeculares. *Dd. in c. fin. de juram. calumn.* Hi tactis ſacroſanctis Scripturis; illi iis propoſitis & manu ad pectus admotâ. *Gloſſ. ad Clem. de homicid. ad Clem.* 1. §. *porro. de hæretic. text. in c. teſtimonium.* 9. §. *fin.* 11. *qu.* 1.

Juramento præſtito quemque teſtem Judex, aut is cui examen commiſſum, examinat, clam partibus, ſeparatim, adhibito Notario, qui dicta conſignet; cùm ſuper articulis ab adverſario exhibitis; *c. venerabili.* 52. *c. nuper nobis.* 51. *c. ſignificavit.* 41. *hic.* tum ſuper interrogatoriis, ſeu quæſtionibus ſuper ipſis teſtium perſonis; item ſuper ipſa lite, veritatis eliciendæ causâ, ab eo contra quem teſtes producuntur propoſitis; *c.* 2. *hic. in* 6. & omnibus circumſtantiis; videlicet cauſis ſcientiæ, *c. cum cauſam.* 97. *hic.* perſona, loco, tempore, viſu, auditu, credulitate, fama, & certitudine.

Debet enim teſtis, ſi petitur, ſcientiæ rationem reddere. *Innoc. in d. c. cum cauſam.* 37. *num.* 1.

Solâ enim atteſtatione prolatâ, nec aliis legitimis adminiculis probata cauſa, nullius eſt momenti. *c. fin.* §. *ſola.* 4. *qu.* 2.

Eam reddet per illum corporis ſenſum, quo id, quo de interrogatur, percipitur: ut viſum, auditum, vel alium. *Gloſſ. in d. c. fin.* §. *in teſtibus conſiderandum verb. ex tempore.*

Debet interrogatoriis reſpondere, non abſens

per

per scripturam, sed præsens verbis, *c. 15. testes. 3. qu. 9. c. fin. §. alia est. 4. qu. 2. c. 3. relatum. §. leges. vers. unde canonica. 5. qu. 2. c. tua nos. 8. §. si verò publicum. vers. cum non sit. de cohabit. cleric. & mulier. c. à nobis. 2. qui matr. accus. poss.* claris, *d.c. cum causam. 37. hic.* necessariò vel probabiliter concludentibus, *Farin. qu. 70. num.* 147. veram depositionis causam continentibus; non ex credulitate, *c. quoties. 5. hic.* auditu alieno, *c. praterea. 27. c. licet. 47. hic.* nisi cum eo alia adminicula accedant; aut de antiquis agatur; quæ se audivisse à senioribus, alioquin tamen fide dignis, dixerit, *d. c. praterea. & c. 5. de parentela. 15. qu. 6. ubi Gloss. in verb. audistis. & d. c. licet.*

Depositione factâ, Judex diligenter annotari curabit, quid testis tam super interrogatoriis, quàm articulis deposuerit; annotata testi prælegет, & tandem eum de silentio servando admonitum dimittet. *Specul. de testib. §. 4. num. 2.*

Annotata prælegit testi, cùm ut ejus constantia appareat: potest enim is non ex intervallo, sed incontinenti se corrigere, & dictis suis in depositione addere vel diminuere: *not. in d. c. cum causam. 37. & c. praterea. 7. de testib. cog. & ibi Panorm.* tum ut ipsius depositionis claritas appareat: si enim testis obscurè deposuit, iterum, ut veritas habeatur, est examinandus. *c. cum clamor validus. 53. hic.*

Examinatione peractâ, operam judex dare debet, ut partes ulteriori productioni renuncient; *Specul. eod. §. satis. in princ. & §. ult. per c. cum venisset. 25. hic.* Alioqui litigantes, intra terminum à Judice productionibus præstitutum, vicissitudine probationum, usque ad tertiam super iisdem articulis testium productionem progredi possunt; non quartam; nisi producens juret, se nec calumniæ causâ eam facere, nec testificationum

copiam habuisse, *c. cum clamor.* 53. *& c.* 2. *c. pen. c. in causis.* 15. *c. significaverunt.* 36. *hic.*

Quippe publicatis seu cognitis semel testimoniis super iisdem articulis nulla amplius est productio; super novis est. *c. fraternitatis.* 17. *in textu & Gloss. c. constitutis.* 46. *c. causam quæ.* 19. *hic.* nisi fuerit ei renunciatum, *d. c. cum venisset.* 25. *c. veniens.* 38. *c. cum in tua.* 44. *eod.*

Publicatis testationibus, earum copia litigatoribus à Judice communicari debet: *c. quoniam.* 11. *de probation.* quo contra excipere, aut pro illis dicere alternis possint.

Qua de re ante, vel in ipsa publicatione, protestari & mentionem inferre debent; alioqui non audiuntur. *c. præsentium.* 31. *& ibi Mynf. n.* 1. *hic.*

Nisi ea, propter quæ testium personas pars rejicere velit, demum post publicationem oriantur, *d. c. præsentium.* 31. pars juret, se id ex malitia non facere; *d c præsentium.* judex (contra quem protestari debet) eum, quominus antea exceperit, impediverit, *Mynf in d. c. præsentium.* tales testes repellere velit, qui omnino testes esse non possunt. *Idem d. loc. num.* 16.

Exceptionem hanc probare Reus, contra quem testes sunt producti, potest intra terminum ad reprobandum datum, per testes alios, qui reprobatorii dicuntur, vel instrumenta. *d. c præsentium. c. licet Heli.* 31. *de simon.* Quos Actor rursus per alios reprobare potest. Neuter ultra audietur.

Quia testes probatorios, & eorum reprobatorios reprobare licet, non reprobatorios reprobatoriorum. *c. licet dilectus.* 49. *hic.*

Exceptione propositâ & probatâ, Judex cognoscit, quibus plus fidei debeat tribuere.

Quod non ex testium multitudine sola, nec testimoniorum verisimilitudine, sed ex testium fide, dignitate, moribus, fortuna, constantia, re-

ligione,

ligione, ponderat. *c. si testes.* §. *testium.* 4. *qu.* 2. *c. præterea.* 27. *hic. c. forus.* 10. §. *fin. de verb. signif. c. Ecclesia.* 48. *de elect. l. testium.* 3. *ff. hic.*

Si testes Actoris & Rei auctoritate & conditione sint pares, pro Reo sententiam ferre debet. promtiores enim ad absolvendum esse debemus, quàm ad condemnandum. *c. ex literis.* 3. *de probat.* Nisi Actoris causa sit Rei favorabilior.

Talis est, si sit pro re aut persona favorabili; ut libertate, dote, testamento, legitimatione, pupillo, vidua, orphano, fisco, Ecclesia, &c. *c. fin. de re jud. l. inter pares.* 38. *ff. eod.*

De testibus cogendis, vel non.

Tit. XXVIII.

Testes si vocati sponte noluerint veritati testimonium perhibere, à Judice Ordinario, vel ejus Delegato seu Commissario, Ecclesiasticâ censurâ, etiam si juraverint se testimonium non dicturos, *c. intimavit.* 18. *de testib. & attest.* cogi possunt; *c.* 1. 3. 4. 7. 8. 9. 10. *hic.* maximè si nullo excusationis privilegio sint muniti, & se gratiâ, timore, vel odio, ferendo testimonio subtrahant. *c. dilectorum.* 10. *& c.* 1. *eod.*

Publicè enim, ne veritas, ad quam eruendam testes adhibentur, *c.* 1. *eod.* occultetur, *c. fin. eod.* imo & ipsius testis interest; cùm veritatem occultare sit mortale peccatum. *c.* 80. *quisquis.* 11. *qu.* 3. *c.* 1. *& ibi Gl. verb. occultent. hic.*

Cogi non potest testimonium quis dicere, contra socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum sobrinove natum, eosque qui priore gradu sunt, &c. *c. ult.* §. *lege Juliâ publicorum.* 4. *qu.* 2. nec libertus contra patronum; *d. c. ult.* §. *liberti adversus:* nec senex, valetudinarius, miles, qui cum Magistratu abest, aut cui venire non li-

 cet;

cet; *d..c. ult.* §. *inviti.* publicanus, qui exercitui præbendum conduxit, *d. c. ult.* §. *publicani.* Episcopus, *c. 9. testimonium.* §. *nec honore.* 11. *qu.* 1. Clericus; aliaque Ecclesiastica persona. *c. 38. statutum. in fin. 2. qu. 6.*

Quæ tamen personæ, si aliter de veritate constare nequit, ad testimonium vel coram judice evocatæ, vel coram persona ad illas missa, *c. si qui testium. 8. de testib. & attest.* dicendum, cogi possunt. *c. super. 3. c. pervenit. 4. hic.*

Cavendum tamen, ne temerè, & nisi exigente causâ, testes evocentur, *c. statutum. 11.* §. *proferendo. de rescript. in 6.* & ut sumtus evocandis à producente dentur; alioquin enim venire non tenentur: *d. c. statutum.* §. *pro ferendo. vers. sed nec tunc. c. fin.* §. *liberti testes. 4. qu. 2.*

Qui testes testimonium dicere, vel ad examen venire impediunt, puniendi sunt. *c. cum causam. 37.* §. *quod si forte. & c. constitutis. 46. de testib. & attestat.*

De fide instrumentorum.

TIT. XXIX.

Testium & instrumentorum probationes in exercendis litibus æquiparantur: *l. in exercendis. 15. C. hic.* imo interdum, sed latâ significatione, instrumentorum appellatione testes continentur. *c. pervenit. 4. de testib. cog. c. forus. 10. de verb. signif.* in stricta, sunt diversa. *c. cum Joannes. 10. hic. c. 11. forte. in fin. 23. qu. 4.*

In hac significatione *Instrumenta* accepta, sunt scripturæ rei controversæ fidem facientes.

Sunt vel *publica*, vel *privata*.

Publica dicuntur, quæ à publicis personis (ut Notariis) *c. quanquàm. 2. de usur. in 6. c. illud. 11. de præsumt.* confecta; *c. 2. hic.* quæ sigillo ali-

quo

qui publico, ut Episcopi, *c. post cessionem. 7. de probat. c. 20. cura. 11. qu. 3.* Capituli, *c. 5. de probat. c. in nomine Patris. 1. fin. dist. 73.* Principis secularis, *c. cum dilectus. 9. hic.* sunt signata; *c. scripta. 2. hic.* quæ auctoritate Magistratus interveniente publicata; *c. G. perpetuus. 12. hic. l. publicati. 2. ubi Dd. C. de testam.* quæ à scribente, licet privato, & duobus testibus, subscripta; *c. 1. de testib. & attest. c. quoniam contra. 11. de probat.* (sed hæc vim instrumentorum publicorum tantum habent, dum testes vivunt; *c. 2. hic.*) quæ ex archivis publicis extracta, *c. ad audientiam. 13. de præscript. c. 1. pervenit. 30. qu. 1.* Imo omnis scriptura, cui de jure vel speciali consuetudine creditur. *d. c. cum dilectus. 9. hic.*

Privata instrumenta sunt, quæ auctoritáte privatâ fiunt à privatis personis, nullis adhibitis testibus: ut sunt rationes, privatæ annotationes, apochæ, antapochæ, epistolæ, cautiones.

Hæc per se non probant; nisi contra scribentem, & non inficiantem, *l. 26. §. fin. ff. depos. Jas. & Bart. in l. admonendi. ff. de jurejur.* aut eum qui ea acceptavit, *Lanfr. in c. quoniam. ad verb. instrument. num. 50. de probat.* aut nisi subscriptione testium, vel contrahentium, vel vetustate temporis, vel judiciariâ cognitione sint roborata. *Bald. in rubr. C. hic. num. 44. & 45.*

Illa, si coram judice facta, plenam fidem faciunt; ut nulla in contrarium probatio admittatur. *l. in hac. 30. in fin. C. de donat. l. census. ff. de probat.* si à Notario facta, itidem plenam fidem faciunt, si omnia solennia in eorum confectione observari solita intervenerint: ita tamen ut probationem in contrarium admittant. *l. cum precibus. 18. C. de probat. Novell. 73. cap. 5. c. cum Johannes. 10. hic. c. ad audientiam. 13. de præscript.*

Solennia ea ſunt: Invocatio nominis Domini, anni ejuſdem indictio, dies, contractus, nomen Imperatoris, vel Papæ, vel Regis, locus, teſtes, nomen & ſignum Notarii: *Specul. de inſtr. edit.* §. 2. *in princ.* Non ſubſcriptio & ſubſignatio contrahentium & teſtium. *Panorm. & Innoc. in c.* 1. *de his quæ fiunt.* 3. *Prælat. ſine conſ. Capit.*

Quæ ſi obſervata, faciunt inſtrumento plenam fidem; Si ſint authentica; non ſi exempla: *c.* 1. *hic.* (Niſi auctore Judice; *c fin. eod.* aut ab eodem Notario, qui authentica confecit, eo animo fuerint ſcripta, ut perinde ac authentica valerent. *Dd. per c. dudum.* 20. *de converſ. conjug.*) Si integra, non cancellata, innovata, raſa, ſuſpecta. *c. ex literis.* 3. *c. inter dilectos.* 6. *hic. c. licet.* 5. *de crim. falſ. c. cum venerabilis.* 7. §. *ſed part. de relig. dom. c. cum olim.* 12. & 14. *de privileg.*

Produci debent inſtrumenta regulariter poſt litem conteſtatam. *Mynſ. ad c.* 1. *num.* 41. *de probat. ratio in c. quoniam. in princ. ut lite non conteſt.* poſſunt uſque ad concluſionem in cauſa; *c. cum dilectus.* 9. *hic. ratio in c. paſtoralis.* 5. *de cauſ. propr. & poſſeſſ. c. auditis.* 8. *de procur.* non poſt, ſi cauſa ſit profana; *ut in d. c. cum dilectus.* omnino, ſecundum aliquos, ſi beneficialis. *Hoſtienſ. ad c. ad petitionem. de accuſat. c. lator.* 7. *c. conſanguinei.* 11. *de ſent. & re jud. ratio in Clem. ſæpe. de verb. ſignif.*

Fieri debet productio judici, coram quo litigatur; ſed & ex cauſa alii; *c. accepimus.* 4. *hic.* in loco tamen congruo & ſecuro; *d. c. accepimus. c.* 20. *hortamur.* 3. *qu.* 9. *c. ex parte.* 47. *de appellat. c. accedens ad.* 4. *ut lite non cont.*

Eduntur Inſtrumenta, interdum, ſi producenti ita videatur, non in totum, ſed in tantum quoad cauſæ convenit. *c. contingit.* 5. *in fin. hic.*

Reus non tenetur Actori inſtrumenta ſua edere,

re, vel in judicio contra se proferre; *c. ult. §. qui intendit. 4. qu. 3. c. 1. de probat.* nisi forsan ea sint communia. *c. G. perpetuus. 12. hic.*

Si instrumenta, non cum Actore communia, in judicio producat, quibus uti vult, ea Actori èdere tenetur; ut & vicissim ei Actor. *secund. Gl. in d. c. G. perpetuus.*

Qui contraria duo instrumenta in judicio profert, sibi fidem invicem derogantia, neutro probat, *c. imputari. 13. ubi Gloss. verb. contrarius. hic. c. cum inter. R. 16. de electꝭon.*

Nec quis probat instrumentis quantumvis publicis & sigillatis, quorum literæ legi non possunt, ut non valeat intelligi, quid in eis fuerit scriptum. *c. inter dilectos. 6. hic.*

Possunt instrumenta, contrariis testibus, sed pluribus & honorabilioribus, quàm in instrumentis scriptis, refelli: si quidem agatur de facto recenti; *c. ex tenore. 35. de testib. c. cum Joannes. 10. hic.* non si de antiquo. *c. un. ut Eccles. benef. fin. dim. Vid. quæ ad hunc titulum diximus in Aphorismis ad Digesta, & maximè in Enarrat. Codicis dicimus.*

De Præsumtionibus.

Tit. XXX.

SEquitur de *præsumtionibus*, quia eæ quandoque probationem faciunt, & Judicem in formanda sententia instruunt *c. literas. 14. & tot. tit. hic.*

Est *præsumtio*, probabilis conjectura, ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. *Alciat. tract. de præsumt. in princ. part. 3. incipit, Veniamus. num. 1.*

Est, secundum Canones, quadruplex: *Temeraria, Probabilis, Violenta, Necessaria. c. adferte. 2. c. literis. 12. c. literas. 14. hic.*

Temeraria est, ex causis levibus proficiscens

vana hominis opinio. Dant Canones exemplum in Presbytero mulierem amplexante; Et dicunt, temerè judicare quem, illud illum ex libidine facere, cum benedicendi, vel ad pœnitentiam exhortandi gratiâ id facere eum præſumtio ſit. *c.* 14. *abſit.* 11. *qu.* 3. *c. in ſcripturis.* 8. *diſt.* 96. Tales etiam in foro olim fuerunt præſumtiones & indicia ex aqua frigida, fervente, zeli, ferro candente, duellis, ſorte; quas Pontifices, & piiſſimè, utpote fallacia, ſuſtulerunt. *c.* 22. *monomachiam.* 2. *qu.* 4. *c.* 2. *& c. fin. de purg. vulg. c. ex tuarum.* 8. *de purg. can.*

Ea nec ſemiplenè probationem facit, nec animum judicis movere debet. *c.* 1. 2. *qu.* 1. *c.* 9. *oves paſtorem.* 6. *qu.* 1. *c. ſi quid verò.* 23. *diſt.* 86. *c. licet Heli.* 31. *de ſimon.*

Probabilis præſumtio, eſt veriſimilis conjectura, ex certo ſigno proveniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. *Alciat. d. loc. par.* 3. *per c. quia veriſimile.* 10. *hic.* Sic præſumitur non eſſe pudicam, quæ cum aliis viris vagatur. *c. tertio loco.* 13. *hic.*

Hæc, ſi lege juvatur, vim habet probationis, niſi contrarium probetur. (Hoc enim admittitur. *c.* 3. *præſentium.* 7. *qu.* 1. *c. ſuper hoc.* 5. *de renunc.*) Si eâ non juvatur, ſed tantùm in hominum opinionibus conſiſtit, non probat per ſe, ſed tantùm probationem ſibi concordantem juvat; *c. illud.* 11. *hic. c. fin.* §. *ſæpe.* 4. *qu.* 3. *c.* 4. *ſi duo.* 35. *qu.* 6. ad juramentum ei deferendum, pro quo eſt præſumtio; *c. ex inſinuatione.* 3. *de procur. c. ſicut conſuetudo.* 2. *de probat.* & purgationem præſumto infamato; *c. ſi quis.* 2. *de purg. canon. c.* 5. *&* 13. *presbyter. c.* 16. *ſi mala. & c.* 19. *omnibus.* 2. *qu.* 4.

Violenta præſumtio, aliàs *præſumtio juris* dicta, eſt veriſimilis probatio ex multis indiciis, vel uno multum efficaci & veritati proximo, collecta. *Venat.*

nat. in Analyſ. Jur. Pontif. hic. Ut fugiens cum gladio ſanguinolento præſumitur vulneraſſe; inventus nudus cum nuda, ſolus cum ſola, in eodem lecto jacentes, ſecretis locis & latebris, præſumitur fornicatus. *c. literis.* 12. *hic.* &c.

Hæc onus probandi in adverſarium transfert, & tam diu ſtat, donec contrarium probetur; *c. propoſuiſti.* 4. *de probat.* In criminalibus facit tantum indicium ad torturam: non ad condemnationem. *c. literas.* 14. *hic. arg. c.* 12. *nomen.* 2. *qu.* 1. *c. quia veriſimile.* 10. *hic.*

Neceſſaria præſumtio (juris & *de jure* dicta) eſt diſpoſitio legis aliquid præſumentis, ſuper præſumto, tanquam ſibi comperto, ſtatuentis. *Alciat. d. loc. in princ.* Sic virgo, quæ ab eo, qui eam per verba de futuro deſponſavit, poſtea cognita, cenſetur in ſponſalia de præſenti conſenſiſſe. *c. Vſque fidem.* 30. *de ſponſal.* ut & ea purè, quæ ſe à ſponſo conditionali paſſa eſt cognoſci. *c. de illis.* 7. *de deſponſ. impub. c. per tuas.* 6. *de cond. appoſ.*

Hæc præſumtio plenam probationem facit, & pro veritate habetur, nec probationem admittit in contrarium; niſi per confeſſionem partis; reſtitutionem in integrum, & alia. *de quibus vide Alciat. in d. tract.* & *Felin. in c. quanto.* 8. *hic.* & *Bald. in addit. ad Specul. hoc tit.*

Cauſæ, ex quibus præſumtiones proficiſcuntur, ſunt fere infinitæ; paucas hic enumerabimus.

Deſumuntur, ex perſona, *c. decenter.* 6. *diſt.* 89. *c. fin. hic.* loco, *c.* 21. *quiſquis.* 17. *qu.* 4. *c. literis.* 12. *hic.* tempore, *c.* 1. *Gonſaldus.* 17. *qu.* 2. *c.* 26. *in omnibus. diſt.* 81. qualitate, *c.* 2. *ſunt nonnulli. diſt.* 46. *c. fin.* §. *hermaphroditus.* 4. *qu.* 3. taciturnitate, *c.* 1. *ſit Rector. verſ. primo poſt.* 43. *c. nonne.* 5. *hic.* utilitate, *c.* 24. *ipſa pietas.* 23. *qu.* 4. fletu, *c.* 1. *ſi verum.* 31 *qu.* 2. *c.* 10. *imitare.* 6.

qu. 1. fuga, *c.* 111. *constat.* 1. *qu.* 1. *c.* 1. *sit rector. vers. rectores. dist.* 43. negligentia, *c.* 6. *pervenit. dist.* 18. *c. scribam.* 9. *hic.* familiaritate, *c.* 1. *quorundam. dist.* 34. *repellantur.* 7. *de accus.* vicinitate, *c. sed continuo.* 46. *dist.* 1. *de pœn.* dignitate, *c.* 14. *absit.* 11. *qu.* 3. dilectione, *c.* 51. *ea.* 23. *qu.* 4. *c. grave.* 29. *de præb.* frequentatione, *c. clericus.* 20. *dist.* 81. *c. monasteria.* 8. *de vita & honest. cleric.* ætate. *c. cum in juventute.* 15. *hic. c. fraternitatis.* 7. *dist.* 34. &c.

De jurejurando.

TIT. XXXI.

QUod si Actor in probatione deficiat, interdum ei *jusjurandum*, maximum expediendarum litium remedium, defertur. *c. etsi Christus.* 26. §. *Jacobus. hic.*

Est divini Nominis assumtio, ad id, quod asseritur, confirmandum. *d. c. etsi Christus.*

Est vel *Promissorium*, vel *Assertorium*; *secund. Dd. vid. Hostiens. in sum. hic. num.* 3. *& Sarmient. select. interpr. lib.* 3.

Illud dicitur, quod contractui, vel alteri actui adjicitur, confirmandi, sive non retractandi juris causâ.

Tale est juramentum Obedientiæ, *c. nullus.* 5. *hic. c. legebatur.* 3. *de major. & obed. c. quanquam.* 6. *dist.* 23. fidelitatis, *c. veritatis.* 13. *hic. c.* 18. *de forma.* 22. *qu.* 5. quo quis jurat aliquid se facturum, ut judicio sisti; litem exequi; *c.* 1. *de sequest. possess.* vel daturum. *c. cum contingat.* 28. *hic. c. quamvis.* 2. *de pact. in* 6. *c. Quintavallis.* 23. *c. veniens.* 16. *c. debitores.* 6. *hic.* Juramentum contractus confirmatorium; quo is vim, quam alioqui non haberet, accipit: *d. c. cum contingat.* 28. *eod. c. licet. mulieres.* 2. *eod. in* 6. modò moribus

bonis

bonis, naturalibus, *c.* 4. 5. *& ult. de pact. & c.* 2. *& fin. eod. in* 6. aut publicæ utilitati, *c.* 2. *hic. d. c.* 2. *de pact. in* 6. non repugnet.

Juramentum Assertorium, est quo rei præsentis, vel præteritæ, veritas asseritur.

Tale est *juramentum Veritatis*, quod præstant testes in dicendo testimonio; *c. nuper.* 51. *de testib. & attest. c.* 2. *de juramento calumn. c. ex literis.* 32. *hic. Juramentum calumniæ*, quo *Actor* jurat se non calumniandi animo: sed existimans se bonam causam fovere, ad litigandum venire; & *Reus* jurat, se arbitrari justam causam habere deferendi, & in aliis se non odio, nec differendi judicii gratiâ probationes vel juramentum ab alio exigere: *tot. tit. de juram. calumn. Juramentum malitiæ*, quod quis de malitia suspectus, requirente judice, jurat, se non malitiosè exceptionem proponere, dilationem petere: *c.* 2. §. *fin. & ibi Gloss. fin. de juram. calumn. in* 6. *c. pastoralis.* 4. *de except. c. ultra tertiam.* 55. *de testib. c.* 11. *judicantem.* 20. *qu.* 5. *Juramentum purgatorium*, quod præstat accusatus vel diffamatus de aliquo crimine, quod non fuit probatum; jurat & purgat se ita non commisisse: *c.* 1. *c. quoties.* 5. *c. constitutus.* 3. *de purgat. can. Exod.* 22. *Juramentum litis decisorium.* Quod tantum ad præsens argumentum pertinet.

Est hoc juramentum, litis finiendæ causâ, à parte litigante præstandum.

Est triplex, *Voluntarium*, *Judiciale*, & *Necessarium. ut patet ex Rubr. hujus tit. in ff.*

Voluntarium (sic dictum, quod sponte ab uno deferatur, ab altero suscipiatur, *l.* 2. *l.* 3. *l. jusjurandum.* 17. *ff. hic.*), est quod ex conventione per modum transactionis pars parti, extra judicium, defert. *d. l.* 17. *l.* 28. §. *ult. ff. eod.*

Judiciale est, quod in Judicio (unde judiciale, licet

licet & ipsum sit voluntarium, dictum) pars parti, judice approbante, defert. *c. fin. hic. l. 12. §. 1. ff eod.*

Necessarium est, quod Judex ex officio, in defectum legitimarum probationum, ubi neque nihil, neque plenè probatum est, alterutri litigatorum defert: sic dictum à necessitate præstandi. *d. c. fin. l. generaliter. C. de reb. cred. l. admonendi.* 31. *ff. eod.*

Juramentum, ut valeat, deferri debet, sive à judice, sive à parte ad deferendum habili. Nemo enim debet sine necessitate, aut nisi aliquo compellente, jurare. *c. 4. si quis Presbyter. 2. qu. 4. d. c. etsi Christus. 26. hic.*

Habiles ad juramentum *voluntarium* & *Judiciale* deferendum sunt; & qui rerum suarum, & qui litis sunt domini, nisi specialiter prohibeantur; *l. 7. C. l. 17. §. ult. l. 35. §. 1. l. 3. §. 5. ff. hic.* ad *Necessarium* solus Judex, ad instantiam partis, vel ex officio. *Gail. 1. obs. 108. num. 5. Panorm. in c. ult. hic.* Non refert, an Ordinarius sit, an Delegatus. *d. l. admonendi. l. 3. l. 12. §. sin autem. l. ult. C. hic.*

Actori an reo sit deferendum, Judex, inspectis personarum & causæ circumstantiis, arbitrabitur. *c. ult. §. sanè. hic.*

Deferri *judiciarium*, & *voluntarium*, potest omnibus qui ex conventione vel sibi, vel aliis, actionem & exceptionem acquirere possunt; *l. 20. l. 24. l. 25. l. 26. ff. hic.* cujuscunque qualitatis, ætatis, sexus sint; *dd. ll. & Gl. ad c. 2. de exception.* si quidem rei controversæ habeant scientiam; *l. Marcellus. §. 1. ff. rer. amot. l. 5. in princ. ff. de in lit. jurand.* Exceptis Sacerdotibus in levi causa, *c. etsi Christus. 26. hic.* non in magna. *in d. c. etsi Christus. d. c. si quis Presbyter. 2. qu. 4.*

Necessarium deferri potest omnibus semiplenè probantibus; Nisi sint viles, infames, *Beust. in l.*

Ad-

admonendi. num. 8. *ff. hic.* perjuri, de perjurio suspecti, *c.* 6. *ille qui hominem.* 22. *qu.* 5. *c.* 3. *de cohabit. cleric. & mulier. arg. c.* 5. *ita ergo. & c.* 2. *non est contra.* 22. *qu.* 1. *c. ex tenore.* 10. *de sent. excomm. c. literas.* 14. *de præsumt.* veritatem rei ignorent. *Bart. in d. l. admonendi. num.* 27.

Defertur *juramentum voluntarium* & *Judiciale* in omni actione, quæ in judicio proponi potest; *l.* 3. *l.* 7. *ff. hic.* Neque refert, an illa super statu hominis, *Bart. in d. l.* 3. *num.* 3. *per d. l.* 3. §. 2. *& l.* 30. §. 4. *eod.* an matrimonio, sed saltem pro eo; *Bart. in d. l.* 3. *num.* 2. *fac. c. lator.* 7. *de sent. & re judic.* aut crimine admisso, *Accurs. in d. l.* 3. *verb. agatur.* (sed ita ut Reo, non Actori, deferatur. *Jas. in d. l.* 3. *num.* 23. *Beust. ibid. num.* 56.) aut aliâ etiam causâ moveatur. *l.* 9. §. 2. *l.* 30. *ff. hic.*

Juramentum Necessarium etiam regulariter in quavis causa admitti potest: *d. l.* 3. *ibi: in cateris. Dd. in c. ult. hic.* Excipiuntur causæ civiles magnæ & arduæ, *Bald. in d. l.* 3. *num.* 9. *hic. Beust. in l. admonendi. num.* 238. *ff. hic. fac. c.* 1. §. *illum. de rest. spol. in* 6. criminales, *c.* 2. *sciant.* 2 *qu.* 8. *l. ult. C. de probat.* matrimoniales, *Gloss. & Panorm. & alii Dd. in c. mulier qua.* 34. *in verb. absoluto. hic. fac. c. ult. de probat. c. super eo. de eo qui cogn. cons. ux.* spirituales, status, feudales; imo omnes in quibus jura evidentissimas & plenas requirunt probationes. *Mascard. de probat. cas.* 358. *num.* 43. *&* 44.

Causa quæ juramentum hoc admittit, ut ei sit locus, debet esse dubia. *l. admonendi.* 31. *& ibi Dd. comm. ff. hic.*

Dubia est, si probationis inopiâ laborat, *l.* 3. *C. eod.* id est, non si nihil sit probatum; Tum enim Reus, etsi nihil præstiterit, est absolvendus; *l. qui accusare. C. de edend. c. fin.* §. *sanè. hic.* sed si semiplenè

miplenè probatum sit. *Costal. in d. l. admonendi.* 31. *Dd. commun.*

Defertur *Juramentum voluntarium* extra judicium; *Judiciale* in judicio, & vel in principio, vel in medio: *Necessarium* in fine, id est, sententia definitiva: *l. pen. in princ. vers. omne igitur. C. hic.* Idque tam in prima, quàm secunda instantia. *Petr. Foller. ad Marant. part. 6. de juram. num.* 20.

Jusjurandum voluntarium, delatum, nemo suscipere tenetur; qui tamen suscepit, illud præstare debet, nec potest referre. *l. jusjurandum.* 17. *ff. hic. Judiciale* delatum, aut præstandum, aut referendum. *c. fin. hic. l. delata. C. l.* 34. §. *ait Prætor. ff. eod.* Nisi is qui detulit, de calumnia jurare nolit: *d. l. delata.* 9. *d. l.* 34. §. 4. jusjurandum remiserit: *l.* 1. *C. hic. Necessarium* ab eo qui defertur, necessariò est suscipiendum & præstandum, aut causâ cadendum. *d. c. fin. hic. l.* 12. §. 2. *&* 3. *C. eod. c.* 2. *de probat. c.* 2. §. 1. *de juram. calumn.*

Juramentum Judiciale & *Necessarium* præstari debet coram eo Judice, coram quo causa ventilatur. *l.* 12. *in fin. princ. C. hic.*

Jurandum prout juramentum fuit delatum. *l.* 3. §. *fin. l. seq. l. qui per salutem.* 33. *ff. hic. Ratio est in l. jusjurandum.* 34. §. *non semper. ff. eod.*

Jurabatur tempore legis veteris, *Vivit Dominus, vivit anima mea*; *c.* 7. *& jurabunt.* 22. *qu.* 1. in primitiva Ecclesia, *Testis est mihi Deus.* &, *Testis est mihi conscientia mea*; *c.* 14. *si peccatum. vers. non vobis.* 22. *qu.* 1. Modernorum juramentum est: *Sic me, vel te, Deus adjuvet, & ista reliquiæ Sanctorum. c.* 5. *de parentela. cum* 4 *can. seqq.* 35. *qu.* 6. *c.* 9. *quoties.* 1. *qu.* 7. *c.* 12. *habemus.* 22. *qu.* 1. *Sic me Deus adjuvet, & ista Evangelia. c. Ego N. in fin.* 4. *hic.*

Ju-

Jurandum ſemper per Deum, non per creaturas, aut Deos falſos. *d. c. 7. & jurabunt. c. 8. conſidera. c. 9. clericum. c. 10. ſi quis per capillum. c. 16. movet te. §. ſicut etiam. 22. qu. 1.*

Per creaturas tamen ita prohibetur jurare, in quantum ſolæ conſiderantur; quia illis divinitatis & ſuperioritatis numen tribueretur, quod fieri non debet: non prohibetur per creaturas jurare, in quantum earum honor refertur ad Deum: ut dum juratur tactis Evangeliis, per Evangelia, per Crucem; & ita intentio jurantis inſpicitur: quare ſi quis juret ſuper lapidem, putans ſe jurare ſuper Evangelia, obligatur. *c. 11. humana. §. item objicitur qui. 22. qu. 5.*

Qui ſciens per lapidem, vel aliam creaturam, falſum jurat, perjurus eſt. *c. 10. ecce. 22. qu. 5.*

Per Deo falsò attributa, quæ ei verè non inſunt, jurare, eſt blaſphemia damnata; ut & temerè, & deteſtando, quæ ei inſunt, uſurpare, & per Virginis matris & Sanctorum nomina temerè dejerare. *c. ſtatuimus. 2. de maledic. c. 10. ſi quis per capillum. 22. qu. 1.*

Debet omne juramentum tres habere comites: *Juſtitiam, veritatem, diſcretionem. d. c. etſi Chriſtus. 26. hic. d. c. & jurabunt. 22. qu. 1. c. 2. animadvertendum. 22. qu. 2.*

Juſtitiam habet; ſi licitum, nec ad mortale peccatum tendit. *c. innocens. 23. §. illicitum. 22. qu. 4.*

Veritatem; cùm falſum abeſt.

Diſcretionem; quando cum cauſa, deliberatè, non ex impetu, vel ira, vel odio, vel amore nimio, aut ſolâ gratiâ, fit. *d. c. innocens. §. illicitum. c. ſacramentum. 2. qu. 4. c. ſicut ex literis. 12. hic. c. 10. non eſt. 15. qu. 1.*

Juramentum præſtitum regulariter eſt ſervandum; ſi ſine æternæ ſalutis detrimento ſervari poſ-

possit. *c. si verò. 8. c. cum contingat. 28. hic. c. licet mulieres. 2. eod. in 6. c. quamvis pactum. 2. de pact. in 6.* & qui non servat, perjurus habetur. *c. brevi. 17. hic. c. 14. si peccatum. 22. qu. 1.*

Maximum habetur remedium expediendarum litium, *l. 1. l. 2. l. 26. §. fin. hic.* confirmat dubia, & ad veritatis indagationem pertinet: *c. 7. & jurabunt. 22. qu. 1. c. 2. animadvertendum. 22. qu. 2. c. significasti Reges. 4. hoc §. nimirum. de elect. ad Hebr. cap. 6.* sententiis & transactionibus *Voluntarium & Judiciale* præponderat: *d. l. 2. l. duobus. 28. l. cum. 30. §. si mulier. ff. eod.* novationi, *l. qui jurasse. 26. §. fin. ff. eod.* solutioni, *l. jusjurandum ad. 27. ff. eod.* acceptilationi, æquiparatur: *l. jusjurandum. 40. ff. eod.* probationis vim *Necessarium habet: d. l. eum. & l. admonendi. & ibi Dd. ff. eod.* ex delato & relato præstito actio datur & exceptio. *l. si duo. 13. §. si quis. l. ait Prætor. 17. l. nam postea. 9. §. 1. & d. l. jusjurandum. 40. ff. l. cum proponas. C. eod.*

Juramentum, quoad perjurii vinculum, ex parte jurantis est personale, & personam ejus non egreditur; neque ad heredes transit; omnino reale est ex parte recipientis, & transit ad heredes. *c. veritatis. 13. hic. & ibi Dd. c. fin. de foro compet. Guido Papa. decis. 375.*

Transit etiam ad successores, quod pertinet ad effectum obligationis, *Panorm. ad d. c. veritatis. Felin. ad c. cum sit. num. 9. de foro compet.* & in quantum pertinet ad probationem. *Guid. Pap. d. decis. 375.*

Perjurium committit, qui mendacium juramento firmat; qui juramentum promissorium indiscretè transgreditur; *c. 1. & 2. 22. qu. 3.* qui post juramentum profert contraria; nisi cum justa & rationabilis causa excuset: *c. fin. hic. in 6.* puta diversi intellectus in aliquo concurrant, error sit tole-

tolerabilis. *ut in c. cum dilecti.* 18. *de accus. vid. Gloss. ad c. fin. ad verb. justa causa. hic. in 6.*

Perjurium Deum ultorem habet: *l. 2. C. eod.* Illud tamen committens ex legibus & Canonibus fit infamis; *c. 17. infames. 6. qu. 1. l. si quis major. C. transact.* testimonii dicendi, *c. 14. parvuli. 22. qu. 5. c. 18. quicunque. 6. qu. 1. c. testimonium. 54. de testib. l. si cui. §. iisdem. C. de accus.* collationis beneficiorum, *Innoc. ad c. constitutus. in 2. vid. Panorm. ad c. querelam. ad c. cum nostris. de concess. prab. ad c. cum in cunctis. de elect. fac. c. fin. hic. in 6.* fit incapax; actione in qua pejeravit, privatur; *d. l. si quis major. C. de transact.* ab Ecclesiæ administratione submovetur. *d. c. querelam. 10. c. cum quidam. 12. hic. ubi Gloss.*

In foro conscientiæ pro juramento temerario, unius anni; pro directo perjurio, septem annorum pœnitentia imponitur. *d. c. 18. quicunque. 6. qu. 1. c. fin. 22. qu. 4.*

A perjurio tamen excusat necessitas: *c. 15. si nulla. 23. qu. 8. c. Presbyteros. 32. dist. 50. c. brevi. 17. hic.* Ea enim legem non habet. *c. si nulla. 113. de consecr. dist. 4. c. 26. discipulos. de consecr. dist. 5. c. si quis propter. 3. de furt. c. significante. 7. vers. cum igitur. verb. quantum. de pignor.*

De perjurio, *Lud. Rom. sing. 430. Gloss. ad l. ictus fustium. ff. de his qui not. infam.* & pœna juramentum licitum transgredientis, cognoscit judex secularis, *c. 40. Rex. 23. qu. 5.* & Ecclesiasticus: *c. novit. 13. de judic.* quisque in suo foro: ut & an juramentum sit licitum, nec ne: *c. licet mulieres. 2. hic. in 6.* aliàs regulariter juramenti, cùm inter res spirituales sit, cognitio ad forum Ecclesiasticum pertinet, *c. fin. de foro compet. in 6.* nec de eo est competens Judex Laïcus. *Gloss. fin. ad c. venerabilem. ad verb. perjurii. de elect. Gloss. ad c. cum sit. de foro compet. & in c. prædicandum. 21.*

qu.

qu. 1. *vid. Felin. ad c. praterea. n.* 28. *de ſponſal.*

Licet juramentum omne, quod ſine detrimento ſalutis æternæ ſervari poteſt, quamvis bonorum detrimentum immineat, ſit ſervandum; *c. ſi vero.* 8. *c. cum contingat.* 18. *hic. c. quamvis.* 2. *de pact. in* 6. tamen, ſi ex eo contra aliquem ſequeretur peccatum vel delictum aliquod, *vid. Paul. Caſtr. conſ.* 122. *vol.* 2. ſuper eo diſpenſari poteſt. *vid. c. pradicandum. fin.* 22. *qu.* 1. *c. venerabilem.* 34. *de elect. c.* 11. *qui ſacramento.* 22. *qu.* 4. *c. pervenit.* 2. *c. cum contingat.* 28. *cum c. ſeq. c. verum.* 15. *c. debitores.* 6. *c. ad noſtram.* 7. *hic. c. licet mulieres.* 2. *eod. in* 6. *vid. Guid. Pap. qu.* 224. *Panorm. in quaſt. qu.* 2. *circ. fin. verſ. ſi ego. & c. poſt ejus conſilia.*

Fit diſpenſatio ab eo qui poteſtatem; *c. venientes.* 19. *hic.* Eccleſiaſticam puta, ut Epiſcopo, Pontifice, habet; *c. fin. de foro compet. in* 6. & causâ cognitâ, *Gloſſ. ad c. non eſt.* 5. *de voto. c. requiritis.* 5. §. *niſi rigor. & c. ſeq.* 1. *qu.* 7. vocatis, quorum intereſt non abſolvi. *vid. Guid. Pap. deciſ.* 225. *&* 140. *& quaſt. Tholoſ.*

Epiſcopus; non de omnibus, ſed tantùm de his diſpenſat, in quibus dubium eſt, an juramentum ſit licitum, nec ne. *c. conſtitutis.* 14. *de teſtib. & atteſt. c. ſi verò.* 8. *c. verum.* 15. *c. cum quidam.* 12. §. *illi. hic.* Pontifex, propter plenitudinem poteſtatis de omnibus, per viam commutationis, diſpenſationis, & totalis relaxationis. *Innoc. in c. fin. de conſuet. Gloſſ. & Archidiac. ad c.* 6. *ſunt quidam.* 25. *qu.* 1. Quia in omni juramento ſuperioris voluntas cenſetur excepta. *d. c. venientes.* 19. *hic.*

De

De exceptionibus & replicationibus.

TIT. XXXII.

PRobatâ Actoris intentione, Reus condemnabitur, nisi aliquâ exceptione se defendat.

Exceptio, est defensio ex justa & legitima causa competens adversus id quod ab Adversario intenditur. *l. cum nondum.* 4. *l. siquidem.* 9. *cum l. seq. C. hic.*

Est summa exceptionum divisio, quod aut sunt *dilatoriæ*, aut *peremtoriæ. Gloss.* 1. *in c. exceptionem.* 12. *hic.*

Dilatoriæ sunt, quæ rem & judicium differunt, non tollunt. *d. Gloss. in c. exceptionem.*

Hæ rursus sunt, vel *declinatoriæ judicii*, *vel dilatoriæ solutionis. Gloss. ad d. c. exceptionem.*

Illæ vel *ipsum Judicem* concernunt, vel *litigantes*, vel *modum actionis instituendæ.*

Quæ *propter judicem* opponuntur partim *ex ipsius persona* proveniunt; partim *ipsius occasione.*

Ex ipsius persona proveniunt; exceptio fori incompetentis, *c.* 3. *pulsatus.* 3. *qu.* 6. *c.* 48. *clericus.* 11. *qu.* 1. *c.* 2. *si quis Episcoporum.* §. *exceptio.* 3. *qu.* 6. præventionis, suspicionis, *c. si quis contra.* 4. *c. licet.* 10. *de foro compet. c. quoniam.* 11. *de probat. c. secundò requiris.* 41. §. *tertio. & c. cum speciali.* 61. *de appell.* inhabilitatis. *c.* 1. §. *tria sunt.* 3. *qu.* 7. *c. insinuante.* 25. *c. cum R.* 35. *de off. jud. deleg. c. fin.* §. *& revera.* 3. *qu.* 5. *de hac vide supra tit. de judice.*

Judicis occasione proveniunt; exceptio loci non tuti, *Clem. pastoralis.* §. *notorium. de re jud. c. ex parte.* 47. *de appellat. Clem.* 2. *de foro comp.* inhonesti, *fac. l. quid tamen, si arbiter. ff. de decept. arbitr.* termini angusti, *c.* 1. *de dilat. c. ult.* 2. *qu.* 6. feriarum. *tot. tit. de feriis.*

vana hominis opinio. Dant Canones exemplum in Presbytero mulierem amplexante; Et dicunt, temerè judicare quem, illud illum ex libidine facere, cum benedicendi, vel ad pœnitentiam exhortandi gratiâ id facere eum præſumtio ſit. *c.* 14. *abſit.* 11. *qu.* 3. *c. in ſcripturis.* 8. *diſt.* 96. Tales etiam in foro olim fuerunt præſumtiones & indicia ex aqua frigida, fervente, zeli, ferro candente, duellis, ſorte; quas Pontifices, & piiſſimè, utpote fallacia, ſuſtulerunt. *c.* 22. *monomachiam.* 2. *qu.* 4. *c.* 2. *& c. fin. de purg. vulg. c. ex tuarum.* 8. *de purg. can.* .

Ea nec ſemiplenè probationem facit, nec animum judicis movere debet. *c.* 1. 2. *qu.* 1. *c.* 9. *oves paſtorem.* 6. *qu.* 1. *c. ſi quid verò.* 23. *diſt.* 86. *c. licet Heli.* 31. *de ſimon.*

Probabilis præſumtio, eſt veriſimilis conjectura, ex certo ſigno proveniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. *Alciat. d. loc. par.* 3. *per c. quia veriſimile.* 10. *hic.* Sic præſumitur non eſſe pudicam, quæ cum aliis viris vagatur. *c. tertio loco.* 13. *hic.*

Hæc, ſi lege juvatur, vim habet probationis, niſi contrarium probetur. (Hoc enim admittitur. *c.* 3. *præſentium.* 7. *qu.* 1. *c. ſuper hoc.* 5. *de renunc.*) Si eâ non juvatur, ſed tantùm in hominum opinionibus conſiſtit, non probat per ſe, ſed tantùm probationem ſibi concordantem juvat; *c. illud.* 11. *hic. c. fin.* §. *ſæpe.* 4. *qu.* 3. *c.* 4. *ſi duo.* 35. *qu.* 6. ad juramentum ei deferendum, pro quo eſt præſumtio; *c. ex inſinuatione.* 3. *de procur. c. ſicut conſuetudo.* 2. *de probat.* & purgationem præſumto infamato; *c. ſi quis.* 2. *de purg. canon. c.* 5. *&* 13. *presbyter. c.* 16. *ſi mala. & c.* 19. *omnibus.* 2. *qu.* 4.

Violenta præſumtio, aliàs *præſumtio juris* dicta, eſt veriſimilis probatio ex multis indiciis, vel uno multum efficaci & veritati proximo, collecta. *Venat.*

nat. in Analyſ. Jur. Pontif. hic. Ut fugiens cum gladio ſanguinolento præſumitur vulneraſſe; inventus nudus cum nuda, ſolus cum ſola, in eodem lecto jacentes, ſecretis locis & latebris, præſumitur fornicatus. *c. literis. 12. hic.* &c.

Hæc onus probandi in adverſarium transfert, & tam diu ſtat, donec contrarium probetur; *c. propoſuiſti. 4. de probat.* In criminalibus facit tantum indicium ad torturam: non ad condemnationem. *c. literas. 14. hic. arg. c. 12. nomen. 2. qu. 1. c. quia veriſimile. 10. hic.*

Neceſſaria præſumtio (juris & de jure dicta) eſt diſpoſitio legis aliquid præſumentis, ſuper præſumto, tanquam ſibi comperto, ſtatuentis. *Alciat. d. loc. in princ.* Sic virgo, quæ ab eo, qui eam per verba de futuro deſponſavit, poſtea cognita, cenſetur in ſponſalia de præſenti conſenſiſſe. *c. Uſque fidem. 30. de ſponſal.* ut & ea purè, quæ ſe à ſponſo conditionali paſſa eſt cognoſci. *c. de illis. 7. de deſponſ. impub. c. per tuas. 6. de cond. appoſ.*

Hæc præſumtio plenam probationem facit, & pro veritate habetur, nec probationem admittit in contrarium; niſi per confeſſionem partis; reſtitutionem in integrum, & alia. *de quibus vide Alciat. in d. tract. & Felin. in c. quanto. 8. hic. & Bald. in addit. ad Specul. hoc tit.*

Cauſæ, ex quibus præſumtiones proficiſcuntur, ſunt fere infinitæ; paucas hic enumerabimus.

Deſumuntur, ex perſona, *c. decenter. 6. diſt. 89. c. fin. hic.* loco, *c. 21. quiſquis. 17. qu. 4. c. literis. 12. hic.* tempore, *c. 1. Gonſaldus. 17. qu. 2. c. 26. in omnibus. diſt. 81.* qualitate, *c. 2. ſunt nonnulli. diſt. 46. c. fin. §. hermaphroditus. 4. qu. 3.* taciturnitate, *c. 1. ſit Rector. verſ. primo poſt. 43. c. nonne. 5. hic.* utilitate, *c. 24. ipſa pietas. 23. qu. 4.* fletu, *c. 1. ſi verum. 31 qu. 2. c. 10. imitare. 6.*

qu. 1. fuga, *c.* 111. *constat.* 1. *qu.* 1. *c.* 1. *sit rector. vers. rectores. dist.* 43. negligentia, *c.* 6. *pervenit. dist.* 18. *c. scribam.* 9. *hic.* familiaritate, *c.* 1. *quorundam. dist.* 34. *repellantur.* 7. *de accus.* vicinitate, *c. sed continuo.* 46. *dist.* 1. *de pœn.* dignitate, *c.* 14. *absit.* 11. *qu.* 3. dilectione, *c.* 51. *ea.* 23. *qu.* 4. *c. grave.* 29. *de prab.* frequentatione, *c. clericus.* 20. *dist.* 81. *c. monasteria.* 8. *de vita & honest. cleric.* ætate. *c. cum in juventute.* 15. *hic. c. fraternitatis.* 7. *dist.* 34. &c.

De jurejurando.

TIT. XXXI.

QUod si Actor in probatione deficiat, interdum ei *jusjurandum*, maximum expediendarum litium remedium, defertur. *c. etsi Christus.* 26. §. *Jacobus. hic.*

Est divini Nominis assumtio, ad id, quod asseritur, confirmandum. *d. c. etsi Christus.*

Est vel *Promissorium*, vel *Assertorium*; *secund. Dd. vid. Hostiens. in sum. hic. num.* 3. *& Sarmient. select. interpr. lib.* 3.

Illud dicitur, quod contractui, vel alteri actui adjicitur, confirmandi, sive non retractandi juris causâ.

Tale est juramentum Obedientiæ, *c. nullus.* 5. *hic. c. legebatur.* 3. *de major. & obed. c. quanquam.* 6. *dist.* 23. fidelitatis, *c. veritatis.* 13. *hic. c.* 18. *de forma.* 22. *qu.* 5. quo quis jurat aliquid se facturum, ut judicio sisti; litem exequi; *c.* 1. *de sequest. possess.* vel daturum. *c. cum contingat.* 28. *hic. c. quamvis.* 2. *de pact. in* 6. *c. Quintavallis.* 23. *c. veniens.* 16. *c. debitores.* 6. *hic.* Juramentum contractus confirmatorium; quo is vim, quam alioqui non haberet, accipit: *d. c. cum contingat.* 28. *eod. c. licet. mulieres.* 2. *eod. in* 6. modò moribus

bonis

bonis, naturalibus, *c. 4. 5. & ult. de pact. & c. 2. & fin. eod. in 6.* aut publicæ utilitati, *c. 2. hic. d. c. 2. de pact. in 6.* non repugnet.

Juramentum Assertorium, est quo rei præsentis, vel præteritæ, veritas asseritur.

Tale est *juramentum Veritatis*, quod præstant testes in dicendo testimonio; *c. nuper. 51. de testib. & attest. c. 2. de juramento calumn. c. ex literis. 32. hic. Juramentum calumniæ*, quo *Actor* jurat se non calumniandi animo: sed existimans se bonam causam fovere, ad litigandum venire; & *Reus* jurat, se arbitrari justam causam habere deferendi, & in aliis se non odio, nec differendi judicii gratiâ probationes vel juramentum ab alio exigere: *tot. tit. de juram. calumn. Juramentum malitiæ*, quod quis de malitia suspectus, requirente judice, jurat, se non malitiosè exceptionem proponere, dilationem petere: *c. 2. §. fin. & ibi Gloss. fin. de juram. calumn. in 6. c. pastoralis. 4. de except. c. ultra tertiam. 55. de testib. c. 11. judicantem. 20. qu. 5. Juramentum purgatorium*, quod præstat accusatus vel diffamatus de aliquo crimine, quod non fuit probatum; jurat & purgat se ita non commisisse: *c. 1. c. quoties. 5. c. constitutus. 3. de purgat. can. Exod. 22. Juramentum litis decisorium.* Quod tantum ad præsens argumentum pertinet.

Est hoc juramentum, litis finiendæ causâ, à parte litigante præstandum.

Est triplex, *Voluntarium*, *Judiciale*, & *Necessarium. ut patet ex Rubr. hujus tit. in ff.*

Voluntarium (sic dictum, quod sponte ab uno deferatur, ab altero suscipiatur, *l. 2. l. 3. l. jusjurandum. 17. ff. hic.*), est quod ex conventione per modum transactionis pars parti, extra judicium, defert. *d. l. 17. l. 28. §. ult. ff. eod.*

Judiciale est, quod in Judicio (unde judiciale, licet

admonendi. num. 8. *ff. hic.* perjuri, de perjurio suspecti, *c.* 6. *ille qui hominem.* 22. *qu.* 5. *c.* 3. *de cohabit. cleric. & mulier. arg. c.* 5. *ita ergo. & c.* 2. *non est contra.* 22. *qu.* 1. *c. ex tenore.* 10. *de sent. excomm. c. literas.* 14. *de præsumt.* veritatem rei ignorent. *Bart. in d. l. admonendi. num.* 27.

Defertur *juramentum voluntarium* & *Judiciale* in omni actione, quæ in judicio proponi potest; *l.* 3. *l.* 7. *ff. hic.* Neque refert, an illa super statu hominis, *Bart. in d. l.* 3. *num.* 3. *per d. l.* 3. §. 2. *& l.* 30. §. 4. *eod.* an matrimonio, sed saltem pro eo; *Bart. in d. l.* 3. *num.* 2. *fac. c. lator.* 7. *de sent. & re judic.* aut crimine admisso, *Accurs. in d. l.* 3. *verb. agatur.* (sed ita ut Reo, non Actori, deferatur. *Jas. in d. l.* 3. *num.* 23. *Beust. ibid. num.* 56.) aut aliâ etiam causâ moveatur. *l.* 9. §. 2. *l.* 30. *ff. hic.*

Juramentum Necessarium etiam regulariter in quavis causa admitti potest: *d. l.* 3. *ibi: in cæteris. Dd. in c. ult. hic.* Excipiuntur causæ civiles magnæ & arduæ, *Bald. in d. l.* 3. *num.* 9. *hic. Beust. in l. admonendi. num.* 238. *ff. hic. fac. c.* 1. §. *illum. de rest. spol. in* 6. criminales, *c.* 2. *sciant.* 2 *qu.* 8. *l. ult. C. de probat.* matrimoniales, *Gloss. & Panorm. & alii Dd. in c. mulier quæ.* 34. *in verb. absoluto. hic. fac. c. ult. de probat. c. super eo. de eo qui cogn. cons. ux.* spirituales, status, feudales; imo omnes in quibus jura evidentissimas & plenas requirunt probationes. *Mascard. de probat. cas.* 358. *num.* 43. *&* 44.

Causa quæ juramentum hoc admittit, ut ei sit locus, debet esse dubia. *l. admonendi.* 31. *& ibi Dd. comm. ff. hic.*

Dubia est, si probationis inopiâ laborat, *l.* 3. *C. eod.* id est, non si nihil sit probatum; Tum enim Reus, etsi nihil præstiterit, est absolvendus; *l. qui accusare. C. de edend. c. fin.* §. *sanè. hic.* sed si semiplenè

miplenè probatum sit. *Costal. in d. l. admonendi.* 31. *Dd. commun.*

Defertur *Juramentum voluntarium* extra judicium; *Judiciale* in judicio, & vel in principio, vel in medio: *Necessarium* in fine, id est, sententia definitiva: *l. pen. in princ. vers. omne igitur. C. hic.* Idque tam in prima, quàm secunda instantia. *Petr. Foller. ad Marant. part. 6. de juram. num.* 20.

Jusjurandum voluntarium, delatum, nemo suscipere tenetur; qui tamen suscepit, illud præstare debet, nec potest referre. *l. jusjurandum.* 17. *ff. hic. Judiciale* delatum, aut præstandum, aut referendum. *c. fin. hic. l. delata. C. l.* 34. §. *ait Prætor. ff. eod.* Nisi is qui detulit, de calumnia jurare nolit: *d. l. delata.* 9. *d. l.* 34. §. 4. jusjurandum remiserit: *l.* 1. *C. hic. Necessarium* ab eo qui defertur, necessariò est suscipiendum & præstandum, aut causâ cadendum. *d. c. fin. hic. l.* 12. §. 2. *&* 3. *C. eod. c.* 2. *de probat. c.* 2. §. 1. *de juram. calumn.*

Juramentum Judiciale & *Necessarium* præstari debet coram eo Judice, coram quo causa ventilatur. *l.* 12. *in fin. princ. C. hic.*

Jurandum prout juramentum fuit delatum. *l.* 3. §. *fin. l. seq. l. qui per salutem.* 33. *ff. hic. Ratio est in l. jusjurandum.* 34. §. *non semper. ff. eod.*

Jurabatur tempore legis veteris, *Vivit Dominus, vivit anima mea*; *c.* 7. *& jurabunt.* 22. *qu.* 1. in primitiva Ecclesia, *Testis est mihi Deus*, &, *Testis est mihi conscientia mea*; *c.* 14. *si peccatum. vers. non vobis.* 22. *qu.* 1. Modernorum juramentum est: *Sic me, vel te, Deus adjuvet, & ista reliquiæ Sanctorum. c.* 5. *de parentela. cum* 4 *can. seqq.* 35. *qu.* 6. *c.* 9. *quoties.* 1. *qu.* 7. *c.* 12. *habemus.* 22. *qu.* 1. *Sic me Deus adjuvet, & ista Evangelia. c. Ego N. in fin.* 4. *hic.*

Ju-

Jurandum semper per Deum, non per creaturas, aut Deos falsos. *d. c. 7. & jurabunt. c. 8. considera. c. 9. clericum. c. 10. si quis per capillum. c. 16. movet te. §. sicut etiam. 22. qu. 1.*

Per creaturas tamen ita prohibetur jurare, in quantum solæ considerantur; quia illis divinitatis & superioritatis numen tribueretur, quod fieri non debet: non prohibetur per creaturas jurare, in quantum earum honor refertur ad Deum: ut dum juratur tactis Evangeliis, per Evangelia, per Crucem; & ita intentio jurantis inspicitur: quare si quis juret super lapidem, putans se jurare super Evangelia, obligatur. *c. 11. humana. §. item objicitur qui. 22. qu. 5.*

Qui sciens per lapidem, vel aliam creaturam, falsum jurat, perjurus est. *c. 10. ecce. 22. qu. 5.*

Per Deo falsò attributa, quæ ei verè non insunt, jurare, est blasphemia damnata; ut & temerè, & detestando, quæ ei insunt, usurpare, & per Virginis matris & Sanctorum nomina temerè dejerare. *c. statuimus. 2. de maledic. c. 10. si quis per capillum. 22. qu. 1.*

Debet omne juramentum tres habere comites: *Justitiam, veritatem, discretionem. d. c. etsi Christus. 26. hic. d. c. & jurabunt. 22. qu. 1. c. 2. animadvertendum. 22. qu. 2.*

Justitiam habet; si licitum, nec ad mortale peccatum tendit. *c. innocens. 23. §. illicitum. 22. qu. 4.*

Veritatem; cùm falsum abest.

Discretionem; quando cum causa, deliberatè, non ex impetu, vel ira, vel odio, vel amore nimio, aut solâ gratiâ, fit. *d. c. innocens. §. illicitum. c. sacramentum. 2. qu. 4. c. sicut ex literis. 12. hic. c. 10. non est. 15. qu. 1.*

Juramentum præstitum regulariter est servandum; si sine æternæ salutis detrimento servari pos-

possit. *c. si verò.* 8. *c. cum contingat.* 28. *hic. c. licet mulieres.* 2. *eod. in* 6. *c. quamvis pactum.* 2. *de pact. in* 6. & qui non servat, perjurus habetur. *c. brevi.* 17. *hic. c.* 14. *si peccatum.* 22. *qu.* 1.

Maximum habetur remedium expediendarum litium; *l.* 1. *l.* 2. *l.* 26. §. *fin. hic.* confirmat dubia, & ad veritatis indagationem pertinet: *c.* 7. *& jurabunt.* 22. *qu.* 1. *c.* 2. *animadvertendum.* 22. *qu.* 2. *c. significasti Reges.* 4. *hoc* §. *nimirum. de elect. ad Hebr. cap.* 6. sententiis & transactionibus *Voluntarium & Judiciale* præponderat: *d. l.* 2. *l. duobus.* 28. *l. cum.* 30. §. *si mulier. ff. eod.* novationi, *l. qui jurasse.* 26. §. *fin. ff. eod.* solutioni, *l. jusjurandum ad.* 27. *ff. eod.* acceptilationi, æquiparatur: *l. jusjurandum.* 40. *ff. eod.* probationis vim *Necessarium habet: d. l. eum. & l. admonendi. & ibi Dd. ff. eod.* ex delato & relato præstito actio datur & exceptio. *l. si duo.* 13. §. *si quis. l. ait Prætor.* 17. *l. nam postea.* 9. §. 1. *& d. l. jusjurandum.* 40. *ff. l. cum proponas. C. eod.*

Juramentum, quoad perjurii vinculum, ex parte jurantis est personale, & personam ejus non egreditur; neque ad heredes transit; omnino reale est ex parte recipientis, & transit ad heredes. *c. veritatis.* 13. *hic. & ibi Dd. c. fin. de foro compet. Guido Papa. decis.* 375.

Transit etiam ad successores, quod pertinet ad effectum obligationis, *Panorm. ad d. c. veritatis. Felin. ad c. cum sit. num.* 9. *de foro compet.* & in quantum pertinet ad probationem. *Guid. Pap. d. decis.* 375.

Perjurium committit, qui mendacium juramento firmat; qui juramentum promissorium indiscretè transgreditur; *c.* 1. *&* 2. 22. *qu.* 3. qui post juramentum profert contraria; nisi cum justa & rationabilis causa excuset: *c. fin. hic. in* 6. puta diversi intellectus in aliquo concurrant, error sit

tole-

tolerabilis. *ut in c. cum dilecti.* 18. *de accuſ. vid. Gloſſ. ad c. fin. ad verb. juſta cauſa. hic. in* 6.

Perjurium Deum ultorem habet: *l.* 2. *C. eod.* Illud tamen committens ex legibus & Canonibus fit infamis; *c.* 17. *infames.* 6. *qu.* 1. *l. ſi quis major. C. tranſact.* teſtimonii dicendi, *c.* 14. *parvuli.* 22. *qu.* 5. *c.* 18. *quicunque.* 6. *qu.* 1. *c. teſtimonium.* 54. *de teſtib. l. ſi cui.* §. *iiſdem. C. de accuſ.* collationis beneficiorum, *Innoc. ad c. conſtitutus. in* 2. *vid. Panorm. ad c. querelam. ad c. cum noſtris. de conceſſ. præb. ad c. cum in cunctis. de elect. fac. c. fin. hic. in* 6. fit incapax; actione in qua pejeravit, privatur; *d. l. ſi quis major. C. de tranſact.* ab Eccleſiæ adminiſtratione ſubmovetur. *d. c. querelam.* 10. *c. cum quidam.* 12. *hic. ubi Gloſſ.*

In foro conſcientiæ pro juramento temerario, unius anni; pro directo perjurio, ſeptem annorum pœnitentia imponitur. *d. c.* 18. *quicunque.* 6. *qu.* 1. *c. fin.* 22. *qu.* 4.

A perjurio tamen excuſat neceſſitas: *c.* 15. *ſi nulla.* 23. *qu.* 8. *c. Presbyteros.* 32. *diſt.* 50. *c. brevi.* 17. *hic.* Ea enim legem non habet. *c. ſi nulla.* 113. *de conſecr. diſt.* 4. *c.* 26. *diſcipulos. de conſecr. diſt.* 5. *c. ſi quis propter.* 3. *de furt. c. ſignificante.* 7. *verſ. cum igitur. verb. quantum. de pignor.*

De perjurio, *Lud. Rom. ſing.* 430. *Gloſſ. ad l. ictus fuſtium. ff. de his qui not. infam.* & pœna juramentum licitum tranſgredientis, cognoſcit judex ſecularis, *c.* 40. *Rex.* 23. *qu.* 5. & Eccleſiaſticus: *c. novit.* 13. *de judic.* quiſque in ſuo foro: ut & an juramentum ſit licitum, nec ne: *c. licet mulieres.* 2. *hic. in* 6. aliàs regulariter juramenti, cùm inter res ſpirituales ſit, cognitio ad forum Eccleſiaſticum pertinet, *c. fin. de foro compet. in* 6. nec de eo eſt competens Judex Laïcus. *Gloſſ. fin. ad c. venerabilem. ad verb. perjurii. de elect. Gloſſ. ad c. cum ſit. de foro compet. & in c. prædicandum.* 21.

qu.

qu. 1. *vid. Felin. ad c. praterea. n.* 28. *de spensal.*

Licet juramentum omne, quod sine detrimento salutis æternæ servari potest, quamvis bonorum detrimentum immineat, sit servandum; *c. si vero.* 8. *c. cum contingat.* 18. *hic. c. quamvis.* 2. *de pact. in* 6. tamen, si ex eo contra aliquem sequeretur peccatum vel delictum aliquod, *vid. Paul. Castr. cons.* 122. *vol.* 2. super eo dispensari potest. *vid. c. prædicandum. fin.* 22. *qu.* 1. *c. venerabilem.* 34. *de elect. c.* 11. *qui sacramento.* 22. *qu.* 4. *c. pervenit.* 2. *c. cum contingat.* 28. *cum c. seq. c. verum.* 15. *c. debitores.* 6. *c. ad nostram.* 7. *hic. c. licet mulieres.* 2. *eod. in* 6. *vid. Guid. Pap. qu.* 224. *Panorm. in quæst. qu.* 2. *circ. fin. vers. si ego. & c. post ejus consilia.*

Fit dispensatio ab eo qui potestatem; *c. venientes.* 19. *hic.* Ecclesiasticam puta, ut Episcopo, Pontifice, habet; *c. fin. de foro compet. in* 6. & causâ cognitâ, *Gloss. ad c. non est.* 5. *de voto. c. requiritis.* 5. §. *nisi rigor. & c. seq.* 1. *qu.* 7. vocatis, quorum interest non absolvi. *vid. Guid. Pap. decis.* 225. *&* 140. *& quæst. Tholos.*

Episcopus; non de omnibus, sed tantùm de his dispensat; in quibus dubium est, an juramentum sit licitum, nec ne. *c. constitutis.* 14. *de testib. & attest. c. si verò.* 8. *c. verum.* 15. *c. cum quidam.* 12. §. *illi. hic.* Pontifex, propter plenitudinem potestatis de omnibus, per viam commutationis, dispensationis, & totalis relaxationis. *Innoc. in c. fin. de consuet. Gloss. & Archidiac. ad c.* 6. *sunt quidam.* 25. *qu.* 1. Quia in omni juramento superioris voluntas censetur excepta. *d. c. venientes.* 19. *hic.*

De exceptionibus & replicationibus.

TIT. XXXII.

PRobatâ Actoris intentione, Reus condemnabitur, nisi aliquâ exceptione se defendat.

Exceptio, est defensio ex justa & legitima causa compertens adversus id quod ab Adversario intenditur. *l. cum nondum.* 4. *l. siquidem.* 9. *cum l. seq. C. hic.*

Est summa exceptionum divisio, quod aut sunt *dilatoriæ*, aut *peremtoriæ*. *Gloss.* 1. *in c. exceptionem.* 12. *hic.*

Dilatoriæ sunt, quæ rem & judicium differunt, non tollunt. *d. Gloss. in c. exceptionem.*

Hæ rursus sunt, vel *declinatoriæ judicii*, *vel dilatoriæ solutionis. Gloss. ad d. c. exceptionem.*

Illæ vel *ipsum Judicem* concernunt, vel *litigantes*, vel *modum actionis instituendæ.*

Quæ *propter judicem* opponuntur partim *ex ipsius persona* proveniunt; partim *ipsius occasione.*

Ex ipsius persona proveniunt; exceptio fori incompetentis, *c.* 3. *pulsatus.* 3. *qu.* 6. *c.* 48. *clericus.* 11. *qu.* 1. *c.* 2. *si quis Episcoporum.* §. *exceptio.* 3. *qu.* 6. præventionis, suspicionis, *c. si quis contra.* 4. *c. licet.* 10. *de foro compet. c. quoniam.* 11. *de probat. c. secundò requiris.* 41. §. *tertio. & c. cum speciali.* 61. *de appell.* inhabilitatis. *c.* 1. §. *tria sunt.* 3. *qu.* 7. *c. insinuante.* 25. *c. cum R.* 35. *de off. jud. deleg. c. fin.* §. *& revera.* 3. *qu.* 5. *de hac vide supra tit. de judice.*

Judicis occasione proveniunt; exceptio loci non tuti, *Clem. pastoralis.* §. *notorium. de re jud. c. ex parte.* 47. *de appellat. Clem.* 2. *de foro comp.* inhonesti, *fac. l. quid tamen, si arbiter. ff. de decept. arbitr.* termini angusti, *c.* 1. *de dilat. c. ult.* 2. *qu.* 6. feriarum. *tot. tit. de feriis.*

Exceptiones *quæ litigantes* concernunt, aliæ *ex personis principalibus*, & vel *Actore*, vel *Reo*, vel *utroque*; aliæ *ex accessoriis*, puta *procuratore*; descendunt.

Ex persona actoris descendunt; exceptio non impetratæ veniæ, si agat contra personam cui reverentiam debet; *c.* 58. *Episcopus qui mancipium.* 12. *qu.* 2. *l.* 1. 2. 3. *l. parentes. l. fin. ff. de in jus voc.* causæ connexæ non dividendæ. *Gæd. ad c.* 1. *num.* 25. *de sequestr. Mind.* 3. *de process.* 2. *num. ult.*

Ex persona Rei; exceptio revocandi domum; competens Legatis, tempore legationis, ex negotio ante contracta, *c. ult. de foro comp. l.* 2. §. *legatis. ff. de judic.* & studiosis; *juxta Auth. habita. C. ne fil. pro patr.* exceptio spoliationis, *c.* 2. *omnes. c. nullus.* 3. *c. in scripturis.* 4. *c. fin.* 2. *qu.* 2. *c.* 2. *Episcopi.* 3. *qu.* 1.

Ex utriusque Actoris & *Rei persona*; exceptio justi impedimenti, *l.* 1. *& ibi Dd. & tot. tit. C. de dilat. Menoch. cas.* 153. contumaciæ, *l.* 13. §. 1. *& seq. C. de judic. vide Old. in Enchir. Except. except. contumac.* cautionis, *tot. tit. ff. qui satisd. cog. Zang.* 2. *de except.* 21. inhabilitatis.

Actor dicitur inhabilis, vel *in totum*, vel tantum *certo modo.*

In totum; si minor viginti quinque annis, nec tutoris vel curatoris auctoritatem adhibeat; *l.* 1. *&* 2. *C. qui legit. pers. l. clarum.* 4. *C. de auct. præst.* si mente captus, furiosus, *l. fin. C. de curat. furiosi.* mutus, surdus, prodigus, puta per sententiam declaratus; *Vant. de nullit. ex def. habil. num.* 23. *& seq.* servus, *l. servus. C. de judic.* nisi certis casibus, relatis *in l. vix.* 53. *& ibi Gloss. & Dd. ff. eod.* excommunicatus, *c. exceptionem.* 12. *hic. c. decernimus.* 8. *de sent. excomm. in* 6. religiosus, *propter ration. text. in c. fin. in princ. de testam. in* 6. nisi,

si, utilitate vel necessitate id exigente, pro dignitate, officio, aut obedientia ipsi commissa; *c. cum deputati. 16. de judic. Clem. religiosus. de procur. c. 35. Monach. 16. qu. 1. c. un. & ibi Dd. Ext. de Syndico*: Magistratum, puta majorem, qui cum imperio; non minorem, qui sine imperio, *l. nec Magistratibus. 32. ff. de jurejur.* gerens; *l. pars literarum. 48. ff. de judic.* Illustris persona. *l. 25. cum Auth. seq. & ibi Dd. C. de procur.*

Certo modo inhabilis est filiusfamilias, absque assensu patris; *c. fin. in fin. de judic. in 6. l. fin. circa princ. vers. necessitate. C. de bon. quæ lib. ubi Bald. Salic.* nisi causa sit castrensis vel quasi, *l. lis nulla. 4. & ibi Gloss. ff. de judic.* spiritualis, *c. 3. de judic. in 6.* pro dote adventitia, *juxt. Auth. quod locum. C. de collat.* experiatur; patris absentis consensus sine filii incommodo expectari non possit. *l. si longius. 18. §. 1. ff. de judic. l. cum filiusfamilias. 17. ff. si cert. pet.*

Reus etiam dicitur inhabilis, vel *in totum*, vel *certo modo.*

In totum; si minor viginti quinque annis, mutus, surdus, furiosus, prodigus, servus, *per jura in actore allegata.* excommunicatus. *c. cum inter. 5. hic. c. intelleximus. 7. & ibi Gloss. de judic. c. dilectæ. 10. hic. c. si verè. 34. de sentent. excomm.*

Certo modo inhabilis dicitur Reus, si Magistratum cum imperio gerat, & causa sit civilis: *d. l. pars. 48. ff. de judic.* non si criminalis; *l. jubemus. C. ad leg. Jul. repet. l. nulli. C. quor. appell. non recip. Novel. 86. cap. 4.* Non si minorem Magistratum gerat: *d. l. nec Magistratibus. 32. ff. de jurejur.* Est & inhabilis filiusfamilias; si de adventitiis, in quibus patri est ususfructus, & profectitiis bonis agatur; nam tum pater convenien-

 dus:

dus: *l. ult. C. de bon. quæ lib.* In aliis causis, etiam ex delicto descendentibus, absque patris assensu conveniri potest. *l. tam ex contractibus.* 57. *ff. de judic. l. filiusfamilias.* 39. *ff. de obl. & action.*

Ex procuratoris persona exceptio descendit procuratoria, quâ vel contra procuratoris *personam*, vel contra ejus *mandatum* excipitur.

Contra ejus *personam*, quod procurator esse prohibeatur, *quis autem prohibeatur, vide supra tit. de procurat. & in Aphorismis nostris ad Digesta & in Enarrat. Codicis. eod.*

Contra *mandatum*; quod nullum habeat, *c. in nostra.* 4. *de procur. l. licet.* 24. *C. eod.* vel habeat quidem, sed non legitimum, *c.* 1. *eod. c. procurator.* 38. *de elect. in 6.* vel mandatum tantum habeat generale, cum in negotio speciale requiratur. *c. qui generaliter.* 5. *de procurat. in 6.*

Exceptiones *modum actionis* concernentes, sunt, quod libellus sit ineptus, incertus, *c. examinata.* 15. *de judic.* ante tempus, & conditionem, & plus quam debetur, petitum, *c. un. de plus petition. l. un. C. eod.*

Exceptiones *dilatoriæ solutionis* possunt esse, per quas debiti solutionem quis in aliud, quam petatur, tempus esse differendam proponit; ut si pactum sit de non petendo, nisi post annum; si creditor usuras debiti pro futuris annis acceperit; *l. qui in futurum.* 57. *ff. de pactis.* si à Principe, ne, nisi post quinquennium solvere teneatur, impetraverit; *l. universa. C. de precib. Imp. offer. l. fin. C. qui bon. ced.* si cum juratoria cautione ob inopiam à judicio & actione petitionis sit relaxatus. *c. Odoardus.* 3. *vers. mandamus. de solut.*

Peremtoriæ exceptiones sunt, quæ in totum jus & agentis intentionem perimunt. *Gloss. in d. c. exceptionem.* 12. *hic.*

Tales sunt, exceptio transactionis, *c. fin. de transact.*

transact. c. fin. eod. in 6. l. postquam liti. C. de pact. præscriptionis, juramenti, maximè dilatorii, *c. 1. de litis contest. in 6. Jas. ad l. ait Prætor. junct. l. nam & postea. ff. de jurejur. c. etsi Christus. 26. eod. c. veniens. 15. de accusat.* pacti juramento firmati, *c. licet mulieres. 2. de jurejur. in 6. c. quamvis pactum. de pact. in 6.* rei judicatæ, ab eo puta qui judicandi potestatem habuit; *c. at si clerici. 4. de judic. l. res judicata. ff. de div. reg. jur. l. 4. §. condemnatum. ff. de re jud.* si quid contra leges, canonesve, *l. non dubium. C. de legib. l. Juris gentium. §. Prætor ait. ff. de pact.* aut vi, metu, *tit. ff. C. & Decret. quod metus caus.* dolo, *l. si pactum. 6. C. hic.* actum dicatur; si agenti quod sua non intersit agere, objiciatur. *In decis. Capell. Tholos. 68. ibi: quinta regula.*

Harum quædam dicuntur *peremtoriæ litis finitæ*, quædam *simpliciter peremtoriæ*.

Illæ sunt quæ impediunt litis ingressum, & adversus agentem omni tempore, *c. 1. de litis cont. in 6.* vel ipso judicii limine, *c. 2. 3. qu. 6.* opponi possunt. *Qualis est transactionis, jurisjurandi, & rei judicatæ exceptio.*

Hæ litis ingressum non impediunt, sed post litem contestatam, in quacunque litis parte, ante sententiam, non post, nisi certis casibus, ut de sententiæ nullitate vel manifesta iniquitate, *Gloss. & Dd. in l. 1. C. de jur. & fact. ignor.* debent opponi. *l. 2. C. sent. resc. non posse. l. præscriptionem. C. de except. c. cum in tua. qui matr. accus. poss.*

Dilatoriæ exceptiones, si *declinatoriæ judicii*, ab initio & in litis ingressu proponi debent, alioquin omissæ non repetuntur; ut neque quæ contra judicem, vel ejus incompetentiam proponuntur; quæ defensionem præcedere debent. *c. inter monasterium. 20. ubi Gloss. ad verb. subeundo judicium. de sent. & re judic. l. pen. & l. ult. C. hic.*

l. 19. C. de probat. c. pastoralis. 4. hic. c. 2. si quis Episcoporum. §. exceptio. 3. q. 6. c. si testis. §. item si quis. 4. qu. 3. c. 1. §. nullum. vers. cujus in agendo. 3. qu. 8. l. apertissimi. & l. cum specialis. ff. de judic.

Dilatoriæ exceptiones solutionis post libellum oblatum ante litem contestatam intra terminum à judice assignatum, quandocunque opponi possunt. *c, pastoralis. 4. hic.*

Post litis tamen contestationem quandoque dilatoriæ opponi possunt; puta, si de novo sint ortæ; *c. insinuante. 25. de off. jud. deleg. c. pastoralis. 4. hic. & ibi. Coler. num. 8.* Si ante quidem natæ, verùm post litis contestationem demum ad excipientis notitiam pervenerint; *ut in c. in nostra. 4. de procurat. d. c. pastoralis. 4. ubi Coler. num. 9.* Si judex parti ejusdem exceptiones reservârit; *c. ad dissolvendum. 13. de despons. impub.* si continuum tractum eæ habeant; *Coler. d. c. pastoralis. num. 11.* Si est exceptio excommunicationis, *c. exceptionem excommunicationis. 12. hic.* puta majoris. *c. 1. eod. in 6.*

Potest judex terminum, intra quem exceptiones omnes necessariò proponi debeant, assignare. *d. c. pastoralis. Hostiens. in sum. num. 3. hic. Specul. de except. §. 3. num. 4.*

Regulariter exceptiones omnes sunt perpetuæ. *l. 5. ult. ff. de doli except. l. 5. l. 6. C. hic.*

Inducunt oppositæ litis contestationem, ut vult *Innoc. ad c. cum venerabilis. 6. num. 1. hic.*

Qui excipit, non propterea confitetur agentis intentionem, cùm eidem non solùm unam, sed & plures exceptiones, etiam contrarias proponere liceat; quas, si legitimæ fuerint, si Judex non admiserit, potest appellari; Judex verò punitur. *d. c. cum venerabilis. 6. hic. c. exceptionem. 63. de reg. jur. in 6.*

Contrariæ exceptionibus sunt *Replicationes.* Nam

Nam quomodo exceptio actionem, ita replicatio exceptionem enervat.

Denique quemadmodum replicatio exceptionem, ita replicationem duplicatio, duplicationem triplicatio, triplicationem quadruplicatio, & ita deinceps, excludit. *l. 2. ff. hic. & tit. Inst. de replicat.*

Quæ tamen multiplicatio hoc jure non admittitur, saltem quod ad testes antea productos attinet, quos tertiò refutare non licet; ne nimiùm judicium extrahatur. *c. licet. 49. de testib. & attest. ubi latè Panorm.*

Habet replicatio tum rectè locum, quando Reus exceptionem suam contra actoris intentionem opponit. *arg. c. ad dissolvendum. 13. ubi Gloss. & not. in verb. accusari. de despons. impub.*

In quacunque parte judicii opponi potest. *Gl. & Dd. l. 2. §. 1. ff. de except.*

Ut reus non tenetur probare suam exceptionem, antequam fundaverit actor suam intentionem: Ita hic contra non tenetur probare replicationem, nisi reus probaverit suam exceptionem. & sic deinceps. *Specul. in §. nunc dicendum. vers. replicationes. sub tit. de exception.* Summa enim æqualitas in judiciis semper est servanda. *c. non licet. 32. de reg. jur. in 6. & in c. novit. 13. de judic. & in c. cum inter. 5. hic.*

Tempus ad replicandum, duplicandum, triplicandum, &c. in arbitrio Judicis consistit.

De præscriptionibus.

TIT. XXXIII.

QUia in judiciis, sive in personam, sive in rem agatur, usucapionis, vel præscriptionis solet opponi exceptio: ideo de præscriptionibus hoc loco tractabimus, præsertim quia præscri-

ptionis exceptio est litis finitæ exceptio, ac non secus quàm exceptio transactionis, aut rei judicatæ ad impediendam litis contestationem opponi solet. *l. fin. ubi Castr. ff. pro suo.*

Est *præscriptio* adjectio dominii, per continuationem possessionis temporis lege definiti. *l. 3. ff. de usucap.*

Definiri etiam, à fine & effectu, potest, jus quoddam ex tempore continuæ possessionis rerum mobilium & immobilium, interdum dominii utilis, interdum utilis actionis, aliquando legitimæ exceptionis causam tribuens. *c. 16. qu. 3. per tot. Hostiens. tit. de præscript. rer. immob.*

Quod tempus variè à jure pro varietate materiarum circumscriptum; unde & diversæ præscriptionum species.

Nam quædam est *triennalis*, in rebus mobilibus; §. 1. *Inst. de usucap.* quædam *quadriennii*, ut cum à fisco res emuntur; *l. 1. & tot. tit. C. de quadr.* quædam *decennii*, videlicet in rebus immobilibus & incorporalibus, ut servitutibus, inter præsentes; quædam *vicennii* inter absentes; *tot. tit. C. de long. temp. præscr.* §. 1. *Inst. de usuc. l. pen. C. de usufr. l. pen. C. de servit.* quædam *annorum triginta*, cum quis sine titulo longissimâ possessione rem adipiscitur; *l. 8. & tot. tit. C. de præscript. 30. annor.* quædam *quadraginta*, ut in rebus Ecclesiæ præscribendis; *Auth. quas actiones. C. de SS. Eccles. c. 4. c. ad aures. 6. c. 7. hic.* quædam *centenaria*, aut tanti temporis, ut de ejus initio non extet memoria; ut in rebus Ecclesiæ Romanæ, *c. ad audientiam. 13. cum cc. seqq. hic. Novel. 10.* regalibus. *c. super quibusdam. 26. de verb. signif. & ibi Canon.*

In præscriptione contra Ecclesiam Romanam, schismatum tempora quamdiu perseveraverint, non numerantur; Quia Ecclesia eo tempore videtur

tur legitimo defensore carere. *c. placuit.* 1. *c. cum vobis.* 14. *c. de quarta.* 4. *c. auditis.* 15. *hic. c.* 1. *& fin. ne sede vacante quid innov.*

Actionibus omnibus spatio triginta annorum præscribitur, ita ut exceptione elidantur, *l.* 3. *l.* 4. *l.* 8. *C. de præscr.* 30. *annor.* nonnullis tamen quadraginta annis, *d. l.* 4. *l.* 7. *l. fin. C. eod.* quibusdam uno anno, sicut actioni injuriarum; *l.* 5. *C. de injur.* aliis biennio, ut actioni doli; *l. fin. C. de dolo mal.* aut quinquennio, ut inofficiosi querelæ, *l.* 34. *C. de inoff. test.* aut quadriennio, ut restitutioni in integrum. *l. fin. C. de temp. pet. rest. in int.*

Ad præscriptionem perficiendam requiruntur quinque: 1. *Ut res præscribi possit*; 2. *Bona fides*; 3. *Titulus justus*; 4. *Continuata possessio*; 5. *Ut possessio suo, non alieno nomine, contingat.*

Res præscribi possunt, quæ sunt in commercio & possideri possunt.

Quæ possideri non possunt, cum præscriptio, absque possessione non inducatur, *c. sine possessione.* 3. *de reg. jur. in* 6. præscribi non possunt. Hinc publicæ functiones Ecclesiæ, res publicæ, primitiæ, decimationes, à Laïcis; omnino Clericis: *c. causam.* 7. *hic. c. antepen.* §. *quod si privatus.* 16. *qu.* 3. provinciæ, parochiæ, diœceses certis limitibus distinctæ, omninò: *c.* 5. *licet.* 16. *qu.* 3. *c. cum causam.* 13. *de probat. c. super eo.* 4. *de paroch.* à visitatione, subjectione aut procuratione solvenda immunitas, *c. accedentes.* 11. *hic.* præscribi non possunt.

Nec etiam, contra quam olim, præscriptio in matrimonio illegitimo; *c. non debet.* 8. *ubi Gloss. de consang. & affin.* aut voto, *can.* 4. *quod Deo Patri.* 33. *qu.* 5. *c. sicut nobis.* 1. *de regular. & transf.* aut iis, quæ quis alieno nomine possidet, *c. si diligenti.* 17. *hic.* locum habet.

Bona fides est, *ut not. Gloss. in d. c. si diligenti.* 17. *hic.*

hic. credulitas, quâ quis putat tradentem esse dominum, vel jus distrahendi habere, licet in facto erret.

Ea, hoc jure, per totum præscriptionis tempus necessaria est. *c. ult. hic. c. possessor. 2. de reg. jur. in 6.*

Malæ fidei possessor nullo unquam tempore præscribit. *d. c. possessor. c. si diligenti. 17. & c. veniens. 19. hic.*

Sola bona fides ad præscriptionem non sufficit, sed & justus titulus requiritur; quia sicuti ex temporis tractu non tollitur aliquod jus, ita & non constituitur. *c. dudum. 31. de decim. l. obligationum. 44. ff. de oblig. & action.*

Titulus, est justa possidendi, quod nostrum non est, causa. *Gloss. & Dd. in d. c. si diligenti. per illum text.*

Justus dicitur, qui si à Domino fuisset habitus, dominium potuisset transferre. Cujusmodi sunt tituli solutionis, emtionis, transactionis, hereditatis, occupationis, apprehensionis rei pro derelicto habitæ, legati, dotis, pro suo. *De quibus vide Aphorismos nostros in Digesta, hoc tit. & seqq.*

Hic tamen in præscriptione quadraginta annorum, in qua bona fides sufficit, necessarius non est; nisi jus commune aut præsumtio præscribenti adversetur. *c. 1. hic. vid. Covarr. var. resol. lib. 1. cap. 17. num. 7.*

Præter titulum ad præscriptionem requiritur possessio, *c. sine possessione. 3. de reg. jur. in 6.* aut quasi, ut in corporalibus, *l. sequitur. 4. §. si viam. 27. ff. de usucap.* eaque continuata per tempus lege definitum. *l. 25. ff. eod.*

Si ea interrupta præscriptio ad nihilum reducitur, & priore nihil commodante, de novo est inchoanda. *vide Panorm. Felin. in c. ex transmissa. 10. hic.*

Interrumpitur, vel naturaliter, quia possidere pos-

possessor desiit; vel civiliter, per citationem solennem, denunciationem, litis contestationem. *l. moræ. 26. C. de rei vend.*

Interruptio, quia facti est, probari debet; *l. asseveratio. C. de non num. pec.* quod & per testes singulares fieri potest. *secund. Dd. Felin. in c. illud. 8. num. 12. hic. Bald. in tract. de præscript. 3. part. 6. & ult. part. qu. 3. num. 45.*

Possessio autem continua non sufficit ad præscriptionem, nisi rem possessor sciat se suo nomine, sive per se, sive per alium possidere.

Alieno enim si possideat, ut is qui precarias ab Ecclesia consecutus, *can. 11. Clerici quilibet. & c. seq. si Episcopus. 16. qu. 3. can. 72. sæpe fit. 12. qu. 2.* colonus, emphyteuta, vasallus, non præscribit. *l. 2. C. de præscr. 30. annor. l. 7. §. 1. ff. com. div. d. c. si diligenti. 17. hic.*

Perfectâ præscriptione dominium, quia justum inducit titulum, *c. de quarta. 4. hic. c. 1. eod. in 6.* acquiritur, sic, ut ejus exceptione præscribens non modò adversus gentes muniatur, sed & ipsam rem à Domino antiquo vindicare possit: *l. 8. in princ. C. de præscr. 30. ann. Guid. Pap. decis. 416. num. 15. Socin. in c. olim. num. 19. de litis cont.*

De sententia & re judicata.

Tit. XXXIV.

Cognito Actoris & Rei Jure Judex ad sententiæ pronunciationem procedere debet. Quod æquitati & juris rigori convenit. *c. 2. hic.*

Est *sententia*, judicialis diffinitio, controversiæ finem imponens, condemnationem vel absolutionem continens. *c. ei qui appellat. 41. §. diffinitiva. 2. qu. 6.*

Est alia *Interlocutiora*, alia *Diffinitiva*.

Illa est, quæ inter principium & finem causæ super aliquo incidenti, vel emergenti, ut super libello ferendo vel corrigendo, dilatione danda, vel deneganda, similibusque exceptionibus, profertur. *c. significantibus. 49. de appellat. c. significaverunt. 36. de testib. & attestat. c. cum olim. de offic. jud. deleg.*

Dicitur interlocutoria à modo ferendi; quod summariè inter partes interim, & dum expectatur judicium diffinitivum, feratur. *c. quod ad consultationem. 15. hic.*

Est ratione causæ principalis, quæ adhuc non determinatur, interlocutoria; ratione verò negotii emergentis, de quo fertur, diffinitiva potest dici. *Felin. ad rubr. hic. num. 2.*

Diffinitiva sententia est, quæ causæ principali omnino finem imponit per condemnationem vel absolutionem. *c. 2. hic. c. 70. summopere. 11. qu. 3.*

Absolutionem, vel condemnationem, si expressè, vel verbo æquipollenti, *c. in his quæ. 15. de verb. signif. l. 59. in princ. ff. hic.* non contineat, non valet. *c. ult. §. diffinitiva. 2. qu. 6. l. 3. C. de sent. & interloc.*

Inter utramque sententiam & ea est differentia. Quod *Interlocutoria*, quandocunque ante sententiam ab eodem judice revocari potest, licet ab ea non sit appellatum: *l. quod jussit. 14. ff. hic. c. cum cessante. 60. de appellat. Diffinitiva* ab eodem judice retractari aut corrigi non potest. *l. Paulus. 53. l. Judex. 55. ff. hic. l. Divi fratres. 27. ff. de pœnis. Interlocutoria*, nisi à summo Pontifice sit interposita, nec scribi, nec ex scripto recitari debet: *Gloss. & Philip. Franc. in c. fin. hic. in 6.* quamvis hoc fieri melius sit. *c. quoniam. 11. de probat.* Debet *Diffinitiva. tot. tit. C. de sent. ex brev. recit.*

Fertur

Fertur ſententia vel à *Jure*, ſeu *Canone*, ſeu *Lege*; vel *à Judice*; vel *ab Arbitro*.

Jus ſententiam dicitur ferre, cum Canon, aut Lex ſtatuit, ut qui tale aliquid commiſit, tali pœnâ habeatur condemnatus.

Quæ interdum ipſo jure & facto, ſine alia judicis declaratione, tanquam lata, incurritur; *ut in c. fin. de conſuet. in 6. c. à nobis. 21. de ſent. excomm. c. 29. ſi quis ſuadente. 17. qu. 4. c. non dubium. 5. c. veniens. 16. c. de monialibus. 13. de ſent. excomm. c. licet Epiſcopus. 18. de conceſſ. præb. in 6. c. cum noſtris. 6. eod.* interdum non niſi cum declarationibus judicis; ut in omnibus fere pœnis à jure impoſitis.

Judex is fert ſententiam, qui juriſdictionem habet in quæſtione propoſita. Nam à non competente judice ſententia lata, ipſo jure non valet. *c. at ſi clerici. 4. de judic. c. ad noſtram audientiam. 3. de conſuet.*

Plures ſi Judices ſunt competentes, omnes ſimul ſententiam ferre debent, niſi quis per contumaciam abſens ſit: valet enim nunc ſententia præſentium: *c. prudentiam. 21. §. abjicimus. de offic. jud. deleg.* vel niſi unus de mandato aliorum pronunciet: vel niſi in commiſſione contineatur, quod unus poſſit ſine alio procedere. *l. item ſi unus. 17. §. fin. ff. de recept. arbitr.*

Quæ etiam obtinet in Arbitris: qui etiam ſententiam ferre dicuntur. *tot. tit. ff. & C. & Decret. de arbitr. l. 3. C. de ſent. & interl. om. jud.*

Dici ſententia à judice debet, de omnibus quæ veniunt in controverſiam; ſi quidem ei de negotio liqueat; in dubiis enim non poteſt quicquam neque de jure, neque de facto ſtatuere: *c. 74. grave. 11. qu. 3.* ſed debet judicium ſuſpendere, vel ad ſuperiorem, ut ſummum Pontificem, negotium referre, *c. denique. 3. §. quod ſi qualibet.*

6, *qu.* 3. *c. de libellis.* §. *nam si tale. dist.* 20. litigantibus consultationis & relationis exemplo communicato. *c. intimasti.* 68. *de appell. l.* 1. §. *fin. l.* 2. *C. de relation.*

Ferenda est sententia de eo quod petitur, non de alio, *l.* 1. *&* 2. *C. si à non comp. jud.* ut sententia sit libello conformis. *c. licet Heli.* 31. *de simoniac. c. qualiter.* 24. §. *ad corrigendos. in fin. de accusat. Clem. sæpe.* §. *verum quia. de verb. signif. c. consultationib.* 10. *de off. jud. deleg. c. ex parte.* 32. *de rescript. c.* 2. 3. *qu* 9.

De absentis & inauditi causa sententia regulariter ferri non potest; *c. inter quatuor.* 8. *de major. & obed. l. absentem. C. de pœnis.* nisi is prius contumax fuerit declaratus. *d. c. inter quatuor. d. c. consultationibus.*

Debet sententia, ut valeat, maturâ deliberatione adhibitâ, & absque præcipitatione, *c.* 70. *summopere.* 11. *qu.* 3. *c. quoniam contra.* 11. *de probat. c.* 4. *Apostolicæ.* 35. *qu.* 9. juxta sacrorum Canonum si causæ sunt Clericorum & spirituales, *c. quod Clericis.* 9. *de foro compet. c. pen. & fin. de secund. nupt.* si temporales & seculares, secundùm legum decreta, *c.* 1. *&* 2. *de oper. nov. nunc. fac. tot.* 10. *dist. apud Gratianum.* ferri: *c.* 1. *& c. ne innitaris.* 5. *de constit. c.* 1. *hic. c. Judices.* 4. §. *bonus Judex.* 3. *qu.* 7. si Canon vel lex deficiat, judicium judicis arbitrio relinquitur. *c. unaquæque.* 3. §. *fin.* 13 *qu.* 2.

Contra jus litigatoris facta sententia valet quidem ipso jure, sed per appellationem suspendi, *l.* 2. *C. quand. prov. non nec.* vel in integrum restitutionem, sine alio extraordinario remedio, rescindi potest.

Debet & judex in dicenda sententia animadvertere, ut non ad acclamationes populi, *c. ad nostram audientiam.* 3. *de consuet. c. Osius.* 2. *de elect.*

elect. sed ex jure, & juris ordine servato, *c. fin. 2. qu. 6. c. in causis. 19. hic.* & in scriptis, per se, *c. fin. hic. in 6. c. 7. in primis. §. fin. 2. qu. 1.* sedens, *d. c. fin. §. fin. hic. in 6.* certam, *l. in sententiis. 58. ff. hic. l. 1. & 2. C. de sent. quæ sin. cert. quant.* libello, *c. 1. & 2. de libell. oblat.* aut, si inter partes conveniat, conventis conformem, *c. 2. de pact. c. 1. de transact. l. si convenerit. 26. ff. de judic.* de juridica, *c. 1. de feriis.* in loco constituto, *c. fin. de rescript. l. si ut proponis. C. quom. & quand. jud. l. si cum dies. §. si arbiter. ff. de recept. arb.* publicè, *c. consuluit. 24. de offic. jud. deleg. l. cum sententiam. 6. C. de sent. & interloc.* purè, non sub conditione, *c. 29. biduum. §. quid ergò. 2. qu. 6.* secundum allegata & probata, *c. si Sacerdos. 2. de offic. jud. ord.* eam ferat: Citatis ad hoc litigatoribus; vel tribus Edictis, vel uno peremtorio, trium tamen tempus, integrumque spatium in se continente. *c. 1. de caus. poss. & propriet. Lanfr. in c. quoniam. verb. citationes. num. 7. de probat. & c. cum olim. 34. de testib. & attestat.*

Sententia, rectè lata, post decem dies, si ab ea non fuerit appellatum, transit in rem judicatam: *c. quod ad consultationem. 15. §. taliter hic.* & actionem & exceptionem producit. *c. 1. c. 2. loci nostri. 35. qu. 9. c. cum inter. 13. hic.*

In rem judicatam non transit sententia, quæ impugnari potest: ut est ea, quæ contra matrimonium, *c. lator. 7. & ibi Gloss. ad verb. permanere. c. tenor. 10. c. consanguinei. 11. hic. & ibi Panorm. & ad c. ex litteris. n. 12. de cons. & affin.* aut pro matrimonio, in gradu prohibito contracto, lata: *d. c. consanguinei. & c. tenor. fac. c. fin. c. videtur. 3. qui matrim. accus. poss.* quæ à judice, per sordes aut imperitiam magnam, dicta; puta quoad judicem non transit ea in rem judicatam, omni-

no quoad partes. *Bart. ad l.1. num,9. ff. quod quisque. jur. Alex. ibid. num. 19. Angel. num. 3. Franc. ad c. sæpe. num. 43. & seq. de appell.*

Talis judex, si per sordes malè judicavit, parti læsæ tenetur in litis æstimationem; *l. fin. C. de pœn. jud. mal. jud. ubi Gloss. Salic.* si per imperitiam, in factum actione convenitur, & in quantum judicantis religioni visum fuerit, condemnatur; *l. si Judex. 6. ff. de var. & extr. cogn. l. 15. ff. de judic.* & insuper ex hoc jure ab executione officii per annum suspenditur: interim à divinis arcetur; si iis se ingesserit, irregularitatis laqueo innodatur; à quo non nisi per Pontificem summum liberari potest. *c. 1. hic. in 6.*

De executione rei judicatæ.

TIT. XXXV.

Ut ante sententiam *Executio* fieri non debet contra debitorem, *c. significante. 69. de appell. l. 1. C. de execut. rei jud.* sic contra, postquam sententia lata est, maximè si transierit in rem judicatam, *Executio* differri non debet: *c. 3. sicut. 2. qu. 1.* non obstante exceptione, *d. c. sicut.* quæ puta in continenti probari nequit. *c. veniens. 38. de testib. & attestat. c. literas. 12. de restit. spol. l. 3. §. ibidem. ff. ad exhib.*

Fieri debet executio ab eo Judice, qui sententiam tulit; sive Ordinario, *c. si quis contra. 4. §. fin. de foro comp.* sive Delegato; *c. significasti. 7. de offic. jud. deleg.* Qui & Ordinario sententiam suam exequi mandare potest: *c. pastoralis. 28. §. quia verò. de offic. deleg. c. de cætero. 5. de sent. & c. jud.* Isque eam executioni mandabit, licet ipsi videatur injusta. *d. c. pastoralis. 28. §. quia verò.* non si nulla. Tum enim quæstionem ad judicem, qui sententiam tulit, deferet. *d. c. cætero. 5.*

Fit

Fit executio aliter in *actione personali*, aliter in *actione reali.*

In *Reali* facienda statim post decendium; *c. cum Bertholdus. 18. eod. c. cum dilectus. 32. de elect. c. significaverunt. 36. de testib. & attest. In personali,* non nisi post emensa quatuor mensium spatia. *c. quærenti. 26. de offic. jud. deleg. c. quod de sent. & re jud. ad consultationem. 15.*

Quod tamen quadrimestre tempus nonnunquam personarum locorumque qualitate, & aliis circumstantiis consideratis, arctari extendique à Judice potest. *d. c. quod ad consultationem. l. 2. ff. de re jud.*

Executionem aliter facit *Judex secularis*, aliter *Ecclesiasticus.*

Ille; primò bona mobilia & se moventia capi jubet; secundò immobilia; tertio ad nomina, sive jura, id est, ad ea quæ debentur, condemnato, modo sint liquida & confessa, pervenit; si dare recusat, manu militari cogit. *vid. l. à Divo Pio. 15. ff. eod. l. qui restituere. 68. ff. de rei vend.*

Hic; pro conditione & statu personæ victæ, vel suspendit, vel deponit, vel excommunicat; vel degradat: si ea censura Ecclesiasticæ non paret, brachium seculare implorat. *c. cum nobis ab homine. 10. de judic.* Judicem secularem auxilium denegantem excommunicat. *c. 1. de offic. jud. ord. Dd. in c. quoniam. 14. eod. c. statuimus. 2. de maledic.*

Qui executionem injustam putat, precibus, non vi tentare debet, an ea, donec superior Magistratus consulatur, differri possit. *c. si quando. 8. c. pastoralis. 28. §. quia verò, de offic. deleg.*

De

De appellationibus.

TIT. XXXVI.

QUia, ut diximus, sententia à qua appellatum, non transit in rem judicatam, nec propterea executioni trahi debet; *c. venientes.* 19. *de jurejur.* cum propter superioris auctoritatem, tum etiam quia nihil est post appellationem innovandum: *c. dilecti. & 52. hic. tot. tit. nihil. appell. pend. innov.* ideo de Appellationibus dicemus.

Est *appellatio*, à minore Judice ad majorem, ratione gravaminis, facta provocatio. *c. 1. c. 28. anteriorum. 2. qu. 6.*

Est vel *Judicialis*, vel *Extrajudicialis. Clem. 3. hic.*

Hæc est, quæ extra judicium ad superiorem, vel ab *instanti*; ut quia beneficium alteri in præjudicium meum collatum; *c. concertationi. 8. eod. in 6. vel à futuro gravamine*, ut ne fiat electio, postulatio, beneficii collatio; *c. consideramus. 10. c. cum nobis. 19. c. auditis. 29. de elect.* in possessione mea turber; *c. bona. 51. hic.* suscipitur. *not. in d. c. bonæ. 51.*

Hoc enim jure à quocunque gravamine, etiam extrajudiciali, rectè appellatur. *c. 3. & c. super. 12. eod. c. concertationi. 8. eod. in 6. c. 18. non ita. 2. qu. 6.*

Est extrajudicialis appellatio dupliciter consideranda: *primò*, quando non à judice appellatur, sed à parte extra judicium; *d. c. bonæ. 51. ubi Dd. secundò*, quando à judice procedente extrajudicialiter appellatur. *Philip. Franc. in d. c. bonæ. num. 7.*

Facienda hæc appellatio ad Judicem Ordinarium, coram quo; cum ordinariâ viâ est litigandum, adversarius est vocandus; non ad Judicem appellationis; *c. cum sit Romana. 5. §. si verò. hic. Gloss. ad d. c. concertationi. 8. ad verbum gravatum. eod. in 6. Panorm. in c. dilecti filii. num. 7. hic.*

Quip-

Quippe ea nihil aliud eſt, quam ad cauſam provocatio; *d. c. cum ſit Romana. Panorm. in d. c. dilecti filii. num.* 4. ut non tam appellatio, quam provocatio ſit appellanda. *d. c. cum ſit Romana.* §. *ſi verò.*

Judicialis appellatio, eſt quæ in judicio, de his quæ in illud veniunt, vel circa illud accidunt, ante vel poſt ſententiam definitivam, à minore judice ad majorem interponitur. *c. ſignificante.* 34. *c. Rodulphus.* 35. *de reſcript. d. c. cum ſit Romana.* 5. *d. c. ſuper.* 12. *hic.*

Ante ſententiam definitivam, cum ab interlocutoria, *c. ſignificante.* 34. *cum 6. ſeqq. de reſcript.* vel alio gravamine; ut ſi quis citetur ad locum non tutum, *c. accedens.* 4. *ut lite non conteſt.* vel ad diem breviori termino conſtituto; *c.* 1. *de dilation.* provocatur.

Siquidem hoc jure ab omni onere appellari poteſt. *d. c. ſuper.* 12. *c. cordi.* 1. *hic. in* 6. *Clem. appellanti.* 5. *eod. c. ut debitus.* 59. *c. cum ſpeciali.* 61. *& paſſim. hic.* Quippe appellatio ſpecies eſt defenſionis, & in innocentiæ præſidium comparata. *d. c. cum ſpeciali.* 61. §. *porrò. hic.*

Sed hoc, Concilio Tridentino eſt emendatum, admittente, ſecundum normam Juris civilis, appellationem ab ea duntaxat interlocutoria ſententia, quæ vim habet definitivæ, vel cujus gravamen per appellationem à definitiva reparari nequit. *Seſſ.* 24. *de reformat. cap.* 20.

Poſt ſententiam definitivam, cum ab ipſa, vel ejus executione appellatur. *l. ab executore.* 4. *ff. hic. l. ab executione. C. quor. app. non recip.* Si quidem in ea modus excedatur. *d. l. ab executore. c. quod ad conſultationem.* 15. *de ſent. & re jud.*

Appellare poſſunt ſive ſuo, ſive alieno nomine, ut quia mandatum habent, negotium alienum gerunt; omnes, quorum intereſt, non fuiſſe ita judicatum,

dicatum, vel extra judicium aliquid actum, sive in sententia contineantur, sive non. *c.* 30. *non solent. c.* 28. *anteriorum. c.* 3. *omnis oppressus.* 2. *qu.* 6. *c. ut debitus.* 59. *hic. c. ult.* §. *fin. ut lite pend. c. interposita.* 70. §. *eidem. c. significante.* 69. *hic.*

Non qui condemnatus ob contumaciam veram, *l.* 23. §. *fin. ff. hic. l.* 53. *ff. de re jud. cas. in c. ut inquisitionis.* 18. *de haeretic. in* 6. ob manifestum crimen, *c. cum sit.* 5. §. *fin. c. pervenit.* 13. *hic.* qui de crimine confessus & convictus, *l.* 2. *C. quor. appell. non recip. l. non tantum.* 6. *ff. hic.* qui se à judice non provocaturum juravit; *c. quaestioni.* 21. *hic. ubi Gloss.* sententiam quoquomodo probavit; *c. gratum.* 20. *de offic. jud. deleg.* qui adversarii appellationi in eadem causa non detulit. *c. constitutis.* 23. *c. an sit.* 42. *hic. c. bonae.* 36. *de elect. c. fin. de immun. Eccles.*

Appellari debet ab inferiore judice, gradatim, *c. dilecti.* 66. *hic. c. duo simul.* 9. *de offic. & pot. jud. ord. c. Romana.* 3. §. *ab Archidiaconis. hic. in* 6. ad superiorem, *c.* 28. *anteriorum. c.* 9. *placuit.* 2. *qu.* 6. *fac. c. cum inferior.* 16. *de major. & obed. Gl. ad c.* 2. *verb. officiali. de consuet. in* 6. non parem; *d. c. anteriorum.* §. *illo videlicet.* Nisi consuetudo eum in eo casu fecerit majorem. *Joan. And. ad c. Romana.* 3. *hic. in* 6.

Sic appellatur à subdito ordinario Episcopi ad Episcopum. *c.* 3. §. 1. *hic. in* 6. *c. à collatione.* 11. *eod. in* 6. ab Officiali generali Episcopi, & ab Episcopo ad Archiepiscopum, *c.* 2. *de consuet. in* 6. *c.* 3. *hic. in* 6. à concilio Archiepiscopali ad Primatem. *c.* 9. *placuit.* 2. *qu.* 6. *c.* 3. *si inter.* 6. *qu.* 4. *c.* 34. *Presbyteri.* 11. *qu.* 3.

Ad Papam, ut & ejus Legatum, *c.* 1. *de offic. legati.* omnes appellare possunt, etiam intermissis mediis, *c.* 45. *Metropolitanum.* 2. *qu.* 7. *c.* 4. *si*

quis vestrum. c. 5. omnes. c. 6. ad Romanam. c. 7. si quis putaverit. c. 10. ideo huic. c. 11. decreto. 2. qu. 6. non tamen à seculari judice; nisi is de temporali Ecclesiæ Romanæ jurisdictione sit. *c. si duobus. 7. §. fin. hic.*

Ad Papam tamen si facta appellatio, *juxta formam. c. statutum. 11. de rescript. in 6.* ejus causa non in Curia Romana debet agitari; sed in partibus seu locis litigantium cognoscenda & determinanda delegari. *c. quâ fronte. 25. & ibi Dd. hic.* Nisi propter defectum justitiæ, aut justum metum summo Pontifici probatum, partibus delegari non possit. *in Concil. Basileensi. §. si verò quippiam. de caus. in pragmat. sanct.*

Appellari non potest à Papa, *c. ipsi sunt canones. 16. c. cuncta per mundum. 17. cum ibi notat. 9. qu. 3. c. omnes. 1. dist. 22.* ab Imperatore, *l. 1. ff. à quib. appell. non licet.* à Principe superiorem non habente, ut Rege Franciæ. *c. per venerabilem. 13. qui filii sint legit.*

A delegato Judice appellatur delegans, *c. super quæstionem. 27. §. fin. de offic. jud. deleg. l. 3. C. de pedan. jud.* sive is sit Papa, *c. ab arbitris. 11. de offic. jud. deleg. in 6.* sive Princeps, *c. significantibus. 49. hic. l. eos etiam. 16. ff. eod.* sive alius: prætterquam si Delegans totius causæ jurisdictionem Subdelegato mandaverit: Hoc enim casu, cum ipse nihil jurisdictionis sibi reservarit, non ad eum, sed ejus superiorem, facienda provocatio. *d. c. super quæstionum. §. porro. & d. l. 1. §. fin. ff. qui à quo app. c. cum te consulente. 18. de offic. jud. deleg. c. si delegatus. 7. eod. in 6.*

Clericus non debet appellare Judicem Laïcum, *in princ. & canon. seqq. 25. qu. 1.* nec Christianus alterjus fidei judicem: *c. 32. Catholicus. 2. qu. 6.* nisi sub eo degat. *c. si in adjutorium. 7. dist. 10.*

Appellari potest, in quacunque causa, sive civilis

vilis sit, sive criminalis, *can. liceat. 2. qu. 6. c. cum sit Romana. 5. §. fin. hic. l. & in majoribus. l. addictos supplicio. 19. l. si quis. 30. C. l. non tantum. ff. eod.* sive major, sive minor, *c. de appellationibus. 11. hic. l. litigatoribus. 14. l. & in majoribus. l. 25. in fin. C. eod.* Nisi expressè prohibeatur.

Prohibetur appellatio, Ea per quam quis impedire conatur, ne testamentum aperiatur; & sic scriptus heres in possessionem non mittatur; *c. fin. §. si quis etiam. 2. qu. 6. l. 6. C. hic.* 2. Ab eo quod Edicto perpetuo receptum & decretum est; *c. consuluit. 27. hic. l. 7. §. pen. ff. de appell. recip.* 3. A possessione momentanea; *c. fin. §. si de possession. c. 2. qu. 6. l. 2. C. de Edict. D. Adr. toll. l. un. C. si in mom. poss. appell.* 4. Ab exsecutione; nisi (ut dictum) modus excedatur; *c. quoad consultationem. 15. de sent. & re jud. l. ab exsecutione. C. quor. appell. non recip.* 5. Ab regularis disciplinæ correctione; *c. ad nostram. 3. c. reprehensibilis. §. nec subjecti. & §. fin. c. quia nos. 32. hic.* nisi modus excedatur; *c. de priore. hic. c. super quaestionum. §. nos autem. de offic. deleg.* 6. A Sententia Interdicti; *c. ad hoc. 37. hic. c. ei qui appellat. §. quoties. 2. qu. 6.* 7. In caussa fisci vel tributariæ functionis; *d. c. ei qui. §. quoties etiam. 2. qu. 6. l. 4. C. quor. app. non recip.* 8. A gravamine futuro; nisi de eo communicatio facta sit, vel cum per indicia appareat; *c. inter cetera. c. consuluit. c. cum cessante. hic.* 9. Ab electionis confirmatione; *c. constitutus. 47. hic.* 10. Rescripti concessione. *c. si quando de rescript. c. ex parte. 4. de ætat. & qual. ordin. l. 1. ff. à quib. app. non lic.*

Fieri debet appellatio, vel *illico* à sententia lata, aut gravamine imposito, id est, judice adhuc pro tribunali sedente, aut nondum ad extraneos actus divertente; *c. post appellationem. §. forma. 2. qu. 6.*

qu. 6. l. litigatoribus. 14. C. l. 25. ff. hic. vivâ voce, verbo, *Appello*; vel *intra tempus* à jure constitutum, id est, hodie, decendium; *Nov. 23. §. 1. Auth. hodie. C. hic. c. concertationi.* 8. *hic. in 6. c. biduum. §. quod autem. c. anteriorum. 2. qu. 6.* à tempore illati gravaminis, de momento in momentum computatum, *d. Auth. hodie. d. c. quoad consultationem. de re jud.* in scriptis post vivam vocem, aut sine eâ: *c. appellatione. 9. hic.* insertâ, si ab interlocutoria, aliove gravamine fiat, appellationis rationabili caussâ, *c. 1. hic. in 6. c. ut debitus honor. 59. c. interposita. c. cum speciali. 51. c. causam. hic.* & addito, exceptionem suam non fuisse admissam: *c. dilecto filio. 65. hic.* sin à diffinitiva; neutrum est necessarium. *c. 1. vers. is qui. & ibi Gloss. hic. in 6. c. Romana. §. cum autem. & ibi not. hic.*

Potest ergò qui à definitiva appellavit in judicio appellationis, quas placuerit gravaminis caussas proponere, etiam non coram judice, à quo est appellatum, proposita, item nova instrumenta, novos testes, producere, non adducta adducere, non probata probare. *c. constitutis. in 2. hic. c. fraternitatis. de testib. c. cum Joannes. de instrum. l. per hanc. C. de temp. appell. c. accedens. ut lit. non cont. non proc. ad test. exam.*

Qui ab interlocutoria, vel alio gravamine extra judicium, *c. ut circa. de elect. in 6. c. 1. de his quæ fiunt à major. part. Capit. c. bonæ. hic.* appellavit, solam appellandi caussam expressam, non aliam in appellationis judicio prosequi debet; ut & illud ex iisdem prioris judicii actis terminari & judicari. *Clem. appellanti. hic. c. caussam. 62. c. ne debitus. hic.*

Appellasse censetur; qui, post gravamen illatum, se protectioni superioris, omisso, per simplicitatem, verbo *Appello*, submisit *c. ad audientiam. 34. hic.* qui metu appellare prohibitus, intra

tra tempus, quo provocatur, coram judice à quo appellare voluit, vel si ejus copiam habere non potest, coram viris probatis, protestatione super hoc propositâ; appellationis causas, *c. fin. hic. c. fin. de offic. ordin. c. fin. de elect.* puta si ab interlocutoria appellatio fit, expressit. *l. 2. C. qui per met. jud. non appell.*

Appellatione ritè interpositâ, appellans *literas dimissorias*, quibus scilicet causa ad eum qui appellatus est, dimittitur (quæ vulgo *Apostoli* dicuntur) instanter & sæpius uno contextu, *Clem. quamvis. hic.* intra triginta dies continuos; *Gloss. in c. non solum. verb. dicendum. hic. in 6.* à lata sententia numerandos, *Gloss. ad c. ab eo. de appell. in 6.* ab eo à quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est, petere debet. Alioqui appellationi suæ renunciasse censetur: *d. c. ab eo. 6. hic. in 6. Clem. 2. eod. l. judicibus. 24. C. eod. l. un. ff. de libell. dimiss.* ut & si *Apostolos* intra præfixum à judice terminum non petierit. *d. c. 2. vers. verum si judex.*

Si judex Apostolos dare negat, denegatione ea appellans iterum appellare debet: alioqui Judici consentire, & appellationem deserere videretur, & sententia transiret in rem judicatam. *Zabarell. ad Clem. 1. col. 3. vers. ex hac Glossa. de dolo & contum.*

Apostolis concessis, & Appellato appellatio insinuari debet, ut vocatus ad ejus judicium veniat; *Clem. 1. §. est tamen. hic. Clem. causam. de elect.* & judici ad quem intra terminum præfixum præsentari; *c. si verò vocatus. §. quod si objiciant. hic. in 6.* alioqui prior sententia in rem judicatam transit. *c. personas. hic. Gloss. in l. præsens. C. hic. & c. sæpe. Ext. hic.*

Præfigitur is terminus vel *à Lege*, cum lex, vel statutum, certum præsentandæ appellationis tempus

pus præſcribit; vel *ab Homine*, cum judex perſonæ cauſæque circumſtantiis perpenſis, illud ſtatuit. Uterque ejuſdem effectus, niſi quod terminus *Legis* à Judice à quo minui, non prorogari poſſit: *c. ad hæc quoniam. hic. Gloſſ. in d. c. cum ſit Romana. Hominis* verò ab ipſo judice à quo intra tempus à ſe præſcriptum rectè prorogatur. *Franc. in d. c. perſonas.*

Præſentatione factâ, ſi judex, ad quem appellatum, appellationem recipiat, debet appellans judici à quo, ſuam præſentationem, unà cum compulſorialibus & inhibitionibus, ſi eas petierit, referre. *ut not. l. Præſes. C. hic. c. perſonas. & tot. tit. hic.*

Compulſoriales, ſunt literæ, quibus Judex ad quem, poſt appellationis receptionem, Judici à quo mandat, ut acta cauſæ ad ſe, intra certum terminum, tranſmittat; *l. Is apud quem. & Dd. ibi. C. de edend.* ut veritas inquiri, & falſitas vitari poſſit. *c. quoniam. de probat.*

Quod ſi nolit, mandatis pœnalibus per judicem appellationis, ut edat, poteſt compelli. *d. l. Is apud quem. vid. Gail. lib. 1. obſ. 13. & 134.*

Dantur hæ literæ non ſolum pro edendis actis, ſed & in privatorum cauſis pro edendis rationibus, inſtrumentis, inveſtituris, civitatum ſtatutis. *Canon. in c. 1. de probat. & Dd. in l. 1. §. editiones. ff. de edend.*

Inhibitiones, ſunt literæ, quibus Judex appellationis judici à quo provocatum interdicit, ne appellatione pendente quid in cauſa attentet, innovet, vel ulterius procedat.

Eæ tantum decernuntur ad petitionem appellantis, ſi à ſententia definitiva, aut definitivæ vim habente appellatum: *per text. in c. non ſolum. c. Romana. §. ſi verò. hic. in 6.* ſiquidem de appellatione interpoſita, & juriſdictione judicis appel-

lationis

lationis competenti constet. *c. pastoralis. §. praeterea. de offic. deleg. d. c. non solum.*

Non decernuntur; si coram judice appellationis dicatur non esse appellatum; Aut non debite; Appellationem ad eum defectu Jurisdictionis non pertinere; *d. c. Romana. §. si vero. c. super litteris. de rescript.* Nec in extrajudiciali appellatione; *Panorm. in c. dilecti. num. 4. de major. & obed.* Nec cum tertius pro sua interesse appellat; *Felin in c. cum super. num. 11. de judic. & Panorm. in c. in litteris. de rest. spoliat.* Nec interdicto retinendae possessionis; *c. 2. delect. Gloss. in d. c. non solum. Rot. decimum. num. 1.* Nec in caussa nullitatis. *c. praesentium. 67. qu. 1.*

Appellatione & inhibitione factâ, si quid nihilominus innovatum vel attentatum, sive à judice à quo, sive à parte, omnino rescinditur. *c. non solum. 7. c. post appellationem. §. Ulpianus. 2. qu. 6. c. 1. c. ad praesentiam. 16. c. dilectus. 55. hic.*

Appellatio enim devolvit caussae cognitionem ad superioris tribunal, maximè ubi ab inferiore est admissa. *c. saepe. §. satius. hic. c. 1. c. non solum. 7. eod. in 6.* & suspendit sententiae exsecutionem, ut & Judicis officium, qui eam protulit; puta regulariter, & ea in caussa, & articulo, in quibus est appellatum. *c. venientes. 19. de jurejur. c. dilectis. 55. hic. c. licet. de offic. legat. c. sacro. de sent. excommun. c. pastoralis. §. praeterea. c. fin. de offic. legat.*

In alia causa, quàm à qua appellatum, potest judex contra appellantem procedere; *c. cum teneamur. 17. & c. praeterea. 22. hic.* Nisi forsan ea causa, in qua non appellatum, ita ei in qua est appellatum, sit conjuncta, ut separatim, & nisi post appellationis decisionem tractari & decidi nequeat, *c. super eo. 10. eod. c. post appellationem. §. si quis ex pluribus. 2. qu. 6.*

Non

Non suspendit aliquando, justâ ratione id suadente, appellatio judicis officium quin aliquid cum effectu agere possit; Nam fructus rei petitæ, si ab appellante à sententia à se lata dissipentur, rectè jubet sequestrari; *c. fin. de sequestr. poss. can. quoties post.* 2. *qu.* 6. & ea quæ jure, non obstante appellatione, & sine præjudicio ejus, executioni possunt mandari, rectè exequitur. *l. Judex. l. Paulus. ff. de re judic. l. divi fratres. ff. de pœn. l.* 1. *ff. sent. resc. non posse.* Rectè etiam in causa à qua appellatum, non diffinita procedit, si appellans appellatione renunciavit. *c. constitutus.* 45. *hic.*

Is Appellatione renunciavit, vel *expresse*, desistendo ab appellatione. *ut in c. ei, qui.* §. *si quis libellos.* 2. *qu.* 6. *c.* 4. *hic. in* 6. quod potest, si adversarii non intersit; & sumtus in appellatione prosequenda non fecit; aut si fecerit, eos ei restituat. *c. interposita.* §. 2. *hic.* vel *tacitè*; puta Apostolos intra triginta dies non petendo, *c. ab eo.* 6. *c. ut super. hic. in* 6. *Clem.* 2. *eod.* judicem ad quem appellavit, intra præfixum tempus non adeundo, *d. c. personas.* 4. *hic.* appellationem intra annum, vel biennium, vel aliud tempus à judicibus, prout causarum qualitas desiderat, *c. ex ratione. c. oblata.* §. *superior. c. constitutus. hic.* definitum, non prosequendo: *c. cum sit Romana.* 5. *hic. c. directa.* 39. *eod. c. gratum. de offic. deleg.* & tum adversario negligente in expensis appellans damnatur. *c. reprehensibilis.* 26. *c. ad hæc.* 17. *c. pervenit.* 28. *c.* 33. *hic.*

Currit hoc tempus appellationis prosequendæ à die interpositionis ejus, aut à die illati gravaminis, ubi à futuro gravamine est appellatum. *c. sicut.* 3. *hic. in Clement.*

Ex eo subducitur tempus compromissi, si quod inter partes interea intercessit, *c. quamdiu.* 4. *hic. in Clem. Novel.* 23. §. 1. nec nocet ejus lapsus, si morâ judicis sit extractum; *Novel.* 119. §. *hoc*

quoque. si ipse justâ causâ impeditus, appellationem prosequi non potuerit. *c. ex ratione.* 1. *hic.*

Non tantum qui appellationem deseruit, in expensis condemnatur, sed & qui temerè appellavit; *c. reprehensibilis. hic. c.* 1. *de elect. in* 6. *Abb. in c. inter catera. hic.* puta si de ejus temeritate indubitatò constet.

Appellans enim, qui in prima instantia obtinuit, etiamsi in appellationis causa succumbat; non tamen est in expensis condemnandus. Quod ita procedit, si ex novis probationibus, & actitatis succumbat; secus si ex iisdem, seu actis prioribus. *juxt. Gloss. in c. ignorantia. de reg. jur. in* 6. *Imol. & Hostiens. in c. finem litibus. de dolo & cont. & tradit Mynsing. observ.* 89. *cent.* 2.

De recusationibus.

Tit. XXXVII.

Appellationibus affinia sunt, *Recusatio*, *Relatio*, *Supplicatio*, *In integrum restitutio.* de quibus proinde ordine tractabimus.

Recusatio appellationi est affinis, quia sicut per hanc receditur ab audientia Judicis, ita per illam. *c. secundo requiris. de appell. c. quod suspecti.* 9. *qu.* 5.

Est enim *recusatio*, jurisdictionis vel audientiæ, causâ suspicionis propositâ, declinatio. *d. c. quod suspecti. c. suspicionis. de offic. deleg.*

Recusari potest tam Judex Ordinarius, *c. si quis contra. de foro comp. c. placuit.* 2. *qu.* 6. *c. pervenit.* 11. *qu.* 1. *cum specialis. de appell.* quam delegatus: *d. c. suspicionis. c. postremo. de appell.* Nisi hic ad petitionem partis sit datus. Is enim qui eum petiit, si non ex nova causa oriatur suspicio, *c. insinuantem. de offic. deleg.* recusare eum non potest. *c. induciæ. §. offeratur.* 3. *qu.* 3. *& c. cum olim. de offic. deleg.*

Pro-

Proponi debet recusatio ante litis contestationem; *c. inter monasterium. de rejudic.* vel post, si tum demum suspicionis causa oriatur, *c. insinuantem. de offic. deleg.* in quacunque litis parte; etiam post conclusionem, si post supervenit: *juxt. Felin. in d. c. insinuantem.* præstito tamen à recusante juramento, eam de novo ad ejus notitiam pervenisse. *c. pastoralis. de exception.*

Fieri debet scripto; quia interlocutoriæ, à qua, ut supra diximus, in scriptis appellandum, comparatur. *Angel. Fulgos. Salic. in l. fin. C. de judic.*

Illud (Judici præsenti exhibendum. *l. apertissimi. C. de judic.*) justam suspicionis causam, postea probandam, continere debet.

Justæ causæ inter alias sunt: Si Judex litigatori sit inimicus; aut amicus, cognatus, affinis adversarii; aut si in eodem negotio fuerit Advocatus, Procurator; vel ipse cum alio habeat litem similem: ne jus inter alios dicat, quod sibi dici postulat. *d. c. cum speciali.* 61. *c. cum causam quæ.* 18. *de judic.*

An causa justa sit, cognoscit, si recusatur unus ex Delegatis Papæ, & Clausula, *Quod si ambo interesse non possint, alter in causa procedat*, adjecta, is qui non recusatur; si ea clausula non adjecta, Arbitri; si delegatus Episcopi recusatur, Episcopus: *c. si contra. de offic. deleg. in 6.* si ordinarius judex recusatur, Arbitri. *c. cum speciali.* 16. *c. secundo requiris.* 41. *de appell.*

Qui partibus terminum, ad suspicionis causam probandam, assignant; judex recusatus, eas ad causam finiendam compellit. *c. suspicionis. de off. deleg. in 6.*

Causâ intra annum non probatâ, judex perinde procedit, ac si recusatus non fuisset. *d. c. secundo requiris.* 41.

Eâ probatâ, debet abstinere, & causam alteri

committere, vel ad superiorem transmittere. *d. c. cum speciali.* 16. *c. cum te. de offic. deleg. c. pervenit.* 11. *qu.* 1. *c. placuit.* 2. *qu.* 6.

De relationibus.

TIT. XXXVIII.

R*Elatio* Appellationi affinis est, quia cum ea in effectu convenit; nam ut appellatione institutâ nihil est innovandum, ita nec ad superiorem relatione factâ.

Est *Relatio*, Judicis competentis de jure ob difficultatem vel ejus ambiguitatem, *l.* 1. *&* 2. *C. de dilat.* dubitantis ad Papam aut Principem missa consultatio. *c. intimasti.* 68. *de appell. c. si quid in Ecclesia.* 2. *qu.* 7. *à Justin. prohib. Nov.* 185.

Locum habet, cùm vel in casu controverso nullũ jus expressum; vel expressum quidem, sed propter diversas interpretũ sententias, dubium aut sibi ipsi contrarium. *c. pastoralis. de fid. instr. c. literas. de rest. spol.*

Fieri debet ante sententiam definitivam in scripto; processu coram judice habito, dubitationis articulis & juribus quæ ipsum perplexum reddant, insertis. *Specul. in* §. *qualiter. tit. de relat.*

Cujus exemplum partibus edi debet, ut si fortè relatio alicui minus plena videatur, suas opponere rationes & refutatorios libellos Pontifici aut Principi offerre possit. *c. cum inter. de elect.*

Relatione pendente, quæ innovantur, vel de causæ meritis inquiruntur, vel fiunt, irrita habentur. *c. licet. de off. deleg. c. bonæ. de postul. Prælat. c. nomen.* 2. *qu.* 1. *c. denique.* 6. *qu.* 3.

De Supplicationibus.

TIT. XXXIX.

S*Upplicatio* Appellationi est affinis; quia ut hæc ad inferioris Judicis sententiam corrigendam inter-

interponitur; ita illa ad mitigandam sententiæ severitatem illorum, à quibus appellari non licet.

Est ergo *supplicatio* quædam superioris imploratio, adversus sententiam, contra quam ordinarium appellationis remedium non competit. *Abb. in c. ex literis. in ult. not.*

Est enim remedium extraordinarium, ex gratia Principis seu Superioris concessum. *Abb. in d. c. ex literis. in ult. not.*

Proinde conceditur tantum ei cui appellationis remedium ordinarium non competit. *Gloss. in d. c. ex literis. in 4. not. Specul. tit. de offic. omn. jud. §. quis ad. 1. num 12.*

Supplicatur ad eundem Judicem, à quo aliàs appellare non licet. *Auth. quæ supplicatio. C. de precib. Imp. offer. ubi Jas. Specul. de supplic. in princ.*

Supplicatur tantum in casibus, ubi remedium appellationis ordinarium cessat, *Gloss. in d. c. ex literis. in 4. not.* puta propter Judicis vel excellentiam vel privilegium; non ubi de jure communi appellare non licet. *Innoc. & comm. Canon. in d. c. ex literis.*

Fit Supplicatio, ut Appellatio, vel in continenti; vel post in scriptis. *Salic. Jas. Gloss. in d. Auth. quæ supplicatio.*

Fieri debet intra biennium, si fit superiori, ut Principi; *l. un. C. de sent. præf. prat.* intra decem dies, si judici. *ut in d. Auth. quæ supplicatio. ita Gloss. in d. c. ex literis. in verb. supplicavit.*

Intra decem dies si facta, sententia non aliter executioni mandatur, nisi victor tantum restituendi, si ipsum postea succumbere contingat, quantum fuerit in condemnatione, satisdationem præstiterit. Intra biennium, post decem dies, si facta supplicatio indistinctè, sine ulla satisdatione

ne fit executio. *Abb. in d. c. ex literis. & Gl. ibid. in verb. supplicari. text. in d. c. Auth. quæ supplicatio. Mynſ. 1. obſ. 74. & cent. 6. obſ. 74.*

De in integrum reſtitutione.

TIT XL.

R*Eſtitutio in integrum* Appellationi eſt affinis, quia ut hâc judicis imperitiâ vel ſententiæ iniquitate læſo ſuccurritur; ita illâ ei, qui metu, dolo, errore, aliâve cauſâ excuſationem merente, in captionem incidit.

Eſt *Reſtitutio in integrum*, in priſtinum ſtatum reductio, *l. quod ſi minor. 25. §. reſtitutio. ff. de minor. l. un. C. de reputat. quæ fiunt. & c. l. 1. C. de ſent. paſſ.*

Datur ſive ſententiâ judicis, vel alio judiciali actu, ſive & contractu alioque caſu, læſis. *l. 1. & paſſim. ff. de minor. & tot. tit. ff. & C. quibus ex cauſ. major. c. 1. c. 8. hic. c. 1. eod. in 6.* Minoribus viginti quinque annis; *l. 1. & tot. tit. C. ſi adv. rem. judic. l. pen. C. ſent. reſc. non poſſe. l. ait Prætor. 7. §. ſed &. ff. de minor.* & eorum exemplo Reipublicæ, *l. 4. C. quibus ex cauſ. major. l. 3. C. de jure Reip. lib. 11.* & Eccleſiæ, *c. 1. & 2. hic. Gloſſ. in c. 1. verb. jure minoris. & c. auditus. eod. §. quid ergo. 23. qu. 4. c. jus publicum. diſt. 1.* etiam contra aliam Eccleſiam. *d. c. auditis.* item Majoribus viginti quinque annis, ſed his ob juſtam, doli, metus, *tot. tit. quod vi met. cauſ.* abſentiæ, *l. 1. & 2. C. quib. ex cauſ. major. l. nec non. 28. ff. eod.* erroris, aliamve cauſam. *l. 1. §. 1. ff. quod falſ. tut. l. 2. ff. de reſtit. in int.*

Conceditur etiam contra Summi Pontificis, *c. tum ex literis. 5. cum c. ſeq. hic. c. ſententiam. 35. qu. 9. adde c. veniam. eod. qu. 3.* aut Principis ſententiam. *l. minor. 19. §. 1. ff. de minor.*

Peti

Peti debet intra quadriennium continuum à tempore læsionis computandum; *c. 1. in princ. cum c. seq. hic. in 6. c. un. eod. in Clem. l. ult. C. de temp. in int. rest.* Nisi ob aliquam causam, ex qua in integrum restitutio decerni solet, ea intra hoc tempus non sit petita, *d.c. 1. vers. aut alia rationabilis.* Nisi jure communi juvetur læsus; ut quia ipso jure non valeat, quod actum est: hoc enim casu quadriennii præscriptio non obstat. *c. ult. in fin. hic. in 6.*

Peragi debet cognitâ causâ, & præsente adversario. *l. 3. ff. hic. l. 3. ff. ex quib. caus.* aut per contumaciam absente. *c. cum ex literis. 5. §. tandem deliberatio. hic. l. in causa. ff. de minor.*

Eam concedere possunt judices ordinarii administrationem habentes; & ab eis delegati; si scilicet specialiter ea causa ipsis delegata sit, vel alii causæ delegatæ incidat. Non delegati ab ordinariis administrationem non, sed tantum judicandi facultatem, habentibus; non arbitri Compromissarii. *c. causa. 9. hic. l. 3. C. ubi & apud quem. &c.*

Eam si semel alicui in alio judicio denegarunt præterquam ad appellationem omissam, amplius concedere non debent; nisi ob novas defensiones. *c. fin. hic.*

Ea si concessa; si contra sententiam causa ex integro agitur: *l. 1. C. si adv. rem jud.* sin contra contractum aliumve actum, res retractatur & in pristinum statum reponitur, ita ut unusquisque, tam qui restituitur, quàm alius contra quem restitutio postulata, *c. generalis. dist. 45. c. suam. de pœnis.* jus suum integrum recipiat. *l. quod si minor, 25. §. pen. ff. de minor. l. un. C. de reputat. quæ fiunt. l. 1. & 2. C. si adv. transact.*

Tempore si quis se læsum dicit, non fiet totius temporis restitutio, sed ejus tantùm, quanto se læsum probat. *Clem. un. in fin. hic.*

Pendente causâ restitutionis, nihil innovari de-

debet, sed, donec ea sit finita, omnia in suo statu manere: *l. un. C. in int. rest. post.* nisi restitutio contra sententiam petita malitiæ & tergiversationis suspicione laboret; tum enim sententia executioni mandatur, præstitâ tamen ab adversario cautione idoneâ de restituendo eo, si superatus in restitutione petenda fuerit. quod medio tempore sententiæ ipsius occasione percipiet. *c. suscitata. 6. hic.*

Quod omne Judicis arbitrio committitur. *d. c. suscitata. 6.*

De confirmatione utili, vel inutili.

Tit. XLI.

Sequitur de confirmatione utili, vel inutili: quia aliquando sententia per appellationem suspensa, per superiorem vel inferiorem judicem, confirmatur.

Est *confirmatio*, actus legitimi vel canonicè celebrati per jus confirmandi habentem, ex certa scientia & causa cognita facta corroboratio. *c. studuisti. de offic. deleg. & c. bonæ memoria. 3. hic.*

Fit vel *à lege*, cum ea ex causa jus constitutum firmat; ut ex lapsu fatalium, neglectu vel desertione appellationis sententiam firmat, eaque in rem judicatam transit: *c. cum sit Romana. de appellat. Clem. sicut appellationem. eod.* Vel *à Judice* superiore & inferiore ordinariam aut mandatam jurisdictionem habente; *c. de confirmationibus. c. examinata. hic. c. 2. de rescript.* ab inferiore, cum, ob appellationem desertam, suam à superiore cum inferioris sententiam confirmat; non contra: *c. innotuit. de elect. c. cum inferiore. de major. & obed. c. inferior. dist. 21.* vel *à quovis Prælato* pro ratione dignitatis, quâ aliis præeminet. *c. nihil est. de elect. c. ad nostram. c. fin. hic.*

Confirmantur non tantum actus judiciales,

Auth.

Auth. ei qui appellat. C. de temp. & reparat. appell. ſed & actus Canonici; ut ſunt electio, inſtitutio, præſentatio, collatio, &c. *c. ex inſinuatione. de procurat. & c. poſtquam. de elect.* item actus legitimi; ut ſunt adoptio, acceptilatio, tutoris datio, &c. *vid. l. actus legitimi. ff. de div. reg. jur.* Non actus juris gentium, qui voluntate partium nituntur; ut ſunt, emtio venditio, locatio conductio, &c. Niſi partes confirmationi conſentiant: Pontifex eos de plenitudine poteſtatis ex certa ſcientia confirmet. *arg. c. quia diverſitatem. de conceſſ. præbend.* Item confirmantur privilegia, *c. inter dilectos. de fid. inſtr.* beneficia, *c. ad noſtram. hic.* poſſeſſiones, *c. dudum. de decim.* arbitria, compoſitiones, transactiones. *c. fin. & c. examinata. hic. c. fin. de tranſact.*

Fieri debet confirmatio, ex certa ſcientia, cum cauſæ cognitione, ad petitionem partis, ſi ea alii poſſit præjudicium afferre. *c. 1. de tranſact. c. venerabilis. hic.*

Ea conceſſa vel *jus tribuit.* ut in confirmatione electionis datur adminiſtrandi poteſtas, *c. tranſmiſſam. de elect.* De beneficio, per Pontificem ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione confirmato, præter Pontificem, & cui is ſpecialiter commiſit, nemo cognoſcere poteſt. *c. quoniam Abbas. de offic. deleg. c. veniens. de teſt. c. Raynutius. de teſtam.* Vel *jus conſtitutum* tantum *declarat & conſervat. c. præceptum. diſt. 12. c. quia intentionis. de privileg.*

Priori modo conceſſa, petitionem alterius & judicis cognitionem remoratur, non poſteriori modo: in forma, puta communi, conceſſa. *c. quia diverſitatem. de conceſſ. præbend. c. conqueſtus. 11. qu. 3.*

Sed hæc obtinent, ſi confirmatio ſit *utilis*, id eſt, ſi valet; non, ſi *inutilis*.

Inutilis eſt, quæ per ſubreptionem, *c. 2. hic.* vel obreptionem, *c. ad noſtram. hic.* impetrata.

De Judiciis extraordinariis.

TIT. XLII.

HActenus diximus de judiciis ordinariis : restat ut & de extraordinariis seu Summariis aliquid dicamus.

Est *Judicium Extraordinarium* seu *Summarium*, quando non in figura judicii, sed ex judicis officio, per modum inquisitionis, vel denunciationis, vel aliàs de plano & æquitate proceditur. *c. super his. & c. qualiter. de accusat.*

In eo ergo, nec solennis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria. Tempore feriarum ob hominum necessitates concessarum judex potest procedere, dilationes, exceptiones, appellationes dilatorias & frustratorias repellere, testium superfluam multitudinem refrænare; terminum ad simul positiones & articulos dandum præscribere; ad omnia acta & monumenta, quibus partes in causa post articulorum dationem uti volunt, diem certam pro libitu assignare; stans vel sedens, etiam conclusione non factâ, sententiam proferre. *Clem. sæpe. de verb. sign.*

Si proceditur, in causis electionum, postulationum, vel provisionum, dignitatum, personatuum, officiorum, præbendarum, decimarum, matrimonii, usurarum; & similium, *Clem. 2. de judic.*

FINIS LIBRI TERTII.

ARNOL-

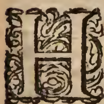
ARNOLDI CORVINI à BELDEREN J. U. D.

JUS CANONICUM, PER APHORISMOS *Strictim* EXPLICATUM.

LIBER QUARTUS.

De Delictis.

TITULUS I.

ACTENUS de Judicio Civili: nunc ad *Criminale* transgrediamur, in quo de crimine sive delicto, publicæ disciplinæ causâ agitur.

Nam, licet jus Pontificium pœnarum atrocitatem exhorreat, præsertim quibus de sanguine & vita hominis agitur, tamen, ut mali coërceantur, & boni inter malos quieti vivant, *c. non frustra. 23. qu. 5.* certas adinvenit pœnas, quibus sontes, citra sanguinis vindictam, aut membrorum debilitationem, plecti possint.

Sustulit etiam hoc Jus distinctionem Juris Civilis inter privata delicta & publica; & omnia voluit publica esse. *per Gl. in c. infames. in verb. fures.*, *4. qu. 1. Hostiens. in c. statuimus. num. 19. de malef.*

Delicti sive criminis nomine hic venit non

solum dolo malo admissum, sed damnum, culpâ, licet levissimâ, datum. *c. fin. de jurejur.*

Oritur delictum ex ipsa re, id est, maleficio. *l. 4. in princ. ff. de oblig. & act.*

Cogitatione solâ conceptum delictum à jure non coërcetur. *c. cogitationis. qu. 3. de pœnit. dist. 1.*

Delicta, quæ hoc jure considerantur, sunt vel *quarumcunque personarum*; vel *certarum*; ut *puerorum, Clericorum.*

Quarumcunque personarum crimina committuntur contra Decalogum; ejusque vel *tabulam primam*, vel *secundam.*

Contra primam; *Simonia, Judaïsmus, Saracenismus, Hæresis, Schisma, Apostasia, Anabaptismus.*

Contra secundam; *Homicidium*, contra præceptum secundum: *Adulterium, & Stuprum*, contra præceptum tertium; *Furtum*, tam *qualificatum*, quàm *simplex*, contra præceptum quartum: *Falsum*: contra præceptum quintum.

Certarum personarum crimina sunt; *Calumnia* in crimen deferente; *Collusio*, in accusato de crimine & accusatore; *Venatio, Percussio, Maledictum, Ministratio*, in clerico; *Excessus officii* in Prælato.

De his omnibus ordine tractabimus.

De Simonia.

TIT. II.

SImoniæ crimen (à Simone Mago, qui primus in novo testamento hoc scelus admisit, dictum, *c. qui studet. 1. qu. 1.*) tunc admittitur, cum aliquid pro rebus spiritualibus exigitur, vel promittitur.

Res spirituales intellige non tantum propriè, ut consecrationes, benedictiones, Sacramentorum distributiones, ordinationes; *& quæ habentur*

*tur in c. non satu. & c. cum in Ecclesia.9. c. nemo.*14. *c. ea quæ.* 16. *hic.* sed & res temporales spiritualibus adnexas; ut præbendas. *c. si quis objecerit.* 1. *qu.* 3.

Est *Simonia*, vel *Conventionalis*; cum aliquid datum est, vel de dando convenit; *c.* 2. *de confess. c. sunt nonnulli.* 1. *qu.* 1. Vel *Mentalis*; cum nullum factum intercessit, sed sola prava dantis aut recipientis mens & intentio. *c. tua nos.* 24. *c. ult. hic. c. ex multis.* 1. *qu.* 1.

Hæc nullâ pœnâ à jure coërcetur; ne quidem resignationis aut restitutionis, cum cogitationis pœnam nemo patiatur, scilicet quoad forum exterius; proinde sufficit eam expiari per pœnitentiam coram Deo. *c. ult. hic. junct. c. cogitationis. de pœnitent. dist.* 1.

Contrahitur *conventionalis Simonia*, non tantum cum pecunia ipsa pro re sacra datur, recipitur, promittitur; sed & cum dans à lingua, vel manu, vel obsequio recipientis munus exigit. *c. sunt nonnulli.* 1. *qu.* 1. *Gloss.* 1. *in Sum.* 1. *qu.* 1.

Munus à lingua, est favor; munus à manu, est pecunia; munus ab obsequio, est servitus indebitè præstita. *d. c. sunt nonnulli.* 114.

Pecuniæ appellatione intellige, quicquid homines possident: *c. totum quicquid.* 1. *qu.* 3. sive sit res corporalis, mobilis vel immobilis; sive incorporalis. *l. pecuniæ nomine.* 222. *ff. de verb. signif.*

Quod sponte, sine promissione, pacto, conditione, animo permutandi pro re spirituali, eique annexa, offertur, recipi, absque scrupulo simoniacæ pravitatis, potest. *c. tua nos.* §. *si verò. hic. c. etsi quæstiones.* §. *qui autem. c. veniens. c. ex tua. c. fin. eod.*

Ad cognoscendam enim Simoniam, considerandum est, quid, *c. servi. dist.* 19. quale, *c. pen. & ult. dist.* 49. à quo, *arg. c. in gradibus.* 3. *qu.* 8.

pro quo, *c. dictum est.* 1. *qu.* 1. quâ intentione, *c. in scripturis.* 8. *qu.* 1. *c. officii. de elect.* quantum, *c. Ananias.* 15. *qu.* 1. offeratur. *vid. c. etsi quæstionès. hic.*

Accusare Simoniæ, quilibet catholicus potest; *c. dominus. hic.* licet sit servus, etiam dominum: criminosus, meretrix. *c. tanta.* 7. *hic.*

Testes, de Simonia testimonium reddentes, repelli non possunt, nisi exceptionibus, quibus probatis appareat, eos malignitate potiùs, quàm justitiæ zelo adductos testificari, *c. licet Heli.* 21. *circ. fin. hic.*

Accusari de Simonia potest tam dans, quàm accipiens, *c. non satis.* 8. §. *unde quisquis. c. veniens.* 19. *c. dilectus.* 30. *vers. tam in dantes. c. consulere.* 38. *c. sicut.* 39. §. *fin. c. quoniam.* 40. *vers. tam recipiens. hic.* item is pro quo sciente & consentiente alius dedit: *c. Matthæus.* 23. *c. sicut tuis.* 33. *vers. nisi postea. eod.* non is pro quo ignorante aut invito dedit alius, aut promisit. *c. nobis fuit. eod.*

Accusatus interim, donec de veritate constiterit, Missarum solennia celebrare prohibetur. *c. accusatum. & c. seq. hic.*

Convicti de Simonia variè puniuntur, pro varia inter Simoniacos distinctione. Nam alii simoniacè ordinantur à Simoniacis, alii simoniacè à non Simoniacis, alii non simoniacè à Simoniacis. *c. statuimus, ut sicut.* 107. §. *ult. & canon. seqq.* 1. *qu.* 1.

Simoniacè ordinantes vel ordinati, ut & mediatores, *c. si quis Episcopus.* 1. *qu.* 1. deponuntur; *c. consulere.* 38. *hic. c. quos constiterit.* 6. & *c. statuimus decretum.* 108. 1. *qu.* 1. fructus quos perceperunt, sub periculo animæ restituere obstringuntur; *c.* 2. *hic. Extr. com.* excommunicantur; nec nisi à Pontifice absolvi possunt; *c. quicquid.*

quid. 1. *qu.* 1. *c. reperiuntur.* §. *fin. c. si quis Episcopus.* §. *fin. c. qui studet.* 1. *qu.* 1. *d. c.* 2. *Extr. com. hic.* pecunia data aut accepta restituitur. *c. si quis dator.* 1. *qu.* 3. id est, confiscatur. *Gloss. in d. c. si quis dator.* si non resipiscant, sed in hoc crimine perseverent, perpetuo anathemate feruntur. *d. c. si quis dator. c. constiterit. & c. ventum est.* 1. *qu.* 1.

A Simoniacis, licet non simoniacè, ordinati, tamen deponuntur; nisi probent, se, cum ordinarentur, nescivisse eos esse Simoniacos, eosque pro Catholicis in Ecclesia fuisse habitos. *c. de simoniacè.* 22. *hic. d. c. statuimus decretum.* 108. *cum. cann. seqq.*

Monachus ignorans per Simoniam in monasterium receptus, post monasterii à se factam abdicationem, ad idem monasterium reducitur, vel in alio ejusdem Ordinis collocatur; *c. de regularibus.* 25. *hic.* sciens, ad arctius monasterium transfertur. *d. c. de regularibus.*

Monialis, hoc casu monasterio exturbata, in locum regulæ arctioris, ad agendam perpetuam pœnitentiam retruditur. *c. quoniam.* 40. *eod. & d. c. de regularibus.*

Pecuniâ aliquid ab Ecclesia qui redemit, & qui ab eo accepit, & qui pro eo intercessit, infamiâ notantur. *c. ult.* 1. *qu.* 3.

Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant.

TIT. III.

SEquitur de concessione jurisdictionum & Ecclesiarum sub pretio vel annuo censu; quia simoniæ species est: *arg. c. ex multis.* 1. *qu.* 3. puta si Prælatus certam pecuniæ summam accipit; lucrum verò totum, vel ejus partem, is cui concessio

sio facta; *arg. c. ex multis. 1. qu. 3. c. 2. & 3. hic.* Non si Prælatus certo salario alicui, ut jurisdictionem exerceat, quia ipse fortasse infirmus, absens, *c. pervenit. de appell. c. de rectoribus. de cleric. ægrot.* constituto, totum lucrum recipiat. *c. militare. 23. qui.*

Quo casu nec Prælatus peccat; quia Episcopalem Jurisdictionem exercentibus salarium dare potest: *c. caritatem. 12. qu. 2.* Nec qui operas suas spirituales locat; si aliunde sumtus non habeat; *c. duces. 1. qu. 1.* quia qui Altari servit, de Altari vivere debet. *c. secundum Apostolum. de preb.*

Aliter si Prælati jurisdictionem suam & Ecclesiarum regimen, ut dictum, concedant; quia, cum jus spirituale, id est, jurisdictionem, quæ spiritualis est, vendant, *c. ex multis. 1. qu. 3.* simoniam committunt, *ut not. in c. si quis Episcopus. 1. qu. 1. c. salvator. 1. qu. 3.* & propterea pœnis Canonicis in simoniacos constitutis subjacent. *c. 2. hic.* Proinde Episcopus, si id commisit, potestate conferendi privatur; *c. 2. hic.* si eo sciente & dissimulante à subditis perpetratum, Canonicæ pœnæ subjicitur, *c. 2. eod.* id est, duobus mensibus excommunicationi subjacet: *c. quicquid. 1. qu. 1.* Si Episcopo subditus, eo ignorante, id commisit; si Presbyter, quatuor mensium excommunicatione plectitur; si Diaconus, trium; si Subdiaconus vel alius Clericus, arbitrariâ pœnâ & excommunicatione plectitur. *d. c. quicquid.*

Qui vices Prælati, vel Ecclesiæ administrationem, pretio dato, & annuo censu constituto, suscepit, officio suscepto privatur, *c. 1. hic.* & à Clero removetur. *d. c. eod.*

Fructus Ecclesiarum & obventiones temporales ementes & vendentes his pœnis non subjacent,

cent, quolibet enim alienationis titulo distrahi possunt. *c. fin. hic.*

De magistris: & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

Tit. IV.

Simoniæ speciem præ se fert, *Abb. in c. 1. hic.* licet propriè Simonia non sit, *Innoc. in c. 2. eod.* cum docendi licentia pro pecunia conceditur.

Qui docendi munere fungitur, *Magister* vocatur, eò quod magis quàm alii monet ac monstrat, *l. cui præcipua. 57. ff. de verb. signif.*

Talis debet in qualibet Ecclesia Cathedrali, imo & alia, cujus sufficiunt facultates, à Prælato cum Capitulo, aut majori & saniori ejus parte, constitui, eique de beneficio (quo fruiturus quamdiu in docendi perstiterit munere, *c. quia nonnulli. §. assignetur. hic.*) prospici, ut Clericos & pauperes in humanioribus literis aliisque facultatibus gratis doceat. *c. quia nonnullis. 4. §. verum. c. prohibens. §. sanè. hic.*

Tenetur enim Ecclesia; sicut pia Mater, necessitati eorum providere, qui parentum opibus non possunt juvari. *c. quoniam. c. qui nonnulli. eod.*

Qui docendi licentiam vendit, aut idoneæ personæ licentiam docendi petenti interdicit ne doceat, beneficio Ecclesiastico privatur. *c. 1. & tot. tit. hoc.*

De Judæis.

Tit. V.

Judæos hic dicimus non secundùm carnem, sed secundùm fidem; id est, non eos qui sunt ex natione Judaïca (tales enim possunt esse Christiani;), sed eos qui veteri testamento, ad literam super-

ſuperſtitiosè intellecto, fidem habent; novum verò rejiciunt. *c. Martha. §. cæterum. de celeb. Miſſar. & c. tranſlato. de Conſtit.*

Hi aliquando *eodem cum Chriſtianis jure* utuntur; aliquando *deteriori.*

Eodem jure: in contractibus, matrimoniis, leges Chriſtianorum ſequuntur. *l. nemo Judæorum. 7. C. hic.* ut Chriſtiani die Dominico; ita nec hi die Sabbati inviti ad judicium trahuntur; à Chriſtianis violari prohibentur. *l. nullus. l. die Sabbato. l. in Synagogam. C. eod. ubi vide Aphoriſmos noſtros.*

Deteriori jure; Quia ab honoribus & dignitatibus removentur; *c. cum ſit. 16. hic.* Novas Synagogas extruere prohibentur; *c. 3. 7. hic. l. ult. §. 1. C. eod.* Ab Actis legitimis repelluntur; *c. alieni. 2. qu. 7.* Chriſtiana mancipia, *c. 1. hic.* famulos, nutrices, obſtetrices Chriſtianas, *c. ad hæc. 8. & c. etſi Judæos. 13. eod.* habere prohibentur; Ab aſſidua Chriſtianorum communione, *c. ſæpe. 8. qu. 1.* & connubiis, *c. cave. 15. & cc. ſeqq. 28. qu. 1.* abſtinere tenentur; In die paraſceves oſtia & feneſtras clauſas habere coguntur; *c. quia. 4. hic.* In diebus paſſionis dominicæ in publicum prodire vetantur; *c. in nonnullis. 15. §. in diebus. eod.* Habitu, per quem à Chriſtianis diſcernantur, utriuſque ſexus, uti jubentur; *d. c. in nonnullis.* Judæi Medici Chriſtianos in infirmitatibus inviſere, eis medicamenta præbere, in iiſdem cum eis balneis eſſe prohibentur. *c. nullus. c. omnes. 28. qu. 1.*

Quæ ſi Judæi non ſervaverint, puniuntur; vel in perſonis, *ut c. ſæpe. diſt. 28.* vel pecuniariter, *c. cum ſit. hic.* vel ſpiritualiter, ſed indirectè, ut cum fideles eis participantes excommunicantur. *c. etſi Judæos. hic. c. quanto. de uſur. c. de terris. de decim.*

Chriſtianum mancipium ſi habeant, illud, qui-

cunque

cunque Christianus, datis duodecim solidis; vel ad ingenuitatem; vel ad servitium redimere potest. *c.* 1. *&* 2. *hic.*

Judæi qui prædicta servant, nec ad fidem Christianam cogi; *c. sicut Judæi.* 9. *hic.* nec in personis, nec bonis violari; nec in festivitatibus molestari, nec eorum cœmeteria violari, corpora humata effodi debent: qui contra faxit, vel officii privatione, vel excommunicationis censurâ plectitur. *c. sicut Judæi.* 9. *hic.*

De Saracenis.

Tit. VI.

Saracenos hic itidem intelligimus, non ex gente, sed religione.

Accipiuntur & hic pro *paganis, seu gentilibus*, quamvis propriè *gentiles* sint, qui idola colunt, eisque sacrificant; *l.* 2. *C. de pagan. Saraceni* verò utrumque testamentum vetus & novum, saltem ex parte admittunt, sed multifariam peccant; Christum Salvatorem esse negantes; loca erroribus suis contraria, à nobis esse corrupta asserentes.

Hi eisdem fere pœnis, quibus Judæi, subjacent. Nam Meschitas extruere vetantur; *Clem. un. de Judæis.* simulacra extruentes, dejiciuntur & morte afficiuntur; *c. non solum.* 28. *qu.* 1. mancipium Christianum habere prohibentur; *c. Judæi.* 5. *de Judæis.* honoribus & dignitatibus removentur; *c. cum sit.* 16. *c. ex speciali.* 18. *eod.* distincto à Christianis habitu incedere jubentur; in die passionis Dominicæ in publicum prodire vetantur; *c. in nonnullis.* 15. *eod.* Christiani ab eorum communione sub pœna censuræ Ecclesiasticæ abstinere jubentur; *c. sæpe. c. seq.* 28. *qu.* 1. nisi cum eis, ad fidem Christianam convertendi gratiâ vi-

vivant; *c. quam sit. eod.* Eis subsidium tempore belli dantes, prohibitas merces, ut arma vendentes, curam eorum navium gerentes, excommunicantur, bonorum privatione mulctantur, capientium servi fiunt. *c. ita.* 6. *c. significavit.* 11. *c. quod olim.* 12. *c. ad liberandam.* 17. *eod.*

De Hæreticis.

TIT. VII.

HÆreticus (ab hæresi, id est, electione dictus), est qui sibi eligit doctrinam singularem, & à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienam; *c. hæresis.* 24. *qu.* 3. eamque pertinaciter defendit. *c. qui in Ecclesia.* 24. *qu.* 3.

Non ergo Hæreticus censendus, qui sententiam suam quamvis falsam atque perversam, nullâ pertinaci contentione defendit; præsertim, quam non audaciâ suæ præsumtionis pepererit, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus accepit; & veritate, quam solicitè quærit, inventâ, corrigi paratus. *c. dixit Apostolus.* 24. *qu.* 3.

Tria ergo, ut quis possit puniri ut Hæreticus, requiruntur: 1. Falsum eum dogma tueri, & ita in articulis fidei, & contra Ecclesiæ decreta errare: *c. ad abolendam. hic.* 2. Scienter errare, & ita perversæ esse voluntatis: *c. hæreticus.* 24. *qu.* 3. 3. Pertinaciter errorem defendere, nec corrigi velle. *c. qui in Ecclesia. c. schisma.* 34. *can. hæc est fides.* 14. *qu.* 3. *c. damnamus. in verb. pertinaciter. de Sum. Trinit.* His adde, 4. Fuisse baptizatum. Siquidem Pagani, Judæi, alieni, à fide, non sunt Hæretici.

Dubii in fide etiam infideles & hæretici dicuntur, *in c.* 1. *hic.* sed ita demum, si in tali dubitatione animi habuerint firmitatem, & pertinaciam, ob quam in illa dubitatione perseverarunt. *Joan. Andr. add. c.* 1.

Hæ-

Hæreticorum licet una sit vanitas, *c. excommunicamus.* 13. *& c. pen. hic.* & adversus Dei Ecclesiam conspiratio, *c. quidam autem. in fin.* 24. *qu.* 3. tamen quia quidem una est veritas, errandi tamen à scopo plures viæ; eorum variæ & diversæ sunt sectæ. *Quas vide c. quidam.* 14. *qu.* 3. *d. c. excommunicamus. hic. l. Arriani. C. eod. Nov.* 109. *August. lib. de hæret.*

Nomina habent, vel *ab Auctore sectæ*; ut Manichæi à Mane; Eutychiani, ab Eutyche; Menandriani, à Menandro; Nicolaïtæ, à Nicolao; & alii: vel *à causis, quas eligendo instituerunt*; ut Aquarii, Alogii, Anthropomorphitæ, & alii. *d. c. quidam autem.* 24. *qu.* 3.

Hæretici ut inquirantur & exstirpentur, *ordinariè* ad singulos Episcopos per suas Diœceses pertinet; *d. c. excommunicamus.* 13. §. *adjicimus. hic.* remissius si agant, alii idonei, eis Episcopatu remotis, in eorum locum substituuntur: *d. c. excommunicamus.* §. *fin. Extraordinariè* ad Inquisitores hæreticæ pravitatis, à summo Pontifice, ad hoc, ut adversus hæreticos, vel conjunctim cum Episcopis, vel soli, secundùm formulam à jure iis definitam, procedant, constitutos. *c. cum officium.* 1. *hic. in* 6. *c. ut omissa.* 12. *c. per hoc. in* 6.

Ad Judices seculares regulariter notio hujus criminis, cum merè sit Ecclesiasticum, non pertinet: *c. ad abolendam. hic.* sed tenentur Ecclesiasticorum sententias exequi; *c. ut inquisitionis.* 18. *hic. in* 6. nullo in contrarium statuto obstante. *c. statutum.* 9. *eod. in* 6.

Proceditur contra hæreticos, eorumque receptatores, fautores & defensores, nec non de hæresi suspectos, cum eis communicantes; *c. didicimus.* 31. §. *invenimus. & c. schisma.* 24. *qu.* 1. cum & illi hæreticis connumerentur: *c. excommunicamus.* 13. §. *credentes. & c. pen. & fin. hic.*

c. 2.

c. 2. §. haretici. c. ut officium. 11. *c. accusatus.* 8. §. *Sacerdotes. eod. in 6.* ſimpliciter, de plano, & abſque Advocatorum ac judiciorum ſtrepitu & figura. *c. ſtatuta.* 20. *hic. in 6. ubi Gloſſ.*

Admittuntur in inquiſitione facienda teſtes excommunicati, ſocii criminis: modò, ex veriſimilibus conjecturis, teſtium numero, perſonarum tam deponentium quàm eorum contra quos deponuntur, qualitate, aliiſque circumſtantiis, falſum dicere non præſumantur. *c. in fidei favorem.* 5. *& c. accuſatus.* 8. §. 2. *licet. hic. in 6.* Quod & in ſimoniæ crimine, aliiſque quibuſdam, ad eorum deteſtationem receptum. *ut in c. 1. de teſtib. in 6. c. tanta eſt labes.* 7. *de ſimonia.*

De hæreſi convicti, & *vivi*, & *mortui*, variè puniuntur.

Mortui; excommunicantur; *c. final.* 24. *qu.* 2. eorum bona confiſcantur, *c. accuſatus.* 8. §. *in eo verò. hic.* nec filiis orthodoxis reſervantur, *c. urgentis.* 10. *hic.* ſepultura Eccleſiaſtica ipſis denegatur, *c. nec quiſquam.* §. *credentes. verſ. ſanè Clerici.* 24. *qu.* 2. *fac. c. Eccleſiam.* 27. *& ſeq. de conſecrat. diſt.* 1. niſi abſolvantur: *c. ex parte.* 15. *in fin. & c. ſacris.* 12. *de ſepultur. c.* 1. *&* 2. 24. *qu.* 1. ſepulti eccleſiaſticè, exhumantur: *d. c. ſacris.* qui eos ſepelivit, excommunicatur, & niſi propriis manibus publicè extumulet, eoſque terræ projectos relinquat, non abſolvitur. *c. quicunque hæreticos. hic. in 6.* pollutum cœmeterium reconciliatur. *c. conſuluiſti.* 7. *de conſec. Eccleſ. vel alt.*

Vivi puniuntur, & in *perſona*, ſive *propria*, ſive *liberorum*; & *bonis*.

In perſona propria, quod excommunicantur, *c. ad abolendam.* 9. *c. excommunicatus.* 12. *c. pen. hic.* & unà cum ſcriptis damnantur, *c. fraternitatis.* 4. *hic. c. nullus.* 3. *qu.* 4. iis ſubjecti, à debito fidelitatis, dominii, & obſequii, abſolvuntur, *c. abſolutos.*

lutes. hic. eorum liberi à poteſtate patria liberantur; *c. quicunque. §. illorum. eod. in 6.* à conciliis & officiis publicis removentur, *c. cum quibus.24. qu. 3. c. excommunicantes. §. credentes. hic. c. 2. §. hæretici. eod. in 6.* acta illorum reſcinduntur; *c. 1. de ſchiſm.* ad agendum, *c. fin. c. excommunicamus. 13. §. credentes. hic.* teſtimonium dicendum, accuſandum, *d. c. excommunicantes. §. credentes. c. definivimus. 1. 4. qu. 1.* teſtandum, *c. excommunicamus. hic.* contrahendum, *c. omnis, qui recedit. & can. 26. quæ dignior domus. 24. qu. 1. c. clericus. c. cum quibus. 24. qu. 3.* patrocinium, ſi ſunt Advocati, præſtandum, *d. §. credentes.* non admittuntur.

In perſona liberorum; quod illi ipſis ſuccedere, licet ſint orthodoxi, nequeant: *c. vergentis. 10. §. ne hujuſmodi. hic.* quod uſque ad ſecundum lineæ paternæ, ad primum lineæ maternæ gradum, eorum filii, ad beneficium Eccleſiaſticum, vel officium ſeculare, non admittantur; niſi parentes ante mortem ſe emendaverint. *c. ſtatutum. eod. in 6.*

In bonis; cum *acquirendis*; quod ad hereditatis ſucceſſionem non admittantur; *d. c. excommunicantes. §. credentes. c. excommunicamus.* tum *acquiſitis*; quod ea & cum iis dotes uxorum, quæ, ſcientes eos eſſe hæreticos, ipſis nupſerunt, *c. decrevit. hic. in 6.* ipſo jure confiſcantur; & ſi Clerici ſint, Eccleſiæ, à qua ſtipendia perceperunt; ſi Laïci, fiſco Principis temporalis adjudicantur. *c. excommunicatus. 13. §. damnati. hic.*

Confiſcationis tamen executio, vel bonorum ipſorum occupatio, per Principes, aut alios fieri non debet, antequam per Epiſcopum loci, vel aliam perſonam Eccleſiaſticam, ſuper hoc poteſtatem habentem, ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata. *c. cum ſecundum. eod. in 6. & d. c. vergentis. 10. hic. c. excommunicatus. §. damnati. eod.*

Præ-

Prædictas pœnas, ut & quod judici seculari, animadversione debitâ puniendi, alioqui relinquuntur, effugiunt, continuò post erroris deprehensionem, ad fidei Catholicæ unitatem recurrendo, & errorem suum ad arbitrium Episcopi regionis publicè abjurando, satisfactionemque congruam exhibendo; *c. ad Apostolicum. hic. c. super eo. eod. in 6. c. statutum.* 15. §. *fin. hic. c. ad abolendam.* 9. *eod.* Qui enim parati sunt erroris correctionem accipere, non sunt hæretici. *c.* 19. *dixit Apostolus.* 24. *qu.* 5.

Suspecti tantum de hæresi eisdem pœnis subjacent, nisi & hi ad arbitrium Episcopi, juxta considerationem suspicionis, qualitatisque personæ, propriam innocentiam congruâ purgatione monstraverint. *d. c. ad abolendam.* §. *qui verò inventi.*

Qui post erroris abjurationem, & postquam proprii Episcopi examinatione se purgaverint, in abjuratam hæresin recidisse deprehenduntur; seculari judicio, ut & Hæretici pertinaces, sine ulla penitus audientia sunt relinquendi. *d. c. ad abolendam.* §. *illos quoque. & ibi Gloss. ad verb. audientia. hic. c. accusatus.* 8. *eod. in* 6. *d. c. ad Apostolicam.*

In hæresin recidisse, id est relapsi censentur, tripliciter. *Primò* ex fictione juris, illi, qui de hæresi vehementer suspecti, non convicti, hæresin abjurarunt; non qui levi suspicione in crimen inciderunt; qui quidem gravius, sed non pœnâ relapsorum puniendi: *c. accusatus.* 8. *in princ. &* §. *si autem.* 1. *hic. in* 6. *Secundò*, qui culpabiles in uno articulo fidei inventi, vel in uno Ecclesiæ Sacramento, vel secta, in alterius articuli, Sacramenti, vel sectæ hæresin inciderunt. *d. c. accusatus.* 8. §. *cum verò. Tertiò*, qui post absolutionem vel abjurationem, hæreticos visitat, sibi associat, favet. *d. c. accusatus.* 8. §. *ille quoque.*

Hære-

Hæretici pertinaces, & relapsi, quibus jura indulgent, ne Laïcorum manibus relinqui possint, in carcerem perpetuum ablegantur, vel muro, pœnitentiam erroris acturi, includuntur. *c. excommunicamus.* 2. §. *fin. ubi Gloss. & Abb. hic.*

Quæ pœna hodie, arbitrio Jusdicentis, si ei visum fuerit, in aliam mitiorem mutari potest. *c. ut commissi. hic. in 6. d. c. excommunicamus.* §. 2. *ubi Abb.*

De Schismaticis.

TIT. VIII.

SEquitur de Schismaticis; quia omnis hæreticus est Schismaticus: sed non omnis Schismaticus hæreticus. *c. inter hæresim.* 24. *qu.* 3.

Schismatici (à schismate, id est, scissura, dicti. *c.* 34. *schisma.* 24. *qu.* 1.) sunt qui se ab universali Ecclesia per inobedientiam diviserunt. *d. c.* 14. *schisma. d. c. inter hæresim.*

Dico *ab universali Ecclesia.* Nam, qui à dogmate, contrarium Ecclesiæ tenendo recedunt, hæretici sunt: schismatici autem tantum illi, qui à Prælato universali & ejus Ecclesia Catholica recedunt; *d. c. inter hæresim.* Ecclesiam Dei & corpus ejus lacerantes. *ut dicitur in c. de Liguribus.* 23. *qu.* 5. *c. advocavit. c. ubi.* 24. *qu.* 1.

Unde hi sine justitia, caritate & mercede sunt; *c. ubi sana fides.* 24. *qu.* 1. Spiritum Sanctum, *c. loquuntur.* 24. *qu.* 1. & omnem potestatem in rebus Ecclesiasticis amittunt; quia foris sunt extra Ecclesiam. *c.* 31. *didicimus.* 24. *qu.* 1. *c.* 1. *hic. c. alienationes.* 12. *qu.* 2.

Proinde ordinationes, beneficiorum collationes, rerum Ecclesiasticarum alienationes, per illos factæ, sunt irritæ; *c.* 1. *hic. ordinationes.* 9. *qu.* 1. ab iis ordinati ab officio repelluntur; nisi cum

iis dispensaverit is, qui dispensandi potestatem habet. *c. 2. hic.*

Eam habet tantum summus Pontifex, si scienter à schismatico sunt ordinati: si ignoranter; quilibet discretus Prælatus. *c. 1. & 2. de ordin. ab Episc. qui res ign. Episc. d. c. ordinationes. 9. qu. 1. fac. c. 1. si quis à simoniacis. 1. qu. 1.*

Præterea schismatici excommunicantur & damnantur; *c. de Liguribus. 23. qu. 5.* gradu & dignitate Ecclesiasticâ, si habent, dejiciuntur; *c. 40. subdiaconus quondam. & c. qui contra. 24. qu. 1.* si sunt Laïci, & nobiles, aut Principes, nobilitate privantur, Principibus secularibus, corporaliter puniendi, traduntur. *d. c. qui contra. & d. c. de Liguribus. & c. denique. 7. qu. 1. c. non vos. 2. qu. 1.*

Quibus pœnis, & schismaticorum defensores & fautores puniuntur. *c. didicimus. 24. qu. 1.*

De Apostatis.

TIT. IX.

A*Postatæ* sunt, qui à statu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerariè recedunt.

Apostasiæ enim tres sunt species; *perfidiæ, inobedientiæ, irregularitatis. c. 1. ubi Gloss. hic.*

Perfidiæ Apostasia est; cum qui Christianam religionem ejusque verum cultum deserunt, *c. non potest. 2. qu. 7.* & ad Judaïcos aliosve detestabiles ritus deflectunt.

Hi eisdem pœnis, quibus hæretici, plectuntur. *c. 1. hic. d. c. non potest. c. infames. 6. qu. 1. c. celebritatem. dist. 4.*

Apostasia inobedientiæ est; cum qui præcepta superioris transgrediuntur; vel sacris statutis & canonibus non obediunt; *c. alieni. 3. qu. 4. c. si quis.*

quis. de major. & obed. quibus tamen obediendum credunt. *c. nulli. dist.* 10.

Hi fiunt infames, accuſare, vel teſtimonium dicere prohibentur, excommunicantur, deponuntur, & quandoque degradati Judici ſeculari traduntur. *c. ſi quis à ſuo.* 3. *qu.* 4. *c. ſi autem vobis.* 10. *qu.* 3.

Irregularitatis Apoſtaſia eſt; cum qui ab ordine aſſumtæ religionis recedunt. *c. fin. hic. c. ex parte. de temp. ord. c. fin. diſt.* 50. *c. quantum. diſt.* 47. *c. beatus.* 3. *qu.* 4.

Hi, apoſtaſiâ durante, ipſo jure fiunt infames; ab accuſatione & teſtimonio repelluntur; *c. alieni.* 2. *qu.* 7. *c. beatus.* 3. *qu.* 4. à dignitatibus removentur; *c. legi.* 16. *qu.* 1. ſi admoniti, ſe non corrigunt, deponuntur; privilegiis clericis conceſſis privantur; *c. fine ornatu.* 22. *qu.* 4. *c. ſin autem.* 11. *qu.* 3. *c.* 1. *hic.* fœdo carceri, donec, ſuos pertæſi errores, ad ſaniores mores, à quibus tam obſtinatis animis declinarunt, revertantur, includuntur. *Abb. in d. c. pen. hic.*

De Anabaptiſtis.

TIT. X.

ANabaptiſtæ ſunt, qui ſacrum baptiſmum iterant. *Clem.* 1. §. *ult. de ſum. Trinit.*

Hi, ſi Clerici, deponuntur: *c. eos quos. diſt.* 4. ſi Laïci, excommunicantur, nec ad ordines admittuntur. *c. qui aliquo. diſt.* 51. *c. qui in qualibet.* 1. *qu.* 7. *c.* 2. *de apoſt.*

Rebaptizati, ignoranter; ad ordines, niſi maximâ neceſſitate urgente, admitti non poſſunt: ſcienter; per ſeptem annos pœnitere debent: per tres, qui pro munditia ſe rebaptizari petiverunt: *c. qui bis.* 17. *de conſecr. diſt.* 4. Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis ſponte vel coactè re-

baptizatis, perpetua pœnitentia imponitur. *c. eos quos Episcopos.* 18. *cád. dist.* 4.

De parricidio.

TIT. XI.

SEquitur de *homicidio*; quod est vel *parricidium*; de quo hoc titulo; vel *homicidium*; de quo titulo proximum sequente.

Parricidium est, quando occiduntur parentes vel filii, vel aliæ personæ sanguine conjunctæ.

Illud committentes, parricidæ dicuntur: Qui tamen propriè sunt illi qui parentes aut liberos occiderunt: de quibus, & eorum pœna legibus statuta, vide Aphorismos nostros in Digesto. Nos tantum hic tractamus de his, qui liberos occiderunt, & eorum pœna, hoc jure statuta.

Qui scienter liberos interfecerunt, gravius quam homicidæ puniri debent. *c. cum juramento. de homicid. c. aut facta. de pœnit. dist.* 1.

Mulier partum animatum, medicamentis, vel aliter abigens sponte, vel abortum ita faciens, capitali supplicio plectenda est. *c. aliquando. c. Moyses. c. femina.* 32. *qu.* 2.

Mitius cum ea agitur, quæ per iracundiam, quod maritus illi exprobrare solitus, filium suum non esse, eundem filium occidit. Nam, si maritus mortuus, pœnitentiæ agendæ causâ ad monasterium transire debet; *c.* 1. *de his qui fil. occid.* & ibi perpetuò manere, nec alii nubere: nisi de incontinentia timeatur. *c. veniens. eod.* Si maritus unà cum aliis liberis adhuc superstes; uxor, injunctâ sceleris sui pœnâ, ob liberorum salutem, marito non adimitur. si ademta, restituitur. *c. intelleximus. eod.*

Si infans in lecto parentum suffocatus inveniatur, & quis ex conjugibus eum oppresserit ignoretur,

retur, uterque mortis eventu considerato, tribus annis pœnitere debet, & horum unum in pane & aqua peragere, *c. fin. eod.* siquidem culpa vel negligentia eorum præcessit; si non, nec sunt puniendi. *Gloss. in d. c. fin.*

De infantibus & languidis expositis.

TIT. XII.

Filium necare etiam videtur is, qui infantem, aut languidum exponit, vel ab alio exponi patitur, sive expositionem ab alio factam ratam habet, qui ei alimenta denegat. *c. un. hic.*

Sic expositus à potestate patria liberatur, *d. c. un.* nec patri repetitio, *l. 1. C. eod.* nec ei qui eum suscepit, aluit, aliquod jus in ejus persona competit. *d. c. un. l. sancimus. C. eod.*

Servi, vel liberti sic à dominis expositi libertatem & ingenuitatem nanciscuntur. *d. l. un.*

De homicidiis.

TIT. XIII.

S*Implex Homicidium*, est violenta vitæ hominis ademtio, *c. homicidium. 28. de pœnit. dist. 1. can. displicet. 23. qu. 4. c. si non licet. 23. qu. 5.*

Hominis puta cujuscunque ætatis, conditionis. Nam & qui infantem interemit, aut fœtum jam animatum, id est, post quadragesimum à conceptu diem, abegit, homicidii reus est. *c. Moyses. 32. qu. 2. c. sicut ex literarum. hic. c. quod verò. 32. qu. 2.*

Homicidii nomine apud Canones etiam venit odium, detractio, mala persuasio, omnisque motus iniquus ad nocendum alteri. *c. homicidiorum. cum 4. seqq. de pœnit. dist. 1. c. pasce. dist. 85. c. omnis. c. homicidium. de pœnit. dist. 1. c. si aliquis. 5. hic. d. c. sicut ex literarum. c. si quis absciderit. dist. 55.*

Verum nos de eo agemus, quod ad hominis internecionem pertinet.

Est illud aut *Voluntarium*, aut *Non voluntarium*, aut *Necessarium*; quia homicidium committitur, vel ex voluntate, vel ex casu, vel ex necessitate. *vid. Gloss. in c. sicut dignum. §. fin. ad verb. consilium. hic. vid. c. sequens.*

Voluntarium est; quod committitur animi proposito, & dolo: & vel apertè, & sine insidiis, *c. 1. hic.* vel proditoriè ex insidiis, *Assassinium* dicitur. *c. 1. eod. in 6.*

Non refert, quomodo cædes facta sit, gladio, fuste, veneno. *c. si aliquis. 5. hic.*

Occidisse etiam videtur, qui dolo malo causam mortis præbuit: *c. lator. c. sicut ex literis. 20. hic. c. 2. de cleric. percuss.* qui ad homicidium certum incitavit, *c. sicut dignum. 6. §. qui verò. hic.* qui opem tulit, *d. c. sicut dignum. §. illud autem.* qui sciens sarcinas occidentium custodivit: *d. c. sicut dignum. §. hi quoque.* qui occisum à mandatario verberari mandavit. *c. fin. hic. in 6.*

Pœna homicidii voluntarii, pro ratione occidentis & occisi est, hoc jure, diversa.

Nam quia Ecclesia homicidas ad pœnitentiam cogere debet: *c. itaque. 24. qu. 3.* pœnitentialis pœna introducta est in Episcopo homicida, depositio & peregrinatio, & annorum quindecim pœnitentia: in Presbytero, annorum duodecim, cum depositione: Diaconis decem, aliis Clericis & Laïcis septem: quorum tres in pane & aqua, cum prohibitione, ne ad gradum Sacerdotii accedere præsumant. *c. 41. si quis homicidium. dist. 50. c. si quis viduam. c. si voluntate. dist. 50.*

Quod si delicti gravitas tanta sit, ut amplius rei Clerici proterva temeritas ferri non possit, Laïcorum manibus, Sacris antea ablatis, plectendus dimittitur. *c. cum non ab homine. ubi Dd. de judic.*

Qui Presbyterum occidit, duodecim annis debet pœnitere; sine militiæ cingulo, & spe conjugii, usque ad ultimum vitæ tempus manere: *c. qui presbyterum.* 24. 17. *qu.* 4. pecuniariam mulctam solvere: *c.* 26. *omnes Presbyteri.* 17. *qu.* 4. qui Monachum, aut Clericum occidit, arma debet relinquere; in monasterio, cunctis vitæ suæ diebus, servire; publicam pœnitentiam agere, *c.* 28. *qui occiderit.* 17. *qu.* 4. mulctam pecuniariam solvere. *c. qui Subdiaconum.* 17. *qu.* 4.

Quæ est diversa: in occidente Diaconum, CCCC solidorum; Subdiaconum, CCC; Presbyterum, DC; Episcopum, DCCCC; Monachum, CCCC. *d. c. qui Subdiaconum.* 17.

Qui sibi ipsis violentam mortem quolibet modo inferunt: hi cum Psalmis ad sepulturam deduci non possunt, nec pro illis ulla in oblatione debet fieri commemoratio, *c. placuit.* 23. *qu.* 5. Nisi ex insania, mentis impotentia, id fecerint. *c. illa. c. si quis insaniens.* 15. *qu.* 1.

Non voluntarium homicidium est, quod fit casu, atque ita præter facientis opinionem: aut mentis inopiâ, ab infantibus, *Clem. un. hic. c. fin. de delict. puer.* scilicet nondum doli capacibus; *fac. l. un. C. de fals. mon. l.* 7. *ff. ad Leg. Corn. de sicar. c. de illis. de despons. impub.* furiosis, *d. Clem. un. ca. nec is.* 11. §. 1. *c. illud.* §. *itaque. c. aliquos. c. si quis insaniens.* 15. *qu.* 1. dormientibus. *d. Clem. un. Ratio ibi. & c. majores.* §. *verum. de baptismo.*

Hoc, quia fato quodammodo imputatur, extra noxam est. *c. latro.* 9. *hic. c. si qui arborem. & seq. dist.* 50. *c. nec is. c. si quis.* 15. *qu.* 5. *c. de occidendis.* 23. *qu.* 5. *c. clerico. c. eum qui. dist.* 50. Nisi forte culpa casum præcesserit: Hac enim specie homicidium à Jure Civili punitur, sed mitius: *l.* 1. §. *sed si. l.* 4. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de sicar. l. si*

putator. 31. *ff. ad l. Aquil.* & Canonico irregularitate notatur: *c. continebatur.* 8. *c. ad audientiam.* 12. *hic. c. hi qui. dist.* 50. sicut & si dum rei illicitæ opera dabatur, casus inciderit. *d.c. continebatur.* 8. *c. suscepimus.* 10. *c. pen. & ult. hic.*

Necessarium homicidium est, quod ob necessariam corporis defensionem, citra vindictæ imaginem, fit.

Hoc non punitur: *Clem. un. hic.* licet Cardinalis sit occisus: *c. felicis. de pœnis. in 6.* Cum vim vi repellere, omnia jura permittant. *c. significasti.* 12. *circ. fin. hic. c.* 3. §. *si verò. de sent. excom.*

Qui socio opem tulit, quem alius occidere volebat, & aggressorem occidit, excusandus videtur; alioquin enim & ipse esset reus mortis ejus si omisisset defensionem, & si, cum posset defendere, non fecisset. *c. non in.* 23. *qu.* 3. *c. sicut dignum.* §. *& illi etiam. hic. c.* 1. *& can. error. dist.* 13.

De torneamentis.

TIT. XIV.

NOn solum homicidium jure prohibetur, sed etiam ea per quæ ad homicidia perveniri solet, ut sunt, *torneamenta, duella, ars sagittariorum.*

Torneamenta sunt nundinæ vel feriæ, in quibus milites ex condicto convenire solent, & ad ostentationem virium suarum & audaciæ temerè congredi. *c. felicis.* 1. *hic.*

Quæ hoc jure, non Civili, *l. solent. l. in quibus. ff. de aleator.* sunt prohibita, adeo ut, si quis fortè in iis sit interfectus, non tantum occidens pœnâ homicidii voluntarii puniatur; sed & occisus: licet enim vulnerato concedatur pœnitentia, tamen, si moriatur, Ecclesiasticâ sepulturâ carebit, nisi casu sit occisus, cum non ludendi causâ ad torneamenta venerit. *c.* 1. *& 2. hic.*

De

De Duellis.

TIT. XV.

DUellum, est singulare certamen. Græco vocabulo *monomachia* vocatur: *c. monomachiam. 2. qu. 4. c. 1. & 2. hic.* ad veritatem occultam eruendam olim adhiberi solitum.

Hoc, Jure Canonico, prohibetur: *d. c. monomachiam. & c. 1. 2. de purg. vul.* quia multi per pugnam sine justa causa, causam suam perdiderunt: & quia Deus, quod fieri non debet, *c. quare. 22. qu. 2.* hâc pugnâ tentatur. *c. Mennam. 2. qu. 5.*

Clericus hoc per se, vel per alium, sponte offerens, vel oblatum, sponte, vel judice præcipiente, non invitus, suscipiens, punitur. *c. itane. 32. qu. 5. c. ita faciat. 22. qu. 2.* Excusatur, si invitus, cum aliàs forsan evadere, vel res suas salvare non possit, suscipiat. *c. interfecisti. de homicid. Innoc. in c. porro, si Clericus. 1. hic.*

Pœna Clerici duellum sponte offerentis, vel oblatum suscipientis, irregularitas est, & depositio; nisi, morte vel membri mutilatione non secutâ, cum eo misericorditer dispensetur. *d. c. 1. & 2. hic.*

De Sagittariis.

TIT. XVI.

SAgittariorum & ballistariorum arte adversus Christianos, sub pœna anathematis, uti non licet; *c. un. hic.* puta in bello injusto, *arg. c. sicut si constiterit. 3. de jurejur.* omnino injusto. *c. Dominus. 23. qu. 2.*

De Adulteriis.

TIT. XVII.

ADulterium generaliter dicitur, omnis conjunctio, quæ potestatem aut naturam legitimi conjugii non habet: *c. nemo blandiatur.* 4. *nec hoc.* 32. *qu.* 3. *c. idololatria.* 28. *qu.* 1. propriè tamen diversæ sunt fornicationis seu illicitæ conjunctionis species, *Adulterium*, *Stuprum*, *Incestus*, *Raptus*, *Fornicatio simplex*, *Luxuria contra naturam.*

Adulterium, est violatio alterius tori. Commixtio cum conjugato vel conjugata. *c. adulterium.* 36. *qu.* 1. Unde adulterium dicitur, quasi ad alterius torum accessio. *c. cum lex.* §. *adulterium.* 36. *qu.* 1.

Committitur; hoc jure (non Civili, *l.* 1. *C. hic*), etiam in solutam mulierem, à conjugato. *c.* 19. & *c. fin.* 31. *qu.* 5. cum eadem in marito, quæ in uxore, castimonia requiratur. *c. nemo blandiatur.* 32. *qu.* 4. *c. apud nos.* 32. *qu.* 5.

Sed hoc ita, si præter actum tori, sive sui, sive alieni, violandi, & consensus & scientia alieni tori adfuerit. Non enim hoc crimen sine dolo malo committitur; nec etiam è voluntate, sed ab actu intelligitur. *l. pen. l. miles. l.* 23. *l.* 25. *ff. hic.*

Unde ea quæ nupsit cum eo quem ignorabat habere uxorem, adultera quoad primum non est; nisi postquam id ipsum sciverit, cum eo concumbat: *c. si virgo nupserit.* 32. *qu.* 2. Uxor, ab alio quam à marito, violenter oppressa, vel ignoranter cognita, ut adultera accusari nequit. *c. in lectum.* 34. *qu.* 2. *l. vim passa. ff. hic.*

Possunt mariti, etiam ex suspicione; uxores adulterii accusare: *c. maritis.* 4. *hic.* & uxores maritos; *c.* 1. *ut lit. non cont.* non tamen ex adulterii

suspi-

suspicione conjuges se separare, aut se dimittere, nisi prius causâ cognitâ & probatâ. *c. tua. de probat. c. 1. ut lit. non cont. c. multorum. 35. qu. 6. c. priusquam. 27. qu. 2.*

Accusatio adulterii vel *criminaliter* instituitur coram Judice seculari; vel *civiliter*, coram Judice Ecclesiastico. *c. tuæ fraternitatis. 5. de procuration.*

Criminaliter, quando agitur ad pœnam; quæ in adultero, est gladii: *l. quamvis. 10. in fin. C. hic.* in adultera, quod verberibus affecta, in monasterium detruditur. *Novel. 134. c. 10.* quod & à Jure Canonico videtur receptum. *in c. gaudemus. de divort. in c. gaudemus. de convers. conjug.*

Civiliter, cum conjux ad separationem tori agit.

Cujus cognitio ad Ecclesiasticum Judicem solum spectat. *c. tuæ fraternitatis. de procur. c. 1. de offic. ordin. c. at si Clerici. §. de adulteriis. de judic. Gloss. in c. cum sit. & c. conquestus. de foro compet.* Qui & excommunicatione in adulteros uti potest. *ut in c. intelleximus. c. 2. hic.*

Separatio illa non est vinculi matrimonii, *c. quos Deus. 33. qu. 2. c. de infidelibus. de consang. & affin. c. inter corporalia. de translat. Episc.* sed tantùm cohabitationis & tori divisio. *c. pen. & fin. hic.*

Eâ concessâ, dos & donatio propter nuptias conjugi innocenti applicantur. *c. plerumque. 4. de don. inter vir. & uxor. c. 1. ut lite non cont. c. si quis uxorem. 32. qu. 1. l. 8. §. fin. l. fin. C. de repud. Novel. 117. §. quia verò. Novel. 134. §. antep.*

Non conceditur; si eam petens ipse quoque adulterium commisit; *c. pen. & fin. hic.* si ejus committendi accusator auctor fuit; aut factum probavit. *c. discretionem. 6. de eo qui cogn. consf. l. mulier. 49. ff. sol. matr.*

Non licet hoc jure (ut Civili; *l. Gracchus. ff. hic.*) , marito, uxorem adulteram in adulterio deprehensam , vel ejus adulterum , occidere. *c. si quod verius. c. admonere. c. inter hæc sanctitas vestra.* 33. *qu.* 2.

Clericus , si adulterasse aut confessus aut convictus fuerit , depositus ab officio , communione concessâ , toto vitæ suæ tempore in monasterium detruditur : *c.* 10. *si quis Clericus. dist.* 81. de adulterio tantum infamatus , ad confessionem adulteræ debet secum vicinis quinque Presbyteris jurantibus purgare ; si se purgare non potest , ab officio suspendi. *c. significasti.* 5. *hic. ut in c. quam sit grave.* 9. *de excess. Prælat.*

Potest tamen Episcopus , post peractam pœnitentiam cum Clericis , in adulteriis , & aliis criminibus inferioribus dispensare : neque debet omnem depositum post pœnitentiam seculari Curiæ tradere. *c. at si Clerici.* 4. §. *de adulteriis. de judic.*

De stupro.

Tit. XVIII.

Stuprum, est illicitus coïtus cum virgine, aut vidua honestè vivente. propriè & strictè accipitur pro virginis defloratione. *c. lex illa.* §. *stuprum.* 36. *qu.* 1.

Cum vidua honestè vivente si commissum, stuprator pœnitentiæ subditus , pecuniariâ pœnâ coërcetur : si cum virgine ; debet & eam pro ejus conditione dotare , & , nisi pater puellæ renuat, quo casu sufficit dotare , eam in uxorem ducere : si , patre concedente , eam nolit ducere , corporaliter castigatus & excommunicatus , in monasterium ad agendam pœnitentiam detrudi. *c.* 1. *&* 2. *de adulter.*

Cle-

Clericus qui virginem defloravit, cum eam ducere nequeat; si in sacris est ordinibus, debet in foro contentioso deponi; *Panorm. in c. at si Clerici. de judic. per c. si quis Clericus. dist. 8. c. lator. 2. qu. 7.* & in carcerem vel arctum monasterium detrudi. *Panorm. in c. pen. de adult.*

Qui sacris virginibus stuprum intulit; si Clericus, deponitur, si Laïcus, excommunicatur. *c. si quis Episcopus. 27. qu. 1.* de jure puta Canonico. de Civili, capite plectitur. *c. si quis non dicam. 36. qu. 2. l. si quis non dicam. C. de Episc. & Cler.*

Sacerdos qui cum filia spirituali aut pœnitentiali fornicatus fuit, ab officio deponi, & duodecim annis pœnitere debet, posteaque monasterium ingredi: femina si laïca, bonis suis pauperibus distributis, itidem monasterium ingredi. *c. 9. si quis Sacerdos. 30. qu. 1. c. omnes quos. 30. qu. 1.*

De incestu.

TIT. XIX.

INcestus, est consanguinearum vel affinium abusus: *c. lex. §. 1. 36. qu. 1.* non tamen quarumcunque, sed earum, cum quibus nuptiæ sunt interdictæ. *Covar. in 4 libr. Decret. in 2 part. cap. 6. §. 8.*

Ejus, hoc jure, pœna est, quod incestuosus sit infamis, *c. 17. infames. 6. qu. 1.* Sacerdotes vel legitimè conjunctos accusare nequeat, *c. consanguineorum. 4. caus. 3. qu. 4.* fidelium communione, & matrimonio etiam cum alia, ei interdicatur: *c. fin. 35. qu. 8. c. quadam cum fratre. 19. c. si quis viduam. c. qui dormierit. c. 1. & cc. seqq. 32. qu. 7. c. 1. de eo qui cogn. consf. ux.* licet contractum cum alia non solvatur; cum non sit impedimentum dirimens, sed tantum matrimo-

nium impediens, *c. transmissæ. 4. de eo qui cogn. consf. ux.*

Liberi ex inceſtuoſis complexibus ſcienter factis nati, non cenſentur legitimi, neque parentibus ſuccedunt. *c. un.* 35. *qu.* 7. *Nov.* 12. *cap.* 1. *Nov.* 89. *c. fin. ubi alias Juris Civilis pœnas vide.*

Sacerdos inceſtus accuſatus & convictus deponi & beneficiis privari debet. *c. pen. de purg. vulg. Bern. Diaz. in pract. crim. canon. c.* 78.

De Raptu.

TIT. XX.

RAptus eſt, quando puella violenter de domo patris abducitur, ut corrupta in uxorem habeatur. *c. lex.* §. 1. 36. *qu.* 1.

Ejus pœna eſt in raptorem, ejuſque comites, præter pœnas legibus Civilibus ſtatutas, *in l. un. C. de raptu. Novel.* 123. *c. ſi quis rapuerit.* 27. *qu.* 1. ſi laïci ſunt, anathema; ſi Clerici, ordinis & honoris amiſſio. *c. raptores igitur.* 2. *c. de puellis.* 4. *c. ſi quis virginem.* 5. *& c. ſeq.* 36. *qu.* 2.

Raptus autem propriè, hoc jure, dicitur committi cum femina honeſtæ famæ, ſive ſit virgo, ſive vidua, *c. raptores.* 36. *qu.* 2. cum qua de nuptiis ante nihil actum fuerat, abducitur. *d. c. lex.* Unde qui ſibi deſponſatam, parentibus invitis abducit, raptor, hoc jure (omnino Civili; *l. un. C. de raptu.*) non dicitur. *c. cum cauſam. & fin. de raptor.*

Rapta quoque puella, hoc jure, non Civili; *d. l. un.* §. *etſi non nuptæ. c. cum ſecundum leges. de hæretic. in 6.* legitimè cum raptore matrimonium contrahet, ſi prior diſſenſio in conſenſum transeat: *c. fin. de raptor.* ſi modò matrimonium aliunde non habeat impedimentum: ut puta, *ordinis, conſanguinitatis,* vel *alterius generis.* Raptor enim

&

& rapta nomina sunt vitiorum, non personarum; vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Sed hæc de illis intellige, qui mulierum laïcarum consensum habuerunt; nam qui Deo dicatas virgines, vel rapuerint, vel volentes matrimonio sibi sociare tentarint, tanquam sacrilegi, plectuntur; nullâ sacrarum virginum voluntatis habitâ ratione. *can. 2. ubi Gloss. 1. 36. qu. 2.*

De fornicatione.

TIT. XXI.

FOrnicatio simplex (à fornicibus, id est, concameratis cellis, sub quibus Romæ Meretrices omnibus expositæ habitare consueverant, dicta) est omnis coitus illegitimus cum meretricibus & aliis. *c. lex illa. §. fornicatio. 36. qu. 1.*

Meretrix dicitur, quæ multorum libidini patet, *c. 16. vidua est. dist. 36. c. meretrices. 32. qu. 4.* quæ palàm quæstum corporis sui facit.

Palàm quæstum dicitur facere non solùm quæ in lupanari se prostituit; verum etiam quæ in taberna, caupona, vel quâ aliâ pudori suo non parcit.

Vetatur simplex fornicatio; *c. prædicandum. 22. qu. 2. l. in eo fornicator. 11. 12. c. meretrices. 11. 32. qu. 4. c. aliter. 30. qu. 5. c. adulteri. 32. qu. 7.* sed ejus pœna, tam quoad pœnitentiæ modum, quàm alia, est arbitraria; *Lancell. in Instit. jur. Canon. tit. de adult. § fin.* in laïco puta: in Clerico; si post primam, secundam, tertiam admonitionem, cum fœmina, de qua fornicationis criminis est suspectus, inveniatur fabulari, & cum ea conversari, excommunicatur; *c. si quisquam. 2. de cohab. cleric. & mul.* si monitus à focaria non abstineat, ab Ecclesiasticis beneficiis usque ad satis-

tisfactionem suspenditur; *c. sicut. 4. eod. c. si autem Clerici. 7. eod. c. ut Clericorum. 13. de vita & honest. Cler.* si suspensus eam retineat, perpetuò ab officio removetur, *d. c. si autem Clerici. & can. Maximianus. 6. dist.* 81.

De luxuria contra naturam.

TIT. XXII.

GRadus sunt peccatorum: & adulterii malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu; incestum vincit is coïtus qui contra naturam fit. *c. adulterii malum. cum trib. seqq.* 32. *qu.* 7.

Contra naturam fit coïtus, cum masculo, cum femina in membro ad hoc non concesso, *c. offerebat.* 12. *c. usus naturalis.* 14. *eod.* 32. *qu.* 7. cum brutis. *c.* 4. *mulier.* 15. *qu.* 1. *c. hoc ipsum. §. hoc autem.* 33. *qu.* 2.

Cum brutis commixtio, morte punitur: *d. c. mulier.* 15. *qu.* 1. cum puero, vel muliere contra naturam, hoc jure in Clerico, dejectione, & in monasterium ad pœnitentiam agendam detrusione; in Laïco, excommunicatione, & à cœtu fidelium remotione vindicatur. *c. clerici.* 14. *de excess. prælat. c. ut clericorum.* 13. *de vit. & honest. cleric. c. offerebat.* 12. *c. usus naturalis.* 14. 32. *qu.* 7.

De furto.

TIT. XXIII.

FUrtum, est contrectatio rei alienæ, vel usus ipsius, invito domino, *c. dudum Ecclesia.* 54. *de election. c. non furem.* 7. *qu.* 1. fraudulenta, lucri faciendi causâ. *§. furtum autem. Inst. de oblig. quæ ex delict. nasc.*

Est vel *simplex*, de quo hoc titulo: vel *improbius*, de quo titulo sequente.

Illud

Illud vel *manifestum*, vel *non manifestum*. §. *furtorum*. *Inst. eod.*

Manifestum est, quod nulla tergiversatione celari potest. *c. cum olim.* 24. *de verb. signif.* & ideò nullâ aliâ probatione indiget. *c. de manifesta.* 2. *qu.* 1. *Non manifestum* est, quod celari potest; & probatione indiget.

Utrumque fit etiam in re modica, *c. fin.* 14. *qu.* 6. modo ea sit aliena; *l. falsus.* 43. §. *qui alienum. ff. hic.* contrectetur, sive verè, ut rem amovendo, transferendo, *l. si quis.* §. *si quis asinum. ff. hic. l. alienum. c. eod.* sive ficte; ut cum falsus procurator, debitum volens exigere, aliis solvendum se præsente delegat: *l. falsus.* §. *sed si is. ff. eod.* quis opem & auxilium ad furtum faciendum præstat; *l. is qui opem. ff. eod.* res furtivas recipit; *l. eos. C. eod.* animo furandi, *c. fur autem. & c. fin.* 14. *qu. fin.* invito domino. *d. l. falsus. c. hi qui in furtis.* §. *furtum. & c. fur autem.* 14. *qu.* 6.

Quæ si non adsint, furtum in foro contentioso non punitur; omnino in foro pœnitentiali, & quoad Deum. *c. si propterea.* 29. *de pœnit. dist.* 1.

Furtum etiam faciunt, qui beneficium Ecclesiasticum sine legitima institutione occupant; *c. non furem.* 7. *qu.* 1. *c. tres personas.* 23. *qu.* 4. *c. ordinationes.* 1. *qu.* 1. *c. relatum.* 21. *de jure patron.* quique beneficia, quæ per adeptionem aliorum vacant, retinent; *c. dudum Ecclesia.* 54. *de election.* qui fructus beneficiorum percipiunt, nec curant sibi commissos; *c.* 12. *tres personas.* 23. *qu.* 4. qui furti conscius, quærente possessore, illud non indicat; *c. qui cum fure. hic.* nisi sit Presbyter, cui fur confessus fuit, qui non cogitur, *c. dilectus filius.* 13. *de excess. Prælat.* imo non debet, nec potest impunè, revelare. *c. omnis utriusque. de pœnit. & remiss.*

Qui

Qui in extrema famis necessitate comestibilia; in extrema nuditate vestimenta surripuit: modò sibi sufficientem non excesserit quantitatem: *c. 2. hic. c. fraternitatis. 12. qu. 2. c. discipulos. de consecrat. dist. 5. c. fin. 25. qu. 1. c. si quis. hic. Archidiac. ad c. pœnale. 14. qu. 5.* furti pœna ordinaria non punitur; sed ei tantum trium hebdomadarum injungitur pœnitentia. *d. c. si quis.*

Necessitas enim quodammodò de illicito licitum facit. *c. quod non est licitum. de reg. jur. in 6. c. 2. de observ. jejun. c. quanto. de consuet. c. sicut. de consecr. dist. 5.*

Si furtum nullâ necessitate cogente, solâ fraudulentâ intentione commissum à Laïco, punitur pœnis civilibus; *de quibus vide Aphorism. nost. in Digesta & Codic. hoc titulo.* si à Clerico: aliter si furtum fuit *manifestum*, aliter si *nec manifestum.*

Si manifestum; & accusatus, confessus, vel legitimè convictus, est infamis, *c. infames. 6. qu. 1. c. Euphemium. 7. §. hinc colligitur. 2. qu. 3. c. constituimus. 3. qu. 5.* & deponitur, in monasterium conjicitur: si necdum corrigibilis, seculari judici legitimâ pœnâ puniendus traditur. *c. at si clerici. §. 1. c. cum non ab homine. de judic. c. tuæ. de pœnis.* Si *nec manifestum*; & fur illud ultro fuit confessus, rem restituere & pœnitentiam agere tenetur: quibus peractis, ad sacros Ordines potest promoveri: *c. ex literis. hic.* si de eo damnatus, fit infamis. *d. c. infames. 6. qu. 1. d. c. constituimus. 3. qu. 5.*

Pro eis qui dum furtum committunt, occisi fuerunt, non est orandum: quanquam si comprehensi aut vulnerati, confessi fuerint, communio eis non sit deneganda. *c. 2. hic. c. fures. 13. qu. 2.*

De

De rapina.

Tit. XXIV.

Furti improbi, quod doctores qualificatum vocant, species est *Rapina rerum.*

Rapina, est vel *simplex, de qua hoc titulo*; vel *qualificata*, sive *improbior*: ut cum ex incendio rapitur; *de qua titulo sequente*: vel Ecclesia violatur; *de qua titulo proximum sequente.*

Rapina simplex, est fraudulosa rei alienæ, mobilis, & corporalis, per vim facta ablatio. *c. lex illa. 36. qu. 1. c. de raptoribus. 36. qu. 1.*

In rebus immobilibus, invasio, *§. quod non solum. Inst. vi bon. rapt.* in beneficiis intruso, *c. eum qui. de prabend. in 6.* per vim facta, idem est, quod rapina in mobilibus.

Rapinam committentes, sive sint Laïci, sive Clerici, à Prælato loci, ubi deliquerunt, *c. 1. 3. qu. 6. c. placuit. in 2. 6. qu. 3. c. placuit. fin. c. de foro comp.* hoc jure, excommunicantur, aliisque pœnis coërcentur; nisi ablata restituant, vel de restituendo caveant: *c. super eo. c. excommunicationi. hic.* si nolint, nec pœniteant, Ecclesiastica sepultura ipsis denegatur. *c. 2. de raptor.*

Possunt de flagellis castigari, & ultimo supplicio: sed ab aliis quàm Ecclesiasticis judicibus damnati. *c. in Archiepiscopatu. eod. l. capitalium. 28. §. famosos. §. grassatores. ff. de pœn. l. per omnes. C. de defens. civit. l. provinciarum. C. de feriis.*

Si in deprædando occidantur, pro eis non oratur. *c. 2. de furtis.* quia præsumuntur in mortali peccato mortui; pro qualibus non oratur. *c. placuit. 23. qu. 5. c. pro dilectione. 95. de pœnit. dist. 2.*

De

De incendiariis.

TIT. XXV.

RApinam etiam intelliguntur committere, qui ex *incendio*, vel *naufragio*, res rapiunt, *c. 3. de raptor.*

Qui verò datâ operâ, ex odio, vel vindicta ignem ad conflagranda ædificia apponunt, vel apponi faciunt, *incendiarii* dicuntur; non quorum negligentia incendii fomitem præbet. *c. pessimam. 23. qu. 8.*

Incendiarii, ut & qui illis consilium, vel auxilium scienter præstiterunt, hoc jure, si Laïci, excommunicantur: nec, nisi prius damno, pro ratione facultatum suarum resarcito, jurent, se ulterius ignem non apposituros, absolvuntur, Episcopus vel Archiepiscopus, qui eo non præstito absolvit, per annum ab Episcopali officio, districtione Canonica, abstinere compellitur: *d. c. pessimam. 23. qu. 8. c. indignè. 12. qu. 5. c. quisquis. 17. qu. 3.* Si Clerici;pro Judicis arbitrio,habitâ damni, loci, & doli, ratione, puniuntur. Cum nulla specialis pœna eis infligenda Canonibus sit statuta. *Diaz. in prax. vers. incendiarii. Quomodo verò jure Civili incendiarii puniantur, vid. Aphorism. nost. in ff. tit. de incend. ruin. nauf.*

De sacrilegio.

TIT. XXVI.

S*Acrilegium* est, quotiens quis sacrum violat,aut auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro. *c. si quis contumax. & c. quisquis. 17. qu. 4. Contra l. Divus. ad Leg. Jul. pecul.*

Com-

Committitur vel *in rebus*, vel *in personis Ecclesiasticis*.

In rebus; ut Ecclesiam infringendo, velquippiam circa eam intra triginta passus diripiendo, vel inde auferendo, aut injuriam inferendo, prædia Ecclesiastica invadendo, venando. *c. quisquis.* 17. *qu.* 4. *c. prædia.* 12. *qu.* 2. *c. diffinivit.* 17. *qu.* 4.

In personis, manus violentas, Clericis, vel aliis personis Ecclesiasticis injiciendo, pulsando, vinciendo, verberando, aliâque injuriâ afficiendo. *c. si quis suadente Diabolo. c. quisquis. & c. si quis.* 17. *qu.* 4.

In personis, aut earum vestibus, *Gloss. in d. c. si quis suadente. Innoc. in c. nuper. de sent. excomm.* commissum, excommunicatione majore punitur; à qua non nisi à Pontifice absolutio concedi potest. *d. c. si quis suadente.*

In rebus commissum, variè, pro modo sceleris admissi facinorisve perpetrati, nisi satisfactum sit, aut de satisfaciendo plena securitas data, punitur: nunc enim sacrilego beneficium pœnitentiæ penitus denegatur, nunc anathemate vincitur, *Dd. in c. conquestus. de foro comp. & c. conquesti. de sent. excom. c. si quis contumax.* 17. *qu.* 4. nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis & depositionis animadversione coërcetur, *c. attendendum.* 17. *qu.* 4. *c. prædia. & c. quicunque.* 12. *qu.* 2. aliquando & pecuniaria pœna mulctatur. *d. c. si quis contumax.*

Hæc eis persolvenda est, ad quos sacrilegii querimonia pertinet. *d. c. quisquis.* 17. *qu.* 4.

Possunt Sacrilegi, sub utroque Judice, tam Ecclesiastico, quàm Seculari, conveniri & damnari. *c. cum sit generale. c.* 8. *de foro comp. l. si quis in hoc. C. de Episc.*

Eisdem pœnis, quibus sacrilegi, & puniuntur participes & administri eorum. *c.* 2. *de raptor.*

Pre-

Presbyteri, ipsis, sive in vita, sive in morte, poenitentiam dantes, vel sepulturæ eorum intervenientes, vel ab eis eleëmosynas recipientes, deponuntur, & Ecclesiastico beneficio irrecuperabiliter privantur. *d. c. 2. circa fin.*

De usuris.

TIT. XXVII.

SEquitur *de Usuris*: quia cum Rapina & Furto tantam affinitatem habet Usura; ut qui usuram accepit, rapinam facere dicatur. *c. si quis usuram. 14. qu. 4.*

Quare & peccat qui usuras accipit, non qui solvit: *c. debitores. de jurejur.* qui usuras accipere non esse peccatum pertinaciter asserit, ut hæreticus punitur. *Clem. un. §. fin. de haret.*

Usura, hic est, quicquid ultra sortem principalem, seu debitum, creditor, ratione mutui ex pacto, vel præcedente sua intentione, accipit. *c. fin. hic. c. putent. & fere tota. 14. qu. 5.*

Si quid ergò sorti & lucro creditoris accedat, præter ejus fœnerandi intentionem, usura non erit. *Panorm. ad rubric. hic. Gloss. in c. consuluit. 10. ad verb. sperantes. hic.*

Est usura vel *conventionalis*, de qua expressè convenit; vel *Mentalis*, cum aliquis eâ mente contrahit, ut aliquid ultra sortem recipiat, omni conventione cessante. *c. consuluit. 10. hic. c. usura est. 14. qu. 3.*

Utraque prohibita est, *d. c. consuluit. ubi Gloss. & Panorm. ad c. cum in tua. hic.* in mutuo vero, vel præsumto; *Canon. per c. consuluit. & c. navigante. ubi Panorm. num. 6. & alii. hic. Gloss. ad c. 1. ad verb. plus. 14. qu. 3. Domin. Soto de Instit. lib. 6. qu. 1. art. 1. & 2.* cum quia mutui contractus natura sit, ut nihil ultra, quàm datum sit, promitti

aut

aut exigi possit; *l. rogasti.* § *si tibi dedero. ff. de reb. cred. l. si tibi decem. ff. de pact. cum simil.* tum quia mutuum ex officio amici, quod gratuitum esse debet, *l. 1. ff. mand.* procedit.

Mutuum præsumtum est, cum in fraudem prohibitarum usurarum de his aliter contrahitur; ut cum, pro solutionis dilatione, aut ob solutionem exspectatam, in aliis contractibus hæ exiguntur; *ut in c. consuluit.* 10. *& in c. civitate. & c. fin. hic.* cum civitas, vel judex, vel potestas statuit, ut usuras in foro Ecclesiastico repetentes, cogantur usurario tantam pecuniam tanto tempore mutuare, quanto pecuniam usurarii tenuerunt: *ut not. Gloss. ad Clem.* 1. *ad verb. onera. hic.* cum convenit, ut ex pignore fructus creditores percipiant: *c. 1. & 2. c. conquestus. hic. c. ad nostram. 7. de jurejur. c. contra. 6. de pignor.* cum res vendita, cum eo pacto, ut post certum tempus restituatur, & simul quid ultra sortem solvatur. *c. illo vos. 4. eod. c. ad nostram. de emtion.*

Ex alio contractu, alia ratione, vel propter id quod petentis interest, si usuræ generali nomine petantur, sunt permissæ. *ut in c. per tuas. de arbitr. c. 1. de plus petition. c. sacra. de sent. excom.* quia & jure Divino id quod interest licitè petitur. *Exod. c. 21. & 22. & c. 1. & 2. de injur.*

Quâ ratione, jus hoc, certis casibus, extra mutuum, quid ultra sortem, absque usurarum vitio, recipere permittit: ut cum fidejussor, debitoris debito soluto, damnum repetit: *c. pervenit. de fidejuss.* gener, uxorem nutriens, fructus fundi pro dote promissa oppignorati, donec ea solvatur, percipit: *c. salubriter. 16. hic.* cum qui decem dat solidos, paciscitur ut alio tempore totidem grani, vel vini, vel olei mensuræ reddantur: *c. in civitate. §. 6. & c. fin. hic.* cum Clericus beneficium Ecclesiasticum aliter redimere non valens, prætextu pigno-

pignoris de manu Laïci percipit: *c.* 1. *verſ. niſi forte. hic.* cum Dominus à vaſallo remiſſis ei ſervitiis, pignori feudum accipit: *c.* 1. *de feud. c. conqueſtus.* 8. *in fin. hic.* cum ſenſus annuus in prædio, etiam cum pacto de retrovendendo, emtus. *c.* 5. *&* 2. *de emt. vend. Ext. com.*

Uſuras exigere interdicitur, omnibus Clericis, *c. ſi quis oblitus.* 14. *qu.* 4. *c. quoniam.* 8. 14. *qu.* 4. *c. quoniam multi. diſt.* 47. *c.* 1. *hic.* Laïcis, *c.* 2. *hic. cum ſimul.* Judæis, *c. poſt miſerabilem.* 12. *eod.* Capitulis, ſeu Collegiis, *c. conqueſtus.* 8. *eod.* Civitatibus; *Clem.* 1. *eod.* etiam prætextu redimendorum captivorum, *c. ſuper eo. eod. Ratio in c. ſic non ſunt.* 3. *qu.* 4. *c. magnopere. Ne Cler. vel Mon. ſecul. neque ſe immiſc.* aut utilitatis Clericorum ad illorum ſtipendia: *arg. d. c. ſuper eo.* & ab omnibus accipere. *c. fin.* 14. *qu.* 4. *junct. Matthæi cap.* 3.

Unde debitores ad uſuras ſolvendas cogi non debent: *c. debitores.* 6. *de jurejur.* niſi ſoluturos juraverint. Omne enim juramentum, quod ex parte jurantis ſine detrimento ſalutis æternæ, impleri poteſt, eſt ſervandum; *c. quamvis. de pact. in* 6. jam uſuras ſolvere peccatum non eſt; eſt eas accipere, *ut not. Gloſſ. fin. ad c. debitores.*

Hinc, quia non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, *c. cum tu. hic. c. peccatum. de reg. jur. in* 6. *c.* 56. *qu.* 6. creditores, aut illorum heredes, etiam extranei, *c. tua nos. hic. Gloſſ. ad c. Michaël.* 7. *ad verbum, pater. eod. & Gloſſ. ad c.* 2. *ad verb. facultatis. eod. in* 6. uſuras acceptas, aut pretia rerum ex eis emtarum, quæ vendendæ, *c. Eccleſia, ut lite pendent. c. cum tu. hic.* nulla obſtante appellatione, *c. quam pernicioſum.* 17. *eod.* reſtituere, *d. c. debitores.* juramentum ſuper uſuris ſolvendis præſtitutum relaxare, *c.* 1. *c. ad noſtram.* 20. *de jurejur. c. dudum.* 13. *hic.* Eccleſiaſticâ diſtrictione, compelluntur.

Reſti-

Restituere debent, non tantum his à quibus usuras acceperunt; sed & eorum heredibus: *c. sicut dignum. 6. §. eos. de homicid. c. eam te. de jurejur.* his non existentibus, pauperibus, *c. cum tu. hic.* si quidem in bonis habeant unde restituere possint. *c. Odoardus. de solution.*

Restituisse etiam videntur, si ab eo, qui usuras petere potest, eæ sint remissæ. *Hostiens. hic. §. fin. vers. quid si. Dyn. in Regul. peccatum. 4. num. 8. de regul. jur. in 6. Joann. Andr. in addit. ad Specul. tit. de usur.*

Si non restituant, ad communionem Altaris non admittuntur; si in hoc peccato decesserint, Christianâ sepulturâ privantur; Eorum oblationes ab Ecclesia non accipiuntur; Testamenta eorum non valent. *c. quæ in omnibus. 3. hic. c. 2. eod. in 6.*

Quibus subjacent; licet de usuris, quas receperunt, satisfieri, expresâ quantitate, vel indistinctè in ultima voluntate mandaverint, donec vel de iis plenè sit satisfactum illis, quibus restitutio facienda; vel, eis absentibus, Loci Ordinario, aut ejus vices gerenti; sive Rectori Parochiæ, in qua testator habitat, coram aliquibus fide dignis, de ipsa Parochia, aut servo publico, de ipsius Ordinarii mandato, idoneè de restitutione facienda sit cautum. *c. quanquam. eod. in 6. ubi Gloss.*

Qui restitutione, aut de ea cautione non facta, ab usurario impœnitente oblationem accepit; aut eum ad confessionem admisit, absolvit; Ecclesiasticæ sepulturæ eum tradidit, *c. 3. hic. c. 2. eod. in 6.* ejus testamento interfuit, *d. c. 2.* ad restitutionem accepti compellitur, & donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat, ab officii sui executione suspenditur. *d. c. 2.*

Quæ pœnæ canonibus imponuntur; præterea aliæ à Judicibus, usurariis id quod usuræ loco ex-

egerunt, restituere recusantibus, infliguntur: Nam Laicos usque ad dignam satisfactionem vinculo excommunicationis adstringunt; *c. preterea. 7. hic.* Clericos ab officio suspendunt, & in delicto perseverantes deponunt atque à Clero dejiciunt, *c. 1. & 2. dist. 47. c. canonum. 3. c. si quis oblitus. 4. c. quoniam. 14. qu. 4.* & præterea usurarios rationes suas adversariis edere cogunt. *Clem. un. §. caterum. hic.*

Qui usurarios manifestos alienigenas in terris suis habitare permittunt, si sunt personæ Ecclesiasticæ, & Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis: si minores personæ singulares, excommunicationis: si Collegium aut alia universitas, interdicti sententiam incurrunt. *c. usurarum. eod. in 6. c. seditionaries. 8. dist. 46.*

Qui pro usurariis manifestis statuta ordinarunt, fecerunt, scripserunt, dictarunt, vel secundùm ea judicarunt, Christianorum consortio interdicuntur. *Clem. 1. §. caterum. & §. sanè. hic.*

Manifesti usurarii sunt, confessi, condemnati, notorii; puta qui habent & publicè exercent mensam usurarum. *Gloss. in c. 1. ad verb. manifestos. hic.*

Potest de hoc crimine in utroque foro Ecclesiastico & seculari cognosci. *c. 1. de jurejur. c. debitores. 6. c. ad nostram. 20. eod. c. 2. c. tuas dudum. 12. hic. fac. c. quærenti. 20. de verb. sign. junct. c. corripiantur. 24. qu. 3. c. cum ab Ecclesiarum. de off. ordin. c. novit. de judic. c. post miserabilem. 12. hic. c. in quanto. 18. eod. vide P. Gregor. Tholos. tract. de usur. lib. 3. cap. 10.*

In utroque proceditur simpliciter, & de plano, sine strepitu judicii. *Clem. dispendiosam. de judic.*

De

De crimine falsi.

TIT XXVIII.

FAlsum, & *falsitas*, nihil aliud est; quam veritatis immutatio: *Novel.* 73. §. 1. quæ quando cum dolo fit, crimen habet. *c. homines.* §. *quia ergo. c. is autem.* §. *nemo.* 22. *qu.* 2. *c.* 1. §. *uterque. hic.*

Committitur vel *circa homines*, vel *circa res.*

Circa hominem falsum committit; qui falsum partum supponit; *l. qui falsam.* 19. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de fals. l. cum suppositi. C eod.* nomen falsum in præjudicium alterius usurpat: *l. falsi nominis.* 13. *ff. eod. tot. tit. C. de mutat. nom.* testimonium falsum dicit; aut verum supprimit: *c.* 1. *hic.* perjurium committit; *per tot.* 12. *qu.* 2. *&* 12. *qu.* 4. judicem corrumpit: *l.* 1. *l.* 21. *ff. eod.* nomine & in præjudicium alterius, sine ejus mandato, rescriptum à Pontifice impetrat: *c. nonnulli. de rescript.* literas alterius sigillatas, & potissimum Principum rescripta obsignata, aperit: *ut in c. cum olim. in* 2. 33. *de offic. deleg.* de manu alia quam Bullatoris vel Papæ Bullas accipit: *c. dura.* 4. *c. licet.* 10. §. *eos etiam. hic.* sigillum nomine Capituli furtivè surripit. *c. tam ex literis.* 20. *de testib.*

Circa res falsum committitur, *circa monetam*, *scripturam*, *mensuram*, *&* *alias res.*

Circa monetam, si nummos quis radat, tingat, aut quippiam prohibitum eis misceat, vel legitimo pondere eos defraudet: *l. quicunque.* 8. *& l. seq. & l. qui falsam.* 19. *ff. ad leg. Corn. de fals. c. quanto.* 17. *de jurejur. hic.* si is qui privilegium non habet, suo vel alieno nomine fabricet, vel veros imitetur. *c. un. Ext. hic.*

Circa scripturam; si rasis literis, aliud in locum ejus quod ante scriptum erat, scribat; *ut in c. olim.* 25. *de rescript. c. licet.* §. *sexta. hic.* puta in loco su-

 specto:

ſpecto: *c. ex conſequentia. 9. eod. c. cum olim. de privileg. c. inter dilectos. de fide inſtr. c. cum venerabilis. de relig. domib.* chirographum alienum imitetur: *l. quid ſit falſum. 23. ff. ad leg. Corn. de falſ.* vel aliis modis ſcripturæ formam vel ſtylum immutet: *vid. c. licet ad regimen. 5. & c. quam gravi. 6. hic.* abſentium nomina, tanquam præſentium, ſcribat: *c. quanto. 5. de his quæ fiunt à major. part. Capit. c. tuis literis. 33. de teſtib.* teſtamentum, aut aliud inſtrumentum falſum ſcribat, ſignet, recitet, celet, ſubjiciat: *§. item lex Cornelia. Inſt. de publ. jud. l. 1. §. qui in rationibus. l. 2. & l. quid ſit falſum. 23. ff. ad leg. Corn. de falſ.* in teſtamento quid ſibi adſcribat: *l. ſi quis legatum. 6. ff. eod.* falſis literis qui ſcienter utatur. *c. ad falſariorum. c. accedens. hic.*

Circa menſuram; ſi aliâ, quam publicè probatâ menſurâ, pondere, bilance, utitur, *l. pen. ff. eod. c. ut menſuræ. de emt. vend.*

Circa alias res falſum committit; qui falſos Canones, leges allegat; *l. fin. ff. eod.* qui inſtrumenta ſupprimit, adverſariis tradit, *c. ſi quis. de Clericis. 1. & c. ſi quis. de Clericis. 2. 12. qu. 2.* qui Alchymiam exercet vel procurat, *c. un. Ext. hic.* qui falsò inſcriptos impiorum libros tanquam ſacros publicat. *Apoſtol. Canon. 59.*

Quæ omnia ita demum in crimen incidunt, ſi dolo fiant; non ſi per errorem & ignorantiam. *c. accedens. 8. hic.*

Falſum tam de jure Civili, quam Canonico, pro circumſtantiis delicti variè punitur: quomodo jure Civili noſtrum non eſt hic examinare; cum abundè de eo in Aphoriſmis noſtris ad Digeſta & in Enarratione Codicis tractaverimus; ſed tantum quomodo de Jure Canonico.

Eo jure falſum circa hominem committens, & quidem circa teſtimonium; Eccleſiaſticâ communione,

nione, nisi crimina admissa conveniente satisfactione diluerit, submovetur, *c. 20. itaque censuimus. 24. qu. 3.* à testimonio removetur, *c. 1. si quis convictus. 22. qu. 5.* infamiâ punitur, *d. c. si quis convictus. c. omnis. 5. qu. 6.* si est Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, officio & honore deponitur; in carcerem, quamdiu vixerit, detruditur, Laïcam tantum communionem accipere permittitur. *c. si quis Episcopus. 7. dist. 50.*

Perjurium committens; infamiâ juris & facti notatur, *c. infames. 6. qu. 1.* dignitate privatur, *c. infamibus. de reg. jur. in 6.* à testimonio, *c. parvuli. 22. qu. 5.* agendo, *d. c. parvuli.* repellitur, beneficio collato removetur. *c. querelam. de jurejur. Hostiens. in c. cum inter. de excess. Pral.*

Circa nomen falsum committens, ut vicarius personatum sibi falsò assumens, si de eo confessus & convictus: postea in eodem Episcopatu ad officii executionem non admittitur. *c. illud etiam. de vicariis. 6. de excessib. Pralat. junge c. tuarum. de privil.*

Circa literas falsum committens; si Principis sigillum falsificaverit: si Clericus, ordinibus degradatur, ei character, à Judice Seculari, *Gloss. ad c. audientiam. 3. hic.* infligitur: & à provincia expellitur: *d. c. audientiam.* si falsas literas impetravit, vel impetrare curavit, vel nomine Summi Pontificis falsis scienter utitur literis; si Clericus, officio & beneficio Ecclesiastico spoliatur: si Laïcus, donec satisfecerit competenter, excommunicatur. *c. ad falsariorum. §. fin. hic. c. dura. eod.*

Circa scripturam falsum committens: & quidem circa literas Papæ, si eas per se, vel per alios, falsificavit; cum fautoribus & defensoribus suis anathemate feritur: & si Clericus fuerit, omni officio & beneficio Ecclesiastico perpetuo privatur, ita ut si per se id fecerit, ab Ecclesiastico judice de-

gradatus, feculari Poteftati juxta legitimas conftitutiones puniendus tradatur: per quam & Laïcus de falfitate convictus legitimè punitur. *d. c. ad falfariorum. c. novimus. de verb. fignif.*

Pro feculari tamen Poteftati tradito, Ecclefia intercedet efficaciter, ut citra mortis periculum, in eum fententia moderetur. *c. fuper literis. 20. de refcript.*

Circa monetam falfum committens; excommunicationis fententiâ, refervatâ foli fummo Pontifici, vel in mortis articulo alteri abfolutione, innodatur. *c. un. Ext. hic.*

Circa menfuram falfum committenti triginta dierum in pane & aqua pœnitentia injungitur. *c. 2. de emtion.*

Alchymiftæ, qui eis fcienter miniftrant, auro ab eis conflato utuntur; in tantum auri veri quantum fuerit alchymicum, pauperibus dandum damnantur; fiunt infames; & fi fint Clerici, beneficiis quæ habent privantur; ad habenda inhabiles redduntur: fi pœnam folvere propter paupertatem nequeant; carcere vel aliâ corporali pœna caftigantur. *c. un. Ext. de crim. falf. vid. D. Thom. 22. quæft. 77. artic. 2.*

De Sortilegiis.

TIT. XXIX.

SEquitur de fortilegiis: quia iis falfitas ineft.

Sortilegium, in genere, omnem divinationis, impietatis, vanitatifque magicæ fpeciem comprehendit. *c. fi per fortiarias. 33. qu. 1. vid. & Plinium lib. 28. cap. 4.*

Sortilegi propriè dicuntur, qui fub nomine fictæ religionis, per quafdam, quas Sanctorum feu Apoftolorum vocant fortes, divinationis fcientiam profitentur, aut quarumcunque fcripturarum infpectio-

ſpectione futura promittunt. *c. ſortilegi. 26. qu. 1. & 2. ex Iſidor. lib. 8. Etymol. cap. 9.*

Divinationis plures ſunt ſpecies; per terram, quæ *Geomantia*; per aquam, quæ *Hydromantia*; per aërem, quæ *Aëromantia*; per ignem, quæ *Pyromantia. c. igitur genus. 26. qu. 3. & 4. c. nec mirum. 26. qu. 5.* Sunt & *Incantatores*, qui verbis & cantionibus ad ſortilegia utuntur; *Arioli*, qui in aris Idolorum & per aras ſuperſtitiones ſuas agunt: *Haruſpices*, qui in ſingulis negotiis exta inſpiciunt: *Augures*, qui avium garritus, voces, actiones obſervant: *Auſpices*, qui aves conſiderant: *Genethliaci*, qui ex genituris: *Salitores*, qui ex membrorum ſaltu præſagiunt: *Pythones*, qui ex dæmone: *Aſtrologi*, qui ex aſtris: *Necromantici*, qui ex mortuis ſe dicunt reſponſa accipere: *Præſtigiatores*, qui aciem oculorum perſtringunt, & magicis artibus faciunt apparere quod non eſt, & quod eſt, celant. *d. c. nec mirum. 26. qu. 5. d. c. igitur genus.*

Quæ omnes, quia ad ſuperſtitionem vel idololatriam, vel ad Dæmonis cultum, expreſsè aut tacitè inducunt, hoc Jure, *c. illud quod eſt. 6. cum. 4. ſeqq. 26. qu. 2. c. qui ſine Salvatore. 26. qu. 2. c. illos planetarios. 8. eod. 26. qu. 2. c. ſed illud. 9. eod. qu. 2. c. 1. & 2. hic.* & Divino, *Exod. 22. verſ. 18. Levit. 29. verſ. 31. Levit. 20. verſ. 6. & 27. Deut. 18. Num. cap. 23. & 1 Regum 23. verſ. 9.* prohibentur.

Sortes, quæ ſine ſuperſtitione aut Dæmonum pacto expreſſo vel tacito fiunt, ex magna cauſa, ad Dei voluntatem in ambiguis cognoſcendam, permittuntur. *c. non exemplo Matthiæ. c. hi, qui de paginis. c. non ſtatim. 26. qu. 2. c. fin. hic.* Sors enim per ſe aliquid mali non eſt: ſed eſt res, in dubitatione humana divinam voluntatem indicans. *c. 1. ſors non eſt. 26. qu. 2. ubi Gloſſ.*

Sorte qui abutuntur, & divinationes exercent, quæ hæresin non sapiunt: in foro conscientiæ, sive sint Laïci, sive Clerici, per quadraginta dies pœnitere debent: *c. 1. hic ubi Dd.* in foro Contentioso, hujus, puta Juris, si Clerici; à divinis & ministerio Altaris, secundum facti qualitatem & facinoris turpitudinem, per annum, & ultra, judicis arbitrio, suspenduntur: *c. 2. & ibi Gloss. eod.* si quidem non dolo, sed ex simplicitate illud commiserint: alioquin ab omni ordine sacro deponuntur, beneficiis privantur, & in monasterium includuntur. *c. si quis Episcopus. ubi Gloss. 26. qu. 5. Abb. in d. c. 2. num. 4. in fin. Grilland. tract. de sortileg. qu. 11. num. 3. & 10.* Si Laïci, & viles, fustigantur, vel mitrâ insigniuntur: si honestiores, relegantur, vel perpetuo carceri mancipantur. *contra idolorum. 26. qu. 5. Rom. sing. 660.*

Qui divinationes exercent, quæ hæresin sapiunt (ut si dæmon pro Deo habeatur, imagines baptizentur, aliave eâ mente & pertinaciâ fiant, ut Deum verum ejusque Sacramenta esse negent:) ut hæretici puniuntur. *fac. c. recusatus. §. fanè. de hæretic. in 6. Grilland. d. qu. 11. num. 1. & 6.*

De hoc crimine cognoscit Judex Ecclesiasticus, si accusentur personæ Ecclesiasticæ; *c. at si Clerici. de judic. c. si diligenti. de foro compet.* si Laïci, & simul hæresin hoc crimen contineat: vel Episcopus, vel Inquisitores fidei, conjunctim, vel disjunctim, secundum ordinem *in Clem. multorum. de hæretic.* constitutum: si non contineat; solus Episcopus. *d. c. accusatus. §. fanè.*

De

De Calumniatoribus.

TIT. XXX.

CAlumniatores hic accipiuntur pro eis qui falsa crimina, scienter, animo calumniandi vel vexandi reum, intendunt.

Dico *scienter*; quia temeritas facilitatis veniam continet: & inconsultus calor calumniæ vitio caret. *ut not. in c. si quem pœnituerit.* 2. *qu.* 3. *& c. si quis iratus.* 2. *qu.* 3.

Unde reo absoluto, Judex de accusatoris consilio, quâ mente ductus ad accusandum processit, quærere incipit.

Qui, si eum calumniosè crimen intentasse reperit, *d. c. si quem.* §. *sed non utique.* similitudine supplicii, quod probato crimine subiisset reus, cum existimationis dispendio, eum plectit. *c.* 1. 2. *qu.* 3. *c. quisquis.* 2. *qu.* 8. *c. calumniator.* 2. *qu.* 3.

Subdiaconus tamen calumniosè Diaconum accusans, officio Subdiaconatus privatur, & verberibus publicè castigatus in exilium mittitur. *c.* 1. *hic.*

Denunciator in probatione criminis deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, donec se non calumniandi animo ad denunciandum processisse ostenderit. *c.* 2. *eod. c. quia juxta.* 5. *qu.* 6.

De Collusione.

TIT. XXXI.

COllusio nihil aliud est, quàm occulta conventio eorum, qui inter se judicio contendere simulant. *c. si quem.* 2. *qu.* 3.

Quare, qui partem adversam adjuvant, proditis causis suis, prævaricari dicuntur; *d. c. si quem.* si quidem sint causæ criminales: *c. si quis.* §. *is autem.* 2. *qu.* 3. si spirituales, colludere. *c. audivimus.* 3. *hic.*

In criminalibus vel matrimonialibus, *c. ult. de transact.* causis, quia ex, hoc jure, omnes quasi publicæ censentur, per transactionem, gratiam, collusionem, à lite recedere non licet; *c. crimina. & c. seq. hic.* si fiat, causæ iterum in judicium deducuntur, possuntque Rei, abolitione non obstante, accusari, & in eos inquiri. *c. ult. hic.*

Potest tamen judex de crimine, quod in judicium deductum, dispensare; auctoritatem, si accusator & accusatus inter se gratiam facere velint, præstare. *arg. c. si primates. 5. qu. 2. c. 1. & c. studendum. dist. 15.*

In causis spiritualibus, ex causa licet per gratiam à lite recedere; non sine causa, *c. quapropter. 2. q. 7. c. fin. de calumn.* nec per transactionem. *c. 3. de transact. c. ult. de rer. permut.* si factum; Judex rursus ex officio inquirit, *c. 1. 2. 3. hic.* &, si causa fuit beneficialis, eum qui collusit, beneficio privat. *d. c. audivimus. 3.*

De Clerico venatore.

TIT. XXXII.

IN Clericis delictum est *Venatio*; Quæ eis interdicitur; quia clamoris plena est, & immoderata: quia in ea plerumque rixæ, injuriæ, pacis violationes contingunt; quia eâ Clerici à Divinis abstrahuntur; *c. 1. ne Cler. vel Monach.* quia Clerici animalia venationi inservientia, ut canes, accipitres, alere prohibentur. *Gloss. in c. Esau. dist. 86.*

Est *Venatio*, secundum Canonicos, *Gloss. in c. qui venatoribus. 8. dist. 86.* alia *Oppressiva*; quæ homines perdit; *de qua in c. fin. in fin. dist. 6.* alia *Arenaria*; quæ fit, receptâ mercede, in arena cum feris bestiis; *d. qua in d. c. qui venatoribus.* alia *Saltuosa*; quæ in silvis & saltibus, feras persequendo & occidendo, exercetur.

Op-

Oppressiva venatio omnibus prohibita est: ob præceptum Divinum: *Non occides. Joann. de Turrecrem. in d. c. venationibus.* ut & *Arenaria*; (Quia ex ea hominum interitus sequi solet:) unde & mortale est peccatum ita decertare. Nisi causâ necessitatis, ad mortem evitandam fiat. *Abb. & cæteri. in c. 1. hic. fac. d. c. qui venatoribus. ubi Gloss. & vident. dist. 86. Saltuosa*, sui naturâ & regulariter permissa est. *Gloss. in d. c. qui venatoribus.*

Vetita aliquando est *ex tempore*, aliquando *ex persona venatoris. Gloss. d. c. qui venatoribus.*

Ex tempore; in Quadragesima, & diebus jejuniorum; *c. an putatis. 13. dist. 86.* nisi necessitate urgente. *fac. c. si nulla. 23. qu. 8.*

Ex persona; Clericis omnibus: sed aliter iis, qui in dignitate sunt constituti, ut Episcopis; aliter reliquis.

Episcopis omnino, *c. 1. dist. 34.* ut & Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis; *c. 1. hic. ubi Gloss. junct. c. miramur. de serv. non ordin.* reliquis, tempore quo divina peragenda, *c. 1. ne Cler. vel Mon. c. 1. & 2. hic.* & si sit venatio clamosa, *c. an putatis. dist.* prohibitur: permittitur ex causa necessitatis, ut habeatur victus; & interdum recreationis: modò venatio sit quieta, & rarò fiat. *Gloss. in d. c. 1.*

Qui contra faxit: si Episcopus tribus mensibus; si Presbyter, duobus mensibus à communione; si Diaconus vel Subdiaconus, *arg. d. c. miramur.* ab omni officio suspenditur; *c. 1. hic. quorundam. dist. 34.* si Monachus, & quidem Abbas, vel Prior, per annum à collatione beneficiorum; si alius, per annum ab administratione, si quam habet, suspenditur; si nullam habet, per annum ad administrationem aut beneficium obtinendum inhabilis redditur. *Clement. 1. §. porro. & §. si quis autem. de statu monach.* Reliqui, arbitrio Judicis, ita tamen

ut vindictam præcedat trina monitio, puniuntur. *Joann. And. in d. c. 1. hic.*

De Clerico percussore.

TIT. XXXIII.

SEcundum Clericorum delictum est *Percussio.*

Ea est vel *Spiritualis*, cum Doctor sermone inutili infirmorum conscientiam percutit: *c. sanè percussor. dist. 45. c. si rector. dist.* 44. de qua hîc non agitur; vel est *corporalis*, & propriè dicta; cum flagris vel verberibus Clericus eum qui ipsi non subjectus, vel eum qui est subjectus crudeliter cædit. *c. præterea. hic.*

Leviter enim, per alium Clericum, Episcopus, correctionis causâ, delinquentes Clericos tantum punire potest. *c. cum beatus. dist. 45. c. ante omnia. dist. 35. & c. circumcelliones. 23. qu. 5. c. 1. 24. qu. 5.*

Pœna percutientis Clerici est suspensio ab officio, &, nisi monitus se corrigat, degradatio. *c. 1. hic.*

Episcopus, qui, etiam in justitia, aliquem crudeliter cædi jussit; duobus mensibus ab Missarum administratione debet abstinere: *c. 2. eod.* si id fecerit, ut timeretur, ab officio deponi & repelli. *can. Episcopum. dist. 45. & per tot.*

De Clerico maledico.

TIT. XXXIV.

TErtium delictum Clericorum est *Maledictum*: id est, cum quis asserit, alteri malum inesse, quod non inest; vel negat inesse bonum, quod inest.

Sunt ergo duæ maledicti species. altera *affirmativa*; veluti, *Tu es spurius, tu es latro.* altera nega-

negativa; veluti, *Tu non credis in Deum, tu non fungeris officio tuo.*

Utraque punitur pro qualitate delicti. *c.1.& 2. hic.*

Clericus tamen maledicus, maximè Sacerdos, ad veniam postulandam, per sententiam excommunicationis, *c. fin. 22. qu. 1. c. 3. 6. qu. 1.* compellitur; si noluerit, degradatur, id hic est, suspenditur: *Gloss. in c. Clericus. 5. dist. 46.* nec unquam absque satisfactione ad officium revocatur. *d. c. Clericus. 5. dist. 46.*

Maledictum, cum in Deum, vel Beatam Virginem, vel Sanctos confertur, *Blasphemia* propriè vocatur. *c. 2. hic. c. non sunt. 54. 11. qu. 3.*

Ejus pœna Canonica olim erat, in Laïcos excommunicatio, in Clericos depositio, *c. si quis. 22. qu. 1.* Cui alia conjuncta; *c. 2. hic.* ut Laïci septem diebus dominicis præ foribus Ecclesiæ in conspectu populi recumbentes, ultimo illorum dierum Dominico, sine pallio & calceamentis, laqueo seu loro collo involuto & pendente, sedentes, non antea Ecclesiam ingredi paterentur, quam sex feriis in pane & aqua jejunassent, & pauperes simul singulis diebus aliquos refecissent. Clericis autem publica pœnitentia remittitur, *c. ex pœnitentibus. dist. 50. c. quicunque. dist. 51. c. 1. de bigam.* privata indicitur. Puniuntur & Blasphemi pro modo facultatum pœnâ pecuniariâ. *d. c. 2. §. fin. hic.*

Propter quam jurium, & ob circumstantiarum varietatem, communis Doctorum opinio est, blasphemiæ pœnam esse extraordinariam: & proinde judicem pro facti & personæ qualitate eam posse indicere. *Decius conf. 163. num. 1. Covarruv. c. quamvis. part. 1. §. 7. num. 13. de pact. in 6. Abb. & cæteri, in c. 2. hic.*

De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

TIT. XXXV.

QUartum delictum in Clerico est, *Si ministret, cum ministrare certas ob causas non debeat.*

Causæ eæ sunt quatuor. Quarum prima est, *si sit excommunicatus*, vel *depositus*, vel *interdictus.*

Si excommunicatus, aut interdictus, ministrat, deponitur; *c.* 1. 3. *&* 4. *hic.* &, Si majori excommunicatione teneatur, per tres continuos annos pœnitentia ei imponitur; *c. fin.* 11 .*qu.* 3. beneficio privatur; si monitus à ministrando non desistat,ad requisitionem Ecclesiæ exilio damnatur: *c. si quis. c. clerici. c. latores. hic.* Si minore excommunicatione tantum ligatus ministrat, graviter quidem peccat; nullius tamen irregularitatis notam incurrit: peccat etiam Ecclesiastica Sacramenta si conferat; collata licet effectu non careant; quia non à collatione, sed à sola sacramentorum participatione, quæ in sola consistit perceptione, videtur remotus. *c. si celebrat. c. fin. hic.*

Clericus,qui ab officio suspensus, aut depositus, nihilominus ministrat, excommunicatur: *c.* 2. *hic.* & quidem excommunicatione perpetua. *c. accedens.* 10. *dist.* 50.

Sed hæc intellige si sciant, se excommunicatos, suspensos, depositos; non si, illud ignorantes, ministrent: Quo casu, si ignorantia est probabilis, irregularitatem non incurrunt: incurrunt, si ea sit supina: dispensatione tamen Pontificis eâ liberantur. *c. illud.* 5, *c. Apostolica.* 9. *hic.*

De

De Clerico non ordinato ministrante.

TIT. XXXVI.

SEcunda causa est, *si Clericus non sit ordinatus.*

Is si nihilominus ministerium ordinis, quem non consecutus, exsequatur; ab Ecclesia dejicitur, & nunquam ordinatur. *c.* 1. *hic.*

Sic qui Diaconus tantum est, si Missam celebravit, ad sacerdotium, sine dispensatione, *Gloss. ad c. fin. verb. promoveri. eod.* non promovetur, & à Diaconatu ad tempus suspenditur; sed in beneficio, si habet, ad tempus dispensari poterit, ne sustentatione privatus, ad sæculi negotia revertatur. *d. c. fin. eod.*

Ob quam rationem etiam ob homicidium ab officio suspenso beneficium reservatur. *c. studeat.* 39. *dist.* 50. *c. Presbyterum. dist.* 28.

De Clerico per saltum promoto.

TIT. XXXVII.

TErtia causa est, *si Clericus non gradatim, sed per saltum*, id est, à minori ad majorem omisso medio: ut ad Diaconatum ante Subdiaconatum, Presbyteratum ante Diaconatum, *sit promotus.*

Quæ ordinatio non valet; Undè si scienter promotus ministrat, ut Clericus qui non ordinatus ministravit, punitur: Si ignoranter, suspenditur ab exsecutione suscepti, donec peractâ pœnitentiâ ad omissum fuerit ordinatus. *c. un. hic. c. unico. dist.* 52.

Quæ pœnitentia censetur arbitraria; quia jure non definita. *c. non satis. de offic. deleg.*

Dixi *ab exsecutione suscepti*; quia ordo, ab eo qui ordinandi potestatem habet, quomodocunque

sive

five per gradum, five per faltum, collatus, charactera quidem confert; non exfecutionem; nifi juris regulæ fint fervatæ. *ut dic. Hoftienf. & Panorm. ad c. un. hic.*

De eo qui ordinem furtivè fufcepit.

TIT. XXXVIII.

QUarta caufa eft, *fi Clericus clam & furtivè ordinem acceperit.*

Illud feciffe intelligitur, non tantùm qui fe clam cum aliis intrufit, cum quibus promotus; *c. quando Epifcopus. dift.* 24. fed & qui plures ordines uno tempore fimul fufcepit. *c. innotuit. fin. hic.*

Hic à majoribus ordinibus exclufus, etiam fufcepti ordinis exfecutionem, de rigore juris, non habet; *d. c. innotuit. hic.* & pœnitentia monafterii ei injungitur. *c. veniens.* 1. *c. innotuit. eod.*

Ad fuperiores tamen ordines defcendere poteft, fi cum eo difpenfetur. *d. c. veniens.* 1. *&* 2. *& fin. eod.*

Difpenfare poteft folus Papa, fi contra hoc facientes lata erat excommunicatio; fi non, & Epifcopus, & Abbas. *d. c.* 1. *&* 2. *& fin.*

Furtivè etiam ordinatus cenfetur, qui fine examinatione fe ordinari curavit; *c. extra confcientiam. dift.* 64. *c. quando. dift.* 24. quare & deponi debet. *c. fi quis Presbyter. c. fin. dift.* 24. *c. ex pœnitentibus. dift.* 50.

De exceffibus Prælatorum & Subditorum.

TIT. XXXIX.

SEquitur nunc fpecialiter de Clericorum five Prælatorum, five Subditorum delictis, quaté-

nus

nus non fungitur officio, quod sibi invicem præstare debent.

Peccat enim Prælatus, cum excedit officium suum erga Subditos; & peccant Subditi, cum erga Prælatos officium suum excedunt.

Officium subditi erga Prælatum est, ut ei honorem & obedientiam exhibeat, *c. ad aures. 5. de tempor. ordin. dist. 93. per tot.*

Officium Prælati erga subditos, ut eos tanquam Clericos honoret & diligat; nec solum eis præsit, sed prosit. *vide supra lib. 1. tit. 13. de offic. & potest. Episc.*

Qui contra officium peccarunt, variè, pro admissi qualitate, coërcentur. *vide c. 1. 2. 3. c. sicut. c. inter. c. minus. hic.*

Quibus modis de crimine agatur.

Tit. XL.

HUcusque varia enarravimus criminum genera; nunc videndum, quomodo ea in judicium deducantur, ut puniantur delinquentes.

Hoc fit aut per *Accusationem*, aut per *Inquisitionem*, aut per *Denunciationem. c. qualiter. vers. contra quos. de accus. c. licet Heli. 31. circa pr. de Simon.*

Accusatio, est criminis alicujus, & ejus qui illud admisit, apud Judicem delatio, publicæ vindictæ & pœnæ causâ facta.

Ea coram idoneo & *competente Judice* instituenda, ab iis *quibus accusandi jus est*, contra eos *quos accusare licet.*

Competens Judex est alius si *Clericus* accusatur, alius si *Laicus.*

Si *Clericus*; est Judex Ecclesiasticus, *c. Clericis. de judic. c. 1. & seqq. 11. qu. 1. c. at si Clerici. c. cum non ab homine. de jud. c. novimus. de verb. signif.* ordinarius; vel alius cui ex consuetudine, vel privilegio

legio data fuit jurisdictio, & potestas cognoscendi: *c. cum contingat.* 13. *de foro comp.* Nisi Clericus sit incorrigibilis, & exauthoratus, & à judice Ecclesiastico Curiæ seculari traditus vel relictus. *d. c. cum non ab homine. & d. c. novimus.*

Si *Laïcus* accusatur; competens judex est Secularis, qui cum potestate est. Nisi tale objiciatur crimen, quod & ad forum Ecclesiasticum pertineat: ut sacrilegium, *c. cum sit generale.* 8. §. 1. *de foro comp. c. de viro.* 12. *qu.* 2. usuræ, *c. cum tu. de usur.* perjurium, *c. Presbyter. dist.* 81. adulterium. *tot. tit. de adult.* &c. Tum enim Ecclesiasticus judex, in quantum illud peccatum & detrimentum animæ contineat, cognoscit. *c. novit. de judic.*

Accusare possunt omnes, qui non expressè prohibentur. *l.* 8. *ff. de accusat.*

Prohibentur hoc jure omnes, qui & jure Civili ab accusatione repelluntur, *c. canonica. cum seqq. c. accusatores. c. accusationes.* 3. *qu.* 5. & præter illos inimici accusare inimicos, *c. repelluntur.* 7. *c. cum.* 1. 10. *c. meminerimus.* 13. *de accusat.* criminosus criminosum, *c.* 4. *c.* 6. *c. quærendum.* 2. *qu.* 7. *c. qui sine. c. postulatus.* 3. *qu.* 7. Laïci Clericos, nisi suam vel suorum injuriam prosequantur: *c. de cætero.* 14. *ubi Gloss. de testib.* Clerici Laïcos, *d. c. sicut.* 6. sine expressa contestatione, se non ad sanguinis vindictam seu pœnam attendere; *c. de homicid. in* 6. *adde. c. postulasti.* 21. *eod.* Viles personæ Clericos, *d. c. quærendum. & c. nulli. de accusat.* nisi hi antea eorum consuetudine fuerint usi: *d. c. nulli.* Subditi qui improbi & criminosi, *c. oves.* §. *his auctoritatibus. cum c. seq. c. accusatio. in princ. c. sunt nonnulli.* §. *fin. cum c. seq.* 2. *qu.* 7. Prælatos vel Magistratus suos, *c.* 1. *c. Sacerdos. c. qualis. c. sententia. c. oves. c. sunt nonnulli. c. si hæreticus.* §. *item quod dicitur.* 2. *qu.* 7. *c. hi qui.* 3. *qu.* 4.

qu. 4. nisi à fide exorbitaverint; *c. sacerdotes. in fin. c. oves. vers. nisi. c. præsumunt.* 2. *qu.* 7. nomine sint Prælati, non vita. *d. c. non omnes. c. non omnis. c. secuti. c. qui nec. c. plerumque.* 2. *qu.* 7. *c. vereor.* 8. *qu.* 1.

Admittuntur tamen ferè omnes in criminibus atrocioribus; puta, læsæ Majestatis, hæresis, simoniæ. *c. tanta.* 7. *c. licet Heli. de simon. l. pen. C. de iis qui accus.*

Plures eundem de diverso crimine accusare possunt; *l.* 9. *C. de accusat.* non de eodem. *c. illa.* 3. *eod. l.* 16. *ff. eod.* Nisi priori accusatore desistente alius eundem Reum repetat. *c. prohibentur.* §. *ab alio.* 2. *qu.* 1. *l.* 11. *fin. ff. eod.*

Sic reus accusatus, pendente judicio non potest accusatorem suum pari vel minori crimine accusare: *c.* 1. *c. non est. c. neganda.* 3. *qu.* 11. *c. ult.* §. *similiter. qu.* 1. majore potest, *d. c. non est.* §. *hoc autem.* aut si suam suorumve injuriam persequatur. *d. c. neganda.*

Accusari possunt, nisi prohibeantur expressè, rei utriusque sexus, cujuscunque ætatis (modò doli sint capaces, *l.* 37. *ff. de minor. l. pupillum.* 111. *ff. de div. reg. jur.*), & conditionis, etiam servi; *l.* 5. *l.* 12. §. 2. *ff. de accusat. c. si quis cujuslibet.* 23. *qu.* 5. *c. quicunque. dist.* 81. *c. qui contemta. dist.* 8. *c.* 2. *penult. de accus. c.* 1. & 2. *de dilect. perjur. c. illa.* 15. *qu.* 1. modò ipsi crimen commiserint, non alii; *in princ. cum cc. seqq. usque ad c. quia Præsulatus. c. crimen. c. Judæi. c. cum itaque. c. non imputantur.* 1. *qu.* 4. *c.* 1. *c. certum.* §. *illicita.* 24. *qu.* 3. *c. quaris. de consecrat. dist.* 4.

Nisi illud fieri mandaverint; *c. si quis iratus. cum c. seq. de pœnit. dist.* 1. in illud consenserint; *c. qui consentit.* 11. *qu.* 3. *c. omnes.* 17. *qu.* 4. *c. videns.* §. *fin.* 27. *qu.* 1. *c. facientis. dist.* 68. ad illud aliquem coëgerint; *in princ. cum c. seq.* 22. *qu.* 5. illud,

lud, cum possent, non impediverint. *in princ. cum cc. seqq. dist.* 83. *c. facientis. dist.* 86. *c. non in ferenda. c. qui potest. c. ab Imperatoribus. & c. ult.* 23. *qu.* 3. *c. non putes. c. non est. c. qui vitiis.* 23. *qu.* 5. *c. dilecto.* 6. §. *& quidem. de sent. excommun. in* 6.

Expressè accusari prohibentur hoc jure, omnes, qui & jure Civili prohibentur; adde nec Imperatorem posse accusari, *c. proposuit. de concess. preb.* nisi hæreseos, perjurii, & sacrilegii; *c. ad Apostolicam. de re jud.* nec Papam, *d. c. proposuit.* nisi de hæresi: *c. si Papa. dist.* 40. & tum à Principe vel à Synodo judicatur. *c. Princeps.* 23. *qu.* 5.

Rei accusari debent regulariter eo in loco, ubi crimen commiserunt; *c.* 1. *de raptoribus. c. Paulum.* §. *revera.* 2. *qu.* 3. *c.* 1. *& c. ult.* 3. *qu.* 6. *c. placuit. c. ult.* 6. *qu.* 3. Nisi Papa alibi accusari permiserit: *c. nec extra. vers. salva tamen.* 3. *qu.* 9. Alibi de crimine constare possit: Aliò, per appellationem vel Judicis recusationem, causa devolvatur: *c. pulsatus.* §. *hoc autem.* 3. *qu.* 6. Episcopus accusetur: *c. si quis. in princ.* 3. *qu.* 6. *c. accusatores.* §. *nullus.* 3. *qu.* 5. Reus alibi deprehendatur. *c.* 1. §. *contrahentes. de foro compet.*

Nemo ad accusandum admittitur, nisi per se, vel, si literas nesciat, per alium, se ad pœnam talionis inscribat; id est, libello subscribat, quo facilius puniri possit, si deprehendatur calumniari. *c. quisquis.* 2. *qu.* 8. *c. qui crimen. & c. tua. de procurat. c. qui non probaverit.* 2. *qu.* 3.

Ei qui ob publicum munus, quo fungitur, denunciat, hæc inscribendi necessitas remittitur; *l.* 7. *C. de recusat.* ut & ei qui de levibus, *l.* 6. *ff. eod.* aut crimine abigeatus, *l. cui. C. de abigeis.* apostasiæ, *l. apostatarum. C. de apostat.* accusat.

Libellus inscriptionis debet complecti *nomen Judicis*, coram quo criminis fit delatio, *nomen accusatoris*

ſatoris & *accuſati*, *locum* & *tempus*, *crimen* & *ejus qualitatem*, & *perſonam* cum qua crimen perpetratum: non tamen diem vel horam inſeri neceſſe: item *ſubſcriptionem* ejus qui dat libellum, ſe profeſſum eſſe, vel alterius pro eo, ſi literas neſciat. Quæ ſi obſervata non fuerint, rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reum poteſtas fit. *l. libellorum. ff. de accuſat. c. Paulum. §. omnis igitur. 2. qu. 3. c. pen. & ult. §. qua verò. ſed etſi. §. quod ſi belli. 2. qu. 8.*

Inſtitutâ accuſatione, relatoque inter reos accuſati nomine; cauſa agitur eodem modo per litis conteſtationem, exceptiones, &c. quo in civilibus procedi ſolet: *c. pen. de purgat. canon. l. 2. l. 4. C. de edend. l. 33. C. ad leg. Jul. de adult. l. 15. §. 2. ff. eod. Azo in rubr. C. eod.* exceptis criminibus levioribus; item læſæ majeſtatis & hæreſis; quæ & de plano cognoſcuntur: *juxt. text. & quæ latius tradunt Dd. in l. levia. 6. ff. de accuſat. c. fin. de hæret. in 6. Clar. in pract. crim. qu. 64.* & notoriis; in quibus nullâ aliâ probatione, nulloque ordine judiciario opus eſt. *c. ſuper eo. 3. de teſtib. cog. c. ad noſtram. 21. de jurejur. c. tua non. 8. de cohabit. Cleric. c. manifeſta. c. de manifeſta. 2. qu. 1.*

Non tamen ante hæc crimina coërcentur quam, ſi Judici ipſius delicti circumſtantiæ plenè ſint perſpectæ: puta, an homicidii accuſatus illud animo defendendi, an aliâ ratione motus, commiſerit. *c. ſicut dignum. 6. in princ. de homicid. l. aut facta. 16. ff. de pœnis. vid. Clar. in pract. crim. §. fin. qu. 3.*

Notoria autem crimina dicuntur, quæ nullâ tergiverſatione celari poſſunt; utpote quæ fiunt coram populo, vel majore ejus parte. *Clar. d. §. fin. qu. 9. text. in c. pen. circa fin. de purg. can. d. c. manifeſta. d. c. tua non.*

In exſequenda accuſatione, præſentia accuſatoris,

toris, *c. si quando.* 2. *qu.* 6. *c. criminationes.* 2. *qu.* 7. *c. præscripta. in princ.* 2. *qu.* 8. *c. absente. c. non oportet. c. habetur. c. qui accusare. c. absens.* 2. *qu.* 8: & rei, *c. ult.* 3. *qu.* 9. *c. in criminalibus. in fin. & c. ult. vers. excepto publico.* 5. *qu.* 3. necessaria est; Nisi absentiæ causa per procuratorem reddatur; *in princ. cum c. seq.* 5. *qu.* 3. *c. veniens.* 15. §. *idem vero ad suum. de accusat.* Accusator, aut Accusatus, puta de injuria tantum, *l.* 15. *C. eod.* in illustri dignitate sit constitutus; *c. absens.* 3. *qu.* 9. *l. ult. C. de injur.* Civiliter ex crimine agatur; *c. tuæ fraternitati.* 5. *de procurat.* Per modum exceptionis crimen objiciatur. *c. super his.* 16. §. *fin. de accusat.*

Debet uti accusator probationibus luce meridiana clarioribus, expeditis, idoneis testibus, apertissimis documentis, indiciis ad probationem indubitatis. *c. sciant cuncti.* 2. *qu.* 8. *l. fin. C. de probat. c. dicit.* 32. *qu.* 1. *c.* 1. 35. *qu.* 6.

Legitimè convicto Reo, sententia sine mora in eum ferenda est, & exsecutioni mandanda. *l. cum reis.* 18. *C. de pœnis.*

Secundus modus, quo crimina in Judicium deducuntur, est *Inquisitio.*

Ea est, cum judex ex officio, nemine accusante, disquirit an aliquis deliquerit, vel quis delictum admiserit. *fac. c. qualiter. de accusat. & inquisit.*

Est vel Omnino *generalis*, ut cum Præses inquirit, an in sua provincia sint homines facinorosi; *l. congruit.* 13. *in princ. ff. de offic. Præsid.* vel Omnino *specialis*, quâ contra certam personam certo de crimine inquiritur. *d. c. qualiter. & l.* 7. *C. de accusat.* Vel *partim generalis, partim specialis*; ut, cum Titio occiso, Judex inquirit quis eum occiderit.

Inquirere possunt, Prælati vel superiores merum Im-

Imperium, ut Papa & Imperator per suos Legatos, seu Delegatos; Episcopi in suis Diœcesibus, Metropolitani in suis provinciis, *in casibus notatis in c. pastoralis. de offic. ord.* & omnes cognitionem causarum criminalium habentes. *c. cum dilectus. c. qualiter. eod.*

Inquiri potest super criminibus gravibus & enormibus; ut homicidio, simonia, adulterio, fornicatione, perjurio, incestu: non super levibus & dissimulandis. *c. inquisitionis. eod. c. cum I. & A. de re jud.*

Nec fieri debet inquisitio generalis de criminibus occultis; sed tantum de his, de quibus præcessit infamia: *c. qualiter. 17. in fine. c. qualiter. 24. c. cum oporteat. 9. c. inquisitionis. 21. §. 1. de accusat.* id est, latè sparsa fama, & quæ sit publica, & constans de crimine commisso, & non à malevolis, nec data opera disseminata. *d. c. qualiter. c. inquisitionis. §. ad hæc.*

Facta tamen inquisitio ab eo, cui ea simpliciter commissa fuit contra aliquem facienda, valet, licet is eo tacito, de criminibus ejus, omissa inquisitione de infamia, inquisierit. *c. 2. de accusat. in 6.*

Nam & non præcedente infamia, vel sine inquisitione de ea, si reus coram Inquisitore ante inquisitionem de criminibus fuerit confessus, nihil ei exceptio, quod prius de iisdem criminibus non fuerit infamatus, proderit. *c. 1. de accus. in 6.*

In Prælato aliud jus obtinet; nempe, ut, priusquam in eum de crimine inquiri possit, præter diffamationem, etiam scandalum sive periculum subesse debet. *d. c. qualiter. vers. sed cum super.*

Quæ omnia obtinent, ubi inquisitio contra certam personam, puta Titium, instituitur. Cæterum non prohibetur Judex de quolibet delicto gene-

generaliter inquirere, ut hac ratione ad specialem contra certam personam deveniat. *Innoc. in c. bona. 23. num. 5. de election. fac. l. 1. §. qui quaestionem. ff. de quaestion. junct. l. congruit. ff. de offic. Praesid.*

In speciali inquisitione reo edi debent articuli, de quibus est inquirendus; item nomina & dicta testium, nec non exceptiones & replicationes illi permittendae. *d. c. qualiter. §. debet igitur.*

Inquiri debet ex viris idoneis & fide dignis, non ex delati inimicis & perjuris. *c. cum oporteat. 19. vers. quod si. de accusat.*

Quae inquirenda sint, permittitur arbitrio Inquirentis. *c. olim. 26. vers. inquiratis. eod.*

Crimine per modum inquisitionis probato, Reo, regulariter, poena, non ordinaria, sed arbitraria imponitur; *d. c. inquisitionis. 21. in princ. & d. c. qualiter. 24. §. verum ita. vers. quatenus si fuerit.* Nisi tale sit crimen, quod etiam post poenitentiam ordinis suscepti exsecutionem impediret, *d. c. inquisitionis. 21. in princ. vers. in quo quidem.*

Crimine non probato, canonica purgatio delato indicitur. *c. cum oporteat. 19. §. fin. & c. inquisitionis. 21. §. quaesivisti. vers. sed infamato. & c. accedens. 29. §. si vero contra eum. de accusat.*

Tertius modus, quo crimina in Judicium deducuntur, est *Denunciatio.*

Ea est criminis latentis, facta Judici vel fisco, non observatâ formulâ accusandi, nunciatio. *fac. l. edicto. §. id autem deferri. ff. de jur. fisc. junct. d. c. qualiter. c. super his. de accusat.*

Est vel *Evangelica*, vel *Judicialis. Bald. in addit. ad Specul. tit. de denunc.*

Evangelica est, quae fit ad emendationem & bonum animae; ut cum uxor occultum mariti adulterium Sacerdoti denunciat. *c. si peccaverit. 11. qu. 1. c. ult. 32. qu. 5.*

Ca-

Canonica est, quæ fit ad impediendum, ne quid illicitum fiat: veluti si quis denunciet eos qui matrimonium contrahere volunt, in gradu esse prohibito. *c. cum in tua. 27. de sponsal. c. ad dissolvendum. 13. de despons. impub. c. ult. de clandest. despons.*

Judicialis, quam definivimus, est vel *publica*, vel *privata*.

Publica, est, quæ ex officio publico competit, & ad eam faciendam, non monitio, sed Episcopi, vel, eo negligente, Archiepiscopi inquisitio, requiritur. *c. Roman. de censib. c. Mennam. 2. qu. 5.*

Privata est, quæ ratione proprii interesse competit: & quidem cum oppressus nequit agere.

Denunciare hoc jure, non Civili, *l. 6. ff. de custod. & exhib. reor. l. 6. §. pen. ff. ad SC. Turpill. l. ea quidem. 7. C. de accusat.* possunt omnes, quorum aliquâ ratione interest, *c. 3. de accusat.* item extranei omnes, qui recto utilitatis publicæ desiderio moventur, & vero justitiæ zelo excitantur: non infames, viles, conspiratores, inimici. *c. cum dilectus. c. repellantur. c. qualiter. eod. c. si peccaverit. 22. qu. 1. c. cum in juventute. vers. licet igitur. de præsumt. c. ex parte. de testib.*

Fit dilatio sine inscriptione, & sine onere criminis probandi, proinde sine metu talionis: *c. super his. 16. de accusat.* tantum enim denuncians de calumnia jurare & testes criminis conscios debet nominare. *Damhoud. in pract. crim. cap. 6. num. 10. & 11.*

Delationem in Clericorum criminibus denunciandis, charitativa debet præcedere monitio; *c. 2. & c. cum dilectus. de accusat.* non in denunciandis criminibus Laïcorum. *c. qualiter, & quando. in 2. §. fin. eod.*

Fit denunciatio, ut crimina Judici fiant nota, qui potestatem de reliquo inquirendi habet; *c. super his. eod.* &, si denunciationem veram esse con-

five per gradum, five per faltum, collatus, charactera quidem confert; non exfecutionem; nifi juris regulæ fint fervatæ. *ut dic. Hoftienf. & Panorm. ad c. un. hic.*

De eo qui ordinem furtivè fufcepit.

TIT. XXXVIII.

QUarta caufa eft, *fi Clericus clam & furtivè ordinem acceperit.*

Illud feciffe intelligitur, non tantùm qui fe clam cum aliis intrufit, cum quibus promotus; *c. quando Epifcopus. dift.* 24. fed & qui plures ordines uno tempore fimul fufcepit. *c. innotuit. fin. hic.*

Hic à majoribus ordinibus exclufus, etiam fufcepti ordinis exfecutionem, de rigore juris, non habet; *d. c. innotuit. hic.* & pœnitentia monafterii ei injungitur. *c. veniens.* 1. *c. innotuit. eod.*

Ad fuperiores tamen ordines defcendere poteft, fi cum eo difpenfetur. *d. c. veniens.* 1. & 2. & *fin. eod.*

Difpenfare poteft folus Papa, fi contra hoc facientes lata erat excommunicatio; fi non, & Epifcopus, & Abbas. *d. c.* 1. & 2. & *fin.*

Furtivè etiam ordinatus cenfetur, qui fine examinatione fe ordinari curavit; *c. extra confcientiam. dift.* 64. *c. quando. dift.* 24. quare & deponi debet. *c. fi quis Presbyter. c. fin. dift.* 24. *c. ex pœnitentibus. dift.* 50.

De exceffibus Prælatorum & Subditorum.

TIT. XXXIX.

SEquitur nunc fpecialiter de Clericorum five Prælatorum, five Subditorum delictis, quatenus

nus non fungitur officio, quod sibi invicem præstare debent.

Peccat enim Prælatus, cum excedit officium suum erga Subditos; & peccant Subditi, cum erga Prælatos officium suum excedunt.

Officium subditi erga Prælatum est, ut ei honorem & obedientiam exhibeat, *c. ad aures. 5. de tempor. ordin. dist. 93. per tot.*

Officium Prælati erga subditos, ut eos tanquam Clericos honoret & diligat; nec solum eis præsit, sed prosit. *vide supra lib. 1. tit. 13. de offic. & potest. Episc.*

Qui contra officium peccarunt, variè, pro admissi qualitate, coërcentur. *vide c. 1. 2. 3. c. sicut. c. inter. c. minis. hic.*

Quibus modis de crimine agatur.

TIT. XL.

HUcusque varia enarravimus criminum genera; nunc videndum, quomodo ea in judicium deducantur, ut puniantur delinquentes.

Hoc fit aut per *Accusationem*, aut per *Inquisitionem*, aut per *Denunciationem. c. qualiter. vers. contra quos. de accus. c. licet Heli. 31. circa pr. de Simon.*

Accusatio, est criminis alicujus, & ejus qui illud admisit, apud Judicem delatio, publicæ vindictæ & pœnæ causâ facta.

Ea coram idoneo & *competente Judice* instituenda, ab iis *quibus accusandi jus est*, contra eos *quos accusare licet.*

Competens Judex est alius si *Clericus* accusatur, alius si *Laicus.*

Si *Clericus*; est Judex Ecclesiasticus, *c. Clericis. de judic. c. 1. & seqq. 11. qu. 1. c. at si Clerici. c. cum non ab homine. de jud. c. novimus. de verb. signif.* ordinarius; vel alius cui ex consuetudine, vel privilegio

legio data fuit jurisdictio, & potestas cognoscendi: *c. cum contingat.* 13. *de foro comp.* Nisi Clericus sit incorrigibilis, & exauthoratus, & à judice Ecclesiastico Curiæ seculari traditus vel relictus. *d. c. cum non ab homine. & d. c. novimus.*

Si *Laïcus* accusatur; competens judex est Secularis, qui cum potestate est. Nisi tale objiciatur crimen, quod & ad forum Ecclesiasticum pertineat: ut sacrilegium, *c. cum sit generale.* 8. §. 1. *de foro comp. c. de viro.* 12. *qu.* 2. usuræ, *c. cum tu. de usur.* perjurium, *c. Presbyter. dist.* 81. adulterium. *tot. tit. de adult.* &c. Tum enim Ecclesiasticus judex, in quantum illud peccatum & detrimentum animæ contineat, cognoscit. *c. novit. de judic.*

Accusare possunt omnes, qui non expressè prohibentur. *l.* 8. *ff. de accusat.*

Prohibentur hoc jure omnes, qui & jure Civili ab accusatione repelluntur; *c. canonica. cum seqq. c. accusatores. c. accusationes.* 3. *qu.* 5. & præter illos inimici accusare inimicos, *c. repelluntur.* 7. *c. cum.* 1. 10. *c. meminerimus.* 13. *de accusat.* criminosus criminosum, *c.* 4. *c.* 6. *c. quærendum.* 2. *qu.* 7. *c. qui sine. c. postulatus.* 3. *qu.* 7. Laïci Clericos, nisi suam vel suorum injuriam prosequantur: *c. de catero.* 14. *ubi Gloss. de testib.* Clerici Laïcos, *d. c. sicut.* 6. sine expressa contestatione, se non ad sanguinis vindictam seu pœnam attendere; *c. de homicid. in* 6. *adde. c. postulasti.* 21. *eod.* Viles personæ Clericos, *d. c. quærendum. & c. nulli. de accusat.* nisi hi antea eorum consuetudine fuerint usi: *d. c. nulli.* Subditi qui improbi & criminosi, *c. oves.* §. *his auctoritatibus. cum c. seq. c. accusatio. in princ. c. sunt nonnulli.* §. *fin. cum c. seq.* 2. *qu.* 7. Prælatos vel Magistratus suos, *c.* 1. *c. Sacerdos. c. qualis. c. sententia. c. oves. c. sunt nonnulli. c. si hæreticus.* §. *item quod dicitur.* 2. *qu.* 7. *c. hi qui.* 3. *qu.* 4.

qu. 4. nisi à fide exorbitaverint; *c. sacerdotes. in fin. c. oves. vers. nisi. c. præsumunt.* 2. *qu.* 7. nomine sint Prælati, non vita. *d. c. non omnes. c. non omnis. c. secuti. c. qui nec. c. plerumque.* 2. *qu.* 7. *c. vereor.* 8. *qu.* 1.

Admittuntur tamen ferè omnes in criminibus atrocioribus; puta, læsæ Majestatis, hæresis, simoniæ. *c. tanta.* 7. *c. licet Heli. de simon. l. pen. C. de iis qui accus.*

Plures eundem de diverso crimine accusare possunt; *l.* 9. *C. de accusat.* non de eodem. *c. illa.* 3. *eod. l.* 16. *ff. eod.* Nisi priori accusatore desistente alius eundem Reum repetat. *c. prohibentur.* §. *ab alio.* 2. *qu.* 1. *l.* 11. *fin. ff. eod.*

Sic reus accusatus, pendente judicio non potest accusatorem suum pari vel minori crimine accusare: *c.* 1. *c. non est. c. neganda.* 3. *qu.* 11. *c. ult.* §. *similiter. qu.* 1. majore potest, *d. c. non est.* §. *hoc autem.* aut si suam suorumve injuriam persequatur. *d. c. neganda.*

Accusari possunt, nisi prohibeantur expressè, rei utriusque sexus, cujuscunque ætatis (modò doli sint capaces, *l.* 37. *ff. de minor. l. pupillum.* 111. *ff. de div. reg. jur.*), & conditionis, etiam servi; *l.* 5. *l.* 12. §. 2. *ff. de accusat. c. si quis cujuslibet.* 23. *qu.* 5. *c. quicunque. dist.* 81. *c. qui contemta. dist.* 8. *c.* 2. *penult. de accus. c.* 1. *&* 2. *de dilect. perjur. c. illa.* 15. *qu.* 1. modò ipsi crimen commiserint, non alii; *in princ. cum cc. seqq. usque ad c. quia Præsulatus. c. crimen. c. Judæi. c. cum itaque. c. non imputantur.* 1. *qu.* 4. *c.* 1. *c. certum.* §. *illicita.* 24. *qu.* 3. *c. quarum. de consecrat. dist.* 4.

Nisi illud fieri mandaverint; *c. si quis iratus. cum c. seq. de pœnit. dist.* 1. in illud consenserint; *c. qui consentit.* 11. *qu.* 3. *c. omnes.* 17. *qu.* 4. *c. videns.* §. *fin.* 27. *qu.* 1. *c. facientis. dist.* 68. ad illud aliquem coëgerint; *in princ. cum c. seq.* 22. *qu.* 5. illud,

lud, cum possent, non impediverint. *in princ. cum cc. seqq. dist.* 83. *c. facientis. dist.* 86. *c. non in ferenda. c. qui potest. c. ab Imperatoribus. & c. ult.* 23. *qu.* 3. *c. non putes. c. non est. c. qui vitiis.* 23. *qu.* 5. *c. dilecto.* 6. §. *& quidem. de sent. excommun. in* 6.

Expressè accusari prohibentur hoc jure, omnes, qui & jure Civili prohibentur; adde nec Imperatorem posse accusari, *c. proposuit. de concess. preb.* nisi hæreseos, perjurii, & sacrilegii; *c. ad Apostolicam. de re jud.* nec Papam, *d. c. proposuit.* nisi de hæresi: *c. si Papa. dist.* 40. & tum à Principe vel à Synodo judicatur. *c. Princeps.* 23. *qu.* 5.

Rei accusari debent regulariter eo in loco, ubi crimen commiserunt; *c.* 1. *de raptoribus. c. Paulum.* §. *revera.* 2. *qu.* 3. *c.* 1. *& c. ult.* 3. *qu.* 6. *c. placuit. c. ult.* 6. *qu.* 3. Nisi Papa alibi accusari permiserit: *c. nec extra. vers. salva tamen.* 3. *qu.* 9. Alibi de crimine constare possit: Aliò, per appellationem vel Judicis recusationem, causa devolvatur: *c. pulsatus.* §. *hoc autem.* 3. *qu.* 6. Episcopus accusetur: *c. si quis. in princ.* 3. *qu.* 6. *c. accusatores.* §. *nullus.* 3. *qu.* 5. Reus alibi deprehendatur. *c.* 1. §. *contrahentes. de foro compet.*

Nemo ad accusandum admittitur, nisi per se, vel, si literas nesciat, per alium, se ad pœnam talionis inscribat; id est, libello subscribat, quo facilius puniri possit, si deprehendatur calumniari. *c. quisquis.* 2. *qu.* 8. *c. qui crimen. & c. tua. de procurat. c. qui non probaverit.* 2. *qu.* 3.

Ei qui ob publicum munus, quo fungitur, denunciat, hæc inscribendi necessitas remittitur; *l.* 7. *C. de recusat.* ut & ei qui de levibus, *l.* 6. *ff. eod.* aut crimine abigeatus, *l. cui. C. de abigeis.* apostasiæ, *l. apostatarum. C. de apostat.* accusat.

Libellus inscriptionis debet complecti *nomen Judicis*, coram quo criminis fit delatio, *nomen accusatoris*

satoris & *accusati*, *locum* & *tempus*, *crimen* & *ejus qualitatem*, & *personam* cum qua crimen perpetratum: non tamen diem vel horam inseri necesse: item *subscriptionem* ejus qui dat libellum, se professum esse, vel alterius pro eo, si literas nesciat. Quæ si observata non fuerint, rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reum potestas fit. *l. libellorum. ff. de accusat. c. Paulum. §. omnis igitur. 2. qu. 3. c. pen. & ult. §. qua verò. sed et si. §. quod si belli. 2. qu. 8.*

Institutâ accusatione, relatoque inter reos accusati nomine; causa agitur eodem modo per litis contestationem, exceptiones, &c. quo in civilibus procedi solet: *c. pen. de purgat. canon. l. 2. l. 4. C. de edend. l. 33. C. ad leg. Jul. de adult. l. 15. §. 2. ff. eod. Azo in rubr. C. eod.* exceptis criminibus levioribus; item læsæ majestatis & hæresis; quæ & de plano cognoscuntur: *juxt. text. & quæ latius tradunt Dd. in l. levia. 6. ff. de accusat. c. fin. de hæret. in 6. Clar. in pract. crim. qu. 64.* & notoriis; in quibus nullâ aliâ probatione, nulloque ordine judiciario opus est. *c. super eo. 3. de testib. cog. c. ad nostram. 21. de jurejur. c. tua non. 8. de cohabit. Cleric. c. manifesta. c. de manifesta. 2. qu. 1.*

Non tamen ante hæc crimina coërcentur quam, si Judici ipsius delicti circumstantiæ plenè sint perspectæ: puta, an homicidii accusatus illud animo defendendi, an aliâ ratione motus, commiserit. *c. sicut dignum. 6. in princ. de homicid. l. aut facta. 16. ff. de pœnis. vid. Clar. in pract. crim. §. fin. qu. 3.*

Notoria autem crimina dicuntur, quæ nullâ tergiversatione celari possunt; utpote quæ fiunt coram populo, vel majore ejus parte. *Clar. d. §. fin. qu. 9. text. in c. pen. circa fin. de purg. can. d. c. manifesta. d. c. tua non.*

In exsequenda accusatione, præsentia accusatoris,

toris, *c. si quando. 2. qu. 6. c. criminationes. 2. qu. 7. c. praescripta. in princ. 2. qu. 8. c. absente. c. non oportet. c. habetur. c. qui accusare. c. absens. 2. qu. 8.* & rei, *c. ult. 3. qu. 9. c. in criminalibus. in fin. & c. ult. vers. excepto publico. 5. qu. 3.* necessaria est; Nisi absentiæ causa per procuratorem reddatur; *in princ. cum c. seq. 5. qu. 3. c. veniens. 15. §. idem verò ad summ. de accusat.* Accusator, aut Accusatus, puta de injuria tantum, *l. 15. C. eod.* in illustri dignitate sit constitutus; *c. absens. 3. qu. 9. l. ult. C. de injur.* Civiliter ex crimine agatur; *c. tuæ fraternitati. 5. de procurat.* Per modum exceptionis crimen objiciatur. *c. super his. 16. §. fin. de accusat.*

Debet uti accusator probationibus luce meridiana clarioribus, expeditis, idoneis testibus, apertissimis documentis, indiciis ad probatiónem indubitatis. *c. sciant cuncti. 2. qu. 8. l. fin. C. de probat. c. dicit. 32. qu. 1. c. 1. 35. qu. 6.*

Legitimè convicto Reo, sententia sine mora in eum ferenda est, & exsecutioni mandanda. *l. cum reis. 18. C. de pœnis.*

Secundus modus, quo crimina in Judicium deducuntur, est *Inquisitio.*

Ea est, cum judex ex officio, nemine accusante, disquirit an aliquis deliquerit, vel quis delictum admiserit. *fac. c. qualiter. de accusat. & inquisit.*

Est vel Omnino *generalis*, ut cum Præses inquirit, an in sua provincia sint homines facinorosi; *l. congruit. 13. in princ. ff. de offic. Præsid.* vel Omnino *specialis*, quâ contra certam personam certo de crimine inquiritur. *d. c. qualiter. & l. 7. C. de accusat.* Vel *partim generalis, partim specialis*; ut, cum Titio occiso, Judex inquirit quis eum occiderit.

Inquirere possunt, Prælati vel superiores merum Im-

Imperium, ut Papa & Imperator per suos Legatos, seu Delegatos; Episcopi in suis Dioecesibus, Metropolitani in suis provinciis, *in casibus notatis in c. pastoralis. de offic. ord.* & omnes cognitionem causarum criminalium habentes. *c. cum dilectus. c. qualiter. eod.*

Inquiri potest super criminibus gravibus & enormibus; ut homicidio, simonia, adulterio, fornicatione, perjurio, incestu: non super levibus & dissimulandis. *c. inquisitionis. eod. c. cum I. & A. de re jud.*

Nec fieri debet inquisitio generalis de criminibus occultis; sed tantum de his, de quibus praecessit infamia: *c. qualiter. 17. in fine. c. qualiter. 24. c. cum oporteat. 9. c. inquisitionis. 21. §. 1. de accusat.* id est, latè sparsa fama, & quae sit publica, & constans de crimine commisso, & non à malevolis, nec data opera disseminata. *d. c. qualiter. c. inquisitionis. §. ad haec.*

Facta tamen inquisitio ab eo, cui ea simpliciter commissa fuit contra aliquem facienda, valet, licet is eo tacito, de criminibus ejus, omissa inquisitione de infamia, inquisierit. *c. 2. de accusat. in 6.*

Nam & non praecedente infamia, vel sine inquisitione de ea, si reus coram Inquisitore ante inquisitionem de criminibus fuerit confessus, nihil ei exceptio, quod prius de iisdem criminibus non fuerit infamatus, proderit. *c. 1. de accus. in 6.*

In Praelato aliud jus obtinet; nempe, ut, priusquam in eum de crimine inquiri possit, praeter diffamationem, etiam scandalum sive periculum subesse debet. *d. c. qualiter. vers. sed cum super.*

Quae omnia obtinent, ubi inquisitio contra certam personam, puta Titium, instituitur. Caeterum non prohibetur Judex de quolibet delicto gene-

generaliter inquirere, ut hac ratione ad specialem contra certam personam deveniat. *Innoc. in c. bona. 23. num. 5. de election. fac. l. 1. §. qui quæstionem. ff. de quæstion. junct. l. congruit. ff. de offic. Præsid.*

In speciali inquisitione reo edi debent articuli, de quibus est inquirendus; item nomina & dicta testium, nec non exceptiones & replicationes illi permittendæ. *d. c. qualiter. §. debet igitur.*

Inquiri debet ex viris idoneis & fide dignis, non ex delati inimicis & perjuris. *c. cum oporteat. 19. vers. quod si. de accusat.*

Quæ inquirenda sint, permittitur arbitrio Inquirentis. *c. olim. 26. vers. inquiratis. eod.*

Crimine per modum inquisitionis probato, Reo, regulariter, pœna, non ordinaria, sed arbitraria imponitur; *d. c. inquisitionis. 21. in princ. & d. c. qualiter. 24. §. verum ita. vers. quatenus si fuerit.* Nisi tale sit crimen, quod etiam post pœnitentiam ordinis suscepti exsecutionem impediret, *d. c. inquisitionis. 21. in princ. vers. in quo quidem.*

Crimine non probato, canonica purgatio delato indicitur. *c. cum oporteat. 19. §. fin. & c. inquisitionis. 21. §. quæsivisti. vers. sed infamato. & c. accedens. 29. §. si verò contra eum. de accusat.*

Tertius modus, quo crimina in Judicium deducuntur, est *Denunciatio.*

Ea est criminis latentis, facta Judici vel fisco, non observatâ formulâ accusandi, nunciatio. *fac. l. edicto. §. id autem deferri. ff. de jur. fisc. junct. d. c. qualiter. c. super his. de accusat.*

Est vel *Evangelica,* vel *Judicialis. Bald. in addit. ad Specul. tit. de denunc.*

Evangelica est, quæ fit ad emendationem & bonum animæ; ut cum uxor occultum mariti adulterium Sacerdoti denunciat. *c. si peccaverit. 11. qu. 1. c. ult. 32. qu. 5.*

Canonica est, quæ fit ad impediendum, ne quid illicitum fiat: veluti si quis denunciet eos qui matrimonium contrahere volunt, in gradu esse prohibito. *c. cum in tua. 27. de sponsal. c. ad dissolvendum. 13. de despons. impub. c. ult. de clandest. despons.*

Judicialis, quam definivimus, est vel *publica*, vel *privata*.

Publica, est, quæ ex officio publico competit, & ad eam faciendam, non monitio, sed Episcopi, vel, eo negligente, Archiepiscopi inquisitio, requiritur. *c. Roman. de censib. c. Mennam. 2. qu. 5.*

Privata est, quæ ratione proprii interesse competit: & quidem cum oppressus nequit agere.

Denunciare hoc jure, non Civili, *l. 6. ff. de custod. & exhib. reor. l. 6. §. pen. ff. ad SC. Turpill. l. ea quidem. 7. C. de accusat.* possunt omnes, quorum aliquâ ratione interest, *c. 3. de accusat.* item extranei omnes, qui recto utilitatis publicæ desiderio moventur, & vero justitiæ zelo excitantur: non infames, viles, conspiratores, inimici. *c. cum dilectus. c. repellantur. c. qualiter. eod. c. si peccaverit. 22. qu. 1. c. cum in juventute. vers. licet igitur. de præsumt. c. ex parte. de testib.*

Fit dilatio sine inscriptione, & sine onere criminis probandi, proinde sine metu talionis: *c. super his. 16. de accusat.* tantum enim denuncians de calumnia jurare & testes criminis conscios debet nominate. *Damhoud. in pract. crim. cap. 6. num. 10. & 11.*

Delationem in Clericorum criminibus denunciandis, charitativa debet præcedere monitio; *c. 2. & c. cum dilectus. de accusat.* non in denunciandis criminibus Laïcorum. *c. qualiter, & quando. in 2. §. fin. eod.*

Fit denunciatio, ut crimina Judici fiant nota, qui potestatem de reliquo inquirendi habet; *c. super his. eod.* &, si denunciationem veram esse con-

ſtiterit, pro qualitate delicti animadvertendi. *c. ſi quis neque. 1. q. 1. c. requiris. 1. qu. 6. c. nervi. diſt. 14. c. ſæpe. de reſtit. ſpoliat. c. 1. de offic. cuſtod.*

Accidit interdum, ut alicui nec accuſando, nec denunciando, nec inquirendo, ſed *excipiendo* crimen objiciatur.

Quod fit vel *Actori*, ut ab accuſatione repellatur; *c. ſuper his. de accuſat.* vel *Teſtibus*, ut eorum teſtimonia improbentur. *c. teſtimonia. de teſtib. c. 1. de exception.*

Fieri debet ante publicationem, videlicet teſtimoniorum; non poſtea, niſi & ante publicationem proteſtatus fuerit, *c. præſentiam. de teſtib.* aut niſi crimina objicienda, poſt publicationem excipienti innotuerint. *c. fin. de cognat. ſpirit.*

Qui de crimine non tenetur inſcribere, *c. licet. de ſimonia.* nec, ſi crimen objectum non probaverit, punietur; ut nec ſi probaverit, is contra quem eſt in exceptionis duntaxat vim, ut repellatur, objectum. *c. cum dilectus. de ord. cognit. Bart. l. 2. in princ. ff. de accuſat. & l. 2. §. ſi publico. n. 20. ff. de adult.*

De pœnis.

Tit. XLI.

Reo crimen confitenti, vel teſtibus aliiſque juris remediis convicto, pœna legitima imponitur.

Pœna, eſt læſio quæ punit, vindicans quod quiſque commiſit. *c. pœnitentia eſt quædam. diſt. 3.*

Ea vel eſt *Æterna*, puta damnatio æterna, ignis æternus, & in alio ſeculo durans; *c. ſunt plures. 42. §. fin. & c. ignis ſuccenſus. de pœnit. diſt. 3.* de qua hic non agimus; vel *Temporalis*, quæ ad tempus, vel in hoc ſeculo infertur, ut caſtigati meliores reddantur. *d. c. ſunt plures. & ſeq.*

Hæc

Hæc eſt, vel *Spiritualis*, vel *Corporalis*, vel *Realis*, vel *Mixta*.

Spiritualis, eſt quintuplex: *Pœnitentia*, *Excommunicatio*, *Interdictum*, *Suſpenſio*, *Remotio ab oblatione*, ſeu *ab ordine*. *c. ſorte.* 23. *qu.* 2. *c. cum non ab homine. de jud.* De quibus titulis ſequentibus.

Corporalis, eſt duplex: vel *in ipſo corpore*; ut damnatio ad furcas, ultimum ſupplicium, *c. reos.* §. *ſed objicitur.* 23. *qu.* 5. *c. de occidentis. in princ. c. ſi non licet.* §. *& ideo. c. qui malos. c. homicidas. c. ſi audieris. c. hoc tamen.* 23. *qu.* 5. fuſtigatio, *l. Capitalium.* 28. §. *in princ.* & §. 1. *ff. hic.* in monaſterium intruſio, *c. dictum. c. ſi quis Clericus. diſt.* 81. *c. de lapſis.* 16. *qu.* 6. *c. ſi qua Monacharum.* 27. *qu.* 1. *c. tua. hic.* incarceratio ad tempus, *c. quamvis.* 3. *hic. in* 6. perpetua, *d. c. quamvis. c. gravi. depoſiti. c. à nobis. de apoſt. c. novimus. de verb. ſignif.* verberatio, *c. Circumcelliones.* 24. *qu.* 5. characteris impreſſio: *c. ad audientiam. de crim. falſ. c. ita quorundam. de Judæis. c. multa.* 15. *qu. fin.* vel *circa exiſtimationem perſonæ*; ut infamia; *c. omnes verò.* 6. *qu.* 1. *c. infames.* 6. *qu.* 1. relegatio, *c. cum non ab homine. de judic. c.* 2. *de arbitr.* privilegii clericalis privatio. *c. contingit. de ſent. excom. c. fin. de vit. & honeſt. Cleric.*

Realis pœna; in poſſeſſionem rei petitæ, vel pro modo debiti declarati, miſſio; *c. quoniam. ut lite non cont.* beneficii, *c. ſi quis de ordine.* 7. *qu.* 1. *c. cum in cunctis. de elect.* officii & beneficii in perpetuum, privatio; *c. ſi quis à modo. diſt.* 81. *c. ad falſariorum. de crim. falſ. c. felicis. hic. in* 6. confiſcatio, ſeu bonorum publicatio; *c. cum ſecundum leges.* 19. *de hæret. in* 6. *c. excommunicamus. de hæret. c. ita quorundam. c. ad liberandam. de Judæis.* pecuniaria mulcta, *c. in Archiepiſcopatu. de raptor. c.* 2. *de maledic. c. poſtulaſti. de Judæis. c.*

 licet.

licet. & ibi Gloss. hic. c. si quis contumax. 17. *qu.* 4. emenda. *can. venerabilibus.* 7. §. *denique à subditis. de sent. excom. in* 6.

Mixta, quæ partim realis, partim corporalis; ut proscriptio, exilium. *c. accedens. dist.* 50. *c. biduum.* 2. *qu.* 6. *c. placuit.* 16. *qu.* 1.

Pœnas omnes imponere possunt tantum Judices competentes; ut sunt Ecclesiastici Clericis, non Laïci. *c. cum non ab homine.* 10. & *c. at si Clerici.* 4. *de judic.* ita tamen ut sanguinis pœnam non inferant; *c. Clericis. c. pen. ne Cler. vel Monach.* sed si qua sibi ex Delegatione Principis vel alio jure cognitio criminum competit; eam, si sanguinis pœnam irroget, vel ad ipsum Principem remittat; *ut in c.* 4. *de raptor.* vel alicui Laïco demandet. *c. fin. ne Cleric. vel Monach. in* 6.

Debent Judices, si criminibus certæ pœnæ à jure statutæ, eas sequi: *c. de causis.* 4. §. *illis etiam. de offic. deleg. c. licet.* 3. *de pœnis. c. cognovimus. c. ult. in princ.* 16. *qu.* 6. *non afferamus.* 24. *qu.* 1. si non; eæ arbitrio eorum irrogandæ permittuntur. *c. de causis.* 4. §. *illis etiam. vers. alioquin. de offic. deleg. c. fin. de transact.*

Sed, licet Judices à præscripta in jure pœna discedere non debeant; *c.* 1. *c.* 5. *de constit. d. c. de causis.* 4. §. *illis etiam. d. c. licet.* 3. *d. c. cognovimus.* possunt tamen, si causa subsit, pœnam vel augere, vel minuere, vel etiam prorsus remittere; *c. fin. de transact. c. inter alia. vers. nec inde. de immun. Eccles. c. fin.* §. *et si solvendo. de dolo & contum. c. si res aliena.* §. *huic certæ. vers. verum quidem.* 14. *qu.* 6. *c. at si.* 4. §. *adulteriis. de judic.* inspectis circumstantiis causæ, personæ, *c. quærenti.* 20. *de verb. signif. can. fraternitas.* 12. *qu. can. in fin.* 14. *qu.* 6. *can. qui compulsus.* 22. *qu.* 5. sexus, *c. pen. & fin.* 32. *qu.* 6. dignitatis, *can. homo Christianus. dist.* 40. *can. præcipuè.* 11. *qu.* 3. *can. quia*

San-

Sanctitas tua. dist. 50. *can. qui contra.* 24. *qu.* 1. scientiæ, *can. judicas.* 3. *qu.* 9. ætatis, *c.* 1. *&* 2. *de delict. puer. can. fin. dist.* 14. loci, *can. ante triennium. & can. aliter. dist.* 31. *c. cum clim. de Cler.* temporis, quantitatis, qualitatis, eventus, *de quib. in l. respiciendum.* 11. *ff. hic. c. sicut.* 6. *in princ. de homicid. c. aut facta.* §. 1. *de pœnit. dist.* 1.

Cavere tamen semper debent, ut pœna major non sit delicto, *c. quæsivit. in* 2. §. *fin. de his quæ fiant à major. part. Cap.* & ut teneat auctorem: non alium. *c. crimen.* 1. *qu.* 4. *c. undecunque. dist.* 55. *d. c. quæsivit.* exceptis paucis casibus.

Ii sunt, cum servitus filiis ob peccatum patris infligitur; *c. cum multæ.* 15. *qu.* 8. *c. Ecclesia.* 11. §. *item peccato.* 1. *qu.* 4. propter Regis peccatum, regnum interdicto subjicitur; *c. non est vobis. de sponsal.* in simonia, *c.* 1. *qu.* 5. & aliis; *de quibus supra. tit. quib. mod. in crim. agat. Aphorism. Accusari possunt.*

Toties pœna repetenda, quoties crimen renascitur. *c.* 1. *hic.*

Nec facile aut sine causa est remittenda. *c.* 3. *de offic. Ordin.*

Causa esse possunt, pietas, necessitas, multitudo, dispensatio, utilitas, misericordia, *c. requiritis. c. tanta.* 11. *cum.* 7. *seqq. cc. qu.* 1. si aliter de crimine satisfactum; *d. c.* 3. de eo pœnitentia sufficienter facta; *c. cum aliquis.* 12. *qu.* 3. *can. domino.* §. *fin. dist.* 50. condemnationis sententia, ut injusta, revocetur. *c. ad quorundam. de excessib. Prælat.*

De pœnitentiis.

TIT. XLII.

Spirituales pœnas suprà diximus esse, *Pœnitentiam, Excommunicationem, Interdictum, Suspensio-*

penſionem. Remotionem: de quibus, quia Juri huic ſpeciales, latius & ordine dicemus.

Pœnitentia, eſt quædam dolentis vindicta, puniens in ſe quod dolet commiſiſſe.

Unde (ſecundum Auguſtinum) pœnitere dicitur, quaſi pœnam tenere: quia pœnitens punit in ſe ulciſcendo, quod commiſit peccando. *c. pœnitentia eſt quadam*. 4. *de pœnit. diſt.* 30.

De hac pœna, quia etiam inter Sacramenta refertur; & propterea de ea ſupra *libro* 2. *tit.* 6. *de pœnitent. & remiſſ.* egimus, ne actum agamus, hic non tractabimus, lectorem ad dictum titulum remittentes.

De excommunicatione.

TIT. XLIII.

EXcommunicatio, eſt cenſura Eccleſiaſtica, quâ Chriſtianus à corpore Eccleſiæ, vel ſaltem Sacramentorum ejus perceptione, excluditur. *arg. c. omnis Chriſtianus. cum c. ſeq. & c. qui verò*. 11. *qu.* 3. *c. ad menſam*. 24. §. *hac ſententia*. 11. *qu.* 3.

Eſt duplex: alia *Major*, alia *Minor* dicitur.

Hæc eſt, quæ tantum à Sacramentorum participatione removet; ac propriè vocatur *Excommunicatio. c. penult. de ſent. excomm.*

Illa eſt, quæ non ſolum à Sacramentorum perceptione, ſed etiam ab Eccleſia & omni fidelium communione ſegregat; *d. c. pen. & c. ult.* 3. *qu.* 4. *c. ad menſam*. 11. *qu.* 3. *c. Anathema*, hoc eſt, æternæ mortis damnatio dicitur. *in c. nemo Epiſcoporum*. 11. *qu.* 3.

Quæ vel eſt *Solennis*; & fit, adhibitis quibuſdam ritibus & cærimoniis, poſt aliam contra incorrigibilem; aliquando propriè Anathema dicitur; *c. cum non ab homine*. 10. *de judic. c.* 1. *de locat.* Vel *Non ſolennis*; quæ ſine ſolennitate, unico

nico verbo fit: Nempe *excommunico. c. 1. de eo qui furt. ordin. susc. Gloss. in c. cum aliquis. 108. ad verb. cautelam. 11. qu. 3.*

Infertur excommunicatio, vel à *Jure* seu Canone, vel ab *Homine* per sententiam. *c. nuper. de sent. excomm.*

A *Jure* infertur excommunicatio, tam *major*, quam *minor*, cum quis ipso facto absque judicis ministerio excommunicationi subjicitur; quæ & idcirco *Canonica*, & latæ sententiæ excommunicatio dicitur. *exempl. in c. de illis. c. cum aliquis. c. certum. princ. 24. qu. 3.*

Majore ipso jure notantur; divini, sortilegi, *c. si quis ariolos. c. non oportet. c. aliquanti. c. sortes. c. si quis Clericus. c. auguriis. c. Episcopi. in princ. c. quicunque. §. fin. 26. qu. 5.* hæretici, & eorum receptatores & fautores, *c. quod autem. in princ. 4. qu. 1. c. excommunicavimus itaque. de hæret. c. noverit. 49. in princ. de sent. excommun.* literarum Apostolicarum falsarii, *c. si quis Episcopus. dist. 50. c. ad falsariorum. c. dura. §. fin. ubi Gloss. & Abb. de crim. fals.* simoniaci, *c. quicquid. 1. qu. 1. c. reperiuntur. §. fin. c. si quis Episcopus. §. fin. c. qui studet. c. ventum est. 1. qu. 1.* Ecclesiarum violatores, & earum rerum raptores, *c. canonica. 11. qu. 3. c. omnes Ecclesiæ. & c. frater. 17. qu. 4. c. si quis. 24. qu. 3.* nova telonia imponentes, *c. 23. si quis Romipetas. 24. qu. 3. c. innovamus. de treuga & pace.* Clericos Romam euntes spoliantes, *d. c. si quis Romipetas. d. c. innovamus.* res mortui Episcopi, quæ ejus successori servari debent, diripientes; *c. illud. & seq. hæc hujus placiti. 12. qu. 3.* cum excommunicatis, auxilium, favorem, consilium impendendo, communicantes, *c. nuper. 23. de sent. excomm. ut in exempl. c. significavit. c. si concubina. eod.* manus violentas in personas Clericorum vel religiosorum infe-

rentes, *c. si quis suadente.* 17. *qu.* 4. *c. si quis.* 24. *qu.* 3. *c.* 1. 3. 13. *& aliis. de sent. excom.* aut inferre mandantes. *c.* 6. §. 1. *eod.*

Nisi jocando, vel ob disciplinam, percusserint. *c.* 1. §. *neque Magister. c. cum voluntate.* 54. §. *si qui verò. eod.* aut sint impuberes, *d. c.* 1. *in princ.* aut Clericos in adulterio vel stupro deprehensos, *c. si verò.* 3. §. *nec ille. cum seq. eod.* aut ignorantes, *c. si verò.* 4. *eod.* aut eos, qui non sunt in habitu Clericali, nec pro Clericis habentur, *c. cum non ab homine.* 14. *c. in articulo. c. perpendimus.* 23. *c. in audientia.* 25. *c. contingit.* 45. *eod.* percusserint, divina officia turbantes è templo ejecerint. *c. veniens.* 16. *c. voluntate.* 54. §. *si quis verò. eod.*

Minore excommunicatione ipso jure afficiuntur, mortale peccatum committentes; *c. audi.* 11. *qu.* 3. *c. fin. de Cler. excom. ministr.* ut sacrilegi, *c. si quis inventus.* 17. *qu.* 4. Ecclesiam de manu Laïci recipientes & tenentes; *c. si quis deinceps.* 16. *qu.* 7. & quilibet notorii peccatores: *c. neque. dist.* 83. *c. illud. dist.* 95. *cum simil.* cum majori excommunicatione denunciatis, & excommunicatis, locutione, oratione, salutatione, mensâ communicantes. *c. si Apostoli.* 16. *c. excommunicatos.* 17. *c. cum excommunicatio.* 18. *c. qui communicaverit.* 19. *c. cura.* 10. *can. ad mensam.* 24. 11. *qu.* 3.

Nisi sint eorum familiares & domestici, *c. quoniam multos.* 11. *qu.* 3. *c. si verò.* 34. *de sent. excom.* aut ex ignorantia, *d. c. quoniam. vers. & eos qui. & c. si is qui potest.* §. *fin. cum c. seq. c. ult. vers. seu ignorantia.* 11. *qu.* 3. aut ex necessitate, *d. c. ult. vers. seu necessitate. c. excellentissimus. vers. aliud est.* 11. *qu.* 3. communicaverint; aut eis humanitatis gratiâ quid dare voluerint; *d. c. quoniam multos.* §. *fin.* aut excommunicatio eorum quibus communicarunt, si, occulta, vel non nominatim facta, nec publicata: *c. cura sit.* §. *fin. c. audi. c.* 1. *si quis Laïcus.*

eius. §. *sed hoc specialiter.* 11. *qu.* 3. *c.* 1. §. *fin.* 24. *qu.* 3. aut prius non fuerint eis communicantes admoniti. *c. quod in dubiis.* 30. §. *illi autem. & ibi Gloss. de sent. excom. &c.*

Ab homine infertur excommunicatio, cum Judex Ecclesiasticus, sive ordinarius, sive delegatus, *c.* 5. *eod. in* 6. *c. pastoralis.* 11. §. *praeterea*; qui regulariter sit Presbyter: *c. canonica. de sent. excom.* subditum, *c. a nobis.* 21. *eod.* inobedientem, sive contumacem, sententiâ suâ excommunicat. *c.* 1. *eod. in* 6.

Qui, ut majorem excommunicationem imponere possit, debet jurisdictionem, de consuetudine vel jure communi spiritualem habere; *Hostiens. de sent. excom.* §. *nedum. arg. c. praelectis. dist.* 25. *c. si in plebibus. dist.* 69. *c.* 2. *de offic. Archid.* minorem etiam quivis inferior Praelatus, imo & Clericus, curam animarum habens, infligere potest. *c. quotidie. de consecrat. dist.* 2.

Non excommunicat Laïcus, *c. Subdiaconus.* §. *potest tamen. vers. vel Catholico.* 24 *qu.* 1. *c. fin. de immun. Eccles. in* 6. *c. quanto amplius.* 46. *de privileg. in* 6. *c. bene quidem.* 1. *vers. maximus Episcopus. dist.* 96. nisi ex delegatione Papae: *Gloss. ad d. c.* 1. *vers. maximus. ad verb. Laïco. arg. c. fin.* 10. *qu.* 3. *c. praeter haec.* 6. §. *verum. dist.* 32. non Episcopi: *Gloss. ad d. c. bene quidem. ad verbum Laïco. & ibid. ad verbum praeter Romanam.* Nec excommunicat, qui est extra Ecclesiam, ut excommunicatus, haereticus; *c. audivimus. cum cc. seqq.* 24. *qu.* 1. *c. verbum. de poenis. dist.* 1. nisi forsan haereticus haereticum excommunicaverit; *c. miramur.* §. *fin. cum c. seq.* 24. *qu.* 1. Nisi in detestationem criminis, ob quod ab haereticis fuit excommunicatus. *d. c. Subdiaconus. in princ. usque ad* §. *potest tamen.*

Excommunicari possunt, tantum excommu-

nicantis subditi; *c. fin. de constit. in 6. c. 1. & seq. 6. qu. 3. fac. c. sententia. 11. qu. 3.* Christiani, non pagani. *c. audivimus. §. unde Apostolus. c. seq. 24. qu. 1.* vivi; non mortui; *c. damnationis. §. his auctoritatibus. 24. qu. 2.* (Nisi in tali reatu decesserint, qui post mortem accusari, & ille qui commisit, damnari possit: ut si de crimine hæreseos, *d. c. damnationis. §. his auctoritatibus. & c. fin. 24. qu. 2. c. sanè. 6. & ibi exempla. 24. qu. 5.* αὐτοχειρίας, *c. placuit. 23. qu. 1.* agatur:) Ii qui deliquerunt; non alii. *c. si habes. 24. qu. 3.* Nisi crimen committi mandarunt; *c. mulieres. 6. §. fin. c. universitatis. 24. de sent. excom.* illud commissum ratum habuerunt; *c. cum quis. 23. eod.* cum possent prohibere, non prohibuerunt, *c. quanta. 47. eod.* major universitatis pars deliquerit: & tum tota universitas excommunicari potest. *c. Romana. 5. §. fin. eod. in 6.*

Subditi Episcopi dicuntur ratione jurisdictionis spiritualis omnes qui sunt in sua Diœcesi, etiam terræ Principes, *c. omnes. 4. de major. & obed.* Pontificis Summi, eâdem ratione, subditi sunt omnes Imperatores, Reges. *c. suscipitis. eod. in 6. c. ad verbum. 96. dist. 10.*

Non tantum censentur subditi ratione territorii, *c. fin. de foro compet.* sed & delicti. *c. nobis. 2. de sent. excomm.* Unde & alienigena à Prælato loci in quo deliquit, excommunicari potest. *c. 1. de raptor. c. placuit. & c. fin. 6. qu. 3.*

Ferri potest excommunicationis sententia; pro crimine, *c. tam Sacerdotes. c. ecce autem. 24. qu. 3.* commisso puta, non committendo; *c. Romana. 5. §. caveant. de sent. excom. in 6.* & pro contumacia: *c. certum est. 43. c. si Episcopus. 11. qu. 3. c. si quis deinceps. in fin. 17. qu. 1. c. quoniam frequenter. ut lite non cont. c. ex parte. de verb. signif.* non tamen pro caussis levioribus, *c. nemo Episcoporum. 41. c.*

nullus.

nullus. c. plerumque. §. *causa ergo.* 11. *qu.* 3. aut propter vindictam propriæ & particularis excommunicantis injuriæ. *c. inter querelas.* 23. *qu.* 4. *c.* 1. *de maledic. c. si quis ergo.* 2. *qu.* 7.

Sententiam excommunicationis præcedere debet, & trina monitio, testibus præsentibus, *c. sacro.* 48. *de sent. excommun.* cum justis dierum intervallis, *c. constitutionem. de sent. excomm. in 6. c. sacro.* 47. *de sent. excom. c. reprehensibilis.* 26. *de appell.* aut una pro omnibus peremtoria, cum legitimo temporis interstitio, negotii, & qualitatis personarum habitâ ratione: *d. c. constitutionem. c. de illicita.* 24. *qu.* 5. *c. cum sit. de appell. d. c. reprehensibilis.* 26. *vers. nisi fortè.* & ordo judiciarius: *c.* 1. *vers. nec aliquem excommunicare. de excess. Pralat. d. c. illicita.*

Hic tamen si non servatus, valebit nihilominus excommunicatio; *c. si Episcopus.* 11. *qu.* 3. nulla erit si monitio non præcessit. *c. sacro.* 47. *de sent. excomm. c.* 3. 9. 13. *eod. in* 6. *d. c. reprehensibilis.* 26. *c. cum speciali.* 61. *de appellat.* & is qui sic excommunicavit, licet justè, per mensem Ecclesiæ ingressu prohibetur; & aliâ, si visum fuerit expedire, pœnâ mulctatur. *c. sacro. in princ. de sent. excom. c. si qui sunt. dist.* 81.

Ferri potest excommunicationis sententia purè, & sub conditione: ut, *Nisi Sempronio intra viginti dies satisfeceris, te excommunico. c. præterea requisiti fuimus.* 40. *de appell.*

Ferri debet in scriptis, nomine ejus qui excommunicatur, *c. constitutionem. c. licet. de sentent. excommun. in 6. Clem. gravius. in fin. eod.* expresso, & causâ excommunicationis nominatim adjectâ, *c.* 1. § *quisquis. de sent. excomm. in* 6. & probatâ. *d. c. illicita.*

Sententiæ latæ exemplum excommunicatis, quorum nomina sunt publicanda, *c. cura sit.* 11.

qu. 3. *c. ad certitudinem.* 3. *de sent. excom. Extr.* exhiberi debet. *c.* 1. §. *exemplum. eod. in* 6. Cum ut excommunicati ab actibus excommunicatis prohibitis; tum ut alii ab excommunicatorum communione abstineant.

Omnes enim excommunicatos, antequam ab excommunicatione sunt absoluti, *c. cum desideres.* 15. *c. à nobis.* 28. *c. sicut.* 39. *c. si concubinæ.* 55. *de sent. excom.* vitare debent. *c. nulli.* 8. *eod.* Nec valet contrarium privilegium, *d. c. nulli.* 8. quo minus excommunicato communicans, ipso jure in excommunicationem incidat. *c. nuper.* 29. *c. sacris.* 38. *eod.*

Excipiuntur nonnulli qui cum iis, canone vel jure permittente, participare possunt: *c. quod in dubiis. & c. inter alia.* 31. *eod.* de quibus suprà. *& in c. quoniam multos. c.* 103. 11. *qu.* 3.

Excommunicationis effectus gravissimi sunt, sed alii *spirituales*, alii *humani*.

Spirituales sunt; quod excommunicatus à Deo separatur, & Diabolo traditur; *c. centum. in princip.* 11. *qu.* 3. & proinde sacra ministeria peragere vetatur, *c. si quis Episcopus. in* 3. *&* 4. *sic incipiente.* 11. *qu.* 3. si facit, fit irregularis, *c. is, cui. de sent. excom. in* 6. ad ordines sacros nequit promoveri, *c. illorum. dist.* 32. si hoc fieri patiatur, in perpetuum deponitur, *c. cum illorum.* 32. *de sent. excom.* alium ordinare nequit, *c. veniens. de præscript. c.* 1. *de eo qui furt. ord. susc.* beneficium Ecclesiasticum ei conferri prohibetur: *c. postulastis. de Cler. excom. ministr. c. fin. de excessib. Prælat.* ad illud de eò facta electio, *c. constitutis. in* 1. *& ibi Gloss. de appell. c. cum inter R. & c. illa. de election.* postulatio, *c.* 1. *de postul. Prælat. Gloss. in c. fin. de excess. Prælat.* nominatio, *c. cum inter. de election.* præsentatio, *c.* 1. *& ibi Archid. de except. in* 6. non valet.

Hu-

Humani sunt; quod excommunicatus, est infamis; *c. infames. 6. qu. 1.* pro mortuo habetur; *Dd. in c. gravem. de sent. excom.* sacramentorum omnium, matrimonio excepto, participatione, privatur, *c. illud. dist. 56: c. ad ejus verò. dist. 5. c. significasti. de eo qui duxit in matr. quam prius poll. adult. c. 1. qui Cler. vel vov.* ab Ecclesia, dum divina officia peraguntur, expellitur, *c. nec licuit. c. si quis Episcopus. 11. qu. 3. Gloss. in c. Cleros. dist. 21.* feudis Ecclesiæ privatur, *c. gravem. 53. §. fin. de sent. excom.* subditi & vasalli ejus ab ejus servitio liberantur, *c. fin. de pœn. c. pen. & ult. 15. qu. 6.* in cœmeterio non sepelitur, *c. nobis. 18. de sent. excom.* sepultus eximitur, *c. sacris. de sepultur.* à limine judicii, etiam parte non opponente, repellitur, *c. 1. in fin. de except. in 6.* proinde, proprio nomine, *d. c. 1. in fin.* aut alieno, ut procurator, *c. post cessionem. de probation.* advocatus, *c. decernimus. de sent. excom. c. excommunicamus. §. credentes. de hæret.* agere prohibetur, ut & accusare, *c. 1. 4. qu. 1. 2. de except.* testificari, *c. decernimus. de sent. excom. in 6.* judicare, *c. ad probandum. de re judic.* sententiam demandari executioni petere. *c. exceptionem. de except.*

Judices sæculares, si excommunicatos ab agendo, patrocinando, testificando, aliisque actibus judicialibus in suis Curiis & judiciis, non repellant, à judicibus Ecclesiasticis per censuram Ecclesiasticam ad id compelluntur, *d. c. decernimus. 8. de sent. excom. in 6.*

Quibus modis excommunicatio tollitur.

TIT. XLIV.

QUi effectus tamdiu obtinent, quamdiu excommunicatio non fuit legitimè ſublata. *c. ſicut nobis.* 39. *de ſent. excom.*

Tollitur ea; Excommunicantis revocatione, *c. ſacro approbante concilio.* 48. §. *ſi verò judex. eod.* per viam appellationis, aut citra eam, retractatione, *c. ſacro.* 48. *c. caveat. eod. c. ſi Epiſcopus.* 11. *qu.* 3. ad oſculum ejus qui abſolvere poteſt admiſſione, *c. cum olim. de privileg.* & abſolutione.

Excommunicantis revocatione; cum Judex interlocutione errorem ſuum corrigit; quod facere poteſt: *c. qualiter, & quando. in* 1. *de accuſat.* & tum à gravato per primam ſententiam appellatio non admittitur. *c. cum ceſſante. de appell.*

Per viam appellationis, retractatione: cum ſuperior, apud quem injuſtè excommunicationem eſſe factam probatum, excommunicatum, exactâ de juri ſatisfaciendo cautione, vel abſolvit, vel abſolvendum ad excommunicantem demittit. *c. per tuas. de ſent. excom. c. ſacro.* 48. *c. caveat. eod. c. ſi Epiſcopus.* 11. *qu.* 3.

Citra appellationem, & ſine remiſſione, ſuperior poteſt abſolvere excommunicatum ſi videat ſententiam eſſe apertè & manifeſtè injuſtam. *c. in ſolicitudinem. de appellat.* & hoc faciet ſi periculum ſit in mora abſolutionis. *d. c. ſacro.*

Injuſtè qui excommunicavit excommunicato injuriarum, *c. illud. c. temerarium.* 11. *qu.* 3. & ſacrilegii, *c. non in perpetuum.* 24. *qu.* 3. tenetur.

Abſolutione excommunicatio tollitur: nam ea nihil aliud eſt, quàm cenſuræ Eccleſiaſticæ per eos, qui abſolvendi jus habent, facta relaxatio.

Jus abſolvendi habent, qui ligandi, *c. 17. ſi Petrus. 24. qu. 1. ubi Gloſſ.* niſi aliter jure excipiatur: cum quoad *Papam*; tum quoad *Epiſcopum*.

Pontifex abſolutionem ſibi reſervavit in caſu injectionis manus violentæ in Clericos, *c. ſi quis ſuadente. 17. qu. 4. c. non dubium. c. veniens. c. ad eminentiam. c. de monialibus. de ſent. excomm.* perſequutionis Cardinalium, *c. felicis. de pœnis. in 6.* incendii, *c. tua nos. de ſent. excom.* effractionis Eccleſiarum, *c. conqueſti. eod.* & ſimilium. *ut in c. quærente. de off. deleg. c. dura. de crim. falſi. c. fundamenta, de electione. in 6. c. quicunque. de ſent. excom. in 6. Clem. multorum. de hæret. Clem. religioſi. de privileg.*

Epiſcopi abſolutioni etiam nonnulli caſus ſunt reſervati; ut levis manuum injectionis in Clericos, *c. pervenit. de ſent. excom.* & aliorum criminum. *vid. Panorm. in c. monachi. c. muliere. eod. & Gloſſ. ad c. ſi Epiſcopus. de pœnit. & remiſſ. in 6.*

Sede vacante abſolvit ejus *Capitulum*, aut ille ad quem ſede vacante Juriſdictio pertinet. *c. un. de major. & obed. in 6.*

Ab his, ut & Pontifici, reſervatis, quilibet Sacerdos in articulo mortis moriturum, *c. non dubium. de ſent. excom. c. un. Extr. de crim. falſ. c. paſtoralis. 11. §. præterea. de offic. Jud. ord.* aut mortale periculum aditurum; puta militiæ, aut itineris dubii, abſolvere poteſt; *c. de cætero. de ſent. excom.* adeo ut evaſo periculo in excommunicationem non reincidat. *Gloſſ. in d. c. de cætero.*

Fit abſolutio, vel *verbo* tantum, ſi excommunicatio verbo facta, *c. 2. ubi Gloſſ. ad verb. minimus. 24. qu. 3. arg. c. quidam. 5. qu. 1.* vel *ſolenniter*, ſi ſolennis præceſſit excommunicatio. *c. 108. cum aliquis. 11. qu. 3. junct. c. 106. debent. 11. qu. 3.*

Re-

Regulariter enim omnis res per eaſdem cauſas diſſolvitur, quibus vincitur. *c. 1. de regul. jur. in 6.*

Aliquando ante abſolutionem excommunicatus juramento debet promittere, ſe Eccleſiaſticis mandatis pariturum, de damno illato, omnique offenſa, plene ſatisfacturum; aut, ſi de damno non conſtet, vel ſolvendo non ſit, cum de eo conſtabit, aut ad pinguiorem fortunam pervenit, ſe ſatisfacturum, cautionem præſtare. *c. ſacro. c. ex parte. 23. c. venerabili. 52. de ſent. excom. c. 2. eod. in 6. c. Odoardus. de ſolution.*

Ea idonea erit, qualiſcunque ab eo dari poterit; ſufficit enim, ſi faciat quod in ſe eſt. *c. faciat. 22. qu. 1.*

Fieri debet Abſolutio gratis, *c. ad aures noſtras. 24. de ſimon. c. nullus Epiſcopus. 1. qu. 1. ratio in c. ad noſtram: c. cum Eccleſia. de ſimon.* liberè, non vi vel metu extorqueri; alias nulla eſt, & qui ſic extorſit, ipſo jure eſt excommunicatus. *c. 1. de his quæ vi metuſve cauſ. fiunt. in 6.*

Abſolutio etiam per obreptionem impetrata non prodeſt. *c. officii. 42. in fin. de ſent. excomm.*

Abſolutione ritè impetratâ, ſi à minore excommunicatione eſt excommunicatus, Sacramentorum Eccleſiaſticorum participationi, à qua fuerat privatus, reſtituitur; ſi à majore, communioni aliiſque rebus, à quibus per majoris excommunicationis ſententiam excludebatur, reſtituitur.

Sed pro crimine excommunicatus & abſolutus, cautione datâ de ſatisfaciendo, non liberabitur à vinculo, niſi prius pro eo ſatisfecerit. *c. ex literis. 29. de offic. & pot. jud. deleg. c. ex parte. in fin. de offic. deleg. c. 3. de uſur. c. 1. de raptor.*

Pluribus excommunicationibus, licet ex eodem facto obnoxius, itidem non abſolvitur, ſi de una tantum cauſa ſatisfacere velit. *c. cum pro cauſa. 27. de ſent. excom.*

Quod diximus absolutum pro ratione excommunicationis majoris aut minoris, aut communioni, aut participationi Sacramentorum, restitui; locum habet in absolutione *simpliciter*, non in ea quæ *ad cautelam* facta.

Ad cautelam dicitur fieri *absolutio*, cum quis excommunicationis sententiam asserit esse nullam, vel judicem esse incompetentem, vel excommunicatum, vel intrusum, aut à jurisdictione suspensum, aliisque modis. *c. 2. c. solet. c. venerabilibus. c. præsente. ubi Gloss. eod. in 6.*

Ea est valde extraordinaria, & multum præjudicialis: *ut notat Rota decis. 426. incip. si decanus. num. 3. in novis.* quia in ea juramentum non recipitur; nec cautio præstatur, nec satisfactio impenditur; & ideo cum majore difficultate, quam simplex Absolutio, conceditur. *ut not. in d. c. venerabilibus.*

Conceditur in dubio, propter periculum, communionis vel læsionis justitiæ. *ut in d. c. solet. d. c. venerabilibus. c. veniens. de testib. c. Apostolicæ. de Cler. excomm. ministr. c. ad audientiam. de appell.*

Eâ concessâ, pendente probationis articulo, absolutus extra judicium, in officiis, postulationibus, electionibus, aliisque legitimis & canonicis actibus quidem admittitur, sed non in cæteris quæ actor in judiciis attentaverit. *c. 2. de sent. excomm. in 6.*

De Interdicto.

TIT. XLV.

QUia non solum Excommunicatio, sed etiam Interdictum Ecclesiasticum, & suspensio, censuræ Ecclesiasticæ sunt species, *c. quærenti. 20. de verb. signif.* ideo de *Interdicto* & *Suspensione* sequuntur tituli.

Est

Est *Interdictum*, hic, censura Ecclesiastica, *d. c. quærenti.* 20. qua certis personis, aut loco, à Jure, vel Judice Ecclesiastico; divinis officiis, & sepultura, Sacramentorumque perceptione, donec imperatis satisfecerint, interdicitur. *c. fin. c. si sententia.* 16. *cum seqq. de sent. excom. in 6.*

Est ergò Interdictum aliud *Canonis* aut juris, aliud *Judicis.*

Juris est, quod ipso jure, sive ipso facto, inducitur. *c.* 3. §. *præterea. vers. civitas. de election. in* 6. *c.* 1. *vers. qui verò. de usur. in* 6. *c.* 5. *de pœn. in* 6.

Eo tenetur; communitas, vel civitas, quæ usuras permittit; usurarios non expellit; *d. c.* 1. *de usur. in* 6. repræsalias, contra personas Ecclesiasticas, permisit, nec permissas intra mensem revocavit; *c.* 1. *de injur. in* 6. portorium, in rebus Ecclesiasticorum, quas negotiationis causa secum non deferunt, exegit, extorsit; *c. pen. de censib. in* 6. Cardinalem, vel Episcopum suum, cepit, aliis capientibus opem tulit, suasit, consuluit; *c. fin. de pœn. in* 6. *Clem.* 1. *eod.* dominus territorii, qui Legatum vel Nuncium Apostolicum non admisit; *c.* 1. *Ext. de consuet.* universitas, vel civitas, quæ in electione Pontificis servanda non servavit; *c. ubi periculum. c. fundamenta. de elect. in* 6. Ecclesia, sanguinis, vel humani seminis effusione polluta, vel simoniacè consecrata. *c. is qui. de sent. excom. in* 6.

Judicis interdictum, est quod per sententiam Judicis competentis inducitur.

Est hoc vel *Generale*; cum regnum, aut provincia, aut oppidum, aut pagus, aut eorum populus, *c. si sententiam. de sent. excom. in* 6. interdicitur; vel *Speciale*, cum ex pluribus Ecclesiis, una vel paucæ interdicuntur: *c. si civitas.* 17. *de sent. excomm. in* 6. aut aliqua multitudo, sub certo voca-

bulo comprehensa, in populo tamen inclusa; ut Collegium, Capitulum, universitas, *Sum. Ang. verb. Interdictum.* 1. aut homo nominatim, *d. c. si sententiam.* interdicitur.

Utrumque ad homines relatum dicitur *Personale*; ad loca, *Locale. d. c. si sententia.*

Interdicere possunt, Judices Ecclesiastici, qui excommunicare: *c. quaerenti.* 20. *de verb. signif. c. cum ab Ecclesiarum prælatis. de offic. ordin.* maxime Ordinarii; *c. cum & plantare.* §. 1. *de privil. C. Episcoporum. de sent. excom. in* 6. *c. transmissam. de elect.* Delegati; *c. sane. in* 2. *de offic. deleg.* Subdelegati; *c. ex litteris. eod.* Episcopus, cum Capitulo; *c.* 1. *de his quæ fiunt à major. part. Capit.* Ecclesia vacante, Capitulum; *c. grave. de offic. ord.* Concilium Provinciale & Episcopale. *Clem.* 1. §. *fin. & ibi Cardinalis. de sent. excom.*

Qui temerè, aut sine causa, interdicere non debent.

Proinde Interdictum & debet præcedere monitio, *c. statutum,* 13. *de sent. excom. in* 6. si ob contumaciam fit; non necesse si ob delictum, *c. reprehensibilis. de appell. c. fin.* 5. *qu.* 3. & illud fieri in scriptis, causâ, propter quam profertur, appositâ. *c.* 1. *vers. & hæc eadem. eod. in* 6.

Ea erit culpa, delictum, contumacia. *ut in c. ex rescripto.* 9. *de jurejur. c. non est vobis. de sponsal.*

Interdici possunt, ut diximus, loca vel personæ; & vel generaliter, vel specialiter. Nisi sint privilegiatæ. *c. ne aliqui. de privileg. in* 6. *c. quoniam per concessionem.* 21. *de privileg.*

Interdictum loci, generale, & ad personas ejus, pertinet: *c. tanta. de excess. prælat. c. si sententia. de sent. excom. in* 6. *c. un. de torneam. Ext.* si eæ in culpa fuerint interdicti interponendi, alias non: *d. c. si sententia.* 16. & extenditur ad civitatis inter-

terdictæ suburbia, & ædificia continentia. *c. si civitas. 17. de sent. excom. in 6.*

Sic interdictum speciale alicujus Ecclesiæ extenditur ad capellam & cœmeterium eidem Ecclesiæ contiguum. *d. c. si civitas. 17. §. ratione quoque.*

In interdicto personali stricta fit interpretatio. Unde si populus interdictus, non est propterea Clerus interdictus; & è contra Clero interdicto, non est interdictus populus. *d. c. si sententia. 16. in princ.* ut nec Interdicto Clero & populo, Episcopus. *c. quia periculosum. 4. eod. in 6.*

Universitate interdicta, singuli qui ex ea universitate sunt, interdicti censentur. *d. c. si sententia. 16. §. cum verò.*

Tempore interdicti, olim nulla officia Ecclesiastica poterant celebrari, nec audiri, *c. quod in te. 40. de pœnit. & remiss.* nec ulla Sacramenta, excepto Baptismo parvulorum, & pœnitentia morientium, concedi; *d. c. quod in te. c. non est vobis. 11. de sponsal. c. responso nostro. 43. de sent. excom.* Postea, baptismus, confirmatio, omnibus; Pœnitentia & Eucharistia morientibus; *c. quoniam. 19. eod. in 6. d. c. responso nostro.* non extrema unctio, *Gloss. c. quoniam baptismo. 19. de sent. excom.* Laïcis, *c. cum & plantare. 36. §. etsi templarii. de privileg.* omnino Clericis, *c. quod in te. 40. de pœn. & remission.* item Missæ aliorumque divinorum celebratio permissa, *c. fin. vers. concedimus. de sent. excom. in 6. d. c. responso. 43. d. c. quod in te.* antea semel in hebdomade, quibusdam Ecclesiis, & monasteriis, submissâ voce, januis clausis, campanis non pulsatis; *c. permittimus. de sent. excomm. c. quod nonnullis. de privileg. c. cum in partibus. 17. de verb. signif.* postea, singulis diebus, omnibus Ecclesiis, iisdem tamen observatis; præterquam in festivitatibus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assum-

ſumptionis D. Virginis, in quibus ea obſervari non neceſſe. *d. c. alma mater. fin. de ſent. excom. in 6. & ad eum vide Covarruv.*

Aliter in loco interdicto, ſacrificantes; *c. poſtulaſti. §. queſiviſti. eod.* deponuntur, & ſi ſcienter hoc fecerint, ad beneficia eligi, poſtulari, vetantur. *c. is qui. 18. §. fin. de ſent. excom. in 6. c. 1. de poſtul. Prælat.*

Interdictum, tam religioſi, exempti, non exempti, *c. 1. 3. de ſent. excomm. in 6.* quam locorum Domini, violantes, excommunicantur; *Clem. 2. eod.* nullâ appellatione obſtante.

Tollitur Interdictum, ſi ad tempus indictum, ejus lapſu; ſi ſub conditione, *ut donec quis ſatisfecerit*; ejus exiſtentia, *c. ex reſcripto. de jurejur. c. non eſt vobis. de ſponſal.* ſine alia abſolutione. *Abb. in d. c. non eſt vobis. num. 7.* Si ſimpliciter interdictum, abſolutione; ſi eſt interdictum Judicis, ejus qui interdixit, aut ſuperioris; ſi Juris, Ordinarii, vel Legati Apoſtolici, aut Papæ, ſi ſibi eam reſervavit. *Sum. Angel. verb. interdictum. 8. in princ.*

Abſolutio ad cautelam, in interdicto ſpeciali, non in generali, habet locum. *c. præſenti. de ſent. excom. in 6. vid. Felin. ad c. Apoſtolicæ. de except.*

De ſuſpenſione.

TIT. XLVI.

SUſpenſio, hîc, eſt cenſura Eccleſiaſtica, *c. quærenti. 20. de verb. ſignific.* quâ perſonæ Eccleſiaſticæ, exercitium ſui officii, vel utriuſque ſimul, in totum, vel pro parte, ad certum tempus, vel in perpetuum interdicitur. *fac. c. tuarum. 11. de privil. Gloſſ. in Clem. 3. verb. ſuſpenſi. de pœnis.*

Eſt duplex, vel *Canonis*, ſeu *Juris*, vel *Judicis*.

Canonis eſt, cum quis ob notorium crimen ipſo jure à ſui ordinis vel officii executione arcetur.

Quam-

Quamvis enim quilibet in peccato mortali constitutus, quod ad se ipsum suspensus sit, tamen quoad alios; non est suspensus; nisi hujusmodi peccatum per sententiam Judicis, aut confessionem in jure factam, aut rei evidentiam notatum sit. *c. ult. de cohabit. Cleric.*

Judicis suspensio est, cum quis per sententiam à dicta executione ex causa removetur.

Eam præcedere debet monitio; fieri in scripto, causâ expresſâ. *c.* 1. *de sent. excom. in* 6. *junct. c. reprehensibilis.* 26. *de appell.*

Suspendi possunt tantum Clerici, non Laïci, utpote qui officii sive ordinis Ecclesiastici sunt expertes, à cujus administratione seu executione Clerici suspenduntur.

Neutram suspensionem incurrit Episcopus, nisi de eo nominatim fiat mentio. *c. quia periculosum. de sent. excomm. in* 6. *c. si compromissiones. de elect. in* 6.

Qui suspensione durante, officia divina exequuntur, irregularitatem incurrunt; à qua non nisi per Summum Pontificem possunt liberari. *c.* 1. *in fin. c. is qui.* 18. §. 1. *de sent. excom. in* 6.

Est *irregularitas* impedimentum Canonicum, quo quis prohibetur ordinem Ecclesiasticum suscipere, aut in suscepto ministrare.

Ea non incurritur; nisi in casibus à jure expressis. *c. is qui.* 18. *de sent. excom. in* 6. Est enim odiosa: propterea restringenda. *c. odia. de reg. in* 6.

De remotione.

TIT. XLVII.

Remotio, seu *Depositio*, est de dignitate, ordine, gradu, deturbatio, vel eorum privatio.

Est vel *Verbalis*, & proprie *Depositio*; vel *Realis*, & *Degradatio*, dicitur.

De-

Depositio fit per sententiam, à solo Episcopo, causâ, in jure expressâ, *c. 1. dist. 35. Decius in c. ut si Clerici. de judic.* aut delicto graviori, *c. tuæ. de pœn. Panorm. in c. fin. de Celebr. Miss.* hoc suadente.

Depositus Clericus, si celebrat, participatione corporis & sanguinis Domini, excommunicatione perpetua, demto viatico sub mortis articulo præbendo, privatur. *c. accedens. dist. 50.*

Depositus Curiæ seculari non relinquitur, *c. cum non ab homine. de judic. c. at si Clerici. eod. Panor. post Card. in d. c. cum non ab homine. Innoc. in c. 1. de homicid. in 6.* sed per Judices Ecclesiasticos, detrusione in monasterium, *c. inter solicitudines. in fin. de purgat. can.* vel alia pœna, punitur; nisi sit incorrigibilis. *Calest. in d. c. cum non ab homine.*

Degradatio, (Depositio solennis aliàs dicta. *in c. Episcopus. 11. qu. 3. c. 2. de pœn. in 6.*) est, post sententiam, insigniorum ordinum solennis detractio.

Solemnitas est; ut Episcopus proprius, si Abbas degradandus, præsentibus Abbatibus vicinis, *c. si quis Abbas. 18. qu. 2. c. miramur. & ibi Gloss. & Doct. de serv. non ord.* si Presbyter, sex Episcopis, *c. 1. de hæret. in 6.* si Clericus in minoribus ordinibus constitutus, præsente capitulo, *d. c. 2. de pœn. & ibi Gloss. in 6. c. qualiter. in 2. de accusat. c. 1. de excess. Prælat.* (Nisi alia sit consuetudo; *c. 3. de consuet. Gloss. in d. c. 2. de pœnis. in 6.*) coram judice seculari, cui degradandus est tradendus, publicè Rei caput tondeat; loca capitis & manuum, in quibus tempore ordinationis unctio facta, vitro vel ferro radat; habitum seu vestimentum Clericale, ordine retrogrado, quo ei datum, ab extremo ad novissimum, eum exuat. *d. c. 2. de pœnis. in 6. d. c. Episcopus. 11. qu. 3.*

Ha-

Habet Degradatio, *inquit Lucas de Penna, in l.* 1. *C. de privil. Scholar. lib.* 12. in tribus tantum locum; in hæretico, *c. ad abolendam.* §. 1. *de heret. c. excommunicamus. eod.* literarum Summi Pontificis falsatore, *c. ad falsariorum. de crim. falsi.* in eo qui Episcopo suo est insidiatus; vel eum calumniatus, *c. si quis Sacerdotum.* 11. *qu.* 1.

Degradatione solenniter facta, degradatus efficitur veluti Laïcus, omni privilegio exutus & nudatus, & Curiæ seculari legibus ejus puniendus relinquitur. *d. c.* 2. *de pœnu. in* 6. *c. novimus. de verb. signif.*

Manet tamen in Degradato, etiam actualiter character ordinis, & potestas, quamvis ei interdictum sit exercitium. *c. quod quidam.* 1. *qu.* 1. *c. licite.* 32. *qu.* 7.

Injiciens manum in degradatum, non incidit in Canonis *si quis suadente Diabolo.* 17. *qu.* 4. pœnam: omnino in depositum manum injiciens. *Gloss. in fin. c.* 2. *de pœnis. in* 6. *Panorm. ad d. c. ad abolendam.*

De purgatione Canonica.

TIT. XLVIII.

QUod si Reus de crimine suspectus, convinci non possit, non absolvi, sed purgatione canonicâ innocentiam suam probare debet. *c. si quis Presbyter. hic.*

Est *purgatio*, innocentiæ super objecto crimine, certis à jure inventis mediis, facta ostensio.

Est vel *Canonica*, de qua hoc titulo; vel *Vulgaris*; de qua titulo sequente.

Canonica est, quæ à Canonibus inventa & prodita; ut cum aliquis suo de veritate, & compurgantium juramento de credulitate, innocentiam suam ostendit. *c.* 3. *& c. de testibus.* 13. *hic.*

Indi-

Indicere eam is Judex tantum poteſt, qui de negotio cognoſcit, vel cognoſcere debet, de quo diffamatur: ab alio ſtatuta infamatum non relevat. *c. cum dilectus.* 15. *in fin. eod. c. ad audientiam. de conſuet. c. licet. de offic. legat.*

Indicit is vel ad inſtantiam ejus qui purgandus eſt tantum, *ut c. cum in juventute.* 12. *hic.* vel à Judice injungitur; de crimine gravi infamato, & tum actio compurgantium numero, niſi à beneficio ſuſpendi velit, præſtanda; *in c. nos inter.* 6. *c. inter ſolicitudines. eod.* Poteſt, ſed non tenetur eam indicere Judex, ſi infamia ex probabilibus conjecturis ortum non habet. *d. c. cum in juventute. c. quod autem. ſeſſ. qu. fin.*

Injungi non debet cuilibet Reo, ſed tantum fide digno, quem veriſimile eſt non facile pejeraturum; *c. 1. & ibi Gloſſ. & Panorm. hic.* & ei qui neque legitimâ probatione, neque ſuâ confeſſione convictus eſt, *c. 3. & 6. eod.* neque crimen notorium admiſit, *c. penult. eod.* de eo tamen apud bonos viros ex veriſimilibus ſuſpicionibus eſt diffamatus. *c. 4. 6. c. cum in juventute. 12. eod.*

Compurgantes (qui jurant, ſe reum credere à crimine immunem eſſe, & proinde verum juramentum eum præſtitiſſe. *c. quoties. c. de teſtibus. eod. c. presbyter. 2. qu. 4.*) elegit Judex, vicinos rei, & honeſtos, vitam & converſationem ejus explo ratam habentes; *c. cum P. Manconella. c. cum dilectus. eod. d. c. presbyter.* interdum duodecim, interdum ſeptem, interdum pauciores pluresve, *c. 1. c. 8. hic. & paſſim. 2. qu. 5.* pro arbitrio, inſpecta ipſius delicti, perſonæ rei & compurgatorum qualitate. *c. 8. in verb. ſicut expedire. c. ſignificaſti. 5. in verb. juxta arbitrium tuum. de adult. d. c. presbyter. c. quanto. 2. qu. 5.*

Locus purgationis debet eſſe idoneus.

Is eſt ubi infamatio apparet: ut ſi à populo infame-

famerur, coram populo; *arg. c.* 1. *de pœnis. c. ex tua. de simon.* si inter clericos, coram illis, *c.* 2. *fin. hic. c. qualiter. in* §. *fin. de accusat.* juramenti purgatio & compurgatio fiat.

Purgatus crimine liberatur. In purgatione deficiens, legitimis pœnis, tanquam convictus aut confessus afficitur. *d. c. inter solicitudines.* 10. *hic.*

De purgatione vulgari.

TIT. XLIX.

P*Urgatio vulgaris*, quam olim vulgus usurpabat, fiebat per judicium aquæ frigidæ. *c. ex tuarum.* 8. *de purg. can.* tactum ferri candentis, *c. fin. hic. c. Mennam. c. consuluisti.* 2. *qu.* 5. *c. sententiam sanguinis. Ne Cleric. vel Monach.* aquæ ferventis, *d. c. Mennam. c. omnibus. c. consuluisti.* 2. *qu.* 5. *d. c. sententiam sanguinis.* duellum. *c.* 1. *&* 2. *hic.*

Hæc Canonibus improbata; Quia in iis potius Deus tentabatur & ad iracundiam provocabatur, quam verum habebatur innocentiæ testimonium. *c. fin. de purg. can. c. quaeritur.* 22. *qu.* 2. *c. si nulla.* 23. *qu. fin.* Quia sæpe etiam per hoc fallax judicium, tentato Deo, innocens impiè ex præsumtionibus damnabatur, *c. significantibus. hic.* Dæmone miracula imitante, & ut innocenti illuderet, vel impium meritis pœnis liberaret, oculos perstringente.

FINIS LIBRI QUARTI ET ULTIMI.

ORDO TITULORUM

LIBRI I.

LIBRI II.

LIBRI III.

LIBRI IV.

Ra-

TITULI JURIS CANONICI, PER APHORISMOS strictim explicati,

Juxta ordinem Alphabeticum indicati.

Prior numerus librum, posterior titulum significat.

Cri-

F.

H.

I.

P. *Pactis.*

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

FINIS.

REGULÆ JURIS CANONICI in ordinem alphabeticum digestæ.

A.

B.

C.

D. Da-

D.

E.

F.

L.

M.

O.

P.

R.

S.

T.

V.

Finis Regularum Juris Canonici Sexto Decretalium.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE